

Be.CULTOUR
Beyond cultural tourism

This project has received funding from the European Union's Horizon 2020 research and innovation programme under grant agreement No 101004627Call: H2020-SC6-TRANSFORMATIONS-2020 – Type of action: IA (Innovation action)

Planul de acțiune

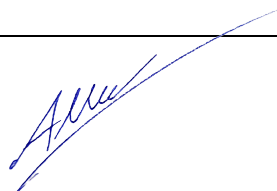
al Regiunii Nord-Est România pentru dezvoltarea turismului circular pe tema rutei culturale "Voievodul Ștefan cel Mare și Sfânt"

2023-2027

Echipa de implementare a proiectului Be.CULTOUR, din cadrul Agenției pentru Dezvoltare Regională Nord-Est:

Roxana Șlemco, Coordonator proiect.	Alexandra Albu, Asistent coordonator
-------------------------------------	--------------------------------------

Echipa de redactare:

Carmen Chașovschi, conf. univ. dr.	Sorina Sofian, expert cercetare
------------------------------------	---------------------------------

Facilitatori:

Carmen Chașovschi, conf. univ.
Sorina Sofian, expert cercetare
Anamaria Bucaciuc, drd., expert cercetare

Co-autori:

Conținutul a fost dezvoltat în baza contribuțiilor membrilor comunității locale Be.CULTOUR, participanți la atelierile de lucru organizate în perioada 2021-2022.

Acest plan de acțiune a fost finanțat în cadrul proiectului de cercetare Orizont 2020 Be.CULTOUR: „Dincolo de TURISMUL CULTURAL: inovații centrate pe om pentru un turism cultural sustenabil și circular”. Acest proiect a fost finanțat prin programul de cercetare și inovare Orizont 2020 al Uniunii Europene, în baza acordului de grant nr. 101004627.

CUPRINS

Introducere.....	7
Metodologia realizării planului de acțiune.....	8
1. Potențialul turismului cultural din Regiunea de Nord-Est a României pe tema rutei "Voievodul Ștefan cel Mare și Sfânt"	9
1.1. Introducere în zona pilot în România: Ruta Culturală „Voievodul Ștefan cel Mare și Sfânt”	9
1.2. Analiza potențialului turismului cultural circular în Regiunea Nord-Est a României ..	23
1.3. Identificarea și analiza părților interesate în domeniul turismului cultural circular din Regiunea de Nord-Est a României	50
1.4. Analiza planurilor de acțiune și a strategiilor din regiunea Nord-Est care fac referire la dezvoltarea și promovarea turismului cultural sau / și la aplicarea economiei circulare în domeniul turismului, conform domeniilor de inovare	52
1.5. Identificarea proiectelor și produselor turistice existente în Regiunea Nord-Est ce vizează dezvoltarea și promovarea în totalitate, parțial sau tangențial a obiectivelor rutei culturale „Voievodul Ștefan cel Mare și Sfânt”	65
2. Turismul cultural circular dezvoltat pe tema patrimoniului cultural marcat de personalitatea Voievodului Ștefan cel Mare și Sfânt	76
2.1. Procesul de co-creare participativă, derulat în cadrul atelierelor de lucru. Analiza SWOT.....	76
2.2. Propuneri de noi destinații pe tema rutei, care ar putea face parte dintr-o nouă rută a turismului cultural circular în Regiunea de Nord-Est (centralizarea concluziilor procesului de creare participativă derulat în cadrul atelierelor de lucru).....	82
2.3. Cadrul Pactului Local	104
3. Portofoliul de soluții inovative pentru dezvoltarea și promovarea turismului cultural circular în Regiunea de Nord-Est a României	109
4. Acțiuni inovative selectate pentru Hackatonul Be.CULTOUR	130
4.1. Nomazii digitali	130
4.2. Bison Land Heritage. Crearea de noi activități turistice care vor îmbogăți experiențele în natură în cadrul destinației.....	133
5. Caracterul transfrontalier al zonei pilot pe tema Rutei cultural-turistice "Voievodul Ștefan cel Mare și Sfânt în România și Republica Moldova".....	138
5.2. Planul de dezvoltare a destinației pe principiile economiei circulare.....	148
5.3. Lista priorităților în dezvoltarea turismului cultural circular pe marginea Rutei Voievodului "Ștefan cel Mare și Sfânt". Relația cu ariile de inovare	154
6. Metodologia privind implementarea și monitorizarea activităților din Planul de acțiune Be.CULTOUR.....	166
7. Concluzii și recomandări	170

Lista tabelelor

Tabel 1. Obiectivele Rutei culturale Voievodul Ștefan cel Mare și Sfânt aflate pe teritoriul României.....	11
Tabel 2. Distribuția turiștilor în Regunea de Nord-Est	14
Tabel 3. Numărul de structuri de primire turistică în Regiunea de NE (2022)	15
Tabel 4. Sosiri ale turiștilor în structurile de primire turistică din Regiunea de NE (2021)	15
Tabel 5. Lista rutelor culturale	22
Tabel 6. Distribuția stakeholderilor implicați în procesul de co-creare.....	51
Tabel 7. Centralizarea evaluării obiectivelor Rutei „Ștefan cel Mare și Sfânt”, pe criterii de analiză	42
Tabel 8. Analiza SWOT generată prin procesul de co-creare în LWS1 și LWS2	82
Tabel 9. Propuneri de noi obiective ce ar trebui să fie incluse în Ruta Voievodului Ștefan cel Mare și Sfânt	83
Tabel 10. Atracții naturale și culturale. Evenimente organizate în Parcul Natural Vânători-Neamț.....	101

Lista figurilor

Figura nr. 1. Pilonii centrali ai dezvoltării turismului cultural circular Be.CULTOUR.....	8
Figura nr. 2. Etapele de co-creare ale planului de acțiune pentru turismul cultural circular	9
Figura nr. 3. Ruta culturală „Voievodul Ștefan cel Mare și Sfânt” în România și Republica Moldova	10
Figura nr. 4. Distribuția teritorială a obiectivelor incluse în rută și a unităților administrative.....	11
Figura nr. 5. Patrimoniul turistic natural al Regiunii de Nord-Est	17
Figura nr. 6. Distribuția teritorială a muzeelor și colecțiilor muzeale în Regiunea de NE	18
Figura nr. 7. Distribuția monumentelor UNESCO în regiunea de NE	19
Figura nr. 8. Exemple de elemente ale patrimoniului imaterial prezente în Regiunea Nord-Est a României	20
Figura nr. 9. Harta ecosistemului de inovare	50
Figura nr. 10. Harta obiectivelor listate în Ruta Voievodului Ștefan cel Mare și Sfânt... ..	29
Figura nr. 11. Calitatea percepută a experienței turistice, pentru obiectivele din Ruta „Ștefan cel Mare și Sfânt”	43
Figura nr. 12. Harta propunerilor de noi obiective pentru Ruta Voievodului Ștefan cel Mare și Sfânt (rezultate ale celui de-al doilea atelier Be.CULTOUR)	84
Figura nr. 13. Harta parcurilor naționale și naturale din proximitatea Rutei Ștefan cel Mare și Sfânt.....	96
Figura nr. 14. Harta Parcului Natural Vânători-Neamț.....	97
Figura nr. 15. Activități și structuri în cadrul Pactului Local	108
Figura nr. 16. Lista obiectivelor din Regiunea de Nord-Est, propuse în cadrul atelierelor Be.CULTOUR pentru a fi incluse în Ruta Voievodului „Ștefan cel Mare și Sfânt”	140

Figura nr. 17. Lista obiectivelor din Regiunea de Nord-Est, propuse în cadrul atelierelor Be.CULTOUR pentru a fi incluse în Ruta Voievodului "Ștefan cel Mare și Sfânt".	
Googele Earth.....	142
Figura nr. 18. Tendințe în turism.....	149
Figura nr. 19. Pagina de internet a Agenției de Investiții Republica Moldova.....	171

Lista acronimelor

ADR – Agenția de Dezvoltare Regională
 ADR NE – Agenția de Dezvoltare Regională Nord-Est
 AER – Asociația de Ecoturism din România
 AFCN - Administrația Fondului Cultural Național
 APDT – Asociația de Promovarea și Dezvoltare Turismului
 APT – Alianța pentru Turism
 ASR – Arhiepiscopia Sucevei și Rădăuților
 Be.CULTOUR - Beyond CULTural TOURrism
 CDI – Cercetare, Dezvoltare, Inovare
 CIT – Centru de Informare Turistică
 CEAP – Circular Economy Action Plan
 CERC – Centrul de Resurse și Cercetare în Turism
 CJ – Consiliul Județean
 CCACS-NT Centrul pentru Cultură și Arte „Carmen Saeculare”, Neamț
 CMN-NT – Complexul Muzeal Național Neamț
 COSME - Competitiveness of Enterprises and Small and Medium-sized Enterprises
 DJC – Direcția Județeană de Cultură
 DGECT – Direcția Generală Economie, Comerț și Turism
 EMAS – Environmental Monitoring and Assessment
 GAL – Grup de Acțiune Locală
 GES – Gaze cu efect de seră
 IA – Inteligența Artificială
 ICLEI - Local Governments for Sustainability
 IMM – Întreprinderi Mici și Mijlocii
 INCDT – Institutul Național de Cercetare și Dezvoltare în Turism
 INS – Institutul Național de Statistică
 IT&C – Information Technology and Communication
 LWS – Local Workshop (denumire ateliere derulate în cadrul proiectului)
 MMB – ASR – Mitropolia Moldovei și Bucovinei – Arhiepiscopia Sucevei și Rădăuțiului
 nZEB – Near Zero Energy Building
 NE – Nord Est
 OAR – Ordinul Arhitecților din România
 OMD – Organizații de Managementul Destinației
 OS – Obiectiv Strategic
 OSIM – Oficiul de Stat de Inventii și Mărci
 PNDR – Planul Național de Dezvoltare Regională
 PNRR – Planul Național de Redresare și Reziliență
 PNVN – Parcul Natural Vânători Neamț
 POCIDIF - Program Operațional Creștere Inteligentă, Digitalizare și Instrumente Financiare
 POS – Program Operațional Sectorial
 PRAT - Planul Regional de Acțiune pentru Turism

PUG – Plan de Urbanism General
PUZ – Plan de Urbanism Zonal
RAF – Romanian American Foudation
REVE - REvitalizarea patrimoniului VErnacular
RIS – Regional Innovation Scheme (Schemă Regională de Inovare)
SDD – Strategie de Dezvoltare Durabilă
SDG – Strategic Development Goal (Obiectivul Strategic de Dezvoltare)
SIDU – Strategia de Integrare și Dezvoltare Urbană
SWOT – Streghts, Weaknesses, Opportunities, Threats
TTR - Târgul de Turism al României
VR – Virtual Reality (Realitate Virtuală)
UAT – Unitate Teritorial Administrativă
UNESCO - United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization
UNTWO – United Nations World Tourism Organisation
USV – Universitatea Ștefan cel Mare, Suceava
VR – Virtual Reality (Realitate Virtuală)
WTO - World Tourism Organization

Introducere

Planul de Acțiune 2023-2027 al Regiunii Nord-Est România pentru dezvoltarea turismului cultural circular pe tema rutei culturale „Voievodul Ștefan cel Mare și Sfânt în România și în Republica Moldova” a fost dezvoltat în cadrul proiectului Be.CULTOUR, implementat în cadrul programului Orizont 2020 de un consorțiu în care România a fost reprezentată de ADR Nord-Est.

Be.CULTOUR - Beyond CULTural TOURism își propune să depășească limitele clasice ale turismului cultural, prin susținerea de rețele de inovare a patrimoniului, orientate către economia circulară a turismului. Obiectivul este de a merge mai departe de primul nivel al turismului de masă, și de a orienta această industrie spre o dezvoltare pe termen lung, centrată pe om, îmbunătățind protejarea și valorificarea patrimoniului și a peisajului cultural.

Vizând zonele îndepărtate, periferice, dezindustrializate și defavorizate, precum și zonele supra-exploatate, rețelele locale de inovare a patrimoniului au fost încurajate să dezvolte într-o manieră participativă proiecte centrate pe patrimoniu și regenerarea naturii, proiecte care să contribuie la consolidarea creșterii economice favorabile incluziunii, bunăstării și rezilienței comunităților.

Proiectul plasează în prim-plan elemente vitale ale turismului viitorului: pregătirea pentru Agenda Verde Europeană și pentru turismul durabil, în comunități ce doresc să rămână atractive pe o durată cât mai îndelungată. Turismul circular este adus în prim-plan, ca un îndemn de schimbare a paradigmei în care se face și se consumă turismul.

Marele merit al acestui proiect este aducerea laolaltă a membrilor ecosistemului regional de turism din Regiunea Nord-Est, în conturarea unui plan de acțiune pentru turismul cultural circular, bazat pe o abordare participativă și pe un proces de co-creare. Astfel, conținutul planului și acțiunile cuprinse sunt rezultatul a trei ateliere participative, derulate în perioada decembrie 2021-iunie 2022, în care, reprezentanți ai diferitelor grupuri de interes au identificat resursele valoroase pentru turismul cultural circular pe tema Rutei Voievodul Ștefan cel Mare și Sfânt, au analizat provocările cu care se confruntă industria turismului.

Turismul cultural circular poate însemna o șansă reală pentru întreaga Regiune Nord-Est, în drumul spre un viitor sustenabil în care comunitățile să învețe să își respecte resursele, să le reutilizeze, păstreze, pună în valoare.

Planul de acțiune nu este un nivel de planificare suplimentar în cadrul de guvernare existent, ci este conceput și va fi aplicat în sinergie cu planurile existente (Planul Regional de Acțiune pentru Turism Nord-Est 2017-2023, Strategia Națională a României pentru Dezvoltarea Turismului 2019-2030), oferind în același timp o abordare inovatoare și soluții viabile pentru un turism cultural durabil și circular, ca o contribuție importantă la dezvoltarea regională durabilă.

Activitățile cuprinse în plan sunt doar un punct de început, parte dintre ele fiind dezvoltate în cadrul procesului de accelerare al proiectului Be.CULTOUR. Însă, exceptând cadrul delimitat de proiect, turismul circular ar putea fi un model de valorizare a resurselor afacerilor și destinațiilor turistice din zonă.

Metodologia realizării planului de acțiune

„Ruta Ștefan cel Mare și Sfânt pare a fi foarte promițătoare, fiind bazată pe cultură, tradiții și istorie” (*Stefano Dominioni, director al Institutului European pentru Rute Culturale, Consiliul Europei*)

Planul de acțiune Be.CULTOUR este un document strategic care reflectă o viziune comună pentru turismul cultural circular, care are în vedere îmbunătățirea valorificării sustenabile a patrimoniului local și propune căi consensuale sub formă de obiective și acțiuni pentru îndeplinirea obiectivelor în siturile de patrimoniu pilot, într-un interval de timp cuprins între 3 și 5 ani. Potențialul turismului cultural din Regiunea de NE a României pe tema rutei „Ștefan cel Mare și Sfânt”.

Categorii de bune practici Pilonii Be.CULTOUR

Economia circulară în turism

Abordare și dezvoltare centrate pe om

Turismul cultural ca motor al europeanizării

Figura nr. 1. Pilonii centrali ai dezvoltării turismului cultural circular Be.CULTOUR
Sursa: Fișe de lucru proiect Be.CULTOUR

Planul de acțiune a fost dezvoltat într-o manieră participativă („co-creation approach”), cu implicarea grupurilor de interes din sectorul public și privat, printr-o serie de ateliere locale de co-creare, întâlniri informale și activități de învățare în cadrul comunității create în jurul coordonatorului proiectului Be.CULTOUR în România, ADR Nord-Est.

Cele trei ateliere, au fost derulate pentru comunitatea de turism din România și din Republica Moldova. Primul atelier a avut în vedere evaluarea potențialului de dezvoltare a turismului cultural circular, a inventariat stakeholderii relevanți, resursele cunoscute și cele ascunse ale zonei de referință.

Figura nr. 2. Etapele de co-creare ale planului de acțiune pentru turismul cultural circular
Sursa: Fișele de lucru ale proiectului Be.CULTOUR

Cel de-al doilea atelier s-a concentrat pe analiza provocărilor și corelarea lor cu acțiunile care ar putea contribui la nivel regional la trecerea de la economia liniară la economia circulară în turismul cultural asociat Rutei Culturale „Voievodul Ștefan cel Mare și Sfânt”. În cadrul celui de-al treilea atelier au fost detaliate acțiunile, pentru a le transforma în idei de afaceri viabile, care ar putea fi parte a unui viitor orientat spre turism circular. Prezentul plan de acțiune prezintă rezultatele grupelor de lucru și propunerile care au rezultat în urma atelierelor.

1. Potențialul turismului cultural din Regiunea de Nord-Est a României pe tema rutei ”Voievodul Ștefan cel Mare și Sfânt”

1.1. Introducere în zona pilot în România: Ruta Culturală „Voievodul Ștefan cel Mare și Sfânt”

Figura legendară a voievodului „Ștefan cel Mare și Sfânt” este asociată cu o multitudine de locații din Regiunea de Nord-Est, cu obiective religioase și culturale, cu sate și comunități în care poveștile locului poartă încă urma unor evenimente petrecute cu secole în urmă. Ștefan cel Mare este asociat cu demnitatea națională și cu o perioadă în care principatul Moldovei își câștigase un respect bine meritat în țările Europei acelor vremuri. Poate că din acest motiv a generat pe parcursul timpului un interes ridicat al vizitatorilor (români în mod special) de a ajunge în locurile marcate de viața și parcursul său politic.

Ruta culturală „Voievodul Ștefan cel Mare și Sfânt” este un itinerariu dezvoltat în 2019 ca urmare a colaborării dintre Ministerul Turismului de România și Agenția de

Investiții din Republica Moldova, și a fost lansat oficial în cadrul Târgului de Turism al României (TTR), organizat la București pe 21 februarie 2019¹.

Figura nr. 3. Ruta culturală „Voievodul Ștefan cel Mare și Sfânt” în România și Republica Moldova

Sursa: <https://stephenthegreat.travel/> (accesat la 22.12.2021)

Traseul străbate cca. 2000 de km și include atât obiective istorice sau locații cărora le sunt asociate legende legate de Voievodul Ștefan cel Mare și Sfânt. Rețeaua actuală cuprinde 20 de obiective pe teritoriul României și 9 în Republica Moldova. Pe teritoriul României, sunt incluse următoarele obiective:

Județul (număr obiective)	Denumire obiectiv
Bacău (1)	1. Biserica „Adormirea Maicii Domnului” din localitatea Borzești
Botoșani (1)	2. Mănăstirea „Sfântul Nicolae” din Localitatea Popăuți
Iași (5)	3. Biserica „Sfântul Gheorghe” din Orașul Hârlău 4. Biserica „Cuvioasa Parascheva” și ruinele Beciului Domnesc din Localitatea Cotnari 5. Palatul Culturii din Municipiul Iași 6. Biserica cu hramul „Sfântul Nicolae”, Municipiul Iași 7. Biserica Mănăstirii Dobrovăț, cu hramul „Pogorârea Sfântului Duh”, Comuna Dobrovăț, județul Iași;
Neamț (4)	8. Cetatea Neamț, în apropiere Orașului Târgu Neamț 9. Curtea Domnească și Biserica cu hramul „Sfântul Ioan Botezătorul” din Municipiul Piatra Neamț 10. Mănăstirea Neamț, comuna Vânători Neamț

¹ <https://www.i-tour.ro/prima-ruta-culturala-romania-republica-moldova-voievodul-stefan-cel-mare-si-sfant/>, <https://stephenthegreat.travel/about-us> (accesat la 23.12.2021)

Județul (număr obiective)	Denumire obiectiv
	11. Mănăstirea Războieni cu hramul „Sfinților Arhangheli Mihail și Gavril”, comuna Războieni
Suceava (7)	12. Cetatea Sucevei, Municipiul Suceava 13. Mănăstirea Putna – Biserica „Adormirea Maicii Domnului”, Comuna Putna 14. Biserica „Înălțarea Sfintei Cruci”, Comuna Pătrăuți 15. Biserica „Sfântul Mare Mucenic Gheorghe” a fostei Mănăstiri Voroneț, Localitatea Voroneț 16. Biserica „Tăierea Capului Sfântului Ioan Botezătorul” din satul Reusenii, comuna Udești 17. Biserica cu hramul „Înălțarea Sfintei Cruci”, Comuna Volovăț 18. Biserica cu hramul „Sfântul Ilie”, Comuna Șcheia
Vaslui (2)	19. Ansamblul monumental Podul Înalt din localitatea Băcăoani 20. Ansamblul Curților Domnești de la Vaslui și a Bisericii Domnești „Tăierea Capului Sf. Ioan Botezătorul” din Municipiul Vaslui

Tabel 1. Obiectivele Rutei culturale Voievodul Ștefan cel Mare și Sfânt aflate pe teritoriul României

Așa cum reiese și din tabelul nr. 1, arealul pe care se întinde ruta în regiunea de Nord-Est cuprinde toate cele 6 județe.

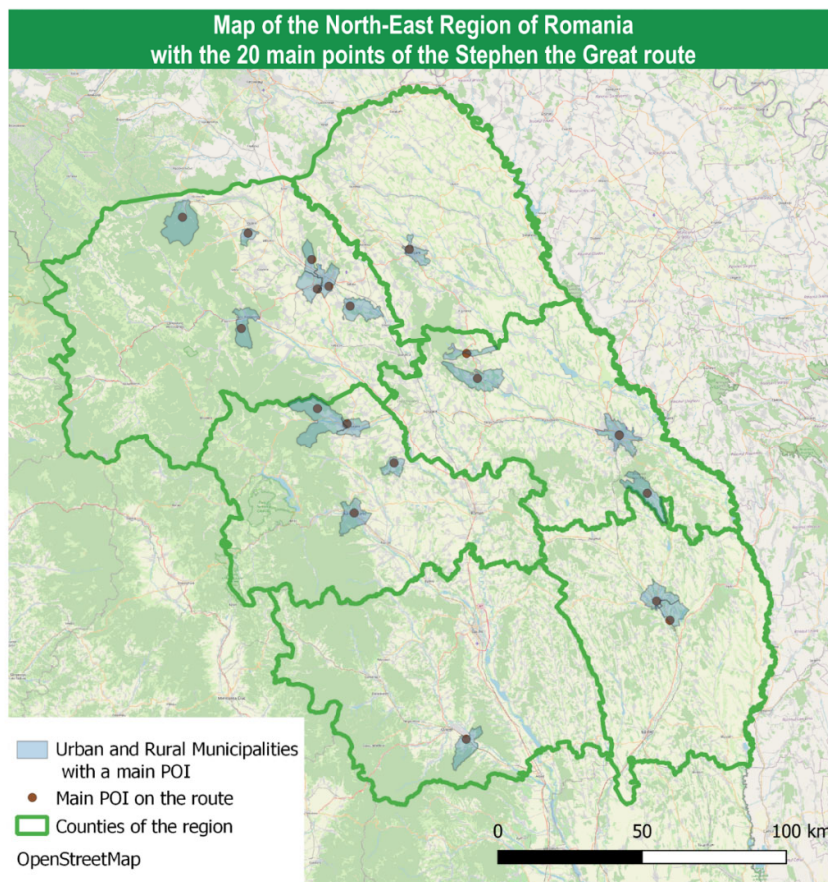

Figura nr. 4. Distribuția teritorială a obiectivelor incluse în rută și a unităților administrative
Sursa : ADR Nord-Est, documentația proiectului Be.CULTOUR

Obiectivele sunt situate în 19 administrații teritoriale – 9 localități urbane și 10 localități rurale.

1). 9 Localități urbane:

6 municipii: Suceava, Botoșani, Iași, Piatra Neamț, Vaslui, Onești;

3 orașe: Gura Humorului, Hârlău, Târgu Neamț.

2). 10 localități rurale (comune): Putna, Pătrăuți, Udești, Volovăț, Șcheia, Cotnari, Dobrovăț, Vânători-Neamț, Războieni, Muntenii de Jos.

„Ruta nu este un itinerar fix, ci o inițiativă instituțională de a identifica și articula, printr-un traseu transfrontalier, cât mai multe obiective cultural-istorice și turistice din ambele țări. Turiștii de pe ambele maluri ale Prutului vor putea parcurge în totalitate această rută sau vor putea selecta anumite obiective, în funcție de interese.” (Agenția de Investiții Moldova)

Prezența online a rutei este asigurată de pagina oficială: www.stephenthegreat.travel. Cu toate că pagina este atractivă, iar elementele de imagine sunt armonizate cu elementele de brand ale Republicii Moldova², sunt necesare completări și revizuri ale funcționalității și informațiilor ce pot fi accesate:

- Pagina este relativ simplă, informațiile descriptive fiind minimale;
- Datele prezentate se referă strict la obiectivele înscrise pe rută;
- Descrierea unor obiective se rezumă la menționarea anului construirii și stilului arhitectural;
- Număr redus de imagini de prezentare a obiectivelor;
- Lipsa unor informații legate de alte obiective, evenimente și activități turistice din zonă;
- Necesitatea revizuirii textelor pentru a oferi informații corecte (exemplu: în descrierea obiectivelor atât pentru Mănăstirea Dobrovăț cât și pentru Biserica Tăierea Capului Sfântului Ioan Botezătorul din Reuseni este trecut că sunt ultima ctitorie a Voievodului Ștefan cel Mare).

Din interviurile avute cu partenerii din Republica Moldova, de la Agenția de Investiții Moldova, pagina este o variantă de prezentare inițială, urmând să fie completată cu alte informații.

1.1.1. Contextul dezvoltării regionale în zona pilot din România. Regiunea de Nord-Est

Turismul românesc trece în ultimele decenii prin încercări susținute de a-și formula un mesaj atrăgător pentru poziționarea sa pe piața internațională. Strategiile naționale din ultimele două decenii, atât cea concepută de WTO în 2007 (World Tourism Organisation, 2007) cât și cea realizată de experții băncii mondiale (The World Bank, 2018), au evidențiat aspectele care trebuie optimizate, făcând trimitere la calitatea resurselor naturale și de patrimoniu. De asemenea, industria le recunoaște valoarea, pachetele turistice fiind axate pe valorificarea unicității acestora.

Eforturi semnificative pentru ancorarea turismului la trendurile contemporane și pentru profesionalizarea industriei turismului au fost realizate și în Regiunea de Nord-Est.

² <https://pomulvietii.md/files/Moldova%20Guidelines.pdf> (accesat la 02.03.2022)

Dezvoltarea turismului este guvernată de Planul Regional de Acțiune pentru Turism (PRAT) Nord - Est 2017 – 2023 (ADR Nord-Est, 2017), iar obiectivele prezentului document sunt subordonate obiectivului PRAT: „Dezvoltarea turistică durabilă, creșterea competitivității și atractivității turistice a Regiunii NE prin valorificarea patrimoniului natural și antropic și creșterea calității produselor și serviciilor turistice”.

Pe lângă acestea, strategiile județene de dezvoltare economică sau de dezvoltare a turismului, stabilesc direcțiile pentru perioada actuală și viitoare. Acestea vor face obiectul unei analize, într-un capitol ulterior.

Regiunea Nord-Est este una din cele opt regiuni de dezvoltare din România și cuprinde 6 județe: Bacău, Botoșani, Iași, Neamț, Suceava și Vaslui. Geografic, regiunea se învecinează la nord cu Ucraina, la sud cu județele Galați și Vrancea (Regiunea Sud-Est), la est cu Republica Moldova, iar la vest cu județele Maramureș și Bistrița-Năsăud (Regiunea Nord-Vest) și județele Mureș, Harghita și Covasna (Regiunea Centru).

Din punct de vedere al reliefului, regiunea acoperă un teritoriu divers, dominat în vest de Munții Carpați, de râul Siret în centru și iar granița estică este dată cursul râului Prut. Cu o suprafață totală de 36.850 kmp și o populație rezidentă de 3.174.470 locuitori (1 iulie 2020), Regiunea Nord-Est este cea mare dintre cele opt regiuni de dezvoltare ale României.

Potențialul oferit de Regiunea de Nord-Est pentru dezvoltarea turismului cultural este dat de prezența a numeroase monumente de patrimoniu cultural-istoric-religios, precum și a unei varietăți de facilități culturale (biblioteci, muzee, cinematografe, galerii de artă, săli de concerte, filarmonici, teatre etc.). Aceștia li se adaugă evenimentele conectate la patrimoniul cultural imaterial, care conturează o identitate culturală puternică a acestei zone. Tradițiile fac parte încă din cotidianul multor comunități rurale, acest lucru fiind evidențiat și în mesaje de promovare ale destinațiilor turistice.

Regiunea Nord-Est este deservită de 3 aeroporturi internaționale, care oferă și curse interne, dar predomină oferta de zboruri low-cost pentru vestul și sudul Europei, zone unde o mare parte a diasporei locuiește și muncește (sezonier sau permanent).

Marea majoritate a patrimoniului natural al regiunii se află în zonele montane din vestul regiunii, iar patrimoniul cultural este concentrat în nordul regiunii cu trei zone distincte la Suceava, Neamț și Iași. Aici se găsește a doua cea mai mare comunitate monahală din Europa (după cea de la Muntele Athos din Grecia).

În 2021, din totalul turiștilor înregistrați la nivelul României, Regiunea Nord-Est a atras doar 11.51%. Distribuția turiștilor pe județe arată că județul Suceava a atras cel mai mare număr de turiști – 37.6%, urmat de județul Iași 21.75%, județul Neamț 19.46%, județul Bacău 14.43% pe când județele Vaslui și Botoșani au atras cel mai mic număr de turiști: 3.73%, respectiv 3.03%.

Sosiri ale turiștilor în structuri de primire turistică cu funcțiuni de cazare turistică, în Regiunea Nord-Est și în județele componente

Tipuri de turiști	Macroregiuni, regiuni de dezvoltare și județe	Ani		
		Anul 2019	Anul 2020	Anul 2021
		UM: Număr persoane		
		Număr persoane	Număr persoane	Număr persoane
Total	TOTAL	13374943	6398642	9370232
-	Regiunea NORD-EST	1352527	691913	1078799
-	Bacău	176693	99300	155642
-	Botoșani	51975	21128	32663
-	Iași	341916	143951	234588
-	Neamț	265055	149167	209982

Tipuri de turiști	Macroregiuni, regiuni de dezvoltare și județe	Ani		
		Anul 2019	Anul 2020	Anul 2021
		UM: Număr persoane		
		Număr persoane	Număr persoane	Număr persoane
-	Suceava	465921	254480	405680
-	Vaslui	50967	23887	40244
Români	TOTAL	10691195	5944775	8527409
-	Regiunea NORD-EST	1197264	664159	1033025
-	Bacău	163687	96781	150263
-	Botoșani	49167	20507	31658
-	Iași	277533	127699	214559
-	Neamț	249539	147452	205896
-	Suceava	409793	248997	391841
-	Vaslui	47545	22723	38808
Străini	TOTAL	2683748	453867	842823
-	Regiunea NORD-EST	155263	27754	45774
-	Bacău	13006	2519	5379
-	Botoșani	2808	621	1005
-	Iași	64383	16252	20029
-	Neamț	15516	1715	4086
-	Suceava	56128	5483	13839
-	Vaslui	3422	1164	1436

Tabel 2. Distribuția turiștilor în Regiunea de Nord-Est
Sursa: Baza de date TEMPO - INS

Majoritatea turiștilor care vizitează regiunea provin în principal din alte zone ale României și din Republica Moldova. Doar 11,48% dintre turiștii sosiți în regiune în 2019 au fost din afara României. Începând cu anul 2020 și debutul pandemiei de COVID-19 din cauza restricțiilor de călătorie acest număr a scăzut la 4.02% în 2020 și 4.22% în 2021.

În ceea ce privește serviciile și activitățile economice, serviciile de cazare și HoReCa sunt furnizate preponderent de întreprinderile mici locale. Numărul de structuri de primire turistică diferă destul de mult de la un județ la altul. Pe total regiune, conform INS (Tabelul nr. 2) se înregistrează un număr de 1129 de structuri de cazare turistică, pe primul lor fiind județul Suceava cu un număr de 537 de unități, urmat de Neamț cu 205 și Bacău cu 163.

Structuri de primire turistică în Regiunea de NE

Macroregiuni, regiuni de dezvoltare și județe	Anul 2022
	UM: Număr
	Număr
Regiunea NORD-EST	1129
Bacău	163
Botoșani	20

Macroregiuni, regiuni de dezvoltare și județe	Anul 2022
	UM: Număr
	Număr
Iași	79
Neamț	305
Suceava	537
Vaslui	25

Tabel 3. Numărul de structuri de primire turistică în Regiunea de NE (2022)

Sursa: Baza de date TEMPO - INS

În ceea ce privește numărul de sosiri, în 2021 s-au înregistrat un număr de 1078799 de persoane, din care 1033025 români (95,7%) și 45774 străini (4.3%). Numărul mic de turiști străini se datorează situației post-pandemie dar și crizei din Ucraina, care a descurajat vizitarea zonei, devenite nesigură pentru turiștii străini.

Sosiri ale turiștilor în structuri de primire turistică cu funcțiuni de cazare turistică

Tipuri de turiști	Macroregiuni, regiuni de dezvoltare și județe	Ani
		Anul 2021
		UM: Număr persoane
		Număr persoane
-	Regiunea NORD-EST	1078799
Români	Regiunea NORD-EST	1033025
Străini	Regiunea NORD-EST	45774

Tabel 4. Sosiri ale turiștilor în structurile de primire turistică din Regiunea de NE (2021)

Sursa: Baza de date TEMPO - INS

O parte considerabilă a fluxului turistic este determinat, pe de o parte, de interesul pentru istorie, tradiție, religie, spiritualitate și pelerinaj, iar pe de altă parte de natură și activități sportive. Deși turismul în aceste zone are un caracter sezonier, administrația regională este interesată de dezvoltarea nord-estului ca destinație pe tot parcursul anului.

În ultimii ani, sectorul turismului a primit mai multă atenție și a devenit una din principalele priorități de dezvoltare a regiunii. Dar, pentru a deveni un motor al dezvoltării regionale, trebuie să fie depășite principalele provocări cu care se confruntă. Legat direct de patrimoniul cultural, sunt încă necesare investiții pentru îmbunătățirea accesibilității către anumite destinații/ obiective, protejarea patrimoniului construit și adaptarea la noile tipare de consum. Anumite obiective turistice au fost deja incluse în programe de restaurare și au fost transformate pentru a oferi experiențe mai interesante și interactive (Cetatea Neamț, Cetatea Suceava, Palatul Culturii ș.a.).

Regiunea este puternic afectată de migrația populației: din cele 8 regiuni de dezvoltare în Nord-Est s-a înregistrat cel mai mare număr de emigranți în ultimii ani. Acest lucru a afectat și sectorul turismului, penuria de personal specializat în turism fiind una dintre problemele menționate adesea de reprezentanții industriei.

1.1.2. Contextul turismului cultural în Regiunea de Nord-Est

Turismul cultural atrage după sine oportunități, dar și riscuri. Turismul în ansamblu poate fi un sector economic extrem de volatil. Dacă nu este gestionat corespunzător, turismul cultural se poate transforma cu ușurință într-o industrie valorică „extractivă”, generând un impact negativ asupra mediului, asupra comunităților și ecosistemelor locale.

În lista recomandărilor formulate cu ocazia Anului european al patrimoniului cultural 2018, Comisia Europeană subliniază rolul important al turismului cultural durabil, definit ca „*gestionarea integrată a patrimoniului cultural și a activităților turistice în colaborare cu comunitatea locală, creând beneficii sociale, de mediu și economice pentru toate părțile interesate, realizarea conservării tangibile și imateriale a patrimoniului cultural și a dezvoltării durabile a turismului*”. Oamenii de știință, factorii de decizie politică și practicienii subliniază necesitatea de a favoriza dezvoltarea turismului cultural în Europa, ca o oportunitate de conectare la cultura și istoria europeană comună.

Dezvoltarea patrimoniului cultural poate contribui la sensibilizarea și mândria față de valorile istorice și culturale, după cum arată rezultatele Eurobarometrului, privind atitudinile și opiniile cetățenilor din UE.

Patrimoniul cultural este o resursă esențială pentru tranziția către un turism cultural durabil, în special în ceea ce privește bunurile de patrimoniu mai puțin cunoscute care, dacă ar fi puse în valoare în mod corect (printr-o gestionare mai eficientă a fluxurilor de vizitatori culturali), ar putea permite o dezvoltare durabilă pe termen mai lung (Comisia Europeană, 2019).

Avantajele competitive ale turismului în România au fost în ultimele decenii grupate în jurul a două valori principale: NATURĂ și CULTURĂ. Studiile realizate, politica de branding (Ministerul Dezvoltării Regionale și Turismului, 2011) și strategiile de turism (Ministerul Turismului, 2019, The World Bank, 2018), au evidențiat ca motivație principală de vizitare a țării dorința de a descoperi locuri autentice, de a experimenta viața comunităților locale, de a vizita obiective turistice.

Turismul cultural se bazează pe experiențe de calitate în locații culturale, pe autenticitatea locurilor, oamenilor și poveștilor acestora. Poate tocmai din acest motiv, turiștii „culturali” rămân mai mult timp în destinațiile pe care le vizitează.

Regiunea de Nord-Est are nevoie de mutarea din zona turismului de tranzit, către „slow tourism”, către o experiență turistică „tihnită”, către un turism ce se bazează pe o ofertă de calitate, ce determină turistul să rămână mai mult timp în zonă, pentru a descoperi atracțiile acesteia.

Regiunea de Nord-Est, cu destinațiile sale componente, dar și pe ansamblu, se axează în dezvoltarea turistică pe aceleași elemente în propunerea unică de vânzare: natură și cultură.

Spațiul geografic este divers, îmbinând arealul carpatin cu cel sub-carpatic, cu zone de podiș și șes. Peisajul remarcabil oferă un cadru potrivit pentru experiențe unice, cu puncte de atracție deja celebre: de la Cheile Bicazului și Ceahlău, la Obcinele Bucovinei și Rarău, de la Valea Bistriței, Valea Siretului la Lacul Izvorul Muntelui. Pe teritoriul regiunii de Nord-Est se află 120 de rezervații naturale, 20 de monumente ale naturii, 24 de arii protejate Natura 2000 (PRAT, p. 11), cu o diversitate remarcabilă de vegetație și faună. Trebuie de menționat că zona se bucură de existența a două³ destinații de ecoturism, Țara Dornelor (județul Suceava) și Ținutul Zimbrului (județul Neamț)⁴. Prin

³ www.taradornelor.ro (accesat la 2.03.2022)

⁴ www.bisonland.ro (accesat la 2.03.2022)

activitatea lor, acestea reprezintă exemple de bune practici pentru dezvoltarea sustenabilă a unor comunități, îmbinând utilizarea rațională a resurselor naturale cu explorarea resurselor culturale în dezvoltarea unor experiențe turistice unice.

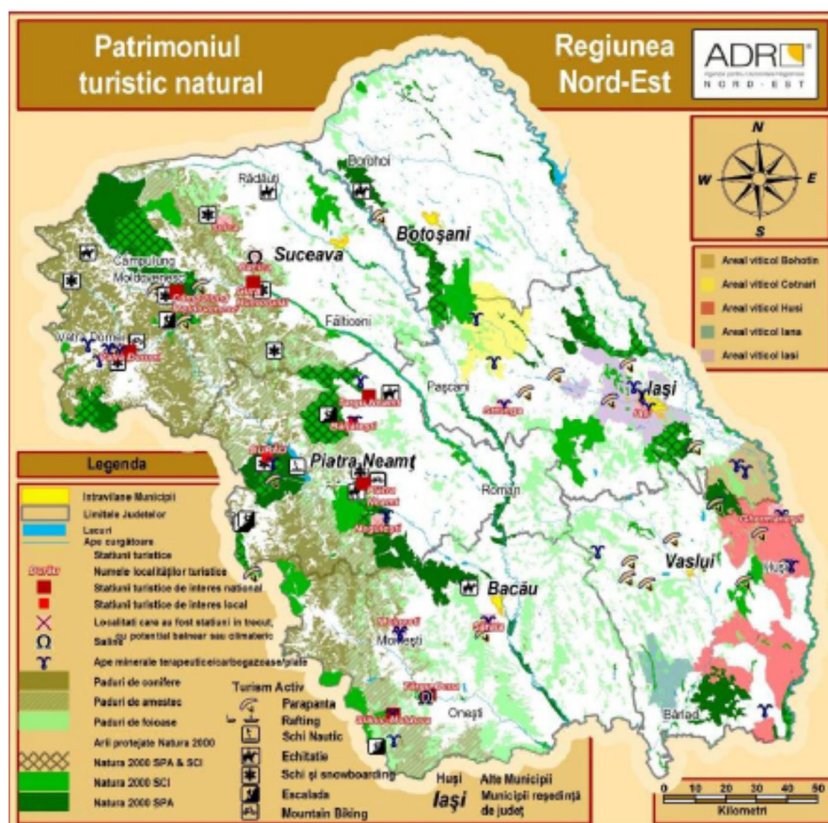

Figura nr. 5. Patrimoniul turistic natural al Regiunii de Nord-Est

Sursa: Planul Regional de Acțiune pentru Turism, 2017-2023, p.11 (ADR Nord-Est, 2017)

În ceea ce privește patrimoniul cultural, resursele culturale din Regiunea de Nord-Est sunt extrem de bogate și diverse: situri arheologice, cetăți, ansambluri monahale, biserici, reședințe boierești, ansambluri urbanistice, case memoriale, sate tradiționale. Regiunea de Nord-Est deține 4003 monumente de interes internațional, național și local (lista Monumentelor Istorice, realizată de Ministerul Culturii și Cultelor, 2015), cu 1634 de obiective aflate în județul Iași, 537 în Neamț, 518 în Suceava, 510 în Botoșani, 438 în Vaslui și 366 în județul Bacău.

Importante sunt și instituțiile de spectacol, festivalurile de teatru și muzică, precum și galeriile consacrate, dar și cele inițiate recent de către sectorul industriilor creative, extrem de dinamic în ultimii ani. Nu în ultimul rând, arhitectura vernaculară și peisajul cultural al satelor tradiționale sunt o componentă importantă a pachetelor turistice din mediul rural, conferind autenticitate experienței turistice.

Pentru a arăta diversitatea și multitudinea resurselor, prezentăm în imaginea următoare (Fig. Nr. 6) muzeele și colecțiile muzeale din regiune. Desigur că, pe lângă analiza cantitativă, este important de analizat calitatea experienței turistice din cadrul acestor locații de cultură. O serie de probleme asociate experienței de vizitare au fost evidențiate în grupurile de lucru, odată cu analiza provocărilor resurselor cunoscute de patrimoniu.

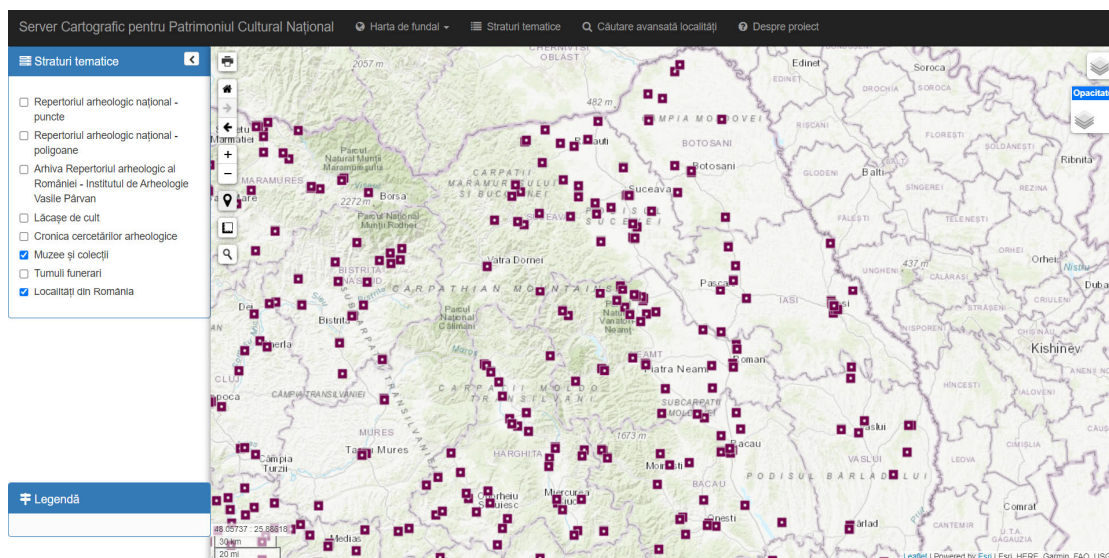

Figura nr. 6. Distribuția teritorială a muzeelor și colecțiilor muzeale în Regiunea de NE
 Sursa: <https://map.cimec.ro/Mapserver/>, Server cartografic pentru Patrimoniul Cultural Național (accesat la 23.12.2021)

Orașele Moldovei au avut un parcurs recent interesant, care a dus la diversificarea ofertei culturale prin noi evenimente, prin îmbunătățirea infrastructurii turistice și de vizitare. Din punct de vedere al vitalității culturale, Municipiile Botoșani, Iași, Suceava și Piatra Neamț se clasează în topul orașelor din România conform unui studiu realizat de Institutul Național pentru Cercetare și Formare Culturală pentru 46 de orașe, la nivelul anului 2016, aceste municipii ocupând locurile 11, 16, 22, respectiv 23.

La nivelul Regiunii Nord-Est încep să se contureze anumiți poli culturali pentru evenimente culturale, cele mai reprezentative fiind Municipiile Iași, Suceava și Neamț.⁵

Evenimentele culturale sunt diverse, de la cele de anvergură, organizate în marile orașe ale regiunii, la evenimente organizate în mediul rural. Cu toate că au crescut ca număr, importanța lor a rămas una minoră, nefiind generatoare de fluxuri importante de turiști.

Potențialul turistic este distribuit în mediul rural dar și în reședințele urbane, putând oferi experiențe culturale diverse. Conectarea la turismul cultural se poate face accesând resursele patrimoniale gestionate de instituții de cultură sau cele ce se află în proprietate privată, ansambluri și sate tradiționale, colecții etnografice sau centre meșteșugărești.

O altă experiență asociată cu spiritualitatea și autenticitatea locului este vizitarea așezămintelor monahale. Opt mănăstiri din această zonă sunt înscrise în lista patrimoniului cultural mondial UNESCO sub numele de „Bisericile pictate din nordul Moldovei”. Două din acestea sunt incluse și în Ruta Voievodului Ștefan cel Mare și Sfânt: Biserica „Sfântul Gheorghe” de la Mănăstirea Voroneț și Biserica Sfânta Cruce din Pătrăuți. Pe lângă acestea, mănăstirile din zona Neamțului oferă o altă imagine unică a spiritualității locului.

⁵ Planul Regional de Acțiune pentru Turism și Cultură, pag 7

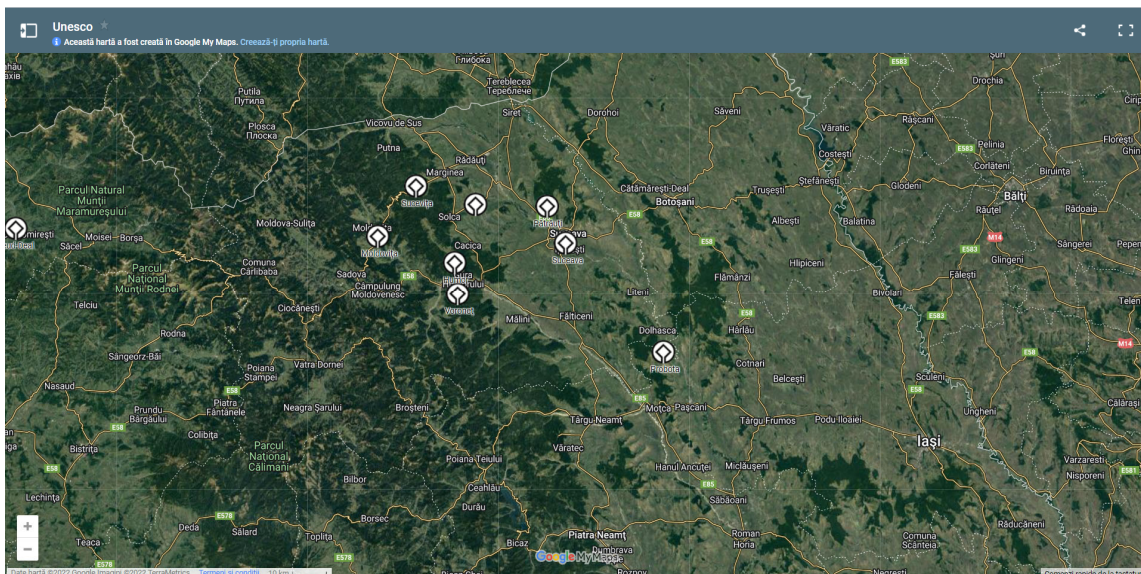

Figura nr. 7. Distribuția monumentelor UNESCO în regiunea de NE
 Sursa: <https://patrimoni.ro/monumente-istorice/egispat> (accesat la 22.12.2021)

Eforturilor recente realizate la nivel regional dar și al județelor din Regiunea de Nord-Est de a defini atracții competitive în zona turismului cultural, s-au adăugat alte provocări: pandemia Covid și criza din Ucraina. Aceștia li se adaugă și o serie de riscuri de urbanizarea rapidă a spațiului rural cu afectarea autenticității zonelor rurale. Legislația uneori neclară și faptul că multe clădiri de patrimoniu sunt în proprietate privată ridică alte provocări pentru dezvoltarea turismului cultural.

Cu toate că dezvoltarea de ansamblu a turismului în Regiunea de Nord-Est nu poate fi caracterizată ca fiind una foarte bună, fiind afectată de starea generală a turismului Românesc și de disfuncționalități specifice acestei industrii, există numeroase exemple de bune practici și de excelență, atât în spațiul urban cât și în cel rural, care pot polariza și dicta un nivel adecvat de calitate în perioada următoare de dezvoltare.

Patrimoniul imaterial

UNESCO descrie „patrimoniul cultural imaterial” ca fiind o formă de patrimoniu ce include tradițiile ancestrale moștenite și transmite de-a lungul timpului, cum ar fi „meșteșugurile tradiționale, artele spectacolului, practicile sociale, ritualurile, evenimentele festive, cunoștințele și practicile privind natura și universul, sau cunoștințele și abilitățile de a produce obiecte tradiționale”. Patrimoniul cultural imaterial este prezent în Regiunea de Nord-Est a României, iar cele mai importante componente sunt prezentate în cele ce urmează:

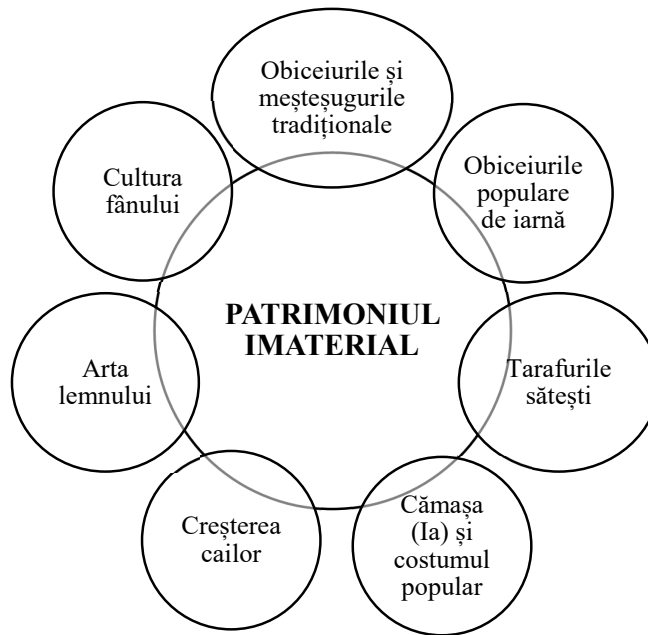

Figura nr. 8. Exemple de elemente ale patrimoniului imaterial prezente în Regiunea Nord-Est a României

Sursa: reprezentare proprie

Cu toate că elementele patrimoniului imaterial sunt comune pe tot teritoriul României, există diferențe regionale care pot fi valorizate în experiențe turistice ce pot fi interesante nu doar pentru turiștii străini, dar și pentru turiștii români. Astfel, muzeele și colecțiile etnografice, tradițiile asociate diferitelor evenimente religioase, devin repere de promovare a turismului cultural.

Obiceiurile populare de iarnă fac parte din lista de atracții, acestea diferind chiar de la un județ la altul, de la o sub-destinație la alta. Cele mai importante obiceiuri populare de iarnă practicate în această regiune sunt: colindele tradiționale de Crăciun, dansurile în formații de personaje mascate (urșii, caprele, caii), bradul de Crăciun, zicala plugului, „bunghierii”- jandarmii rebeli. Cele mai multe dintre aceste obiceiuri sunt moștenite din tradițiile ancestrale.

Formațiile de muzică populară, tarafurile din sate sau corurile bisericesti, sunt de asemenea o componentă a patrimoniului imaterial întâlnit în Regiunea Nord-Est, în special în județul Suceava (Fundu Moldovei, Mălini, Straja) și județul Botoșani.

Tradiția de **creștere a cailor** este un alt exemplu de patrimoniu imaterial prezent în Regiunea Nord-Est (județele Neamț, Botoșani, Suceava,). Comunitățile au dezvoltat evenimente festive, competiții de călărit și meșteșuguri tradiționale legate de promovarea cailor de reproducție. Pentru turiștii străini, căruțele cu cai, prezente încă în peisajul satului românesc, au o atracție specială. Dispărute din cotidianul țărilor occidentale, acestea sunt extrem de pitorești și sunt asociate cu autenticitatea satului românesc.

Cultura fânului⁶ (modul tradițional de pregătire a acestuia) se încadrează în tradițiile asociate gospodăriei. În trecut, această activitate era asociată cu practici sociale și evenimente festive. Culesul fânului a apărut ca o activitate în unele evenimente organizate în zona montană, fiind pretext pentru turiști de a experimenta tehnici arhaice de prelucrare dar și de a interacționa cu comunitatea locală și de a se conecta la poveștile locului.

Zonele urbane și rurale din regiunea de Nord-Est a României au păstrat până acum foarte bine **obiceiurile și meșteșugurile tradiționale**. Există o mare diversitate

⁶ <https://patrimoniu.ro/images/imaterial/fan/Cultura-fanului.pdf> (accesat la 2.03.2022)

de meșteșuguri practicate în comunitățile rurale, acestea putând fi integrate în pachetele turistice.

- Olăritul: satul Oituz din Bacău (olăritul roșu); sat Poiana Deleni din județul Iași (ceramica neagră); sat Marginea din județul Suceava (ceramica neagră), sat Cacica din județul Suceava, sat Brădești din județul Vaslui, Tibănești (județul Iași),
- Vopsirea ouălor: satul Rogojești din județul Botoșani; satele Brodina, Ciocănești și Ulma din județul Suceava;
- Fabricarea costumelor tradiționale: satele Humulești, Pipirig și Răucești din județul Neamț; Satele Mănăstirea Humorului, Sucevița și Marginea din județul Suceava;
- Țesături, broderii și covoare tradiționale: satele Văratec, Agapia, Bălțătești din județul Neamț (covoare și țesături); Satele Pipirig, Răucești, Bicazu Ardelean și Borca din județul Neamț (broderii și țesături); sat Vorona din județul Botoșani (covoare); satul Ciocănești din județul Suceava (covoare);
- Măști populare și figurine de lut: satul Vorona din județul Botoșani; Satele Târpești, Timișești, Oglinzi, Pipirig, Ștefan cel Mare, Icușești, Săbăoani, Humulești din județul Neamț;
- Răchitărie: satele Agapia, Barticești, Botești, Horia, Valea Bicazului din județul Neamț;
- Fabricarea materialului din piele, veste și paltoane din blană de oaie: satele Grumăzești, Pipirig, Văratec, Borca, Dămuc din județul Neamț; Satele Vama, Cărlibaba, Arbore din județul Suceava; satul Văleni din județul Vaslui;
- Pictură cu icoane: județul Bacău, județul Botoșani, județul Iași, municipiile Piatra Neamț și Roman; județul Suceava; municipiul Rădăuți;
- Arta lemnului: satul Vânători-Neamț (tâmplărie, troițe), satul Pipirig (produse de artizanat), Humulești (sculpturi decorative, baghete), Grumăzești (sculpturi din stejar), Petricani (mobilier), Târgu-Neamț (sculpturi în lemn), Bălțătești (sculpturi), Fundu Moldovei (instrumente populare).
- Meșteșuguri tradiționale de covoare de perete: județul Vrancea, județul Suceava, județul Neamț.

Pe lângă aceste tradiții, o revenire importantă a avut-o cusutul cămășilor populare, a iei. Costumele populare și cămașa românească (Ia) sunt atrăgătoare pentru vizitatori, fiind apreciate nu doar în colecții ci și ca suveniruri. De asemenea, balurile și hramurile sunt din nou organizate în comunitățile rurale, fiind evenimente care aduc în prezent tradiții vechi și pitorești.

Un alt element valoros este peisajul construit, casele tradiționale, care din păcate sunt periclitate de noile dezvoltări de urbanism. Au existat inițiative la nivel național din partea Ministerului Culturii și a Ordinului Arhitecților din România (OAR) de documentare, prezentare și organizare a arhitecturii rurale tradiționale a fiecărei regiuni culturale a României. În acest sens, au fost elaborate o serie de linii directoare arhitecturale pentru menținerea consecvenței cu specificul local din mediul rural, care vor acoperi în curând întregul teritoriu. Aceste orientări și alte inițiative la nivel european, național, regional și chiar local vor ajuta comunitățile locale să descopere, să recunoască și să promoveze caracteristicile tradiționale locale.

În ultimii ani au existat preocupări la nivelul Ministerului Antreprenoriatului și Turismului de a înregistra rute culturale, existând și posibilități de finanțare a acestora prin programul PNRR.

La data de 25.05.2022 sunt înregistrate următoarele rute culturale (europene și naționale), în care sunt incluse obiective din Regiunea Nord-Est⁷:

⁷ <http://turism.gov.ro/web/rute-cultural-turistice/>, (accesat la 29.05.2022)

Tip ruta culturală	Denumire
Rute europene (Cultural Routes of the Council of Europe)	1. ATRIUM Cultural Route (Arhitectura Regimurilor Totalitare în Memoria Urbană Europeană / Architecture of Totalitarian Regimes in Europe's Urban Memory) Aplicanți/ Membri ai rutei: Consiliul Județean Iași și Primăria Orașului Ștei, Bihor
Rute transnaționale	1. Ruta „Voievodul Ștefan cel Mare și Sfânt în România și în Republica Moldova” 2. Ruta bisericilor de lemn din România și din Republica Moldova
Rute naționale	1. Ruta bisericilor de lemn din România 2. Ruta muzeelor etnografice în aer liber din România 3. Ruta „Civilizația lemnului în România” 4. Ruta patrimoniului multietnic din România 5. Ruta orașelor și stațiunilor balneare istorice din România 6. Ruta patrimoniului muzeal din România 7. Via Mariae 8. Ruta patrimoniului material UNESCO în România 9. Ruta caselor memoriale din România 10. Ruta Destinațiilor Europene de Excelență (EDEN) din România 11. Ruta „Icoane făcătoare de minuni din România” 12. Ruta „Meșteri populari și meșteșuguri tradiționale din România” 13. Ruta „Cultura Cucuteni – parte din identitatea națională”
Rute regionale	1. Ruta muzeelor din Bucovina 2. Ruta caselor memoriale din Bucovina 3. Ruta „Pe urmele geniilor George Enescu – Ciprian Porumbescu” 3. Ruta patrimoniului multietnic din România 5. Ruta Botoșani – Suceava „Pe urmele geniilor George Enescu – Ciprian Porumbescu” 6. Ruta patrimoniului muzeal din județul Botoșani 7. Ruta caselor memoriale din județul Botoșani 8. Ruta „Lada de zestre a județului Neamț. Arta lemnului” 9. Ruta ecumenică din județul Bacău 10. Ruta bisericilor de lemn din județul Botoșani 11. Ruta bisericilor de lemn din județul Vaslui
Rute locale	1. Ruta ecumenică din județul Botoșani 2. Ruta „Drumul Luceferilor din județul Botoșani” 3. Ruta „Drumul Huțului în Bucovina” 4. Ruta „Civilizația lemnului în Bucovina” 5. Ruta „Drumul ouălor încondeiate în Bucovina” 6. Ruta bisericilor de lemn din Bucovina 7. Ruta patrimoniului medieval – Mărturie Ștefaniene în județul Neamț 8. Ruta caselor memoriale din județul Neamț - Repere ale literaturii nemțene 9. Ruta „Redescoperind tradiții locale. Colecții etnografice nemțene” 10. Ruta „Patrimoniului ecumenic – așezăminte creștine în județul Neamț” 11. Ruta „Comorile sătești – Biserici vechi de lemn din județul Neamț” 12. Ruta icoanelor făcătoare de minuni

Tabel 5. Lista rutelor culturale

Proiectul Be.CULTOUR își propune să lărgescă înțelegerea europenizării, de la un discurs despre consolidarea instituțiilor și transferul de politici, la un concept de incluziune bazat pe istorii comune și acceptarea de noi perspective ca noi straturi de multiculturalism care îmbogățesc experiența turistică. Comisia Europeană și Consiliul Europei (2011) au demonstrat potențialul economic al rutelor culturale, subliniind modul în care acestea pot promova imaginea Europei și pot face cunoscute locuri pline de potențial, dar adesea la marginea cunoașterii publice.

Pe lângă rutele enumerate, există interes pentru dezvoltarea în viitorul apropiat a unei rute suplimentare cultural-turistice, legată de asemenea de personalitatea

domnitorului Ștefan cel Mare. În 2011 Consiliul Județean Suceava a înregistrat la OSIM marca „Drumul lui Ștefan cel Mare”, cu intenția de a dezvolta un traseu de pelerinaj de la Putna către cele 41 de ctitorii Ștefaniene. Șase ctitorii sunt în străinătate, iar celelalte sunt în România, din care șapte sunt în Transilvania.⁸

Turismul cultural poate fi o oportunitate de a spori „sentimentul locului”, ca o pârghe puternică pentru aprofundarea identității europene. Europeanizarea înseamnă recunoașterea „rădăcinilor” comune în cadrul identităților și particularităților locale, recunoscând valorile simbolice, istorice, culturale, sociale, spirituale unice ale populațiilor europene, care sunt exprimate în „locuri”, peisaje, limbi, tradiții și arte excepționale.

1.2. Analiza potențialului turismului cultural circular în Regiunea Nord-Est a României

Ruta culturală acoperă, după cum am menționat anterior, mai multe județe și districte din ambele țări. În România rețeaua de site-uri este distribuită în județele Suceava, Botoșani, Neamț, Iași, Vaslui și Bacău.

Fiecare județ oferă activități suplimentare care pot construi o experiență turistică valoroasă pentru vizitatori. Totuși calitatea generală a serviciilor, ar trebui să fie îmbunătățită. De asemenea, din păcate, cei mai mulți touroperatori și-au concentrat afacerile pe turismul outgoing, turismul incoming și inbound fiind afectat de o ofertă turistică slabă sau neatrăgătoare. Pachete turistice interesante pentru vizitatorii zonei de NE și ai Rutei „Ștefan cel Mare și Sfânt”, ar putea convinge oamenii să petreacă mai mult timp în întreaga regiune, aducând beneficii comunităților locale. Toate județele traversate de Ruta „Ștefan cel Mare și Sfânt”, Suceava, Iași, Vaslui, Bacău, Botoșani, Neamț au resurse unice care ar trebui exploatate mai bine pentru dezvoltarea turismului cultural circular.

Județul Suceava

„Less visited than other parts of Romania, Moldavia rewards those intrepid enough to seek it out: from glorious medieval monasteries to rugged mountains ideal for hiking, this singular region combines beauty with plenty of action. Moldavia’s bucolic villages and oddly endearing towns host some of Romania’s friendliest locals. Beyond the hinterland, Moldavian modernity is fully displayed in Iasi, one of Romania’s largest cities and a vibrant student town famous for its nightlife. Bucovina, to the northwest, is home to Romania’s pride and joy: a half dozen Unesco protected painted monasteries from the 15th and 16th centuries that attest to the region’s artistic skills and enduring faith. Everywhere you’ll find signs of Moldavian prince (and Romanian national hero) Stefan cel Mare and his epic battles with the Ottoman Empire, above all at the mighty fortresses at Suceava and Targu Neamt” .

(<https://www.lonelyplanet.com/romania/moldavia>)

⁸ <https://www.svnews.ro/flutur-anunta-inregistrarea-la-osim-a-marcii-drumul-lui-stefan-cel-mare-traseul-va-pleca-de-la-putna-catre-41-de-ctitorii-stefaniene/262270/>, (accesat la 26.05.2022)

Județul Suceava este situat în partea sudică a regiunii istorice Bucovina. Relieful, clima favorabilă, potențialul hidrografic, fauna și flora bogată, precum și existența unui patrimoniu istoric, arhitectural și cultural deosebit de apreciat, au condus la dezvoltarea mai multor tipuri de turism în județul Suceava.

Versantul estic al Carpaților Orientali a favorizat dezvoltarea *turismului montan* în Suceava. Printre principalele activități și sporturi pe care turiștii le pot practica aici sunt: drumeții montane, alpinism, mountain bike, zbor cu parapanta, echitație, vânatoare, pescuit, sporturi de iarnă, river rafting, via-ferrata. Foarte mulți turiști aleg să practice drumeții în stațiunile Vatra Dornei și Câmpulung Moldovenesc, unde înălțimile moderate ale Munților Călimani, Rarău, Giumalău, Suhard și Bistriței oferă peisaje deosebite ale reliefului și faunei. Codrul secular de la Slătioara și pădurea seculară de la Giumalău oferă de asemenea experiențe unice turiștilor care doresc să se bucure de natură. Mai mult, turiștii pot practica plimbări cu calul în cadrul Parcului Național Călimani sau la herghelii precum cea de la Lucina. *Turismul de pelerinaj* este o formă de turism foarte importantă în județul Suceava, datorată existenței celor opt mănăstiri și biserici incluse în patrimoniul UNESCO: Moldovița, Sucevița, Voroneț, Humor, Probota, Arbore, Pătrăuți și Biserica „Sfântul Gheorghe” a Mănăstirii „Sfântul Ioan cel Nou” din Suceava. Pe lângă acestea, Mănăstirile Putna, Sucevița, Dragomirna, Slatina, Râșca, Bogdana, Bălinești și Baia sunt recunoscute pentru istoria îndelungată și pentru arhitectura impresionantă. Turiștii care practică acest tip de turism în Suceava, fie realizează vizite la aceste lăcașe de cult, fie pelerinaje religioase. Foarte multe dintre mănăstiri au fost construite de Ștefan cel Mare, domnitor al Moldovei între anii 1457-1504. Pe lângă mănăstirile și bisericile ortodoxe, în județul Suceava sunt și lăcașuri de cult catolice (Sanctuarul Marian din Cacica), armenești (Mănăstirea Hagigadar) sau evreiești (Templul Mare Evreiesc din Siret) apreciate și vizitate de turiști.

„The monasteries are 100% worth going to see. The detail in all the paintings are incredible and I learned a lot about local history. You also get to see the beautiful Romanian countryside, tradition Romanian wooden houses and we had added stops of black ceramic workshop and the biggest collection of painted eggs in the world.”

prelucrarea

ceramicii (Marginea), prelucrarea țesăturilor (Arbore), pielărie (Fundu Moldovei și Vama).-*Ecoturismul* este o formă de turism aflată într-un stadiu incipient în județul Suceava, dar care este susținută de amploarea resurselor existente. Prin urmare, turiștii care vin în zonă pot alege să își petreacă timpul în numeroase locuri ce permit observarea naturii, precum: Parcul Național Călimani, Parcul dendrologic

Rădăuți și Parcul natural Bogdăneasa. De asemenea, ecoturismul poate fi practicat și în rezervațiile naturale existente în această zonă, cum ar fi Rezervația Tinovul Mare din Dorna sau Fânețele seculare de la Calafindești. *Agroturismul și turismul rural* în județul Suceava atrag turiști dornici de a realiza drumeții, activități de echitație, vânatoare și pescuit, activități la stâne, dar și degustarea de produse tradiționale din zonă.

Județul Botoșani

Județul Botoșani este situat în partea nordică a regiunii Moldova din România și se învecinează la vest cu Suceava. Din punct de vedere turistic, acest județ se remarcă în principal prin existența în această zonă a unui număr mare de case memoriale și de asocierea cu această zonă a unui număr mare de personalități remarcabile pentru cultura română, precum Mihai Eminescu, Grigore Antipa, George Enescu, Ștefan Luchian sau Nicolae Iorga. Turismul cultural este dezvoltat în Botoșani prin intermediul a numeroase muzee (Muzeul Leon Dănăilă din Darabani, Muzeul Țăranului din Flămânzi,

Memorial

„George Enescu” din

Dorohoi), case memoriale (Casa Memorială „Ștefan Luchian” din Botoșani, Casa Memorială „Nicolae Iorga” din Botoșani), colecții muzeale (Colecția Muzeală Sătească din Corni) sau alte obiective istorice și culturale (Casa Ventura, Biblioteca Județeană Botoșani).

Județul Botoșani dispune de un număr ridicat de mănăstiri și biserici, astfel încât turismul de pelerinaj este foarte dezvoltat în această zonă. Prin urmare, turiștii pot practica vizite și pelerinaje la mănăstiri importante din județ (Mănăstirea Vorona, Zosin Bălușeni, Popăuți, Gorovei Văculești), la biserici (Biserica de lemn „Adormirea Maicii Domnului” Dorohoi, Biserica de lemn „Sf. Voievozi” Agafon), la schituri (Schitul Balș) sau la cimitire vechi (Cimitirul Evreiesc Ștefănești). Ecoturismul este prezent în județul Botoșani prin intermediul rezervațiilor naturale existente: Arinișul de la Horlăceni, Bucecea - Bălțile Siretului, Făgetul secular Stuhosa, Pădurea Ciornohal, Pădurea Tudora, Stâncă Ripiceni, Stâncă Ștefănești și Turbăria de la Dersca. Turismul rural și agroturismul este o altă categorie de turism prezentă în județul Botoșani și care oferă experiențe la Centrul de echitație și Pensiunea „Cai de Vis” (situat în localitatea Vârful Câmpului), Lacul cu Nuferi Ipotești, Făgetul secular Stuhosa din comuna Suharău, Plaja Stâncă – Costești, Situl de la Ripiceni-Holm, Așezare paleolitică de la Mitoc - Malu Galben, Pădurea Tudora sau Așezare paleolitică de la Mitoc - Malu Galben. Există în județul Botoșani o serie de instituții culturale de mare însemnătate, cum ar fi: Filarmonica de Stat Botoșani (construită la sfârșit de secol XIX), Centrul istoric al municipiului Botoșani, Teatrul pentru Copii și Tineret „Vasilache”.

Județul Iași

Județul Iași este localizat în nord-estul țării, în regiunea istorică Moldova. În acest județ se regăsește cea mai veche universitate din România, denumită Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” Iași (fondată în anul 1860). Turismul cultural este cea mai practică formă de turism din județul Iași. Cele mai importante atracții turistice din orașul Iași sunt Palatul Culturii (monument istoric; construită în perioada 1906-1925), Catedrala Mitropolitană (monument istoric; 1833-1887), Mănăstirea „Trei Ierarhi” (monument istoric; 1637-1639), Mănăstirea Golia (monument istoric; 1650-1660), Biblioteca Centrală Universitară „Mihai Eminescu” (construită între anii 1930-1934), Palatul Roznovanu – Primăria Iași și Dealul Copou unde se află Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” Iași și Grădina Botanică (înființată în anul 1856). Alte obiective turistice istorice, care se află în județul Iași sunt Palatul domnesc de la Ruginoasa (construit în anul 1804), Palatul Sturdza de la Miclăușeni (1880-1904), Casa memorială Vasile Alecsandri de la Mircești, Casa memorială „Constantin Negruzzi”, Muzeul arheologic Cucuteni, Bojdeuca lui Ion Creangă. Turii care vizitează județul Iași pot alege să participe la diverse târguri (Târgul național de ceramică Cucuteni 5000,) și festivaluri (Festivalul Folcloric Trandafir de la Moldova, Festivalul de Folclor Cotnari, Sărbătorile Iașului). Potențialul turistic al regiunii viticole din Iași este însemnat și poate contribui la dezvoltarea cicloturismului. În județul Iași se află cinci crame care situează județul Iași pe primul loc în Regiunea Nord-Est la acest capitol: Crama Cotnari, Casa de Vinuri Cotnari, Crama Hermeziu, Crama Bucium și Crama Gamma. Mai mult, peisajul cultural viticol din Iași poate fi valorificat prin dezvoltarea a numeroase tipuri de turism, cum ar fi traseele turistice.

Județul Vaslui

Județul Vaslui dispune de resurse turistice diversificate care atrag un număr ridicat de turiști. Multe dintre resursele naturale din acest județ au fost deja exploatate și valorificate iar o parte dintre acestea pot sta la baza dezvoltării mai multor forme de turism. Drumețiile în pădurile Bădeana, Seaca-Movileni, în rezervațiile paleontologice Mălușteni și Nisipăria Hulubăț, în rezervațiile botanice de la Movila lui Burcel, Tanacu-Coasta Rupturile și Glodeni și la arborii seculari de la Rafaia, Tolontan sau Bunești, sunt o alternativă de activitate care ar putea fi introdusă în pachetele turistice, combinate cu vizitarea unor comunități rurale. Listei de mai sus se pot adăuga și zona dealurilor împădurite de pe Valea Similei și Valea Racovei sau în zona pășunii de pe coasta aridă a comunei Pădureni. Pe lângă resursele naturale care stau la baza turismului din județul Vaslui, se regăsesc într-un număr ridicat și resurse antropice, cele construite de oameni. Turismul religios sau de pelerinaj este prezent în acest județ prin intermediul unui număr mare de mănăstiri ortodoxe (spre exemplu, Mănăstirea Fâstâci), biserici de lemn – monumente istorice (de exemplu, Bisericile din Dumbrăveni sau Lipovăț), dar și biserici

de zid – monument istoric (de exemplu, Ansamblul Episcopiei Huşilor). Patrimoniul istoric, cultural și etnografic din acest județ contribuie la turismul cultural existent în zonă. Turiștii care sunt interesați de această formă de turism pot alege să viziteze vestigii arheologice (de exemplu, Zona Curților Domnești din Vaslui), conace istorice din secolul al XIX-lea (de exemplu, Conacul Mălăiești, Conacul Rosetti-Solescu), clădiri considerate monument istoric (Casa Mavrocordat, Casa Sturdza), poduri medievale de piatră (Podul doamnei de la Chițcani), situri de interes public (cimitirul evreiesc din Bârlad), muzee și case memoriale (Muzeul „Vasile Pârvan”, Casa memorială „Emil Racoviță”). De asemenea, turiștii se pot delecta la diverse podgorii și crame din județ (în zona Huși) și de meșteșugurile și tradițiile din zonele cu specific rural. Există la nivelul județului Vaslui o serie de trasee turistice care permit vizitarea unui număr mare de obiective turistice. Un

exemplu de traseu este Traseul Vaslui – Muntenii de Sus – Solești – Miclești – Codăești – Dănești – Tăcuta – Vaslui.

Județul Bacău

În județul Bacău se regăsesc aproape toate tipurile de turism. Relieful, flora și fauna au permis dezvoltarea turismului de agrement în acest județ., datorată în principal văii Trotușului, ce prezintă o succesiune de defilee și bazine depresionare, văii și defileului Uzului, lacului de acumulare de la Poiana Uzului, dar și văii Bistriței cu predominanța lacurilor de acumulare. Existența clădirilor și obiectivelor cu caracter istoric și cultural au permis dezvoltarea turismului cultural în județul Bacău. Se remarcă aici centrul orașului Slănic Moldova, fortificațiile dacice Zargidava și Tamasidava, precum și muzeele și casele memoriale din zonă: Complexul Muzeal „Iulian Antonescu”, Complexul Muzeal de Științele Naturii „Ion Borcea”, Muzeul de Etnografie și Artă Contemporană „Dimitrie N.

Ghika Comănești”, Casa memorială „Nicu Enea”, Casa Memorială „Ion Borcea”, dar și Vivariul din Bacău. De asemenea, în acest județ se organizează diverse manifestări cu caracter popular, festivaluri sau vernisaje ce adună turiști în zonă.

Particularitățile mediului natural și existența unui patrimoniu cultural rural permit practicarea turismului rural sau a agroturismului. Turismul religios este practicat în județul Bacău ca urmare a prezenței de lăcașuri de cult importante pentru istoria zonei: Curtea Domnească (finalizată între secolele XV-XVI), Biserica din interiorul Curții Domnești (Construită în anul 1491), Mănăstirea Răchitoasa (construită în anul 1697), Biserica din Borzești (construită în perioada 1493-1494), Biserica Mănăstirii Cașin (construită în anul 1655), Mănăstirea Tazlău „Nașterea Maicii Domnului” (construită în timpul lui Ștefan cel Mare în 1496). Izvoarele minerale din Slănic Moldova (ce datează din 1800), izvoarele minerale din Târgu Ocna și salina de la Târgu Ocna permit practicarea turismului balnear-terapeutic pentru turiștii care doresc să se relaxeze și să trateze anumite afecțiuni ale corpului.

Județul Neamț

Județul Neamț este localizat în partea central-estică a țării, în apropierea masivului Ceahlău. Turismul montan este foarte dezvoltat în județul Neamț, în principal în zona Ceahlăului (munții Hășmaș, Bistrița, Tarcău și Stânișoara), datorită reliefului montan, florei și faunei. Turiștii pot alege să parcurgă cele două mai înalte vârfuri ale muntelui Ceahlău: Toaca (1904 m) și Ocolașul Mare (1 907 m). De asemenea, cascada Duruitoarea poate fi admirată la 1021 metri altitudine cu ape ce cad pe un perete de stâncă de la o înălțime de 25 metri. Stațiunea Durău este cea mai importantă stațiune din județul Neamț în cadrul căreia turiștii se pot bucura de trasee turistice, de tratamente și odihnă, dar și de sporturi de iarnă. Județul Neamț se remarcă și prin existența Parcului Natural Vânători-Neamț și a Rezervației de zimbri „Dragoș Vodă”, unică în România. Turiștii mai pot vizita în județul Neamț Cheile Bicazului, barajul și lacul Bicaz, lacul Cuejdel sau lacul Izvorul Muntelui. Turismul religios sau de pelerinaj ocupă un rol deosebit de important în turismul din județul Neamț datorită amplorii de lăcașuri de cult ortodoxe. Cele mai importante mănăstiri din județ sunt Mănăstirea Agapia (cea mai veche din Regiunea Nord-Est; construită în secolul XIV), Mănăstirea Războieni (construită în anul 1496), Sfânta Mănăstire Bisericiani (sfințită în perioada 1517-1527), Mănăstirea Sfânta Agapia Nouă (construită în perioada 1641-1643), Mănăstirea Durău (sfințită în secolul XIX), Mănăstirea Sihăstria (prima ctitorire în anul 1655). Turismul cultural este prezent în județul Neamț datorită obiectivelor istorice și culturale rămase remarcabile. Prin urmare, turiștii pot vizita cetatea medievală – Cetatea Neamțului, Palatul Cnejilor, Curtea Domnească din Piatra Neamț, Casa memorială a lui Ion Creangă, Casa memorială a lui Alexandru Vlahuță, Muzeul Popular Nicolae Popa. Patrimoniul cultural rural a fost foarte bine păstrat de-a lungul anilor, astfel încât este posibilă practicarea turismului rural în județul Neamț. Turiștii se pot bucura de peisajele turistice și pot admira satul tradițional în mai multe zone rurale, precum

Agapia, Tarcău, Vânători Neamț, Almaș, Tupilați și Bicașu Ardelean. Piatra Neamț și Roman sunt două orașe care susțin dezvoltarea turismului de afaceri deoarece dispun de infrastructură și facilități corespunzătoare derulării de activități de afaceri și de evenimente diverse.

1.2.1. Descrierea sitului de patrimoniu și analiza celor 20 de obiective din Ruta cultural turistică „Voievodul Ștefan cel Mare și Sfânt”

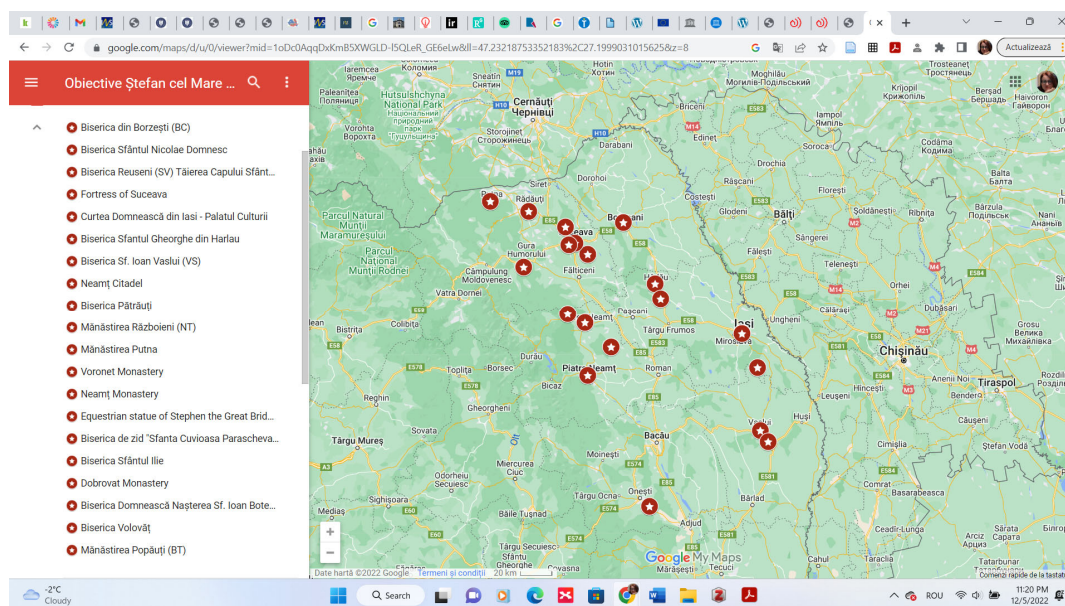

Figura nr. 9. Harta obiectivelor listate în Ruta Voievodului Ștefan cel Mare și Sfânt
Sursa: Google Maps (accesat la data de 2.11.2022)

Sursa: <https://stephenthegreat.travel/>

Biserica din Borzești se află în punctul cel mai sudic al rutei, putând fi considerată și punctul de plecare. Istoricul său este de asemenea legat de începuturile voievodului, Borzeștii fiind locul unde s-a născut și a copilărit Ștefan cel Mare. Biserica poartă hramul Adormirea Maicii Domnului și a fost construită la porunca lui Ștefan cel Mare între 9 iulie 1493 și 12 octombrie 1494. Pisania originală povestește că lăcașul este o ctitorie a lui Ștefan și a fiului său Alexandru, fiind un omagiu adus și prietenului din copilărie al

voievodului, Gheorghită, ce, conform legendei, a fost omorât aici de către tătari. (<http://bisericaborzesti.ro/>). În apropiere se află și Muzeul de Cultură și Artă Religioasă, înființat în fosta școală. Locația este încărcată de povești și legende, preotul paroh de aici oferind valoare fiecărei vizite. Pe lângă vizitarea bisericii, un eveniment deosebit poate fi și audierea grupului de muzică bizantină, Filomelos. În apropiere se află și Podul De Piatră construit de Ștefan cel Mare la Borzești (pod cu boltă moldovenească).

Sursa: <https://stephenthegreat.travel/>

Mănăstirea Sfântul Nicolae Popăuți se află în Municipiul Botoșani și a fost ctitorită de Ștefan cel Mare în 1496. Monumentul este reprezentativ pentru „stilul moldovenesc” (o îmbinare de elemente bizantine și gotice) ce s-a ctitorit sub patronajul Voievodului. Ansamblul Mănăstirii Popăuți a fost inclus pe Lista monumentelor istorice din județul Botoșani din anul 2015, fiind alcătuit din următoarele 2 obiective: Biserica „Sf. Nicolae”-Popăuți - datând din anul 1496, și Turnul clopotniță. În prezent funcționează o mănăstire de călugări. Biserica a făcut parte dintr-un ansamblu fortificat, ce era alcătuit și dintr-un palat domnesc. Pe acele vremuri, biserica se afla în ”mijlocul codrilor Botoșanilor”, abia mai târziu apărând în jur satul cu același nume. Istoria multor familii de domni și boieri moldoveni este legată de această biserică. Turnul clopotniță de la Popăuți este una dintre puținele construcții de acest gen păstrate din vremea lui Ștefan cel Mare.

Sursa: <https://stephenthegreat.travel/>

Biserica cu hramul „Sfântul Gheorghe” din Hârlău, a fost ctitorită de Ștefan cel Mare și Sfânt în anul 1492 și este considerată parte a ansamblului Curții domnești din Hârlău. Reședința domnească din Hârlău a fost una dintre reședințele preferate ale domnitorului

moldovean, mai ales către sfârșitul domniei. La 12 iulie 1499, Ștefan cel Mare a semnat la Hârlău Tratatul de pace cu polonii regelui Ioan Albert. Se află în orașul Hârlău (județul Iași), la o distanță de 74 km de municipiul Iași. Viața culturală a parohiei este îmbogățită de Corul Parohial „Civitas Bachlovia”⁹. Există o serie de evenimente muzicale, recitaluri de muzică bizantină. Nu departe se pot vedea ruinele Casei Domnești. În Hârlău poate fi vizitat și Muzeul Viei și Vinului, singurul muzeu viticol din Moldova.

Sursa: <https://stephenthegreat.travel/>

Biserica „Cuvioasa Parascheva” din Cotnari este atribuită de tradiție voievodului Ștefan cel Mare (1457-1504). Pisania a fost distrusă, astfel că nu se cunosc date referitoare la construcția lăcașului de cult. În Lista monumentelor istorice din județul Iași este trecut anul 1493 ca an al construcției.

Sursa: <https://stephenthegreat.travel/>

Palatul Culturii din Iași este o clădire emblematică, construită în perioada 1906 - 1925, în perimetrul fostei curți domnești medievale moldovenești, pe locul fostului palat domnesc. Astăzi, Palatul Culturii este sediul Complexului Muzeal Național Moldova, ce cuprinde Muzeul de Istorie al Moldovei (1916), Muzeul Etnografic al Moldovei (1943), Muzeul de Artă (1860), Muzeul Științei și Tehnicii (1955), precum și Centrul de Conservare-Restaurare a Patrimoniului Cultural (1975).

⁹ <https://sfgheorgheharlau.mmb.ro/> (accesat la 04.02.2022)

Sursa: <https://stephenthegreat.travel/>

Biserica Sfântul Nicolae Domnesc a fost construită în perioada 1 iunie 1492 – 10 august 1492 de către Ștefan cel Mare, cu arhitectură moldovenească, și se află în fața Palatului Culturii din Iași.

Sursa: <https://stephenthegreat.travel/>

Biserica Mănăstirii Dobrovăț a fost construită în perioada 1503 - 1504, fiind ultima ctitorie a Voievodului Ștefan cel Mare și Sfânt, iar pictura din naos este considerată cea mai frumoasă din Moldova. Biserica se află în comuna Dobrovăț la o distanță de 25 de km sud-est de Iași și la 35 de km nord de Vaslui.

Sursa: <https://stephenthegreat.travel/>

Cetatea Neamț sau Cetatea Neamțului este una dintre cele mai impresionante fortificații din România, ce străjuiește de peste șase secole valea râului Neamț.

Construită în secolul al IV-lea, pe vremea lui Petru I, a fost fortificată în secolul al V-lea de Ștefan cel Mare, pentru a întări sistemul de apărare construit în Moldova pentru împotriva Imperiului Otoman.

Aici s-au scris importante pagini de eroism, cum a fost rezistența din cele 8 zile de asediu otoman, condus de temutul sultan Mahomed al II-lea după bătălia de la Războieni (1476), ori gloriosul episod, scris cu propriul sânge, de doar 19 plăieși, în fața armatei polone conduse de Ioan Sobieski, în 1691.

Cetatea Neamț este situată în apropierea orașului Târgu Neamț, la 46 de km de orașul Piatra Neamț, și face parte din categoria monumentelor medievale din România, de o valoare excepțională. În anul 1866, Cetatea Neamț a fost declarată monument istoric. Aceasta a fost supusă mai multor demersuri de restaurare, iar după ultima intervenție din perioada 2007-2009, Cetatea Neamțului oferă vizitatorilor 21 de spații, dintre care amintim: Sala de Sfat și Judecată; Camera de taină; Sala armelor; Neagra temniță; Camera plăieșilor; Paraclisul „Sf. Nicolae”; Camera domnițelor; Lapidarium; Bucătăria; Camera de provizii; Monetăria; Camera pârçălabului; Închisoarea ș.a. Toate aceste spații îi poartă pe vizitatori printr-o istorie plină de gloria și farmecul timpurilor medievale.

Ziua Cetății: 2 iulie, ziua Sfântului Voievod Ștefan cel Mare

Sursa: <https://stephenthegreat.travel/>

Prima atestare documentară a **Curții Domnești de la Piatra Neamț** apare într-un document emis în anul 1491. Curtea Domnească de la Piatra Neamț și-a îndeplinit

funcțiile de curte a domnitorilor Moldovei până în secolul al XVII-lea. Frumoasa ctitorie a lui Ștefan cel Mare se mai păstrează și astăzi în orașul Piatra Neamț, fiind cunoscută drept centrul istoric al urbei. Situat pe un platou în jurul căruia s-a dezvoltat actualul oraș, complexul arhitectural este format din Biserica „Sfântul Ioan Domnesc”, Turnul-clopotniță și Zidul de incintă cu Muzeul Curții Domnești. Biserica Domnească cu hramul „Sfântul Ioan Botezătorul” din Piatra Neamț, ctitorită în perioada 15 iulie 1497 - de 11 noiembrie 1498, reprezintă cel mai valoros edificiu din Complexul Curtea Domnească. Biserica se remarcă prin elementele caracteristice stilului moldovenesc.

Sursa: <https://stephenthegreat.travel/>

Potrivit izvoarelor istorice cunoscute până în prezent, **Mănăstirea Neamț** datează din secolul al XIV-lea ca organizație călugărească ortodoxă. Situată în comuna Vânători din județul Neamț (lângă orașul Târgu Neamț) într-o poiană larg deschisă pe valea pârâului Nemțișor și înconjurată de culmi împădurite, această mănăstire este cea mai veche din Moldova, fiind denumită și „Ierusalimul Ortodoxiei Române”.

Cu un bogat tezaur, Mănăstirea Neamț pune la dispoziția vizitatorilor, în muzeul mănăstirii, o bogată colecție de obiecte de cult și religioase, picturi, manuscrise și diferite piese tipografice cu o mare valoare istorică și artistică. Tot la Mănăstirea Neamț se află și cea mai veche bibliotecă mănăstirească cu 18.000 de volume, având astfel o contribuție deosebită la dezvoltarea culturii și artei românești medievale. În biserica mănăstirii se afla icoana Maicii Domnului făcătoare de minuni, datând din anul 665. Icoana este una procesională și o icoană protectoare care de-a lungul timpului a întreținut evlavia credincioșilor și a monahilor.

Sursa: <https://stephenthegreat.travel/>

Așezată în mijlocul satului cu același nume, **Mănăstirea Războieni**, ctitorie a domnitorului Ștefan cel Mare și Sfânt din anul 1496, a fost înălțată în cinstea ostașilor

moldoveni căzuți în lupta împotriva turcilor de la Valea Albă (1476). Pisania așezată pe peretele sudic al Bisericii „Sfinții Arhangheli Mihail și Gavril” descrie momentul înfrângerii Moldovei în războiul pentru țară și credință. Însuși motivul construcției sale - păstrarea memoriei ostașilor iubitori de neam – face ca mănăstirea să aibă un caracter unic în seria construcțiilor bisericești ale Voievodului Ștefan cel Mare și Sfânt. Aceasta se constituie într-un mausoleu ce adăpostește sub dalele altarului și ale pronaosului osemintele ostașilor căzuți în luptă. Mănăstirea Războieni este situată în comuna cu același nume, la 26 km de Piatra Neamț și la 35 km de Târgu Neamț (DJ 208 Piatra Neamț -Tupilați-Hanu Ancuței), județul Neamț.

Sursa: <https://stephenthegreat.travel/>

Cetatea de Scaun a Sucevei se află în municipiul cu același nume și a fost construită la sfârșitul secolului XIV-lea, fiind prima reședință a domnitorilor Moldovei timp de aproape 200 de ani. Astăzi este declarată monument istoric de interes național.

A fost construită în timpul domniei lui Petru I Mușat, însă maxima dezvoltare o cunoaște în timpul domniei Voievodului Ștefan cel Mare.

Ansamblul Arhitectonic medieval, alcătuit din castel și ziduri de apărare, a fost consolidat și completat în cadrul unui vast proiect cu finanțare europeană în perioada 2010-2015, redându-i aspectul impunător, intrat în legendă, dar și sublima strălucire princiară din trecut.

Datorită expoziției permanente realizate într-o manieră accesibilă și atractivă pentru publicul larg, cu sisteme multimedia interactive (ghizi virtuali, holograme, carte virtuală etc.) și cu spectacole de sunet și lumină, unice la nivel național, Cetatea de Scaun a Sucevei are anual aproape 200.000 de vizitatori.

În fiecare an, la mijlocul lunii august, în Cetatea de Scaun a Sucevei se desfășoară Festivalul de Artă Medievală „Ștefan cel Mare”, la care participă ordine și trupe medievale din țară și din străinătate și care atrage zeci de mii de spectatori, fiind cel mai mare festival de gen din țară. Acesta este urmat de „Bucovina Rock Castle”, un important festival internațional de rock, care se desfășoară într-o locație inedită - Șanțul de apărare al Cetății de Scaun - și care se bucură de prezența a peste 9000 de spectatori.

Sursa: <https://stephenthegreat.travel/>

Mănăstirea Putna, numită de poetul Mihai Eminescu „Ierusalimul Neamului Românesc”, a fost ctitorită de Voievodul Ștefan cel Mare și Sfânt în perioada 1466 – 1469, fiind concepută ca necropolă domnească.

În biserica cu hramul „Adormirea Maicii Domnului” se află mormântul lui Ștefan cel Mare și Sfânt precum și alte treisprezece morminte care aparțin familiei Mușatinilor.

Muzeul Mănăstirii Putna vernisează artefacte care au aparținut Voievodului Ștefan cel Mare și Sfânt, printre acestea numărându-se icoana făcătoare de minuni a Maicii Domnului adusă din Constantinopol în 1472 de către doamna Maria de Mangop, soția Voievodului Ștefan cel Mare și craniul Sfântului Ierarh Ghenadie, îmbrăcat în argint aurit și dăruit mănăstirii de ctitorul ei în anul 1488, despre care legendele povestesc că făcea minuni.

Mănăstirea Putna este localizată la 72 de kilometri de Cetatea de Scaun a Sucevei, în comuna Putna, județul Suceava.

Sursa: <https://stephenthegreat.travel/>

Biserica cu hramul „Înălțarea Sfintei Cruci” din Pătrăuți a fost ctitorită în anul 1487 de Sfântul Voievod Ștefan cel Mare. Biserica din Pătrăuți este considerată a fi cea mai veche biserică păstrată dintre ctitoriile domnitorului, cea mai veche biserică ortodoxă din România, care a fost inclusă pe lista Patrimoniului UNESCO din anul 1993 (în grupul Bisericele pictate din nordul Moldovei) și cea mai veche biserică construită în stil moldovenesc, ce se mai păstrează astăzi în forma ei originară.

Biserica a fost pictată la exterior, doar pe peretele de apus, în jurul portalului gotic de intrare în biserică, iar scena reprezentată este „Judecata de Apoi”, culorile folosite fiind galbenul (ocru).

Ansamblul Bisericii Înălțarea Sfintei Cruci se află în comuna Pătrăuți, la 13 km de Suceava.

Sursa: <https://stephenthegreat.travel/>

Ctitorită de Voievodul Ștefan cel Mare și Sfânt la 1488, **Mănăstirea Voroneț cu biserica având hramul „Sfântul Mare Mucenic Gheorghe”** se numără printre bijuteriile Bucovinei și este inclusă din anul 1993 pe lista Patrimoniului Mondial UNESCO. Faima Mănăstirii Voroneț se datorează uimitoarelor fresce ce descriu scene biblice pictate în culori armonioase predominând albastrul cerului bucovinean, fresce care i-au adus denumirea de „Capela Sixtină a Estului”. De remarcat este faptul că, după 530 de ani de la înălțarea ei, biserica Sfântul Gheorghe a mănăstirii Voroneț în care a fost înmormântat în 1496 Daniil Sihastrul, duhovnicul și sfătuitorul Voievodului Ștefan cel Mare și Sfânt, continuă să-și uimească vizitatorii cu frumusețea ei rară și plină de rafinament. Mănăstirea Voroneț se află la 36 de kilometri de orașul Suceava și la 4 kilometri de Gura Humorului.

Sursa: <https://stephenthegreat.travel/>

Biserica Tăierea Capului Sfântului Ioan Botezătorul din Reuseni este considerată ultima ctitorie a voievodului Ștefan cel Mare și Sfânt deoarece a fost construită în perioada 1503-1504. Biserica este situată în satul Reuseni din comuna Udești, la o distanță de aproximativ 5 km sud-est de municipiul Suceava.

Sursa: <https://stephenthegreat.travel/>

Biserica cu hramul „Înălțarea Sfintei Cruci” a fost construită de Voievodul Ștefan cel Mare între anii 1500-1502. Este situată în **comuna Volovăț** din județul Suceava și se află la o distanță de 35 km de municipiul Suceava.

Sursa: <https://stephenthegreat.travel/>

Biserica cu hramul „Sfântul Ilie” a fost ctitorită de către Voievodul Ștefan cel Mare și Sfânt în anul 1488, astăzi fiind biserică de mir.

Biserica se află în satul Sf. Ilie din **Comuna Șcheia**, la o distanță de aproximativ 1,5km de municipiul Suceava, iar începând cu anul 2022 a fost transformată în mănăstire.

Sursa: <https://stephenthegreat.travel/>

Ansamblul monumental „Podul Înalt” de la Băcăoani, județul Vaslui, omagiază una dintre marile bătălii la care a luat parte Ștefan cel Mare, considerată cea mai mare victorie a creștinătății, obținută de acesta împotriva otomanilor. Cu doar 40.000 de ostași, voievodul a înfrânt 120.000 de turci, pe 10 ianuarie 1475. După bătălia de la Podul Înalt, Ștefan cel Mare a primit titlul de „Campion al lui Hristos” și a consacrat, totodată, statutul Moldovei de Poartă a Creștinătății.

Este situat la aproximativ 12 km sud de Vaslui, în localitatea Băcăoani, pe drumul ce leagă Vasluiul de Bârlad. La locul desfășurării bătăliei a fost ridicat un monument reprezentându-l pe Ștefan cel Mare călare. Statuia a fost dezvelită la 25 octombrie 1975 cu prilejul împlinirii a 500 de ani de la victoria moldovenilor conduși de Ștefan cel Mare împotriva otomanilor, și face parte din ansamblul monumental Podul Înalt, situat pe DN24, în partea de sud a satului Băcăoani, la circa 300 de m de localitate.

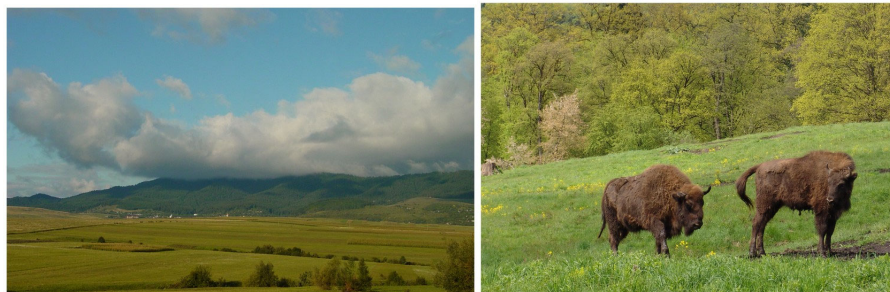

Sursa: <https://stephenthegreat.travel/>

Situat la întretăierea drumurilor comerciale ce legau Marea Neagră de Marea Baltică, Vasluiul și-a consolidat poziția sa de centru comercial și urban în timpul domnitorului Alexandru cel Bun ce amenajează aici curtea domnească. În secolul al XV-lea, i s-a atribuit statutul de capitală a Țării de Jos a Moldovei, la acea vreme existând un palat domnesc, ateliere meșteșugărești, locuințe ale curtenilor, ateliere de olărit, ateliere de confecționat arme, grajduri și alte acareturi.

Afectată de atacurile tătare, **Curtea Domnească de la Vaslui** este reamenajată în timpul Voievodului Ștefan cel Mare, care zidește în incinta acesteia **Biserica Tăierea Capului Sfântului Ioan Botezătorul** (1490) cu rolul de paraclis, în cinstea răsunătoarei victorii de la Podul Înalt. Potrivit pisaniei, biserica a fost construită în câteva luni și este

cea mai veche din grupul bisericilor orășenești din această perioadă. Pictura interioară realizată în timpul Voievodului Ștefan cel Mare și pictura exterioară realizată în perioada domniei fiului său Bogdan sau chiar a lui Petru Rareș s-au păstrat până în prezent, reprezentând un punct de atracție pentru turiști.

Sursa fotografii și descriere: www.viziteazaneamt.ro

Parcul Natural Vânători Neamț este situat pe versantul estic al Munților Stânișoarei și Subcarpații Neamțului, în nordul județului Neamț, la granița cu județul Suceava. Acoperind o parte din bazinul Ozanei și Cracăului, parcul se întinde pe raza comunelor Crăcăoani, Agapia, Vânători Neamț, a orașului Târgu Neamț și a stațiunilor Băltătești și Oglinzi.

Parcul Natural Vânători Neamț este declarat arie protejată din anul 1998 și are ca obiectiv protejarea și conservarea populației de zimbri, altădată componentă a faunei sălbatice din România. Parcul cuprinde o diversitate de valori naturale, culturale și istorice și se întinde pe o suprafață de 30.818 hectare, din care peste 26.300 hectare de fond forestier.

Fauna parcului cuprinde o serie de specii rare sau pe cale de dispariție, cum ar fi: ursul brun, lupul, râsul, vidra, zimbrul, vulpea, pisica sălbatică, jderul, cerbul carpatin, căprior, mistrețul, iepurele, etc. În ce privește zimbrul, simbolul Moldovei (bourul), îl putem întâlni în cadrul Rezervației de zimbri „Dragoș Vodă”. Totodată, mai întâlnim un număr de 101 specii de păsări, o parte dintre acestea fiind strict protejate prin convenții internaționale și un număr de 17 specii de amfibieni, din Ordinul Anura și Ordinul Caudata, inclusiv endemismul carpatic *Triturus montandoni*.

Flora parcului cuprinde elemente naturale deosebite, peste 50 de rarități floristice ocrotite în țara (*Angelica archangelica*, *Cypripedium calceolus*, *Taxus baccata*), dar și o serie de endemite, cum ar fi: *Centaurea carpatica*, *Raraurensis*, *Cirsium decussatum*, *Dentaria glandulosa*, *Hepatica transsilvanica*, *Ranunculus carpaticus*, *Symphytum cordatum*.

Fondul forestier din Parcul Natural Vânători cuprinde arboret ca făgetele și bradeto-făgetele, iar în proporție mai mică gorunul și mesteacănul. În cadrul Rezervației de stejari „Dumbrava” se găsesc stejari seculari, foarte viguroși, cu vârsta cuprinsă între 150-200 de ani.

Rezervații naturale din cadrul Parcului Natural Vânători Neamț:

- Codrii de aramă – este așezată pe dealul Filiorul din comuna Agapia și cuprinde goruni seculari și peste 300 specii de plante de o rară frumusețe.
- Pădurea de argint – este o rezervație de tip mixt, forestieră și peisagistică și cuprinde arbori bătrâni cu vârsta de peste 100 de ani, dar și arbori mai tineri de 20 până la 50 de ani.

- Rezervația de Zimbrii și Faună Carpatină „Dragoș Vodă” – este una din cele 4 rezervații de zimbri existente la noi în țară și este catalogată ca fiind una dintre cele mai mari rezervații exclusive zimbrilor din Europa.
- Pădurea de smarald (Rezervația de stejari „Dumbrava”) – este o rezervație de tip forestier în suprafață de 56,6 ha care conservă stejari seculari și 209 specii de plante vasculare aparținând a 50 de familii.

În capitolul 2 se regăsește o argumentare pentru includerea Parcului Vânători-Neamț în Ruta Voievodului Ștefan cel Mare și Sfânt, care scoate în evidență și alte atribute de unicitate.

1.2.2. Analiza calității experienței de vizitare a obiectivelor incluse în Ruta „Voievodul Ștefan cel Mare și Sfânt”

În vederea analizei calității experienței turistice pe traseul Rutei Voievodul Ștefan cel Mare și Sfânt a fost realizată o cercetare în teren, în intervalul martie-iunie 2022. Cu această ocazie, au fost consultați actorii relevanți din teren (administratori de obiective, ghizi, muzeografi, localnici, turiști) și au fost realizate fișe de evaluare pentru fiecare obiectiv în parte. Fișa folosită a fost adaptată după fișa utilizată de *Agenția de Investiții Moldova*, în momentul realizării rutei. În următoarele pagini sunt prezentate rezultatele evaluării în teren, sintetizate pe criterii de evaluare. Pentru fiecare criteriu s-a acordat un calificativ și au fost realizate comentarii privind situația identificată la fața locului (a se vedea Anexa 1). Punctele slabe identificate au fost integrate în Analiza SWOT și au fost abordate și în planul de acțiune cu propuneri de eliminare a acestora.

Nr. crt.	Indicatorul fișei de evaluare	Rezultatele statisticii			
		FB	B	S	NS
I. Calitatea infrastructurii de acces					
1.	Accesibilitate facilă dintre drumurile naționale, cu semnalizare corespunzătoare	8	7	5	0
2.	Spațiul de acces spre obiectiv este curat și nu sunt gunoaie depozitate	8	7	5	0
3.	Locația este ușor de găsit, în baza semnalizării stradale	9	5	4	2
4.	Există parcare în proximitate în care pot intra autocare / amenajată / neamenajată	5	7	6	2
5.	Există toalete și grupuri sanitare	1	9	4	6
Total		31	35	24	10
II. Calitatea informației turistice on site și a interpretării					
1.	Există panouri de informare on site	1	4	8	7
2.	Pe panouri se face referire la Ștefan cel Mare.	2	5	8	5
3.	Panourile și informarea este bilingvă (cel puțin română-engleză) ¹	1	5	6	8
4.	Atractivitatea și calitatea panourilor de informare	1	2	3	14

Nr. crt.	Indicatorul fișei de evaluare	Rezultatele statisticii			
		FB	B	S	NS
5.	Există informații QR ce permit conectarea la resurse suplimentare online de informare	0	1	0	19
6.	Static – monitor, LCD, paneluri, etajere cu pliante disponibile	0	2	1	17
7.	În mișcare – ghizi, profesori, arheologi, actori, voluntari	1	4	5	10
Total		6	23	31	80
III. Asumarea comunității					
1.	Localnicii cunosc semnificația obiectivului și a locației	7	12	1	0
Total		7	12	1	0
IV. Calitatea serviciilor turistice / Calitatea produsului cultural					
1.	Există facilități și amenajări specifice (bănci în proximitate)	6	3	4	7
2.	Programul de funcționare este afișat.	7	4	3	6
3.	Servicii turistice oferite în site (dacă există și care sunt acestea)	4	0	4	12
4.	Există un muzeu sau o colecție muzeală care poate crește calitatea interpretării (muzee, galerii)	4	2	2	12
5.	Calitatea generală pentru turiștii români	5	10	5	0
6.	Calitatea generală pentru turiștii străini	1	5	10	4
Total		27	24	28	41
V. Atractivitatea destinației și a zonei					
1.	Există posibilitatea de a face și alte activități în zonă, care să conducă la creșterea duratei de ședere	3	6	3	8
2.	Există posibilități de cazare în proximitate	5	7	3	5
3.	Ghizi de turism disponibili	2	6	5	7
4.	Există evenimente anuale conectate la SMS	0	3	2	15
5.	Există un punct de informare turistică în localitate sau la locație	4	3	0	13
6.	Există restaurant în proximitatea sau posibilitatea de a lua masa în comunitate	4	7	4	5
7.	Accesibilitate persoane cu dizabilități/ modalități de interpretare pentru pers cu deficiențe de auz/văz	2	0	15	3
Total		20	32	32	56

Tabel 6. Centralizarea evaluării obiectivelor Rutei „Ștefan cel Mare și Sfânt”, pe criterii de analiză

Din toți cei cinci factori evaluați, calitatea infrastructurii de acces și implicarea comunității au un rezultat general bun. Acesta este un aspect pozitiv, având în vedere că infrastructura deficitară a fost adesea adusă în discuție de către participanții la ateliere, fiind menționată ca o slăbiciune. Totuși, unele obiective au fost evaluate cu un scor slab. A fost cazul celor situate în zonele rurale la care accesul de face mai greu. Astfel de dezavantaje ar putea fi abordate printr-o politică adecvată de informare/comunicare și, de asemenea, ar trebui să devină o prioritate pentru îmbunătățirile viitoare ale traseului.

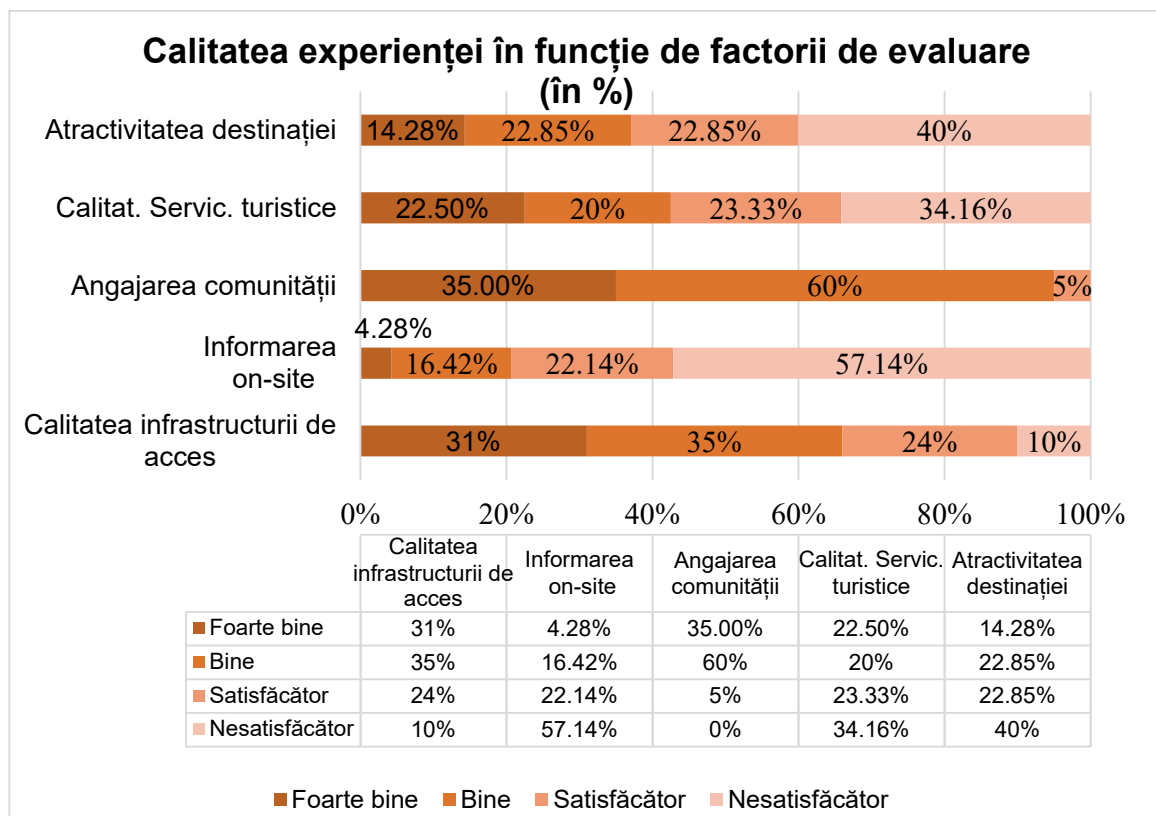

Figura nr. 10. Calitatea percepută a experienței turistice, pentru obiectivele din Ruta „Ștefan cel Mare și Sfânt”

Sursa: Prelucrare proprie a autorilor

De asemenea, scorul bun pentru „angajarea comunității” este încurajator, dacă ne gândim că interacțiunea cu localnicii este foarte importantă pentru călătorul cultural. În același timp, itemul indică faptul că localnicii sunt conștienți de semnificația obiectivului turistic și de importanța acestuia.

Cel mai mic punctaj a fost înregistrat pentru factorul „informare și interpretare turistică la fața locului”. Efortul administratorilor și susținătorilor de traseu ar trebui îndreptat către acțiuni menite să crească atractivitatea în locație prin panouri de interpretare, prin materiale informative disponibile on-site și on-line (ce pot fi accesate cu coduri QR sau aplicații mobile). De obicei, informațiile despre un obiectiv turistic, care pot fi accesate pe paginile generale din internet sunt limitate. Este nevoie de o prezentare coerentă a obiectivelor traseelor, cu povești asociate și informații științifice valoroase. Trebuie să luăm în considerare faptul că profilul călătorului cultural necesită o calitate adecvată a conținutului și că așteptările pe marginea acestui subiect ar putea fi mari.

Rezultatele prezentate în tabelul nr. 8 oferă o imagine de ansamblu simplă și coerentă a punctelor care ar trebui îmbunătățite și ar putea fi un instrument valoros pentru factorii de decizie, planificatorii de turism și administratorii de rute. Fișele de evaluare individuale (Anexa 1), împreună cu imaginile colectate indică domeniile care necesită îmbunătățiri.

Centralizator fișe de evaluare¹⁰

Lista obiectivelor evaluate:

1. Biserica „Adormirea Maicii Domnului” din Borzești, județul Bacău
2. Mănăstirea Sfântul Nicolae Popăuți, județul Botoșani
3. Biserica „Sfântul Gheorghe” din Hârlău, județul Iași
4. Biserica „Cuvioasa Parascheva” și ruinele Beciului Domnesc din Cotnari, județul Iași
5. Palatul Culturii din Iași, județul Iași
6. Biserica cu hramul „Sfântul Nicolae”, județul Iași
7. Biserica Mănăstirii Dobrovăț, cu hramul „Pogorârea Sfântului Duh”, județul Iași
8. Cetatea Neamț, din Târgu Neamț, județul Neamț
9. Curtea Domnească și Biserica cu hramul „Sfântul Ioan Botezătorul” din Piatra Neamț, județul Neamț
10. Mănăstirea Neamț, județul Neamț
11. Mănăstirea Războieni, județul Neamț
12. Cetatea de Scaun a Sucevei, Municipiul Suceava, județul Suceava
13. Mănăstirea Putna – Biserica „Adormirea Maicii Domnului”, județul Suceava
14. Biserica „Sfânta Cruce din Pătrăuți”, județul Suceava
15. Biserica „Sfântul Gheorghe” a fostei Mănăstiri Voroneț, județul Suceava
16. Biserica „Tăierea Capului Sfântului Ioan Botezătorul” din Reuseni, județul Suceava
17. Biserica cu hramul „Înălțarea Sfintei Cruci” din Volovăț, județul Suceava
18. Biserica cu hramul „Sfântul Ilie” din Comuna Șcheia, județul Suceava
19. Ansamblul monumental Podul Înalt – Vaslui, județul Vaslui
20. Ansamblul Curților Domnești de la Vaslui și a Bisericii Domnești „Tăierea Capului Sf. Ioan Botezătorul” din Vaslui, județul Vaslui

¹⁰ Fișele individuale de evaluare în teren se regăsesc în Anexa 1.

Fișă evaluare	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
Calitatea infrastructurii de acces																				
Accesibilitate facilă dintre drumurile naționale, cu semnalizare corespunzătoare																				
Spațiul de acces spre obiectiv este curat și nu sunt gunoaie depozitate																				
Locația este ușor de găsit, în baza semnalizării stradale																				
Există parcare în proximitate în care pot intra autocare / amenajată / neamenajată																				
Există toalete și grupuri sanitare																				
Calitatea informației turistice on site și a interpretării																				
Există panouri de informare on site																				
Pe panouri se face referire la Ștefan cel Mare.																				

Panourile și informarea este bilingvă (cel puțin română-engleză)																				
Atractivitatea și calitatea panourilor de informare																				
Există informații QR ce permit conectarea la resurse suplimentare online de informare																				
Static – monitor, LCD, panouri, etajere cu pliante disponibile																				
În mișcare – ghizi, profesori, arheologi, actori, voluntari																				
Asumarea comunității																				
Localnicii cunosc semnificația obiectivului și a locației																				
Calitatea serviciilor turistice / Calitatea produsului cultural																				
Există facilități și amenajări specifice (bănci în proximitate)																				
Programul de funcționare este afișat.																				

Servicii turistice oferite în site (dacă există și care sunt acestea)																				
Există un muzeu sau o colecție muzeală care poate crește calitatea interpretării (muzee, galerii)																				
Calitatea generală pentru turiștii români																				
Calitatea generală pentru turiștii străini																				
Atractivitatea destinației și a zonei																				
Există posibilitatea de a face și alte activități în zonă, care să conducă la creșterea duratei de ședere																				
Există posibilități de cazare în proximitate																				
Ghizi de turism disponibili																				
Există evenimente anuale conectate la SMS																				
Există un punct de informare turistică în localitate sau la locație																				

Există restaurant în proximitatea sau posibilitatea de a lua masa în comunitate																					
Accesibilitate persoane cu dizabilități/ modalități de interpretare pentru pers cu deficiențe de auz/văz																					

1.3. Identificarea și analiza părților interesate în domeniul turismului cultural circular din Regiunea de Nord-Est a României

În derularea proiectului au fost invitați să facă parte din comunitatea Be.CULTOUR actori atât din sectorul public cât și din cel privat, dar și din societatea civilă. În cadrul atelierelor de lucru, sectorul public a fost mai bine reprezentat (54% din participanți) și 46% din participanți au reprezentat mediul privat. Din punct de vedere al distribuției geografice, au fost mai mulți participanți din județele Iași, Neamț și Suceava, pe când județele Bacău, Botoșani și Vaslui au fost subreprezentate.

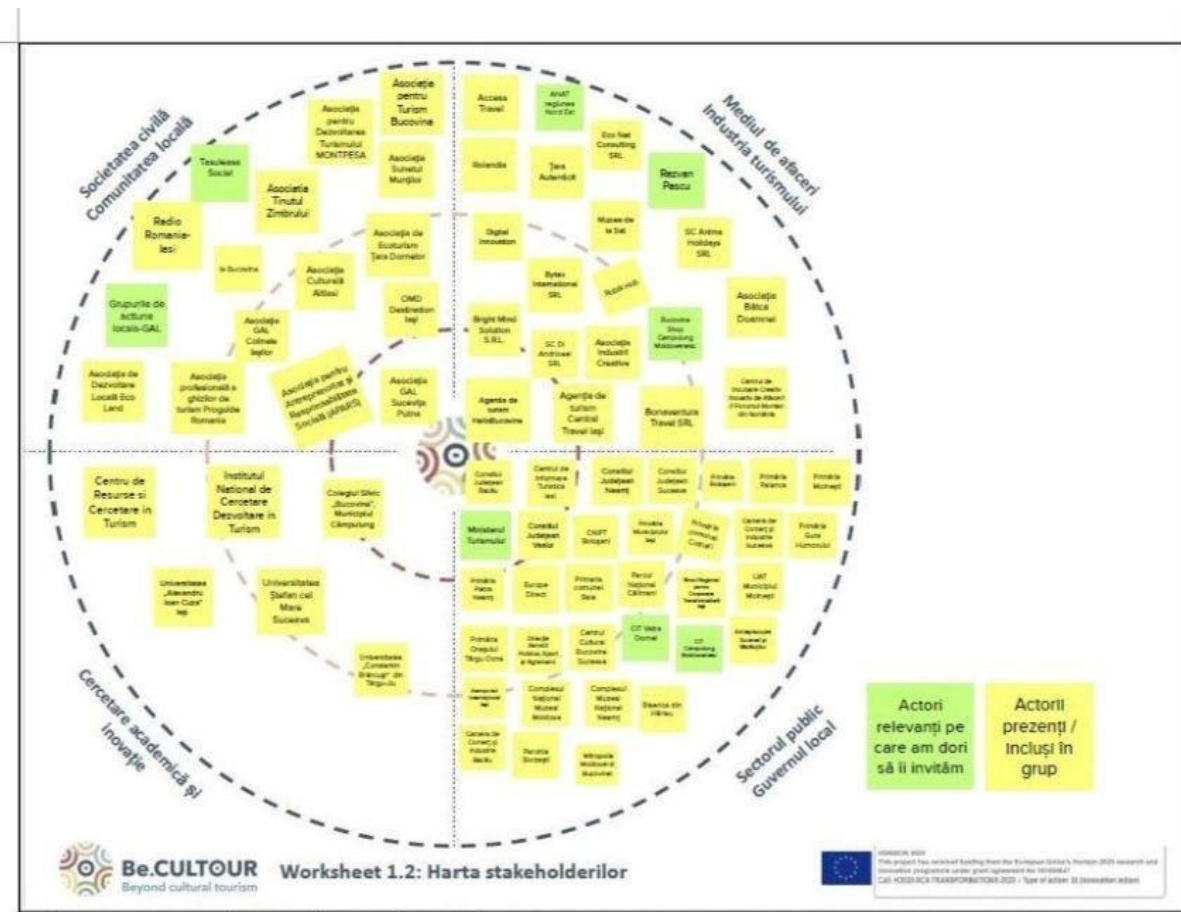

Figura nr. 11. Harta ecosistemului de inovare
Sursa: Documente proiectului. Primul atelier Be.CULTOUR

Distribuția actorilor implicați în procesul de co-creare pe categorii de organizații, este prezentată în tabelul de mai jos.

Sectorul public și semipublic:

4 consilii județene (CJ Bacău, CJ Neamț, CJ Suceava, CJ Vaslui)

<p>9 consilii orășenești/ locale (Primăria Botoșani, Primăria Municipiului Iași, Primăria Piatra Neamț, Primăria Gura Humorului, Primăria Cotnari, Primăria Palanca, Primăria Moinești, Primăria Târgu Ocna, Primăria Baia)</p> <p>2 muzee (Complexul Muzeal Național al Moldovei, Complexul Muzeal Național Neamț)</p> <p>2 centre de informare turistică (Iași, Botoșani)</p> <p>2 parcuri naționale (Călimani, Vânători Neamț)</p> <p> Direcția serviciilor publice, sport și agrement Biroul Regional pentru Cooperare Transfrontalieră Aeroportul Internațional Iași Centrul de informare Europe Direct</p>
<p>Sectorul academic/educativ:</p> <p>3 universități (Suceava, Iași, Târgu-Jiu)</p> <p>3 centre de cercetare (CERC, INCDT, Centrul de Incubare Creativ Inovativ de Afaceri)</p> <p>1 colegiu (Câmpulung Moldovenesc)</p> <p>1 centru cultural (Bucovina)</p>
<p>Sectorul privat:</p> <p>7 agenții de turism</p> <p>1 firmă de catering</p> <p>7 companii din domeniul indirect legate de turism (Bytex International SRL, Eco Net Consulting SRL, Digital Innovation, Bright Mind Solution S.R.L., Brandweb – Poloniq, Muzeu de la Sat)</p>
<p>15 ONG-uri din domeniul culturii și turismului (Asociația GAL Colinele Iașilor, Asociația GAL Sucevița Putna, Asociația pentru Turism Bucovina, Asociația pentru Antreprenoriat și Responsabilitate Socială (APARS), Asociația Culturală Alt Iași, Asociația de Dezvoltare Locală Eco Land, Asociația de Ecoturism Țara Dornelor, Asociația pentru Dezvoltarea Turismului Montpesa, Asociația Sunetul Munților, IaBucovina, Asociația Industrii Creative, Asociația Ținutul Zimbrului, Asociația profesională a ghizilor de turism Proguide Romania), Asociația de incoming, Asociația Bâta Doamnei.</p>
<p>2 OMD-uri (Iași Destination, Asociația de Turism Bucovina)</p>
<p>1 organizație de presă (Radio România Iași)</p>
<p>4 entități religioase (Arhiepiscopia Sucevei și Rădăuților, Parohia Borzești Biserica din Hârlău, Mitropolia Moldovei și Bucovinei)</p>
<p>2 camere de comerț și industrie (Suceava, Bacău)</p>

Tabel 7. Distribuția stakeholderilor implicați în procesul de co-creare

Destinația este cea mai complexă entitate din industria turismului, din cauza faptului că este dificil de gestionat: dacă într-o simplă companie de turism dispunem de instrumente prin care să ne atingem obiectivele, managementul destinației ar trebui să se fundamenteze doar pe angajamentul părților interesate, pe comunicare, transparență și pe procese de planificare participativă. Din acest motiv, metodologia recomandată de consorțiul Be.CULTOUR a avut în centru implicarea tuturor părților interesante din ecosistemul turistic al Regiunii de Nord-Est, nu numai pentru a accesa toate cunoștințele valoroase pe care le au, ci și pentru a obține angajamentul lor în implementarea viitoare a planului de acțiune. Datorită întinderii mari teritoriale a Rutei Voievodului „Ștefan cel Mare și Sfânt”, numărul participanților implicați a fost destul de mare (aproximativ 68 de organizații participante la LWS1).

1.4. Analiza planurilor de acțiune și a strategiilor din regiunea Nord-Est care fac referire la dezvoltarea și promovarea turismului cultural sau / și la aplicarea economiei circulare în domeniul turismului, conform domeniilor de inovare

În analiza planurilor și strategiilor, s-a ținut cont de principiile turismului circular, descrise în capitolul 5.1. și de ariile de inovare propuse în proiectul Be.CULTOUR

Ariile de inovare Be.CULTOUR

1. Conviețuirea în mediul rural (rural co-living). Promovarea experiențelor rurale autentice în peisajele culturale tradiționale, definite de gospodăriile țărănești și ospitalitatea locuitorilor din sate, stimulând interacțiunea dintre aceștia și vizitatori, prin participarea acestora din urmă la activități tradiționale.

2. Patrimoniul senzorial (sensorial heritage). Noi modalități de a te bucura și de a învăța despre patrimoniul imaterial, cum ar fi gastronomia locală, vinul, meșteșugurile, muzica, limba și abilitățile tradiționale pentru o experiență captivantă în destinație.

3. Semnificația contemporană a patrimoniului (contemporary meanings of heritage). Deschiderea către public a unui patrimoniu cultural mai puțin cunoscut, prin interpretări contemporane și creație artistică, conectând perspective trecute și viitoare și re-generând „valoarea intrinsecă” a patrimoniului, semnificațiile și sensul acestuia, generând în același timp o experiență emoțională intensă, ce se adresează în același timp cetățenilor și vizitatorilor; dezvoltarea de noi forme de turism cultural, cum ar fi turismul virtual, turismul creativ, turismul ”profund”.

4. Experiența călătoriilor spirituale (spiritual travel experiences). Pelerinajul și aprecierea patrimoniului religios, conectat la bucuria de a petrece timp în natură, cu îmbunătățirea sănătății fizice și spirituale.

5. Natura ca patrimoniu (nature as heritage). Soluții de turism ecologic, drumeții, sport, turism activ și de aventură în situri de patrimoniu natural.

6. Patrimoniul industrial (industrial heritage). Modalități inovatoare de a crea un public pentru siturile de patrimoniu industrial, ca locuri iconice de arhitectură și „catedrale moderne” care povestesc istoria perioadei industriale europene înfloritoare.

STRATEGII LA NIVEL EUROPEAN

Tranziția către o economie circulară a fost promovată de instituțiile europene de-a lungul anilor, cu o preocupare mai intensă în ultimul deceniu. *Strategia tematică privind utilizarea sustenabilă a resurselor naturale* din 2005 a pus bazele pentru dezvoltarea strategiilor actuale bazate pe principiile economiei circulare în Europa. Punctul de plecare pentru implementare a fost *Foaia de parcurs către o Europă eficientă din punctul de vedere al utilizării resurselor* (Comisia Europeană, 2011), care face parte din inițiativa emblematică privind utilizarea eficientă a resurselor din cadrul Strategiei Europa 2020. Acesta a fost primul pas către conceperea unui cadru coerent de acțiuni care traversează diferite domenii de politică și sectoare. Documentul a stabilit pașii către integrarea logicii economiei circulare în elaborarea politicilor la nivelul UE și a

subliniat importanța implicării unui game variate de stakeholderi în stabilirea priorităților, implementare și guvernare, ca factor de succes.

Ulterior, sprijinul Comisiei Europene pentru economia circulară a fost evidențiat în Manifestul pentru o Europă eficientă din punct de vedere al resurselor (Comisia Europeană, 2012), care îndeamnă la tranziția spre o economie circulară, eficientă din punct de vedere al consumului de resurse și reziliență.¹¹

În anul 2015 a fost adoptat de către Comisia Europeană Planul de Acțiune pentru Economie Circulară. Acest pachet de măsuri vizează tranziția către economia circulară, stimulând competitivitatea globală, promovând creșterea economică sustenabilă cu emisii scăzute de CO² și crearea de noi locuri de muncă.¹²

Cel mai recent pachet de măsuri este Noul Plan de Acțiune pentru Economie Circulară adoptat de Comisia Europeană în martie 2021. Acesta este unul dintre principalele elemente constitutive ale Pactului verde European (European Green Deal), noua agendă a Europei pentru creștere durabilă. Tranziția spre o economie circulară la nivel European va reduce presiunea pe resursele naturale și va genera o creștere sustenabilă și noi locuri de muncă.¹³

Comisia pentru transport, în avizul destinat Comisiei pentru mediu, sănătate publică și siguranță alimentară, referitor la un nou plan de acțiune privind economia circulară, recomandă includerea următoarelor sugestii cu trimitere directă la domeniul turismului în propunerea de rezoluție:

- întrucât sectoarele transportului, turismului și logisticii și lanțurile lor de aprovizionare prezintă un potențial ridicat pentru îmbunătățirea eficienței de utilizare a resurselor prin optimizarea lanțurilor logistice și valorice, inclusiv prin elaborarea unor soluții digitale sau bazate pe IA; întrucât un volum tot mai mare de bunuri transportate și de bunuri folosite în sectorul turismului sunt ambalate în materiale de unică folosință;
- întrucât încorporarea principiilor economiei circulare și ale conceperii ecologice în produsele și serviciile turistice va îmbunătăți calitatea experiențelor turistice, va reduce impactul asupra mediului și va promova accesul consumatorilor la produse și servicii sustenabile;
- invită Comisia să includă sectorul turismului în obiectivele sale privind o economie circulară, pentru a realiza progrese în ceea ce privește promovarea inovării în acest sector, precum și sustenabilitatea și reziliența acestuia; reamintește Comunicarea Comisiei din 2010 privind un nou cadru politic pentru turismul european, în care s-a preconizat un turism sustenabil, iar întreprinderile din sectorul turismului au fost invitate să reducă utilizarea apei potabile, emisiile de GES și amprenta de mediu, să utilizeze energie din surse ecologice și, în general, să utilizeze în mod responsabil resursele naturale; îndeamnă Comisia să sprijine statele membre în punerea în aplicare a legislației europene din domeniul mediului și a obiectivelor noului CEAP în strategiile lor naționale privind turismul și în proiectele individuale; evidențiază faptul că întreprinderile din sectorul turismului trebuie încurajate, incitate și stimulate să

¹¹ Circular economy strategies and roadmaps in Europe Identifying synergies and the potential for cooperation and alliance building Final Report, pag 6 (accesat la 16.04.2022)

¹² Planul de Dezvoltare Regională Nord-Est 2021-2027, pag 186

¹³ Circular economy action plan, https://ec.europa.eu/environment/strategy/circular-economy-action-plan_en (accesat la 16.04.2022)

- participe la sistemul UE privind eticheta ecologică și la sistemul UE de managementul și audit de mediu (EMAS); subliniază importanța încorporării principiilor ecologice în noile servicii turistice, atât din perspectiva bunurilor utilizate pentru prestarea acestor servicii, cât și a proceselor și a impactului ecologic al furnizării acestora;
- subliniază importanța dezvoltării unei infrastructuri circulare cuprinzătoare, care să încurajeze întreprinderile din sectorul turismului, cum ar fi hotelurile, să producă și să achiziționeze energie din surse regenerabile; invită Comisia să elaboreze o strategie privind utilizarea mai pe larg a apei reciclate; evidențiază importanța unei infrastructuri solide, în special pentru IMM-uri, care nu dispun de mijloacele financiare și organizatorice necesare pentru a dezvolta singure o astfel de infrastructură; încurajează inițiativele precum rețeaua europeană de rute pentru biciclete, care sprijină experiențele turistice pe baza promovării unor activități sănătoase și a contactului cu mediul înconjurător; invită Comisia să încurajeze crearea unor rețele de turism la scară mică, care să respecte biodiversitatea și care să fie incluzive, să aducă beneficii comunităților locale și să aibă legături cu centrele teritoriale de dezvoltare a turismului, care să permită crearea de legături între operatorii din domeniul turismului, producătorii locali, autoritățile publice, întreprinderile locale și meșteșugari;
 - constată că diverse studii arată că sectorul hotelier generează un nivel disproporționat de ridicat de deșeuri alimentare și evidențiază rolul sectorului turismului în realizarea politicilor publice de combatere a risipei alimentare; încurajează implicarea profesioniștilor din turism în îmbunătățirea colectării de date cu privire la această chestiune, în sensibilizarea populației și în difuzarea și aplicarea măsurilor de prevenire a risipei alimentare; evidențiază potențialul sectorului de a se afla în fruntea creării unor rețele de solidaritate care să transforme problema risipei de alimente într-o oportunitate de solidaritate și de promovare a economiei circulare; susține crearea unor sisteme de formare pentru bucătari în vederea reducerii risipei alimentare; solicită reutilizarea într-o măsură mai mare a deșeurilor alimentare ca hrană pentru animale sau pentru producerea de biogaz; consideră că IMM-urile din sectorul alimentației publice au un potențial ridicat de inovare și dezvoltare de noi soluții circulare; invită Comisia să colaboreze cu statele membre pentru a elimina barierele instituționale care împiedică crearea unui sistem alimentar circular, cum ar fi reglementările ce interzic distribuirea surplusului de alimente din sectorul turismului.¹⁴

Turismul circular încă nu este tratat în politicile europene ca o ramură distinctă a economiei, dar aceste recomandări ating principalele puncte prin care acest domeniu poate parcurge drumul de la modelul liniar la modelul circular, oferind puncte de plecare concrete pentru această tranziție.

La nivel comunitar, noile orientări strategice aferente perioadei de programare 2021-2027 accentuează importanța acordată eficienței energetice, prin prisma contribuției acestui deziderat la obiectivele orizontale ale Uniunii Europene privind reducerea emisiilor de carbon, protecția

¹⁴ Raport referitor la noul plan de acțiune privind economia circulară, https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-9-2021-0008_RO.html#title6, (accesat la 18.04.2022)

mediului și utilizarea rațională a resurselor. Astfel, unul dintre cele cinci obiective la nivel de politici este „**O Europă cu emisii scăzute de carbon și mai ecologică – Tranziția către o energie nepoluantă și echitabilă, investiții verzi și albastre, economia circulară, adaptarea la schimbările climatice și prevenirea riscurilor**”

România a adoptat în septembrie 2015 **Agenda 2030 pentru dezvoltare durabilă, un program de acțiune globală în domeniul dezvoltării cu un caracter universal și care promovează echilibrul între cele trei dimensiuni ale dezvoltării durabile – economic, social și de mediu** și a revizuit Strategia Națională de Dezvoltare Durabilă pentru a integra Obiectivele de Dezvoltare Durabilă¹⁵

Tranziția spre o economie circulară oferă oportunitatea de a crea o economie mai sustenabilă, prin urmare contribuind la atingerea țintelor stabilite de Agenda 2030.

Obiectivul 12. Asigurarea unor modele de consum și producție durabile din Agenda 2030 face trimitere directă la o dezvoltare bazată pe principiile economiei circulare. Referire directă la domeniul turismului se regăsește sub obiectivul 12.b Dezvoltarea și implementarea de instrumente de monitorizare a impactului asupra dezvoltării durabile pentru un turism durabil care să creeze locuri de muncă și să promoveze cultura și produsele locale.¹⁶

Agenda Teritorială 2030 prezintă două obiective majore: *O Europă Justă (echitabilă)* și *O Europă Verde*, precum și șase priorități pentru dezvoltarea teritoriului european în ansamblul său și a tuturor teritoriilor sale:

- *O Europă Justă (echitabilă)* – oferă perspective de viitor pentru toate locurile și toți oamenii cu următoarele priorități:

- *Europă echilibrată*
- *Regiuni funcționale*
- *Integrare și dincolo de frontiere*

- *O Europă Verde* – care protejează mijloacele de subsistență comune și modelează tranziția societală.

• *Mediul sănătos* – Mijloace de subsistență ecologice mai bune, orașe și regiuni reziliente și neutre din punct de vedere climatic. Dezvoltarea de soluții bazate pe natură (nature-based solutions) și de rețele de infrastructură ecologică, care leagă ecosistemele și zonele protejate, în domeniul planificării spațiale și a altor politici relevante. Respectarea limitelor naturale ale traiului comun și creșterea rezilienței tuturor teritoriilor la impactul schimbărilor climatice. Concentrarea muncii pe întărirea conștientizării și abilitarea comunităților locale și regionale pentru protejarea, reabilitarea, utilizarea și reutilizarea mediilor (construite), peisajelor, culturilor și a altor valori unice.

• *Economie circulară* – economii locale puternice și durabile într-o lume globalizată. Sprijinirea tranziției Europei spre o economie circulară și dezvoltarea proceselor de simbioză industrială bazate pe o abordare teritorială. Sprijinirea dezvoltării de strategii locale și regionale de economie circulară care conectează economiile locale la economia globală. Încurajarea diversificării economiilor locale și a eforturilor de întărirea a capacităților de inovare în toate regiunile.

• *Conexiuni durabile* – conectivitate digitală și fizică durabilă a teritoriilor. Inițierea unor dialoguri între actorii relevanți pe tema necesității unui acces corespunzător la rețele de internet de mare viteză și de telefonie mobilă în toate teritoriile și a nevoii unei infrastructuri digitale cu o amprentă scăzută de carbon. Îmbunătățirea, în continuare, a legăturii dintre planificarea regională și dezvoltarea rețelelor transeuropene (TEN), având în vedere că legarea tuturor teritoriilor cu noduri majore de transport sprijină conexiunile comerciale internaționale și oportunitățile de dezvoltare locală. Planificatorii spațiali și planificatorii din transport vor explora noi modele pentru

¹⁵ Agenda 2030 pentru dezvoltare durabilă <https://www.mae.ro/node/35919> (accesat la 18.02.2022)

¹⁶ Transformarea lumii noastre: Agenda 2030 pentru dezvoltare durabilă, pag 25-26

mobilitate locală și regională, ca un serviciu, și vor coopera pentru accesul multi-modal și ecologic la centrele urbane.¹⁷

Comisia Europeană și Parlamentul European s-au implicat activ în dezvoltarea turismului, prin diverse inițiative pentru finanțarea proiectelor sustenabile în acest domeniu, precum și prin diverse alte inițiative. Una din acestea, este crearea de rețele între principalele regiuni turistice europene.

EDEN, rețeaua destinațiilor europene de excelență, este o inițiativă a Comisiei Europene, lansată în anul 2006, își propune să promoveze destinații din țările europene membre, și este cea mai mare rețea din lume în domeniul turismului durabil. Din România, regiunea Nord-Est, județul Neamț este parte a asociației membrilor rețelei EDEN.

Prin **Convenția Carpatică**, adoptată în anul 2003, părțile s-au angajat să urmărească realizarea unor politici și strategii pe teritoriul național vizând managementul turismului durabil în Carpați, în vederea conservării valorilor naturale și culturale, cât și pentru îmbunătățirea calității vieții în această zonă. În 2011 a fost semnat și Protocolul privind turismul durabil, pentru a asigura dezvoltarea turistică echilibrată și eficientă a ecosistemului.¹⁸

STRATEGII NAȚIONALE

Strategia Națională a României pentru Dezvoltarea Turismului 2019-2030 include în principiile generale sustenabilitatea ca aspect transversal, subliniind principiile sugerate de Organizația Mondială a Turismului (UNTWO) și anume:

A. Valorificarea optimă a resurselor de mediu, care constituie un element-cheie în dezvoltarea turismului, menținerea proceselor ecologice esențiale și sprijinirea conservării patrimoniului natural și a biodiversității;

B. Respectarea autenticității socio-culturale a comunităților-gazdă, conservarea patrimoniului lor cultural construit și imaterial și a valorilor tradiționale, contribuția la înțelegerea și toleranța interculturală;

C. Asigurarea unor activități economice viabile pe termen lung, furnizarea de beneficii socio-economice pentru toți actorii implicați, care să fie distribuite echitabil, inclusiv în ce privește oportunități de angajare stabile și de obținere a unui venit, precum și stabilitatea serviciilor sociale pentru comunitățile gazdă; toți acești factori contribuie la reducerea sărăciei.¹⁹

De asemenea, sub principiul 6 *Capacitatea de reziliență la schimbările climatice, un factor esențial care trebuie avut în vedere pentru investițiile propuse*, fără să se facă trimitere directă la economia circulară se menționează necesitatea tranziției de la modelele tradiționale către noi moduri de a crea și de a oferi experiențe turistice mai prietenoase pentru mediu iar punerea în aplicare a soluțiilor identificate ar trebui să vină și în sprijinul îndeplinirii scopurilor ambițioase de dezvoltare a turismului, de o manieră care să reducă la minimum amprenta de carbon.²⁰

Planul Național de Redresare și Reziliență vine cu trei reforme pentru domeniul de intervenție Turism și Cultură.

Reforma	Investiții
---------	------------

¹⁷ Agenda Teritorială 2030, pag 17-25

¹⁸ Planul Regional de Acțiune pentru Cultură și Turism Nord-Est 2021-2027, pag 28

¹⁹ Strategia Națională a României pentru Dezvoltarea Turismului 2019-2030, pag 22-23

²⁰ Strategia Națională a României pentru Dezvoltarea Turismului 2019-2030, pag 24

R1.Operaționalizarea Organizațiilor de Management al Destinației (OMD)	I1. Promovarea celor 12 rute turistice/culturale
	I2. Modernizarea/crearea de muzee și memoriale
R2. Crearea cadrului pentru operaționalizarea traseelor cicloturistice la nivel național	I3. Instituirea Centrului Național de Coordonare Velo
	I4. Implementarea a 3000 km de piste pentru biciclete
R3.Reformarea sistemului de finanțare a sectorului cultural	I5. Creșterea accesului la cultură în zonele defavorizate din punct de vedere cultural
	I6. Dezvoltarea unui sistem digital pentru procesele de finanțare a culturii
	I7. Accelerarea digitalizării producției și distribuției de filme

Cele 12 rute turistice/ culturale propuse sunt:

- Ruta castelelor,
- Ruta curiilor,
- Ruta culelor,
- Traseul gastronomiei tradiționale,
- Ruta bisericilor fortificate,
- Ruta bisericilor din lemn,
- Ruta mănăstirilor din zona Moldovei,
- Ruta Sfântului Ladislau,
- Traseul castrelor romane,
- Ruta cetăților,
- Refacerea peisajului cultural din Delta Dunării în vederea creșterii atractivității zonei,
- Ruta satelor cu arhitectură tradițională.²¹

Pentru zona de Nord-Est, potențial de dezvoltare există pentru traseul gastronomiei tradiționale, ruta mănăstirilor din zona Moldovei și ruta satelor cu arhitectură tradițională.

Implementarea investiției de dezvoltare a 3 000 km de noi trasee naționale de ciclism în toată România (amplasarea fiind prioritară de-a lungul principalelor rute turistice), poate contribui la dezvoltarea turismului circular prin încurajarea transportului folosind bicicleta în detrimentul mașinilor, reducându-se astfel consumul de combustibil și poluarea.

Strategia Națională pentru Dezvoltare Durabilă a României 2030, operaționalizează în contextul României, cele 17 obiective ale dezvoltării durabile, definite la nivel internațional. Strategia propune trecerea etapizată la un nou model de dezvoltare prin introducerea unor elemente ale economiei circulare, creșterea productivității resurselor, reducerea risipei de alimente și a deșeurilor, prin: diminuarea generării, de consumuri la toate nivelurile sale; reciclare și reutilizare; încurajarea companiilor să adopte practici durabile și să integreze informațiile privind

²¹ Planul Național de Redresare și Reziliență, Pilonul IV, Componenta 11 Turism și Cultura, pag 3

durabilitatea activităților lor în ciclul de raportare; promovarea practicilor durabile de achiziții publice; conștientizarea cetățenilor asupra a ce înseamnă un stil de viață în armonie cu natura.²²

Prin alinierea cu legislația europeană și cu obiectivele de dezvoltare durabilă stabilită în Agenda 2030 domeniile vizate direct de tranziția către o economie circulară sunt agricultura, gestionarea durabilă a apei, industrializarea, managementul integrat al deșeurilor, conservarea și utilizarea durabilă a ecosistemelor terestre, managementul durabil al pădurilor, combaterea deșertificării, restaurarea terenurilor și solurilor degradate, inclusiv a terenurilor afectate de deșertificare, secetă și inundații, dezvoltarea infrastructurii verzi, conservarea și protejarea zonelor umede, asigurarea conservării ecosistemelor montane, susținerea cercetării în domeniu, gestionarea durabilă a pădurilor, eliminarea defrișărilor abuzive și a tăierilor rase.²³

Strategia **nu prevede măsuri direct legate de tranziția către un turism circular**, dar acesta este privit ca un domeniu important al economiei, așadar este parte integrată din tranziția către o economie circulară și susține dezvoltarea unui turism durabil care creează locuri de muncă și promovează diversitatea culturală, produsele locale și respectul pentru tradiții și mediul în care trăim.²⁴

Astfel, între țintele pentru 2030 prevăzute sub obiectivul *Muncă decentă și creștere economică* apare: *"Realizarea unui turism pe termen lung, dezvoltarea agroturismului, ecoturismului, turismului rural, balnear și cultural și îmbunătățirea imaginii României ca destinație turistică"*²⁵; iar din țintele subordonate obiectivului *Orașe și comunități durabile* se remarcă: *"Consolidarea eforturilor de protecție și salvagardare a patrimoniului cultural și natural, a elementelor de peisaj din mediul urban și rural"*.²⁶

Concluziile **Raportului de evaluare a politicilor, planurilor și strategiilor de acțiune sectoriale în relație cu obiectivele Strategiei Naționale pentru Dezvoltarea Durabilă** privind apariția cu frecvență mare a documentelor strategice relevante asociate cu Țintele SDD2030 reflectă într-o bună măsură orientarea către tranziția verde și dezvoltarea unor sectoare cu tendință de specializare către economia verde, dar fără a identifica domenii esențiale cum ar fi Economia circulară, curată, Restaurarea biodiversității și combaterea poluării (Green Deal)²⁷

STRATEGII REGIONALE

Elaborarea unui plan de acțiune/ unei strategii de dezvoltare pentru întreaga regiune de Nord-Est se confruntă cu provocări deosebite ce rezultă din caracterul aparte al regiunii, suprafața și populația mare a acesteia, precum și datorită modelului administrativ (regiunea este doar o structură asociativă, lipsită de personalitate juridică și buget propriu de investiții, în timp ce autoritățile locale – primării și consilii județene sunt cele care administrează cea mai mare parte a infrastructurii și serviciilor publice de la nivelul orașelor, având atribuții exclusive de planificare strategică și urbanistică la nivel local).

În acest context, pentru asigurarea unei sustenabilități instituționale a planului regional și creșterea șanselor de implementare a acestuia, se optează adesea pentru divizarea lui în planuri locale de acțiune.

În elaborarea **Planului Regional de Acțiune în domeniul Patrimoniului Cultural în Regiunea Nord-Est**, ADR NE a optat, de comun acord cu reprezentanții municipalităților din

²² Strategia Națională pentru Dezvoltare Durabilă a României 2030, pag 77

²³ Strategia Națională pentru Dezvoltare Durabilă a României 2030, pag 91

²⁴ Strategia Națională pentru Dezvoltare Durabilă a României 2030, pag 56

²⁵ Strategia Națională pentru Dezvoltare Durabilă a României 2030, pag 59

²⁶ Strategia Națională pentru Dezvoltare Durabilă a României 2030, pag 75

²⁷ Raport de evaluare a politicilor, planurilor și strategiilor de acțiune sectoriale în relație cu obiectivele Strategiei Naționale pentru Dezvoltarea Durabilă a României 2030, pag 116

regiune, ca acesta să fie alcătuit din șase planuri locale de acțiune, câte unul pentru fiecare municipiu reședință de județ din regiune.²⁸

Temele asumate de cele 6 municipii reședință de județ din regiunea Nord-Est sunt:

- Bacău: „Orașul tinerilor”;
- Botoșani: „Revitalizarea centrelor istorice”;
- Iași: „Fondurile europene – cheia succesului privind promovarea, conservarea și protejarea patrimoniului cultural”;
- Piatra-Neamț: „Smart City – Orașul cetățenilor și al turiștilor”;
- Suceava: „Tradiții. Gastronomie. Folclor”;
- Vaslui: „Excelența în amenajarea de spații verzi, parcuri și locuri de joacă”.²⁹

Planurile locale de acțiune pentru cele 6 municipii cuprind numeroase măsuri de reducere a presiunii antropice asupra mediului, cu precădere a traficului motorizat privat, dar în cazul altor tipuri de acțiuni propuse impactul pozitiv asupra calității factorilor naturali nu este la fel de explicit și trebuie explicat mai detaliat.

În varianta lor draft, planurile locale de acțiune au pus un mare accent pe turism, ca principal scop al acestor documente. Deși dezvoltarea turismului joacă un rol important în creșterea economică a regiunii Nord-Est, aceasta ar trebui să fie văzută ca o consecință a unor măsuri cu caracter mai general, care să vizeze îmbunătățirea sustenabilă a accesibilității, mobilității și serviciilor urbane pentru toate categoriile de public, începând cu rezidenții.³⁰

Prioritățile tematice ale **Planului de Dezvoltare Regională Nord-Est 2021-2027** ce fac referire la economia circulară sunt:

Prioritatea 1 – Dezvoltarea unei economii competitive

Măsura 1.1.2: Sprijinirea cercetării private și publice pentru dezvoltarea și fructificarea de soluții integrate

În cadrul acestei măsuri, acțiunile vor viza atât impulsivarea sectorului de cercetare-dezvoltare, cât și un transfer efectiv al rezultatelor cercetării către mediul economic și include:

- Dezvoltarea de proiecte de cercetare, dezvoltare, inovare orientate către economia circulară, reducerea emisiilor de carbon și adaptarea la schimbările climatice;
- Dezvoltarea serviciilor de consultanță, proiectare și auditare adresate firmelor noi cu activități orientate către creșterea eficienței energetice, economia circulară, adaptarea la schimbările climatice.³¹

Prioritatea 3 - Protejarea mediului și optimizarea utilizării resurselor

Obiectiv specific 3.3 - Promovarea tranziției către economia circulară

Măsura 3.3.1 - Dezvoltarea sistemelor de management integrat a deșeurilor și stimularea economiei circulare

Acțiunile indicative prevăzute în cadrul acestei măsuri vor viza printre altele și:

- Dezvoltarea unei scheme de vouchere pentru întreprinderile care doresc să își schimbe modelul de afaceri și să facă tranziția către economia circulară, să implementeze principiile economiei circulare – asistență pentru identificare și dezvoltarea de soluții, servicii de mentorat, etc.
- Dezvoltarea unei scheme de granturi pentru întreprinderile care vizează/se angajează să aibă rate înalte de reciclare și refolosire în procesele de producție.³²

²⁸ Planul de Acțiune Regional în Domeniul Patrimoniului Cultural în Regiunea Nord-Est, pag 13

²⁹ Planul de Acțiune Regional în Domeniul Patrimoniului Cultural în Regiunea Nord-Est, pag 11

³⁰ Planul de Acțiune Regional în Domeniul Patrimoniului Cultural în Regiunea Nord-Est, pag 99

³¹ Planul de Dezvoltare Regională Nord-Est 2021-2027, pag 340-341

³² Planul de Dezvoltare Regională Nord-Est 2021-2027, pag 364-365

Direcțiile strategice identificate în **Planul Regional de Acțiune pentru Cultură și Turism Nord-Est 2021-2027** sunt:

1. cultura – factor al dezvoltării regiunii
2. valorificarea durabilă a potențialului turistic

Prin această direcție strategică se susține reducerea amprenteii de carbon prin încurajarea unor moduri noi de a crea și oferi experiențe turistice mai prietenoase pentru mediu. Până în anul 2030, majoritatea destinațiilor turistice din Uniunea Europeană ar trebuie să își pună în aplicare strategia de durabilitate, pentru reducerea emisiilor GES. Se va monitoriza modul în care ecosistemul turistic contribuie la realizarea neutralității climatice, a economiei circulare și a altor obiective de durabilitate.

Adoptarea următoarelor măsuri este necesară pentru dezvoltarea turismului regiunii în jurul principiilor dezvoltării durabile:

- Valorificarea durabilă a patrimoniului cultural, istoric, religios (reabilitarea, protejarea și promovarea acestor bunuri culturale în beneficiul turiștilor și comunităților locale, fără degradarea biodiversității);
 - Dezvoltarea rutelor turistice feroviare.
3. sprijinirea digitalizării sectorului cultural și turistic
 4. dezvoltarea resurselor umane care activează în domeniul turismului
 5. dezvoltarea structurilor de management a destinației.³³

La nivelul regiunii, **Planul Regional de Acțiune pentru Turism Nord-Est (PRAT-NE) 2017- 2023** propune 5 direcții strategice pentru dezvoltarea turismului în regiune:

1. Dezvoltarea și modernizarea infrastructurii turistice;
2. Dezvoltarea produselor turistice;
3. Promovarea turistică;
4. Dezvoltarea resurselor umane în sectorul turistic;
5. Susținerea dezvoltării turismului durabil.³⁴

Direcția strategică 5, prin măsurile recomandate, include o parte din principiile turismului circular:

- obținerea de către structurile de cazare turistică a „etichetelor verzi” în vederea adoptării de diverse practici „verzi” (mâncare locală organică, folosirea surselor de energie regenerabile, reciclare etc);

- implementarea de campanii de ecologizare a arealelor turistice;

- dezvoltarea activităților de educație ecologică în raport cu efectele distrugerilor mediului înconjurător asupra atractivității destinațiilor turistice;

- protejarea, reabilitarea și dezvoltarea creativă a peisajelor culturale.³⁵

În **Strategia de Cercetare și Inovare pentru Specializare Inteligentă a Regiunii Nord-Est** se subliniază că turismul este un sector în care legătura dintre **cercetare și dezvoltare** este neclară, făcând parte din categoria sectoarelor care **nu creează tehnologie, însă o utilizează**. În contextul specializării inteligente, diversificarea activităților sectorului ar consta în asocierea acestuia cu alte sectoare care sunt catalizatori pentru inovare, precum: IT&C, industrii creative și

³³ Planul Regional de Acțiune pentru Cultură și Turism Nord-Est 2021-2027, pag 96-97

³⁴ Planul Regional de Acțiune pentru Turism Nord-Est 2017- 2023, pag 112

³⁵ Planul Regional de Acțiune pentru Turism Nord-Est 2017- 2023, pag 118

culturale, protecția mediului, agro-food (alimentație sănătoasă), bio-tehnologii (recuperare medicală și nutriție specială).³⁶

În ediția revizuită RIS3 Nord-Est pentru perioada de programare 2021-2027 au fost identificate domeniile și nișele de specializare inteligentă pentru Regiunea Nord-Est; economia circulară fiind o nișă de specializare în domeniul mediului, iar pentru domeniul turismului nișele cu potențial de specializare sunt: soluții TIC pentru turism, marketing și promovare creativă, turism pentru un stil de viață sănătos, ecoturism, turism de business și turism cultural.³⁷

STRATEGII JUDEȚENE ȘI LOCALE

Obiectivele strategice prioritare ale **Strategiei de Dezvoltare Durabilă a județului Botoșani 2021-2027** includ: dezvoltarea turismului - miză importantă a strategiei, fiind un factor stimulator atât pentru dezvoltarea economică generală a întregului județ, cât și pentru creșterea nivelului de trai;³⁸

Județul Botoșani este unul dintre județele care se remarcă prin importante valențe culturale, fiind legat de personalități precum Mihai Eminescu, George Enescu, Nicolae Iorga, Ștefan Luchian sau Grigore Antipa, fapt ce îl califică ca destinație predilectă pentru turismul cultural.³⁹

Obiectivele strategice cu referire la tranziția către o economie circulară includ⁴⁰:

O.S. 1 - Un județ mai inteligent, prin promovarea transformării economice inovatoare și inteligente și prin inițiative de anvergură în domeniul turismului

O.S.2 - Un județ mai verde, cu emisii scăzute de carbon prin promovarea tranziției către o energie nepoluantă și echitabilă, a investițiilor verzi și albastre, a economiei circulare, a adaptării la schimbările climatice și a prevenirii și gestionării riscurilor

Pentru atingerea obiectivului strategic 1 au fost propuse o serie de priorități de dezvoltare, pentru care sunt enunțate mai multe direcții de acțiune, care sunt ulterior transpuse în măsuri/acțiuni și proiecte de investiții din care pe lângă investiții în infrastructura specifică și programe de măsuri de urgență pentru oprirea degradării construcțiilor monument sau reperate ca având o valoare ambientală se remarcă:

- Crearea de trasee tematice în țesătura noilor zone de agrement în care utilizatorii să parcurgă ghidați trasee în care să învețe cum se practicau diferite obiceiuri;
- Valorificarea potențialului din toate zonele geografice ale regiunii, prin dezvoltarea de produse și pachete turistice inovative;
- Măsuri în vederea certificării produselor agricole și non agricole și a calității acestora în conformitate cu standardele europene;
- Crearea unei aplicații web pentru promovarea obiectivelor turistice și a produselor și evenimentelor gastronomice;
- Creșterea investițiilor în tehnologii și echipamente nepoluante și implementarea mecanismelor economiei circulare în companii.⁴¹

Din direcțiile de acțiune pentru atingerea obiectivului strategic 2 care se aliniază cu principiile economiei circulare se remarcă:

³⁶ Strategia de Cercetare și Inovare pentru Specializare Inteligentă a Regiunii Nord-Est, pag 104

³⁷ Strategia de Cercetare și Inovare pentru Specializare Inteligentă a Regiunii Nord-Est, pag 116-117

³⁸ Strategia de dezvoltare durabilă a județului Botoșani 2021-2027, pag 13

³⁹ Strategia de dezvoltare durabilă a județului Botoșani 2021-2027, pag 62

⁴⁰ Strategia de dezvoltare durabilă a județului Botoșani 2021-2027, pag 122

⁴¹ Strategia de dezvoltare durabilă a județului Botoșani 2021-2027, pag 123-126

- Renovarea clădirilor publice (inclusiv a celor cu statut de monument istoric) și a clădirilor rezidențiale în vederea asigurării/ îmbunătățirii eficienței energetice în funcție de potențialul de reducere a consumului, respectiv reducerea emisiilor de carbon, inclusiv consolidarea acestora în funcție de riscurile identificate (inclusiv seismice).⁴²

La nivelul județului Botoșani, se constată o nevoie de îmbunătățire a coordonatelor smart city- smart village-digitalizare. Raportat la turism, dată fiind carența elementelor smart city în județ s-a considerat vitală crearea unei platforme/ aplicații Botoșani - TOUR prin colaborarea cu antreprenori din domeniul turismului pentru o mai bună promovare în mediul online, atât a județului în sine, cât și a afacerilor locale ce activează în turism.⁴³

Direcțiile strategice de dezvoltare stabilite în **Strategia de turism a municipiului Iași și a zonei metropolitane 2018-2030** sunt:

1. Construirea imaginii de marcă și promovarea destinației Iași
2. Convergența actorilor din turismul ieșean
3. Dezvoltarea experiențelor vizitatorilor
4. Dezvoltarea infrastructurii turistice
5. Revitalizarea urbană

Sub direcția strategică 5 dezideratul formulat include:

- O serie de spații industriale sau non-spații vor fi recâștigate, prin integrare creativă în circuitul turistic și transformarea în *Creative Districts*.
- Industriile creative și cultura independentă se vor integra organic în viața urbană locală și turistică, prin evenimente de anvergură, expoziții/reprezentării stradale etc.⁴⁴

La nivel județean, strategia de dezvoltare pe orizontul de timp 2021-2027 este în curs de elaborare și ar trebui să fie finalizată în decursul acestui an.⁴⁵

Conform **Strategiei de dezvoltare a județului Suceava 2021-2027**, pilonii economici pe care se va susține economia județului vor fi:

- pe de o parte: agricultura, comerțul și industria mică;
- valorificare în scop turistic a patrimoniului natural și cultural-istoric din județ, precum și dezvoltarea sectorului de producție a energiilor alternative și a sectorului de cercetare⁴⁶.

Concret, în ce privește dezvoltarea turismului în perioada 2021-2027, Consiliul Județean Suceava își propune să acceseze fonduri europene pentru înființarea stațiunii turistice Bucovina (finanțarea infrastructurii de transport public între localitățile – stațiunea Vatra Dornei, Câmpulung Moldovenesc și Gura Humorului și în interiorul stațiunilor – cu trenul, de exemplu; investiții în creșterea gradului de confort al turiștilor, diversificarea serviciilor, construirea unei baze de agrement, amenajarea de trasee pentru drumeții, parcări, campinguri și locuri de parcare etc.). Proiectul are în vedere inclusiv transformarea unor foste zone miniere în zone turistice și, după ecologizarea lor, să fie realizate investiții în turism.⁴⁷

În ceea ce privește activitatea de CDI, remarcăm la nivelul județului proiectul privind „Înființarea parcului Științific și tehnologic East European Border Siret” (...), acesta va adresa domeniile *tehnologiei informaționale, Industry 4.0 și Smart Destination*.

⁴² Strategia de dezvoltare durabilă a județului Botoșani 2021-2027, pag 127

⁴³ Strategia de dezvoltare durabilă a județului Botoșani 2021-2027, pag 145-146

⁴⁴ Strategia de turism a municipiului Iași și a zonei metropolitane 2018-2030, pag 48

⁴⁵ <https://apix.ro/judetul-iasi-va-avea-o-strategie-de-dezvoltare-pe-urmatorii-sapte-ani/>, (accesat la data de 10.05.2022)

⁴⁶ Strategia de dezvoltare a județului Suceava 2021-2027, pag 221

⁴⁷ Strategia de dezvoltare a județului Suceava 2021-2027, pag 224

Activitatea parcului pe domeniul Smart Destination va consta în consultanță în domeniul smart destination (smart city + smart tourism). Aplicarea de soluții inteligente în domeniul dezvoltării urbane și în domeniul turismului (e-tourism).⁴⁸

Strategia include obiectivul: O.S.2 – un județ mai verde, cu emisii scăzute de carbon prin promovarea tranziției către o energie nepoluantă și echitabilă, a investițiilor verzi și albastre, a economiei circulare, a adaptării la schimbările climatice și a prevenirii și gestionării riscurilor.⁴⁹ Sub prioritatea de dezvoltare *Inovarea potențialului economic județean: județul Suceava competitiv* apare ca Măsură/ Acțiune: Creșterea investițiilor în tehnologii și echipamente nepoluante și implementarea mecanismelor economiei circulare în companii.⁵⁰

Master Planul de Turism al Județului Neamț 2020-2030 stabilește 6 obiective specifice/ direcții strategice de dezvoltare:

- OS1: Cooperarea și încrederea între actorii din turism
- OS2: Poziționarea strategică pe piață și promovarea
- OS3: Dinamizarea resursei turistice
- OS4: Dezvoltarea infrastructurii specific turistice
- OS5: Revitalizarea patrimoniului construit și natural
- OS6: Infrastructura de transport și mobilitatea

Din aceste obiective OS5 prezintă caracteristici specifice economiei circulare prin re folosirea/ regândirea modului în care sunt folosite spațiile deja construite: Patrimoniul construit și natural reprezintă baza pe care se construiesc activitățile turistice într-o destinație. Conștientizarea valorii acestuia este esențială în vederea bunei funcționări a destinației. Județul Neamț va beneficia de inițiative de conservare a mediului natural și de reabilitări a edificiilor de patrimoniu ce pot fi incluse în circuitul turistic. Astfel, spații lipsite de viață în prezent vor fi redade comunității și, implicit, vor susține dezvoltarea turismului.⁵¹

Prin alinierea cu Politica de Coeziune a UE 2021-27 și cu Agenda 2030 pentru dezvoltare sustenabilă, **Strategia de dezvoltare economico-socială a județului Vaslui 2021-2027** include în viziunea sa obiectivul strategic *O Europă mai verde* și tranziția spre o economie circulară.

Viziunea de dezvoltare a județului Vaslui este defalcată în 11 priorități, cu țintele asociate pentru anul 2027, din care menționăm⁵²

Prioritatea	Ținte pentru anul 2027
Vasluiul conectat	72% dintre drumurile din județ modernizate
Vasluiul turistic	35% indice de utilizare a capacității de cazare
Vasluiul cultural și recreativ	7,1% din populația rezidentă participantă la spectacole și concerte cu achiziționarea de bilet

Construcția de piste pentru biciclete între localități este una din măsurile trecute pentru atingerea obiectivelor din cadrul priorității *Vasluiul conectat*, măsură ce ar avea un impact pozitiv asupra nivelului de poluare, dar această are doar caracter general întrucât în dezvoltarea acestor

⁴⁸ Strategia de dezvoltare a județului Suceava 2021-2027, pag 227-228

⁴⁹ Strategia de dezvoltare a județului Suceava 2021-2027, pag 233

⁵⁰ Strategia de dezvoltare a județului Suceava 2021-2027, pag 235

⁵¹ Master Planul de Turism al Județului Neamț 2020-2030, pag 185

⁵² Strategia de dezvoltare economico-socială a județului Vaslui 2021-2027, pag 258

măsuri prin stabilirea responsabilităților, bugetelor estimative și ținte cuantificabile pentru anul 2027 nu se regăsesc acțiuni care să vizeze dezvoltarea de trasee velo.

Măsurile propuse sub prioritatea *Vasluiul turistic* sunt:

- Elaborarea unei strategii de dezvoltare și promovare turistică, inclusiv a brand-ului turistic al județului;
- Dezvoltarea unui portal de promovare turistică a județului;
- Identificarea, marcarea și semnalizarea corespunzătoare a traseelor și atracțiilor turistice din județ;
- Promovarea județului ca destinație turistică internă și internațională (materiale de promovare, participarea la târguri naționale și internaționale de profil, organizare evenimente pentru agenții, tour-operatori, bloggeri etc., concepere trasee regionale și transfrontaliere etc.);
- Atestarea și dezvoltarea stațiunilor turistice de interes local;
- Sprijinirea investițiilor private în infrastructura turistică (cazare, agrement etc.);
- Dezvoltarea infrastructurii de turism;
- Crearea de facilități pentru introducerea monumentelor cultural-istorice în circuitul turistic național/ internațional;
- Diversificarea ofertei turistice a județului Vaslui, în special prin valorificarea potențialului turistic existent (cultural- istoric, ecumenic, viti-vinicol, balnear, de vânătoare/pescuit, de evenimente etc);
- Înființarea și funcționalizarea unei structuri asociative a actorilor județeni din domeniul turismului⁵³.

Din măsurile propuse sub Prioritatea *Vasluiul cultural și recreațional* cu relevanță pentru domeniul turismului se remarcă:

- Restaurarea monumentelor istorice aflate în stare avansată de degradare și introducerea lor în circuitul cultural și turistic;
- Reglementarea corespunzătoare a protecției monumentelor istorice în PUG-uri și PUZ-uri;
- Sprijinirea activității de cercetare arheologică;
- Digitalizarea patrimoniului cultural mobil al bibliotecilor și muzeelor;
- Sprijinirea activității instituțiilor de spectacol;
- Susținerea activității ONG-urilor din domeniul culturii și industriilor creative, prin acordarea de finanțări nerambursabile, sprijin logistic etc.;
- Organizarea de evenimente culturale, inclusiv în parteneriat inter-instituțional și cu ONG-uri.

Obiectivele legate de economia circulară se regăsesc în strategiile din România dar, atât pe plan național cât și european, economia circulară este înțeleasă/ abordată cu precădere în domeniile: managementul deșeurilor, managementul durabil al apei, agricultură și industrie.

Descoperirea și valorificarea potențialului din toate zonele geografice ale regiunii prin dezvoltarea de produse inovative și digitalizarea lanțului valoric în turism (aplicații, marketing, promovare, etc) sunt obiectivele de dezvoltare ce se regăsesc cel mai adesea în strategiile de dezvoltare – atât la nivel regional cât și județean. Acest aspect confirmă provocările identificate

⁵³ Strategia de dezvoltare economico-socială a județului Vaslui 2021-2027, pag 268-269

în cadrul atelierelor de lucru dar în același timp este o oportunitate pentru modelarea evoluției turismului în acord cu principiile economiei circulare.

Chiar dacă măsurile incluse în strategiile și planurile de acțiune actuale nu vizează în mod direct domeniul turismului implementarea lor la nivelul regiunii Nord-Est România – Moldova va aduce beneficii importante și în acest sector. Turismul în zona pilot de referință se bazează în proporție foarte ridicată pe patrimoniul natural, care, în modelul economic actual este pus sub mare presiune. Tranziția spre o economie circulară va îmbunătăți conservarea resurselor naturale și peisajelor, resurse principale ale ofertei turistice locale.

1.5. Identificarea proiectelor și produselor turistice existente în Regiunea Nord-Est ce vizează dezvoltarea și promovarea în totalitate, parțial sau tangențial a obiectivelor rutei culturale „Voievodul Ștefan cel Mare și Sfânt”

În următoarea secțiune sunt prezentate proiectele publice care vizează dezvoltarea și promovarea obiectivelor rutei Voievodului Ștefan cel Mare și Sfânt și proiecte care prezintă elemente specifice economiei circulare sau care fac referire directă la turismul cultural. Acestea sunt grupate pe obiectivele din Rută și pe județele din regiunea de NE. Pe parcursul celui de-al doilea seminar (LWS2) au fost dezvoltate o serie de propuneri care s-au bazat pe nevoile și provocările identificate, propuneri care vor fi de asemenea expuse în acest subcapitol.

PROIECTE JUDEȚUL BACĂU

Obiectiv	Proiecte	Organizator/ Lider de proiect
Biserica „Adormirea Maicii Domnului” din Borzești		
ALTE PROIECTE		
Proiect De Promovare Turistică a întregii zone MONTPESEA Include: EVENIMENTE (slow food, produse locale, meșteșuguri, concursuri de tipul cel mai bun promotor al economiei circulare etc.)		Primăria Municipiului Moinești

PROIECTE JUDEȚUL BOTOȘANI

Obiectiv	Proiecte	Organizator/ Lider de proiect
Biserica Sfântul Nicolae Popăuți		
ALTE PROIECTE		
Amenajarea unui nou parc în municipiul Botoșani prin reconversia funcțională a unui teren din perimetrul fostului Poligon – zona afectată de alunecări de teren		Primăria Municipiului Botoșani
Proiecte-pilot Smart Village		CJ Botoșani
Proiecte de traseu turistic Botoșani – Ipotești - Suceava (mănăstiri), introducerea în circuite turistice regionale, ghid turistic în limba engleză		Zona Metropolitană Botoșani

PROIECTE JUDEȚUL IAȘI

Obiectiv	Proiecte	Organizator/ Lider de proiect
Biserica „Sfântul Gheorghe” din Hârlău	<p>Dezvoltarea Axei turistice și culturale: Cucuteni – Cotnari – Hârlău</p> <p><i>Reabilitarea și conservarea obiectivelor turistice din neolitic (Cucuteni) – epoca antică (cetatea de la Cotnari) – evul mediu (curtea domnească și biserica din Hârlău)</i></p>	Consiliul Județean Iași, Primăriile și Consiliile Locale Cucuteni, Cotnari, Hârlău, Direcția Județeană pentru Cultură, Universitatea Alexandru Ioan Cuza
	<p>Înapoi în trecut – dezvoltarea turismului cultural, prin realizarea unei rețele de parcuri istorice tematice</p> <p>Înființarea de parcuri tematice, prin reconstituiri: Parcul arheologic Cucuteni (reconstituirea unui sat neolitic); Parcul arheologic Cotnari (reconstituirea cetății dacice de pe Dealul Catalina) Curtea Domnească de la Hârlău Parcul WW2 (reconstituirea liniei frontului de la Heleşteni) Muzeul Satului Moldovenesc</p>	CJ Iași

<p>Palatul Culturii</p>	<p>Underground Iași – Istorii redescoperite - http://undergroundiasi.ro/</p> <p>Proiectul își propune să valorifice patrimoniul local prin realizarea unei expoziții inovative și interactive la Palatul Culturii din Iași, în unul din spațiile Muzeului de Istorie a Moldovei, pentru a prezenta publicului o parte nevăzută din istoria Iașului medieval. Scopul vizat este acela de a educa și integra publicul prin cultură pentru a valorifica rolul acesteia în dezvoltarea locală și regională, plecând de la un patrimoniu ce va fi supus operațiunilor de selectare și conservare-restaurare non-invazive și reversibile, pentru a asigura perenitatea și transmiterea către generațiile viitoare.</p> <p>Obiectivele specifice ale proiectului vizează creșterea interesului față de trecutul istoric al orașului Iași și implicit, creșterea vizitatorilor Muzeului de Istorie a Moldovei, prin crearea unei expoziții interactive a patrimoniului mobil provenit din săpături arheologice din zonele limitrofe ale centrului istoric al Iașului.</p> <p>Prin acest proiect, pentru prima dată, accentul va fi pus nu pe viața religioasă, nu pe viața de la curte, despre care există informații numeroase și consistente, cu posibilitatea coroborării datelor din documente cu cele arheologice, ci pe zona limitrofă a curții, în care își duceau viața și își derulau activitatea meșteșugari, comercianți, după un ritm propriu, dependent doar într-o anumită măsură de cel al curții. Expoziția inovatoare va include 105 obiecte recent descoperite ce vor fi restaurate în cadrul proiectului, precum și 30 obiecte anterior restaurate care necesită noi intervenții. Va fi deschisă publicului 6 luni și va atrage minimum 5.000 vizitatori. Pe durata proiectului vor fi formați, prin schimb de experiență, minimum 6 specialiști. Proiectul va beneficia de expertiza Institutului de Arheologie din Reykjavik, care va implica în proiect 3 specialiști.</p>	
	<p>Amenajarea Parcului și Pieței Palatului Culturii</p> <p>Regândirea amenajării spațiului verde din fața Palatului Culturii (scoaterea arborilor și arbuștilor crescuți haotic, interzicerea parcării mașinilor etc.), refuncționalizarea acestuia într-un spațiu de loisir, care să valorifice și vestigiile arheologice ale Curții Domnești a Moldovei și conectarea logică cu Pietonalul Ștefan cel Mare.</p>	<p>Primăria Municipiului Iași</p>

ALTE PROIECTE	
<p>Centru Internațional de Artă Contemporană Iași</p> <p>Reabilitarea, consolidarea și refuncționalizarea clădirii fostei Băi Turcești</p>	<p>Primăria Municipiului Iași, Asociații culturale</p>
<p>Institut/Centru de cercetare, dezvoltare și inovare procese, produse, servicii pentru mediu durabil, economie circulară și conservarea resurselor</p>	<p>Universitatea Tehnică „Ghe. Asachi” Iași</p>
<p>Trasee de cicloturism în Zona Metropolitană</p> <p>Valorificarea varietății peisajului din Zona Metropolitană a Municipiului Iași prin amenajarea de trasee de cicloturism care să conecteze o serie de obiective turistice, practici rurale și peisaje naturale.</p>	<p>Zona Metropolitană Iași, Consiliul Județean Iași, Agenția pentru protecția mediului Iași</p>
<p>Propunerea și implementarea unor trasee regionale construite în jurul unor personalități sau personaje</p> <p>Dezvoltarea și amenajarea turistică a unor trasee tematice (cultural-istorice) în jurul unor personaje (ex. Cuza, Ștefan cel Mare, Regina Maria, M. Eminescu și Junimiștii). Această activitate va viza dezvoltarea unor brand-uri și afaceri locale în jurul unor personalități marcante (exemplu: nume de pensiuni, restaurante, produse locale), amenajarea și semnalizarea traseelor.</p>	<p>Primăria Municipiului Iași, Asociația de Management a Destinației</p>
<p>Iași - Oraș Galerie</p> <p>Proiectul propune transformarea clădirilor sau spațiilor abandonate sau neîngrijite în spații de exprimare a artei cu ajutorul artiștilor locali. Proiectul include următoarele acțiuni: a. Cartografierea arealelor care necesită revitalizare, b. Identificarea unui număr de artiști care își pot pune în valoare într-o manieră artistică aceste spații, c. Identificarea unor sponsori sau fonduri pentru materialele necesare procesului de revitalizare, d. Mediatizarea proiectelor rezultate.</p>	<p>Primăria Municipiului Iași, Asociația de Management a Destinației</p>
<p>Revitalizarea unor spații industriale</p> <p>Proiectul își propune să reactiveze o serie de zone industriale cu ajutorul artiștilor, studenților sau grupurilor de inițiativă civică. Efectele unui proiect de acest gen includ creșterea valorii terenurilor din zona respectivă și ocuparea de către artiști a unei zone care poate fi declanșatoare de schimbare, având loc transformarea acesteia într-o arie atractivă. Acțiunile acestui proiect vizează (a) identificarea unui zone industriale pretabile la activități culturale, (b) crearea unui cadru legislativ între proprietar, Primărie, instituțiile de cultură și grupurile de inițiativă civică, (c) desfășurarea de activități creative care să regenereze arealul. (d) inaugurarea unui Muzeu al Industriei ieșene, care să pună în valoare activitățile industriale din perioada interbelică și perioada regimului comunist. (e) transformarea unui fost furnal sau turn industrial în punct de panoramă.</p>	

PROIECTE JUDEȚUL NEAMȚ

Obiectiv	Proiecte	Organizator/ Lider de proiect
Cetatea Neamț	<p>Conservarea, protejarea și promovarea Cetății Neamț</p> <p>Protecție împotriva infiltrațiilor de apă în ziduri și spații muzeale la Cetatea Neamț, suplimentarea grupurilor sanitare, extinderea traseului muzeal, realizarea unor amenajări pentru persoane cu dizabilități și pentru îndeplinirea cerințelor privind securitatea la incendiu, proiect propus la finanțare prin ADR PNDR N-E 2021-2027 (proiect în derulare).</p>	CJ Neamț
	<p>Zilele Cetății – Medieval Art Fest</p> <p>Organizarea unui festival care are ca obiectiv promovarea Cetății Neamțului și a orașului Târgu Neamț</p>	Primăria Orașului Târgu Neamț
	<p>Festivalul „Jazz la Cetate” în Târgu-Neamț</p> <p>Organizarea unui Festival de Jazz și Gastronomie locală la Cetatea Neamțului. Scopul acestuia este de a crea o legătură puternică între evenimentele muzicale de nișă și valoarea istorică deosebită a Cetății. Clientela specifică muzicii jazz se pliază pe dimensiunile spațiilor disponibile în Cetate și pe apetența pentru gastronomia atentă, rafinată, tradițională, specifică zonei Târgu-Neamț.</p>	UAT Târgu-Neamț, CJ Neamț, CMN-NT, CCACS-NT
	<p>Cetățile (Dispărute) ale Neamțului</p> <p>Proiectul își propune să realizeze o simulare digitală a cetăților și conacelor boierești din județul Neamț cu ajutorul tehnologiei 3D (virtual sau machete fizice, în funcție de necesitățile momentului). Proiectul presupune digitalizarea 3D a principalelor cetăți și conace care există încă într-o anumită stare de conservare pe teritoriul județului Neamț. Aceste cetăți (Cetatea Neamț, Cetatea Nouă a Romanului, Cetatea Mușatină a Romanului, Palatul Cnejilor din Ceahlău) sau conace (Făurei, Timișești, Grumăzești, Gâdiniți etc.) vor fi replicate în starea în care se aflau în momentul lor de glorie și vor fi expuse atât în spații expoziționale din județ cât și în imediata vecinătate a obiectivelor, vizualizate prin „binocluri către trecut”.</p>	CJ Neamț, UAT-urile care dețin obiectivele

	<p>Traseu de drumeție Cetatea Neamțului – Monumentul Vânătorilor de Munte</p> <p>Amenajarea și marcarea traseului de drumeție Cetatea Neamțului - Monumentul Vânătorilor de Munte - Târgu-Neamț. Acesta presupune și reabilitarea monumentului, amenajarea turistică a piețetei din jurul monumentului (reabilitare amfiteatru, tasare cărări, stabilizare versanți, coafare vegetație pentru a putea observa panorama orașului, iluminatul pieței cu senzori de mișcare etc.)</p>	UAT Târgu- Neamț
Curtea Domnească și Biserica cu hramul „Sfântul Ioan Botezătorul” din Piatra Neamț	<p>Mini-ateliere de meșteșuguri în zona Curții Domnești</p> <p>Amenajarea și organizarea unor spații de creație de ateliere meșteșugărești mobile la baza Curții Domnești. Proiectul propune aducerea unor meșteri populari la Curtea Domnească din Piatra-Neamț pentru a oferi experiențe și animație turistică (weekend-uri de vară).</p>	UAT Piatra-Neamț
	<p>Implementarea unui program sezonier de tururi ghidate gratuite</p> <p>Organizarea de tururi ghidate gratuite în Piatra-Neamț, Târgu- Neamț și Roman, pentru grupuri de turiști, de către personalul CIT și/sau ghizi atestați de turism (minimum 2 tururi ghidate pe săptămână (vineri și sâmbătă sau joi și vineri – pentru atragerea turiștilor) în lunile de sezon mai - septembrie, în fiecare oraș).</p>	UAT Piatra- Neamț, Roman Târgu- Neamț, Asociațiile de promovare turistică
	<p>Restaurarea, consolidarea, protecția și conservarea monumentelor istorice în zona Curtea Domnească Piatra-Neamț</p>	UAT Piatra- Neamț
Parcul Natural Vânători Neamț	<p>Circuite tematice în PN Vânători- Neamț</p> <p>Proiectul își propune să diversifice oferta turistică din zona Parcului Natural Vânători-Neamț prin realizarea a 2 trasee tematice: (a) Istoria Zimbrului în România și Europa și (b) Identificarea speciilor de arbori pe traseele tematice. Astfel, vor fi introduse în circuitul turistic și alte trasee de drumeție ce vor decongestiona presiunea exercitată pe traseele utilizate în prezent. De asemenea, prin introducerea acestor trasee tematice, turiștii vor alege și alte forme de turism activ.</p>	Admin. PN Vânători- Neamț

	<p>PN Vânători- Neamț - Centru Național de Educare a Conștiinței ecologice</p> <p>Crearea unui centru de Eco-educație și dezvoltare durabilă prin dezvoltarea de infrastructuri turistice și educaționale (pădure pedagogică) în cadrul Parcului Natural Vânători-Neamț.</p> <p>Includerea zonei monahale din Parcul Natural Vânători-Neamț în UNESCO Acțiunea presupune pregătirea documentației pentru includerea zonei monastice din Parcul Natural Vânători Neamț în UNESCO World Heritage Centre sub titulatura „Peisaj cultural monahal Vânători Neamț”, această zonă fiind inclusă în Tentative List.</p>	<p>PN Vânători-Neamț</p> <p>Mitropolia Moldovei și Bucovinei, UAT-uri din zonă, PNVN, DJC-NT, CJ Neamț</p>
ALTE PROIECTE		
<p>Neamț Tourist Card</p>	<p>Realizarea unui card electronic prin care se vor acorda reduceri și gratuități vizitatorilor pentru a-i încuraja să acceseze un număr cât mai mare de atracții și activități/experiențe. Cardul are și rolul de a conecta actorii care prestează servicii turistice într-o rețea de colaborare. Achiziționarea cardului va oferi următoarele beneficii turiștilor: (1) Reduceri la mijloacele de transport în comun intra-județene, (2) Reduceri sau gratuități pentru vizitarea atracțiilor turistice (muzee, cetăți/ castele, structuri de agrement, Parcuri Naționale/Naturale etc.). (3) Reduceri la evenimente culturale. Încasările vor fi utilizate pentru proiecte soft de promovare turistică a județului, de OMD Neamț sau de CJ-NT. Proiectul poate fi depus prin apelul RIS al ADRNE.</p>	<p>OMD-uri, ADPT-uri, CJ Neamț, UAT-uri</p>
<p>Consolidarea asociațiilor zonale de turism</p>	<p>Crearea unei linii de finanțare nerambursabilă prin mecanismul Legii nr. 350/2005 destinate inițiativelor asociațiilor de promovare turistică din județ sau ONG-urilor, cu următoarele cheltuieli eligibile: promovarea zonelor turistice din județ și a destinației Neamț în ansamblu, formarea resursei umane, elaborarea produselor turistice în parteneriat, acțiuni de conștientizare a patrimoniului local la nivelul comunităților, organizarea evenimentelor, dezvoltarea de instrumente digitale, etc.</p>	<p>CJ Neamț</p>
<p>Rețeaua gospodăriilor tradiționale</p>	<p>Crearea unei rețele a gospodăriilor și satelor tradiționale, autentice, care dețin un potențial arhitectural-turistic ridicat. Se înscriu în această categorie gospodăriile tradiționale, stânele turistice și fermele agroturistice. Activitățile aferente proiectului sunt următoarele: (1) Identificarea tuturor localnicilor care dețin astfel de gospodării/stâne/ferme; (2) Integrarea acestora într-o rețea turistică; (3) Promovarea acestora, prin semnalizare în teritoriu și broșuri informative.</p>	<p>CJ Neamț</p>

Scopul este de a crește vizitarea localităților prin tururi pietonale lente, cu accesarea unor experiențe la localnici și de a susține vânzarea de produse din gospodărie, contribuind astfel la dezvoltarea comunităților locale.	
Implicarea comunităților locale în dezvoltarea rutelor și traseelor tematice Integrarea și promovarea unor gospodării de pe traseele turistice tematice în cadrul tururilor organizate în județ pentru furnizarea de produse, mese, servicii sau informații turiștilor care vor parcurge aceste rute, Scopul este de creștere a economiei locale și de asigurare a unei experiențe autentice pentru turiști.	CJ Neamț UAT-uri
Brunch-uri în gospodării tradiționale Identificarea și includerea în asociațiile de promovare a unor gospodării tradiționale pentru a face posibilă servirea mesei de către turiști în cadrul acestora. Inițiativa va conferi un plus de autenticitate experienței turiștilor și va diversifica oferta de alimentație publică.	CJ Neamț UAT-uri
Panouri de prezentare obiective turistice în limba engleză Realizarea unor panouri de prezentare în limbi de circulație internațională (minimum engleză), la obiectivele turistice importante, astfel încât să vină în sprijinul turiștilor internaționali, a muzeografilor. Prezentările vor fi disponibile și în format online prin citire cu cod QR.	CMN-NT, CJ Neamț, UAT-uri, OMD-NT
Servicii sustenabile în Neamț (cazare, alimentație, agrement etc.) Realizarea unui program-pilot de monitorizare a implementării măsurilor sustenabile pentru min. 10 unități de cazare și de agrement turistice și crearea unui plan de optimizare a gestiunii resurselor utilizate în fluxul hotelier. Acest proiect își propune realizarea unui model de gestiune sustenabilă în sectorul primirii turistice (gestiunea apei, reducerea deșeurilor, lanț scurt de aprovizionare, procent important de produse locale și cu certificare ecologică, un anumit procent de energie regenerabilă din consumul total, spălarea prosoapelor pe parcursul sejurului doar la cererea oaspetelui, detergenți vrac cu dispozitive de reumplere, zero-plastic, ambalaje returnabile etc. În urma procesului, unitățile vor primi o etichetă de tipul „Cazare nemțeană sustenabilă” care va duce la crearea unui efect de domino în aplicarea de măsuri sustenabile.	OMD-uri, APDT-NT
Conversia siturilor industriale și a terenurilor degradate din Piatra-Neamț în spații culturale Amenajarea siturilor industriale și a terenurilor degradate din Municipiul Piatra-Neamț în vederea creării de spații pentru activități culturale (teatru experimental, film, dans etc.)	UAT Piatra- Neamț

PROIECTE JUDEȚUL SUCEAVA

Obiectiv	Proiecte	Organizator/ Lider de proiect
----------	----------	-------------------------------

Cetatea de Scaun a Sucevei	Cetatea de Scaun a Sucevei – PT și restaurare Restaurarea și conservarea Cetății de Scaun a Sucevei	Muzeul Național al Bucovinei
	Maratonul Cetăților Suceava Proiectul are în vedere: promovarea municipiului și a monumentelor istorice la nivel național, în rândul alergătorilor de maraton; promovarea sportului de masă la nivelul municipiului; dezvoltarea spiritului de ajutor pentru copiii aflați în dificultate. Organizare anuală a evenimentului. Promotorul proiectului: Prin proiectul "Maratonul Cetăților Suceava", se realizează o continuitate cu proiectul transfrontalier "Perle medievale"-Cetățile Soroca, Suceava, Hotin. Mai exact, se dorește a fi pusă în valoare Cetatea Suceava și prin altfel de evenimente de genul turniruri, întreceri sportive, demonstrații de produse culinare și meșteșugărești, festivaluri medievale de cântece și teatru etc., toate acestea ducând la o creștere a numărului de turiști, nu numai din cele trei țări. Scopul final al proiectului este de întraajutorare a copiilor aflați în dificultate, prin diferite donații la sfârșitul festivalului maraton.	Primăria Municipiului Suceava Partener: DTS Suceava Organizația Salvați Copiii filiala Suceava
Mănăstirea Putna Biserica „Adormirea Maicii Domnului”	Restaurarea, consolidarea, reabilitarea obiectivelor de patrimoniu și introducerea acestora, acolo unde este cazul, în circuitul turistic Restaurare Biserica de lemn „Intrarea Maicii Domnului în Biserică” din Putna	UAT – Județul Suceava prin CJ Suceava (Biroul Turism (CINPT))
	Muzeu Putna	MMB – ARS
	Poteca tematică Moștenirea istorică și religioasă a Putnei Amenajarea unui parcurs care va lega cele 3 mănăstiri situate pe raza comunei Putna	Asociația pentru Turism Bucovina
Biserica Sfânta Cruce din Pătrăuți		
Mănăstirea Voroneț Biserica „Sfântul Gheorghe”	Intervenție de urgență la zidul de incintă pe laturile N,E,V – Mănăstirea Voroneț	MMB - ARS
Biserica „Tăierea capului Sfântul Ioan Botezătorul” din Reuseni	-	

Biserica cu hramul „Înălțarea Sfintei Cruci” din Volovăț	-	
Biserica cu hramul „Sfântul Ilie” din comuna Șcheia	„ Consolidarea, restaurarea și conservarea ansamblului bisericii Sf. Ilie, (Biserica, Clopotniță și zid de incinta) din satul Sf. Ilie, Comuna Șcheia, județul Suceava” Implementat în perioada 05.12.2017 – 04.12.2020	
ALTE PROIECTE		
Smart Travel Bucovina		CJ Suceava
Green Pilgrimage - Supporting Natural and Cultural Heritage		CJ Suceava
Muzee pentru comunitate		CJ Suceava
T.E.T. – Tradiții, ecologie, turism		CJ Suceava
Management integrat al patrimoniului cultural		UAT – Județul Suceava prin CJ Suceava (Direcția Arhitect Șef)
Măsurile și activități pentru protejarea patrimoniului construit și a caselor tradiționale din mediul rural		UAT – Județul Suceava prin CJ Suceava (Direcția Arhitect Șef)
Reabilitarea și introducerea în circuitul turistic a Fostei Exploatare Miniere de Sulf din Munții Călimani		UAT – Județul Suceava prin CJ Suceava (Biroul Turism (CINPT))
Mobilitate turistică în Bucovina - extinderea infrastructurii turistice și a infrastructurii conexe între municipiul Suceava și stațiunile turistice Gura Humorului, Câmpulung Moldovenesc, Vatra Dornei prin introducerea unui tren turistic care să efectueze curse regulate între acești poli de dezvoltare turistică, în timpul sezonului turistic, contribuind la desconggestionarea traficului auto pe DN17		UAT – Județul Suceava prin CJ Suceava (Biroul Turism (CINPT))
Păstrarea și valorificarea patrimoniului imaterial (tradiții și obiceiuri) specifice Bucovinei - sprijinirea tuturor manifestărilor locale care vin să conserve și să pună în valoare peisajul cultural bucovinean (exemple: Hora Bucovinei, Paștele în Bucovina, Crăciun în Bucovina, Sărbătoarea Muntelui, Festivalul Medieval etc)		UAT – Județul Suceava prin CJ Suceava (Biroul Turism (CINPT))
Scanare 3D monumente UNESCO		UAT – Județul Suceava
Stații de încărcare electrice pentru vehicule pe trasee turistice și/sau în parcările mănăstirilor		UAT – Județul Suceava
Reconversia fostelor zone miniere (trasee/domenii schiabile)		UAT – Județul Suceava
Dezvoltare site-uri web: „Mănăstiri și Biserici din Bucovina” – tur virtual		MMB - ARS
Programul Ștefanian – Drumul lui Ștefan		CJ Suceava

Valorificarea patrimoniului cultural din județul Suceava prin modernizarea infrastructurii și amenajări specifice la principalele ctitorii ale marelui voievod Ștefan cel Mare

PROIECTE JUDEȚUL VASLUI

Obiectiv	Proiecte	Organizator/ Lider de proiect
Ansamblul monumental Podul Înalt	Ștefan cel Mare, Istorie comună - patrimoniu comun , Soroca-Vaslui	Muzeul Județean „Ștefan cel Mare” Vaslui, CJ Vaslui și Consiliul Raional Soroca din Republica Moldova
	Pe urmele lui Ștefan cel Mare	CJ Vaslui
	Restaurarea ansamblului monumental „Statuia ecvestră a domnitorului Ștefan cel Mare” Introducerea unui monument istoric reprezentativ pentru județul Vaslui în circuitul turistic local/regional/național.	Consiliul Județean Vaslui Muzeul Județean „Ștefan cel Mare” Vaslui
Ansamblul Curților Domnești de la Vaslui și a Bisericii „Tăierea Capului Sfântul Ioan Botezătorul”		
ALTE PROIECTE	-	
Achiziționarea de locuințe vechi, cu arhitectură tradițională, dar și a unor monumente istorice în proprietate privată care sunt abandonate și amenajarea lor în scop turistic		Consiliul Județean Vaslui Muzeul Județean „Ștefan cel Mare” Vaslui

2. Turismul cultural circular dezvoltat pe tema patrimoniului cultural marcat de personalitatea Voievodului Ștefan cel Mare și Sfânt

Planul de acțiune Be.CULTOUR s-a bazat de la primul atelier pe implicarea actorilor din turism în procesul de co-creare a activităților. Drept urmare, rețeaua de stakeholderi ce a stat la baza analizei potențialului și provocărilor zonei, a contribuit la:

- Identificarea resurselor cunoscute și a provocărilor asociate acestora;
- Identificarea resurselor ascunse și a elementelor de unicitate;
- Generarea de acțiuni de rezolvare a problemelor identificate.

Comunitatea Be.CULTOUR va rămâne conectată la planul de acțiune și la obiectivul general de extindere și de promovare a Rutei Voievodului Ștefan cel Mare și Sfânt.

Dezvoltate pe parcursul primelor două ateliere, provocările și problemele au fost sistematizate în Analiza SWOT, pe care o prezentăm la punctul 2.1.

2.1. Procesul de co-creare participativă, derulat în cadrul atelierelor de lucru. Analiza SWOT.

Informațiile ce au stat la baza analizei SWOT au fost extrase din fișele de lucru ale atelierelor derulate în cadrul proiectului. S-au avut în vedere discuțiile purtate de participanți pentru identificarea resurselor cunoscute și explorate în programele turistice, dar și discuțiile avute cu privire la resursele "ascunse", care ar putea fi valorificate în dezvoltarea turismului cultural circular pe Ruta Culturală "Ștefan cel Mare și Sfânt". De asemenea au fost integrate și concluziile cercetării în teren a celor 20 de obiective ce fac parte din Rută.

S – Puncte tari	W – Puncte slabe
<ul style="list-style-type: none">-Existența unor atracții turistice inedite care nu se găsesc în alte părți și care ar putea fi explorate optim pentru dezvoltarea turismului cultural circular;-Lipsa unor parteneriate locale eficiente cu toți stakeholderii implicați în activitatea de dezvoltare turistică;-Diversitatea peisajelor și formelor de relief acoperite de traseul rutei, care permite organizarea unei palete diverse de activități turistice;-Conectarea Parcului Natural Vânători-Neamț la Ruta Ștefan cel Mare și Sfânt;	<ul style="list-style-type: none">-Ruta culturală „Ștefan cel Mare și Sfânt” acoperă o zonă foarte extinsă, destinații diverse. Acest aspect duce la dificultatea unei coordonări unitare a dezvoltării rutei, pe toate segmentele sale (în prezent brandingul și promovarea se fac mai mult la nivel local, cel mult județean);-Nu există o strategie unitară de dezvoltare a rețelei actuale și de promovare a rutei, pentru diferite segmente de turiști;-Experiența oferită de rută se rezumă de cele mai multe ori doar la vizionarea

- Prezența unui peisaj unic monahal (Agapia-Văratec), care poate fi explorat pentru dezvoltarea de produse turistice circulare și experiență de calitate, conectată la valorile naturii și spiritualității;
- Existența rezervației de zimbri și posibilitatea de admira în libertate acest animal asociat cu istoria Moldovei și cu heraldica provinciei;
- Integrarea unor ateliere meșteșugărești în pachetele turistice și a unor evenimente ce conectează teme turistice cu tema Voievodului Ștefan cel Mare și Sfânt;
- Cuprinderea în rută a unor comunități rurale și urbane, cu o multitudine de locații culturale, de la muzee și centre istorice, la mănăstiri și case memoriale, centre de meșteșugărești și galerii de artă;
- Accesarea de experiențe autentice în mediul rural (firesc cotidian);
- Proximitatea unor crame importante din România și Republica Moldova, cu potențial de conectare a rutei la ofertele turismului oenologic;
- Existența unor bune practici în domeniul economiei circulare, care ar putea fi explorate ca exemple de bune practici (Asociația Mai Bine din Iași, cu centrele „Cuib” și „Redu”, Eco-destinația Ținutul Zimbrului și Eco-destinația Țara Dornelor);
- Existența unor inițiative la nivel de regiune de protejare a patrimoniului cultural și peisajului cultural în Suceava (proiectul Salvează Satului Bucovinean) și în Neamț (Direcția de Cultură Neamț);
- Inițiative de digitalizare a unor resurse ale patrimoniului din mediul rural (muzee din mediul rural: muzeedelasat.ro, case tradiționale din Bucovina www.portcultural.usv.ro) și accesarea online a unor resurse digitalizate;
- Existența unor structuri organizatorice de managementul turismului în anumite destinații de pe Rută (Asociația de Ecoturism Ținutul Zimbrului, Destination Iasi, APT Bucovina, Asociația de Dezvoltarea Turismului Gura Humorului, Asociația de Dezvoltare Locală Putna și a unor viitoare OMD-uri: Neamț, Botoșani, Suceava etc.)
- Festivaluri și evenimente variate, atât în mediul urban cât și în mediul rural, ce au ca subiect personalitatea Voievodului „Ștefan cel Mare și Sfânt” (Putna, Suceava, Neamț);
- Acoperirea transfrontalieră a rutei (poate genera un flux de vizitatori din cele două țări vecine);

- clădirilor / obiectivelor incluse în traseu, fără extinderea șederii pentru vizitarea zonei;
- Starea nesatisfăcătoare a unor monumente (grad de degradare);
- Stare nesatisfăcătoare a spațiului public, dat de amenajări neconforme și modificări arhitecturale nepotrivite;
- Infrastructura de transport dintre monumentele ce fac parte din Rută este deficitară: pe anumite segmente deplasarea se face cu dificultate și este nevoie de un efort trans-județean pentru ameliorarea situației existente, în special pe drumurile județene;
- Nu există o identitate vizuală unitară a obiectivelor parte din Rută în România;
- Nu există o semnalizare stradală adecvată a rutei și a obiectivelor turistice incluse în aceasta, la drumurile naționale;
- Semnalizare deficitară de direcționare către obiectivele din rută;
- Ruta culturală ”Ștefan cel Mare și Sfânt” nu apare în documentele programatice ca fiind o prioritate;
- Existență o serie unor activități turistice ce sunt promovate, dar nu sunt accesibile/ operaționale (plimbări cu pluta, ateliere de meșteșuguri, clăci etc.);
- Promovare inegală a obiectivelor ce fac parte din rută: unele se bucură de o recognoscibilitate mai bună, altele „sunt puțin cunoscute chiar și la nivel local”;
- Zone periferice neatractive ale satelor, cu deșeuri în peisaj și depozite de resturi de construcții, care afectează atractivitatea peisajului;
- Afectarea zonelor de proximitate a unor mănăstiri prin nerespectarea regulilor de urbanism, intruziuni agresive în peisaj (uneori la limita zonei de protecție), construcții abandonat;
- Acces dificil cu mijloace de transport în comun la obiectivele turistice din Rută;
- Ofertă de cazare limitată pentru multe zone de pe parcursul rutei;
- Stare deficitară a căilor de acces, în special în zonele rurale;
- Ratingurile online cu puține testimoniale – ridică problema credibilității;

- Conexiunea de internet este bună în regiune, aspect important pentru nomazii digitali dar și pentru turiștii millennials;
- Diversitate etnică în unele comunități, cu posibilitatea de explorare în dezvoltarea unor pachete de turism cultural a diversității culturale a minorităților;
- Existența a trei aeroporturi cu zboruri interne și internaționale în arealul țintă;
- Existența unor inițiative (în Iași în mod special) în domeniul industriilor creative, cu potențial de dezvoltare a turismului creativ;
- Existența unor actori locali și agenții locale de turism cu programe de incoming și cu pachete turistice ce promovează turismul cultural;
- Punerea în valoare a Palatului Culturii din Iași și a ruinelor domnești prin conectarea la istoria medievală a Moldovei;
- Declararea ca destinație europeană de excelență pentru turism cultural tangibil a Sucevei;
- Premierea Iașului ca Destinația anului 2022;
- Includerea destinației Bison Land în Topul celor 100 de destinații durabile la nivel mondial (GreenDestinations);
- Existența unor „mărci locale” gastronomice, care pot sta la baza unor tururi gastronomice asociate cu Ruta Culturală;
- Existența unor locații de turism care s-au dezvoltat prin aplicarea principiilor circularității (upcycling case vechi: Vatra Boierească, La Roată, Hai la Saivan ș.a.);
- Implicarea departamentelor de turism (UAIC; USV) în dezvoltarea temelor Rutei și susținerea extinderii acesteia în programele viitoare;
- Existența Drumului Ștefanian, cu condiția ca să fie în viitor realizate sinergii între cele două rute și o diferențiere care să sugereze complementaritate. În caz contrar, folosirea ambelor rute poate genera confuzie;
- Prezența festivalurilor culturale diverse de valorizare a culturii populare, dar și de promovare a culturii majore: literatura, muzica, teatru etc.
- Organizarea festivalului internațional „Tristan Tzara și Cultura Dada” în Județul Bacău;

- Calitate slabă a resursei umane pe diferite segmente ale lanțului serviciilor turistice;
- Forma actuală a site-ului stephanthegreat.travel nu oferă informații complete care să faciliteze organizarea unui sejur (informații despre transport, cum se ajunge de la un obiectiv la altul, informații despre locațiile de cazare din zonă, evenimente, activități turistice etc);
- Prezență slabă în mediul digital a rutei (informațiile sunt centralizate pe site-ul stephanthegreat.travel);
- Lipsa personalului de specialitate și vorbitor de limbi străine (ex muzeografi);
- Personalul companiilor de transport (atitudine, limbi străine vorbite);
- Suvenirurile disponibile sunt la același nivel de dezvoltare de mult timp; nu sunt diverse, atractive;
- Acces dificil la unele obiective (lipsa unui program de vizitare);
- Distanțe mari între obiectivele turistice;
- Infrastructura rutieră precară;
- Cu toate că gastronomia locală este diversă, există puține posibilități de a găsi produsele tradiționale în locațiile aflate în apropierea obiectivelor din rută;
- Nevalorificarea Curții Domnești din Suceava;
- Stare precară a stațiilor de autobuz din proximitatea obiectivelor din rută;
- Rețea de transport în comun deficitară în zonele rurale: utilizarea transportului public pentru a vizita obiectivele rutei este departe de a fi o soluție optimă, în ciuda recomandărilor turismului circular;
- Ofertă slabă a variantelor de transport în comun și dificultatea de a găsi și rezerva bilete online;
- Membrii comunităților locale în care sunt obiectivele Rutei Ștefan cel Mare și Sfânt nu sunt informați cu privire la existența Rutei;
- Prezență insuficientă în restaurante a produselor locale tradiționale;
- Calitatea îndoielnică a suvenirurilor, cu predominarea kitch-ului și a plasticului;
- Agențiile de turism nu au în ofertă Ruta ca o experiență vandabilă;
- Nu există o listă unitară a tuturor evenimentelor și festivalurilor direct

conectate sau asociate personalității Ștefan cel Mare și Sfânt;

- Accesibilitatea online și transportul public între destinații (informații în online);
- Semnalizare turistică deficitară pentru multe obiective turistice din zona pilot;
- În multe locații nu se acceptă decât plata cu numerar;
- Conservare/ Intervenții nepotrivite în zona de protecție/ proximitate a obiectivelor turistice (inclusiv a unor monumente UNESCO);
- Nu există (suficiente) variante de servire a mesei și de cazare în proximitatea unor locații;
- Lipsește în cele multe situații (cu excepția locațiilor „consacrate”) activități suplimentare care să crească calitatea experienței turistice: momentan interacțiunea vizitator-obiectiv se rezumă de cele mai multe ori la simpla vizionare a obiectivului;
- Lipsă de încredere între actorii locali publici și cei privați;
- Supra-aglomerarea unor obiective în sezon;
- Circulație intensă a unor zone în sezon și blocaje rutiere în proximitatea unor obiective turistice importante;
- Lipsa unor trasee de ciclism / infrastructură pentru ciclism în mediul rural;
- Forme alternative de transport restrânse și limitate ca număr (număr redus de stații de alimentare a autovehiculelor hibrid sau electrice);
- Patrimoniul construit insuficient valorificat;
- Migrația populației, depopularea și îmbătrânirea populației;
- Defrișările masive și arii naturale care își pierd valoarea;
- Starea necorespunzătoare a unor trasee de drumeție din proximitate (a segmentelor ce parcurg drumurile forestiere în special);
- Deteriorarea peisajului cultural local;
- Dispariția unor practici și comunități ale unor minorități etnice (germană, evreiască), dispariție care ar sărăci cultural resursele culturale ale zonei;
- Dificultăți în ce privește vizitarea Cramelor Cotnari;

	<ul style="list-style-type: none"> -Dispariția meșterilor populari (necesitatea de a transmite generațiilor viitoare înțelepciunile vechi); -Facilități inexistente pentru gestiunea separată a deșeurilor preluate din pensiuni în mediul rural; -Turismul sustenabil insuficient abordat în strategiile de turism județene; -Principiile economiei circulare și modificările ce vor fi impuse de Agenda Verde Europeană (Green Deal) sunt foarte puțin cunoscute; -Cunoaștere insuficientă a principiilor economiei circulare la diferite niveluri ale lanțului valoric al serviciilor; -Primă impresie la intrarea în destinație este nefavorabilă de multe ori, datorită spațiilor publice neprimitoare (aeroporturi, gară, autogară). -Calitatea și standardele de curățenie a mijloacelor de transport în comun.
<p>Puncte tari constatate în evaluarea în teren a obiectivelor – Obiectivele ce fac deja parte din Ruta</p>	<p>Puncte slabe constatate în evaluarea în teren a obiectivelor – Obiectivele ce fac deja parte din Ruta</p>
<p>-Unele obiective pot oferi experiențe culturale unice, care ar putea fi explorate în pachete turistice originale (Palatul Culturii, Biserica din Borzești etc.)</p>	<ul style="list-style-type: none"> -Oferta deficitară de interpretare turistică la majoritatea locațiile ce fac parte din rută; -Activități limitate ce pot fi oferite la obiectivele din rută, cu puține mijloace de interpretare care să emoționeze și care să facă legătura cu figura legendară a voievodului; -Lipsa unor amenajări adecvate turistice minimale, lângă multe obiective din rută; - Zona de proximitate nu este atractivă, fiind necesare proiecte de landscaping și amenajarea teritoriului; -Lipsa orarului de funcționare la unele obiective; -Lipsa informațiilor despre sit și lipsa unor referințe legate de personalitatea voievodului; -Insuficiente locuri de parcare în proximitatea unor locații; -Lipsa aplicațiilor online care ar permite accesarea „just in time” a unor informații (coduri QR); -Informații învechite despre anumite obiective, pentru care ar trebui verificat adevărul istoric;

	<ul style="list-style-type: none"> -Nu există o bună conexiune între subsectoarele implicate în industria culturală și turistică (de ex. istoric, modele de urmat, nu avem o bună conexiune între industrii (ex creative cu digitalizare), -O serie de detalii din istoricul/interpretarea unor monumente nu sunt solide științific. -Supraaglomerarea în weekend a unor zone, lucru care conduce la disconfort pentru comunitatea locală; -În prezentarea rutei ghidul ar trebui să punteze la fiecare obiectiv care este conexiunea cu Ștefan cel Mare (excepție o podgorie la care apare ca leitmotiv Ștefan cel Mare); -Accesibilitatea pentru marea masă; -Programul de vizitare este redus, uneori în weekend (sâmbătă, duminică) nu se lucrează; -Locațiile nu sunt adaptate pentru noile tehnologii (POS, bike/ride sharing, electric driving, wifi, prezentare multi-media, plata cu cardul); -Zone de interpretare pentru copii insuficiente (interpretarea resurselor culturale); de multe ori copiii își pierd răbdarea; -Dificultăți de comunicare a personalului asociat obiectivelor din Rută, în special în mediul rural, în limba engleză.
O - Oportunități	A – Amenințări
<ul style="list-style-type: none"> -Efortul de promovare a rutei se derulează în cooperare cu Republica Moldova, acest lucru ducând la șanse mai bune pentru vizibilitatea internațională; -Proiecte numeroase de turism circular atât în România, cât și în Republica Moldova; -Alinierea legislației la obiectivele Agendei Verzi Europene, care va facilita trecerea către implementarea principiilor economiei circulare; -Preocuparea Ministerului Turismului pentru înregistrarea rutelor culturale; -Înființarea Organizațiilor de Managementul Destinațiilor la nivel local și regional; 	<ul style="list-style-type: none"> -Lipsa unui sistem unitar de gestiune și dezvoltare a rutelor culturale din România, care să permită o creștere a atractivității acestora; -Regiunea este puțin cunoscută pe plan internațional; -Proximitatea de zona de graniță cu Ucraina și insecuritatea regională care conduce la o scădere a sosirilor de turiști străini, pe termen scurt și mediu; -Imaginea României în mediul extern rămâne un dezavantaj; -Dificultate în a scoate în evidență ruta Ștefan cel Mare și Sfânt (există deja 33 de rute culturale în regiunea de Nord-Est);

<ul style="list-style-type: none"> -Zona Moldovei este o destinație vizitată de turiștii români din alte regiuni, în special zona mănăstirilor din Neamț și Bucovina; -Personalitatea marcantă a Voievodului Ștefan cel Mare și Sfânt poate coagula (cu politici potrivite de marketing) un nucleu de interes important în rândul turiștilor din România și Republica Moldova; -Tânăra generație este deschisă spre voluntariat / Includerea comunității locale și a voluntarilor în viitoarele proiecte de dezvoltare/ amenajare/ reabilitare -Includerea în patrimoniul UNESCO (Rezervația Orheiul Vechi, Parcul Natural Vânători Neamț, casele pictate de la Ciocănești, mănăstirile fortificate din județul Iași) -Disponibilitatea de fonduri (europene) pentru restaurarea obiectivelor turistice; -Existența unui sistem național de certificare în ecoturism, dedicat unor categorii diverse de operatori turistici, care pun în practică principiile economiei circulare (cu recomandări concrete și ghiduri de implementare www.eco-romania.ro); -Interesul noii generații pentru variante sustenabile inclusiv în domeniul turismului; -Înregistrarea rutei Voievodului Ștefan cel Mare și Sfânt la Consiliul Europei; -Disponibilitatea Arhiepiscopiei Sucevei de a asigura consultanță pe partea eclezială prin propria echipă de specialiști; -Potențial de dezvoltare de spații de camping moderne și de hosteluri pentru tineri. 	<ul style="list-style-type: none"> -Costul relativ ridicat al tehnologiei și echipamentelor ce ar permite utilizarea energiei verzi; -Dificultăți în implementarea proiectelor finanțate de stat pentru implementarea de soluții ecologice de alimentare cu energie;
--	--

Tabel 8. Analiza SWOT generată prin procesul de co-creare în LWS1 și LWS2

În baza acestor informații au fost conturate acțiunile și portofoliul de soluții inovative, prezentate în capitolele 3 și 4.

2.2. Propuneri de noi destinații pe tema rutei, care ar putea face parte dintr-o nouă rută a turismului cultural circular în Regiunea de Nord-Est (centralizarea concluziilor procesului de creare participativă derulat în cadrul atelierelor de lucru)

În cadrul celui de al doilea atelier de lucru, participanții au făcut propuneri pentru o serie de obiective cu potențial de a fi incluse în ruta cultural-turistică Voievodul Ștefan cel Mare și Sfânt. În această primă etapă, a fost realizată centralizarea acestora și o primă analiză a conexiunii la tema rutei culturale, urmând să fie analizată o analiză ulterioară a oportunității includerii lor pe lista scurtă de propuneri.

Județul	Propuneri realizate în cel de-al doilea atelier de lucru (LWS2)
Bacău	Biserica Sf Paraschiva de la Hangani (la origine fort al lui Ștefan cel Mare) Muzeul Răzeșilor Găzari Salina Tg Ocna Conacul Rosetti-Tescanu de la Tescani Slănic Moldova Palatul Ghica de la Comănești Castelul Ghica de la Dofteana Mănăstirea Bogdana de la Onești Mănăstirea Măgura Mănăstirea Răducanu Biserica Precista din Bacău
Botoșani	Podul de la Coșula – complexul monahal de la Coșula Centrul istoric vechi (cupatoare medievale, beciuri) Biserica de lemn Vârgolici (Dorohoi) Biserica "Sfântul Nicolae" Dorohoi Poiana celor 4 stejari ai lui Ștefan cel Mare de la Darabani
Iași	Codrii Iașilor Castelele și conacele din județul Iași
Neamț	Mănăstirea Tazlău (ctitorie ștefaniană) Mănăstirea Bistrița (turnul ctitorie Ștefan cel Mare și Sfânt) Parcul Natural Vânători Neamț Hanul Ancuței Depozitul de armăsari Timișești (legenda spune că ar fi pe locul unde erau hergheliile lui Ștefan) Cetatea Nouă a Romanului.
Suceava	Slatina Râșca Biserica Albă de la Baia Biserica Bodgana, Rădăuți Mănăstirea Sfântul Ioan din Suceava
Vaslui	Episcopia Huși Podgoriile și cramele din zona Huși și Aerești, muzeul viticol la Liceul Agricol din Huși Muzeul Județean Ștefan cel Mare din Vaslui Movila lui Burcel

Tabel 9. Propuneri ale participanților la atelele de co-creare. Noi obiective ce ar putea fi incluse în Ruta Voievodului Ștefan cel Mare și Sfânt

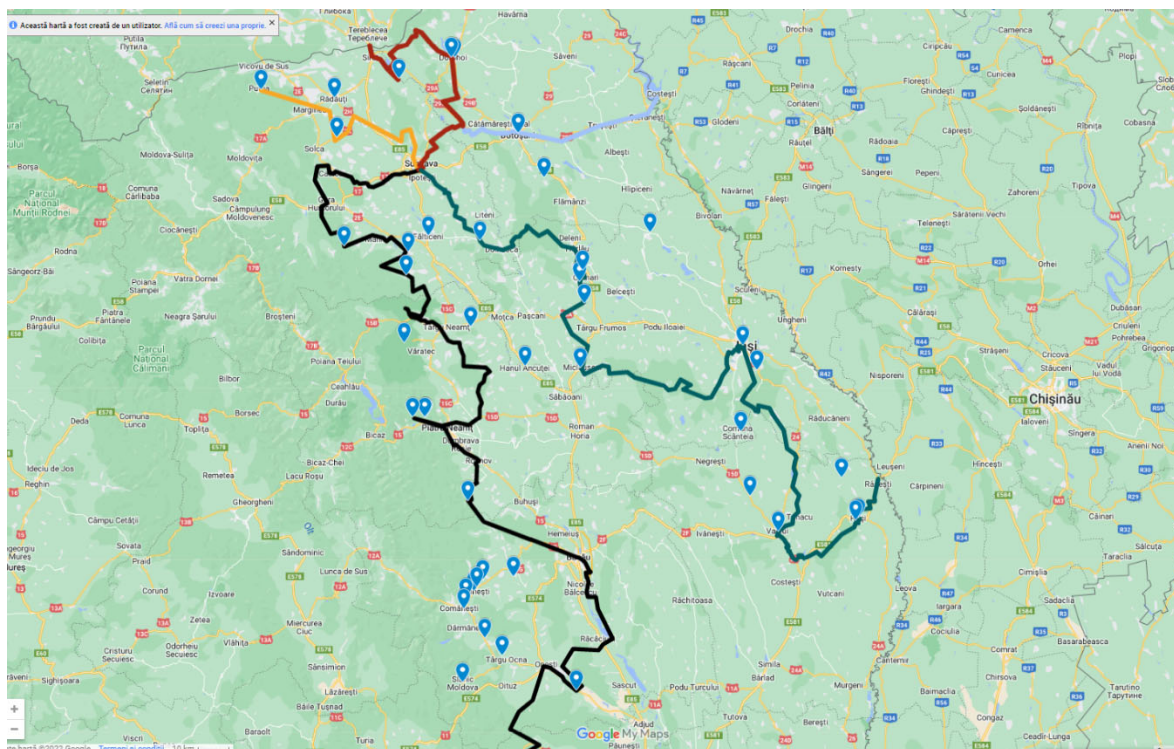

Figura nr. 12. Harta propunerilor de noi obiective pentru Ruta Voievodului Ștefan cel Mare și Sfânt (rezultate ale celui de-al doilea atelier Be.CULTOUR)
 Sursa: Google Maps (accesat la data de 2.11.2022)

Din totalul propunerilor făcute, 13 sunt obiective de patrimoniu conectate direct la istoria și perioada lui Ștefan cel Mare și Sfânt și sunt descrise în tabelul următor.

Nr.	Județul	Descrierea obiectivelor
1.	Botoșani	<p>Podul de la Coșula</p> <p>Localizare: Com. Coșula, sat Coșula, județul Botoșani. Podul se află pe DJ 208 H, km 35+850.</p> <p>Coordonate GPS: 47.622154, 26.775511</p> <p>Podul medieval din Coșula este un pod de piatră construit în secolul al XVIII-lea în satul Coșula (județul Botoșani), care traversează râul Miletin. Este inclus pe Lista monumentelor istorice din anul 2015 din județul Botoșani, având codul de clasificare BT-II-m-B-01958.</p> <p>Primul pod de piatră a fost construit în anul 1503, în timpul domniei lui Ștefan cel Mare. Actualul pod de piatră din Coșula a fost construit în secolul al XVIII-lea peste râul Miletin, odată cu stabilirea călugărilor greci la Mănăstirea Coșula. În anul 2001 au fost executate lucrări de reabilitare a podului prin cofinanțare de la Guvernul României și din fonduri Phare.</p>

2.	Botoșani	<p>Centrul istoric vechi (cupatoare medievale, beciuri)</p> <p>Localizare: Mun. Botoșani, jud. Botoșani</p> <p>Centrul Vechi al municipiului Botoșani strânge la un loc 60 de clădiri monumente istorice și oferă vizitatorilor imaginea unui mic Leipzig. Centrul Vechi al municipiului Botoșani este o colecție de clădiri „simbol” care îmbină aproape perfect istoria și modernismul. Are o vechime de peste 100 de ani și este singurul ansamblu arhitectural de acest tip din județele Moldovei.</p> <p>Cele patru Cupatoare Medievale de redus minereul și ars ceramică se află în Centrul Istoric al Botoșaniului și au fost conservate de restauratorii suceveni. Acestea au fost construite în secolul al XV- lea.</p> <p>În trecut, Ansamblul de Cupatoare făcea parte din vechea zonă meșteșugărească a târgului Botoșani, probabil din perioada domniei unuia dintre cei mai cunoscuți Domnitori ai Moldovei – Alexandru cel Bun (1400 – 1432).</p> <p>Târgul Botoșanilor era în epoca medievală un important Centru Comercial, amplasat pe drumul care făcea legătura între porturile Mării Negre, Polonia și cele de la Marea Baltică.</p> <p>Astfel, Cupatoarele descoperite în timpul lucrărilor de reabilitare ale Centrului Istoric și a zonei pietonale sunt unice în țara noastră, și în prezent fac parte din ansamblul urbanistic conservat al Centrului Vechi din municipiul Botoșani.</p> <p>Cupatoarele au supraviețuit ca prin minune timp de cinci ani de zile. În tot acest timp, restauratorii s-au chinuit ca iarna sau verile secetoase să nu le distrugă, până când au fost găsite fonduri pentru amenajarea unei cupole de sticlă, cu aparatură de conservare. În apropierea cupatoarelor au fost descoperite și piese ceramice care atestă nivelul artistic și tehnica folosită de meșterii din Botoșaniul medieval.</p> <p>Alături de acestea a fost reabilitată și fântâna medievală din aceeași perioadă. În momentul de față, Cupatoarele au intrat deja în Circuitul Turistic al municipiului Botoșani, putând fi vizitate.</p> <p>Așadar, Cupatoarele Medievale de redus minereul și ars ceramică atestă și vechimea Botoșaniului, dar și importanța sa economică în Evul Mediu. Vechiul târg Botoșani se afla pe ruta comercială ce lega porturile Mării Negre de Polonia și Marea Batică.</p>
3.	Botoșani	<p>Poiana celor 4 stejari ai lui Ștefan cel Mare de la Darabani</p> <p>Localizare, coordonate:</p> <p>Darabani, 715100, județul Botoșani</p> <p>În nordul județului Botoșani, la Darabani, se află un loc de legendă și un monument al naturii. Este vorba despre o poiană străjuită de trei</p>

		<p>stejari vechi de mai bine de 500 de ani. Legendele locului spun că au fost sădiți personal de Ștefan cel Mare, întors dintr-o bătălie cu tătarii.</p> <p>La aproape 80 de kilometri de municipiul Botoșani, lângă Darabani, cel mai nordic oraș al României, se află Poiana Teioasă. La poiană se ajunge pe un drum de pământ, greu accesibil, ce șerpuește pe malurile Prutului. În mijlocul câmpurilor arse de soare vara sau bătute de vânturi și acoperite de troiene iarna, se ridică falnică una dintre cele mai bătrâne păduri ale Moldovei. Pădurarii și personalul din cadrul ocolului silvic din Darabani spun că Teioasa, cum este cunoscută vechea pădure de către localnici, are peste 500 de ani vechime.</p> <p>Bătălia de la 20 august 1470</p> <p>Una dintre cele mai interesante legende despre cei trei stejari este legată de numele voievodului Ștefan cel Mare. De altfel, localnicii și istoricii locului spun că voievodul moldovean ar fi plantat cu mâna lui stejarii acum 545 de ani. Povestea se leagă de o campanie militară a lui Ștefan cel Mare peste Prut. În vara lui 1470, hanul tătar Mamac, ce-și avea sălașurile pe Volga, a înaintat în căutare de pradă și a ajuns la Nistru. și-a împărțit oastea de călăreți războinici în trei coloane pe care le-a trimis după pradă în trei direcții diferite. Prima s-a dus către Jîtomîr, în Ucraina de astăzi, a doua către Terebovlea, tot în ținuturile ucrainene de astăzi, dar pe atunci posesiuni poloneze, și, în fine, cea de-a treia – în zona de nord a Moldovei.</p> <p>Există preocupări de amenajare și protejare a obiectivului. În 2014, Asociația Nord, în cadrul primului festival Zilele Nordului, a reușit să reamenajeze Poiana, cu sprijinul unei firme de peisagistică. Primăria Darabani și Ocolul Silvic au susținut proiectul de salvare și de readucere în circuitul turistic.</p>
4.	Botoșani	<p>Biserica Sfântul Nicolae din Dorohoi⁵⁴</p> <p>Localizare, coordonate: Strada Ștefan cel Mare nr. 61, Dorohoi 715200. Este situată în extremitatea de nord-est a țării, la aproximativ 35 de Km de Mănăstirea Popăuți, jud. Botoșani, singurul obiectiv din județul Botoșani, înscris în Ruta Ștefan cel Mare și Sfânt.</p> <p>Biserica "Sfântul Nicolae" se știe că este cel mai vechi monument de arhitectură din municipiu, datând din anul 1495. Edificiul a fost ctitorit de voievodul Ștefan cel Mare.</p> <p>Biserica a fost în trecut restaurată la sfârșit de secol XIX și începutul de secol XX, mai precis între anii 1896-1921, dar și-a păstrat în întregime zidurile de odinioară și forma originală.</p> <p>Biserica "Sfântul Nicolae" este realizată în vechiul stil moldovenesc, cu pereți solizi din cărămidă și piatră, groși de 1,3 metri. Construcția are</p>

⁵⁴ www.ro.wikipedia.org; descriere furnizată de CNIPT Botoșani.

abise rotunde, ferestre mici și înguste, precum și o turlă ce se înalță impunător pe două baze stelare, iar cupola este precum o calotă.

Acest sfânt lăcaș că este o adevărată bijuterie arhitecturală. Are una dintre cele mai frumoase decorațiuni exterioare, realizată fiind în stil bizantin, din cărămidă smălțuită, de diferite culori. De asemenea, are o prețioasă pictură interioară realizată cu aproximativ 500 de ani în urmă, dar care a dăinuit până în prezent.

Ansamblul Bisericii Domnești figurează pe Lista monumentelor istorice din județul Botoșani având codul de clasificare BT-II-a-A-01984 și fiind format din următoarele două obiective:

- Biserica Sf. Nicolae - datând din 1495 și având codul BT-II-m-A-01984.01 (RAN: 36015.13.01) și
- Turn clopotniță - datând din sec. al XVIII-lea și având codul BT-II-m-A-01984.02 (RAN: 36015.13.02).

În Repertoriul Arheologic Național monumentul apare cu codul 36015.13.

Construcția are plan triconc (formă de cruce), cu turlă pe pronaos și acoperiș fragmentat, având supralărgit pronaosul față de naos. Este construită din gresie cenușie, ușor cioplită, iar colțurile și contraforturile din piatră de talie. Turla se sprijină pe o bază dublă, prima este octogonală iar a doua stelată, cu opt vârfuri. Discurile sunt smălțuite și colorate în nuanțe de galben și verde și sunt ornamentate cu motive fantastice, motive geometrice și stema țării. Intrarea în biserică se face printr-un portal în formă de arc frânt cu muluri cilindrice și uniforme ce pornesc de pe mici baze diferit ornate. Deasupra ușii se află firida destinată icoanei hramului. În vechime ușa a fost pe partea vestică a construcției, fiind mutată ulterior în locul unde se află în prezent. Acest lucru a fost descoperit în momentul lucrărilor de restaurare efectuate asupra monumentului.

Interiorul bisericii se compune din naos, pronaos și altar. Pronaosul este despărțit de naos printr-un perete prevăzut cu o ușă îngustă de la care chenarul a dispărut. Este singura biserică dintre ctitoriile orășenești la care se mai păstrează zidul dintre naos și pronaos. Pronaosul este boltit cu o calotă sferică sprijinită pe patru arcuri, două longitudinale și două mai late, transversale. La cele două extremități ale absidei altarului se găsesc diaconiconul și proscomidarul săpate în zid, ambele prevăzute cu câte o fereastră orientată spre răsărit. Pictura mai păstrează unele fresce de o excepțională valoare artistică, fiind atribuită fie epocii lui **Ștefan cel Mare**, fie celei a lui Petru Rareș. Din pictura naosului iese în evidență tabloul votiv care îi înfățișează pe voievodul Ștefan, Doamna Maria, Bogdan, Ștefan cel Tânăr, și pe fratele său Petru. Biserica Domnească din Dorohoi reprezintă singurul caz din Moldova unde tabloul votiv este prelungit și pe peretele sudic; Iisus este pictat pe acest perete și nu pe cel vestic, ca de obicei, iar ctitorul cu familia sa se află pe peretele vestic având privirile îndreptate de la dreapta la stânga.

		Catapeteasma a fost refăcută în anul 1795, iar clopotnița actuală, din cărămidă, a fost construită în 1871.
5.	Bacău	<p>Biserica Sfânta Parascheva de la Hangani</p> <p>Localizare, coordonate:</p> <p>605400, Strada Avram Iancu 110, Moinești 605200</p> <p>Se află la câțiva km de municipiul Moinești și orașul Comănești. Este așezată în zona de contact dintre partea carpatică și subcarpatică a județului Bacău.</p> <p>Data ridicării: 1703. Pictura: 1928 -F. Lucia, refăcută în 1994, Renovare: 1960-1962.</p> <p>Biserica este clasată de către C.S.A.C. ca monument istoric și este înregistrată la nr. 191. Ca obiecte de valoare documentară putem menționa: Cazania din 1775, un Octoih Mic din 1792, clopotele din 1767.</p> <p>Începuturile și obârșia localității Hangani este legată de moșia pe care a primit-o boierul Iliăși Sanga din partea lui Ștefan cel Mare, pentru vrednicia acestuia, moșia Ulminiș, ocupată de copaci de esență moale (plop și mesteacăn), unde sunt aduși mai târziu pentru exploatarea lemnului clăcași din comuna Hangu – Neamț. Aceștia au fost împroprietăriți cu pământ pe care își vor face bordeie și mai apoi așezăminte omenești. Lucrul acesta îl aflăm dintr-un document emis la Suceava la 8 iunie 1463, document întărit mai apoi și de domnitorul Moldovei Petru Rareș la 9 martie 1535 și Alexandru Lăpușneanu la 9 aprilie 1560. Denumirea de Hângani s-a dat satului în 1864 când clăcașii au fost împroprietăriți din moșia Ulmenișului.</p> <p>Pe la anul 1700 apare în documente și biserica din Hangani, care este legată de un oarecare Sandu Leondariu, care a zidit biserica din sat între anii 1700 – 1706, fiind stăpân al moșiei Ulminiș, ca urmaș al Mariei și Drăghiței din neamul boierului Iliăși Sanga. Împreună cu soția sa Paraschiva sunt înmormântați în biserică. Acest lucru îl precizează istoricul Nicolae Iorga cel care în 1938 a desfăcut mormântul aflat în biserică. De reținut este faptul că în locul bisericii actuale a fost o fortăreață și care a fost transformată în biserică, fortăreață folosită de boier în caz de nevoie. Se pot vedea fridele de unde se putea trage cu săgeți și alte arme.</p>
6.	Bacău	<p>Biserica Precista din Bacău</p> <p>Localizare, coordonate:</p> <p>Str. 9 Mai nr. 48, 600023, municipiul Bacău, județul Bacău</p> <p>Biserica Precista din Bacău este un monument istoric situat în municipiul Bacău, județul Bacău, clădirea a fost construită în anul 1491. Figurează pe noua listă a monumentelor istorice sub codul LMI: BC-II-m-A-00757.01.</p>

Din izvoarele scrise, dar și din cercetările arheologice reiese faptul că Biserica Precista din Bacău a fost construită în perioada domniei Sf. Voievod **Ștefan cel Mare**, de către energicul și evlaviosul său fiu Alexandru, între anii 1489–1490, mai târziu decât Casa domnească și Turnul de apărare (ridicate între anii 1476-1478).

Lucrările de finalizare ale bisericii au fost terminate la 1 ianuarie 1491, așa cum reiese din pisania bisericii, descifrată pentru prima dată de Episcopul Melchidesec Ștefănescu, (Episcop al Romanului între anii 1879-1892) și a fost sfințită de către Mitropolitul Moldovei din aceea vreme, Gheorghe I de Neamțu (1477-1508).

Biserica Precista a fost construită din piatră și din cărămidă, în stilul specific epocii lui Ștefan cel Mare. Alexandru Voievod a dorit ca acest sfânt locaș să fie echilibrat din punct de vedere artistic, fiind bine proporționat și lucrat cu mult meșteșug. Toate acestea au făcut ca biserica Precista să reziste secolelor. Numai așa se explică faptul că ea a rezistat timp de 150 de ani, până în anul 1641, fără a necesita reparații majore.

În timpul expediției întreprinsă în Moldova de sultanul Soliman Magnificul, la 1538, pentru scoaterea din domnie a lui Petru Rareș, Casa domnească, Turnul de apărare și celelalte anexe au fost incendiate. În acest sens stau mărturie investigațiile arheologice desfășurate la Casa domnească, între anii 1970-1973.

În evoluția istorică a bisericii Precista din Bacău, un rol important îl reprezintă documentul emis de voievodul Moldovei, Vasile Lupu, la 6 martie 1641. Prin acest act Vasile Voievod, împreună cu Varlaam, mitropolitul Sucevei și cu episcopii Evloghie de Roman, Anastasie de Rădăuți și Gheorghe de Huși și cu bunăvoința Sfatului Țării, dăruiește Mănăstirii Trei Ierarhi din Iași satele Letea și Poporul de la Bacău și biserica zidită din nou în târgul Bacău, unde egumenul de la Trei Ierarhi va trimite un preot.

Încă de la începutul secolului al XX-lea, mai exact la data de 1 iulie 1907, datorită demersurilor făcute de preoții slujitori, dar și de istoricii vremii, biserica a fost declarată monument istoric. La 1924 Comisiunea Monumentelor Istorice îl trimite pe arhitectul Gheorghe Lupu pentru a cerceta obiectivul istoric, care ajunsese într-o stare de degradare avansată. Acesta îl însărcinează pentru restaurare pe unul dintre cei mai buni specialiști ai vremii, arhitectul George Sterian, care a dăruit clopotnița de pe pronaos și pridvorul adăugat, a refăcut învelitoarea și ferestrele, redând bisericii domnești forma originală.

Pictura din interiorul bisericii făcută inițial în 1854, refăcută în mai multe rânduri în secolul al XX-lea, curățată în 1933 și restaurată în 1966 nu a mai rezistat timpului, pentru că suportul acestei picturi, tencuiala, s-a sfărâmat.

De aceea, în anul 1979, preotul paroh de atunci, Constantin Mardare, împreună cu specialiști în domeniul restaurării și picturii au luat decizia

		ca biserica să fie pictată din nou în tehnica „fresco”. Pictura a fost începută în anul 1984, și finalizată în anul 1990.
7.	Neamț	<p>Mănăstirea Tazlău</p> <p>Localizare, coordonate:</p> <p>Str. Ștefan cel Mare nr.188, sat Tazlău; comuna Tazlău, jud. Neamț.</p> <p>Mănăstirea Tazlău este situată la poalele Măgurii Tazlăului și la 36 km sud de municipiul Piatra Neamț.</p> <p>Ansamblul este format din cinci monumente:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Biserica „Nașterea Maicii Domnului” (cod LMI NT-II-m-A-10706.01) • Ruine palat, ruine beci, ruine trapeză (cod LMI NT-II-m-A-10706.02) • Turn clopotniță (cod LMI NT-II-m-A-10706.05) • Turn de pază (cod LMI NT-II-m-A-10706.06) • Zid de incintă (cod LMI NT-II-m-A-10706.07). <p>Hramul mănăstirii Tazlău: „Nașterea Maicii Domnului” sărbătorit la 8 septembrie</p> <p>Anul construcției: ctitorie din 1497 a lui Ștefan cel Mare pe locul unei biserici de lemn construită de Alexandru cel Bun</p> <p>Istoric al mănăstirii Tazlău</p> <p>Așezământul monahal de la Tazlău apare menționat pentru prima dată într-un document din 30 octombrie 1458, când Ștefan cel Mare, la rugămintea egumenului Mănăstirii Bistrița, Eustatie, întărește hotarele braniștei Mănăstirea Tazlău până la Răchitiș. Între anii 1496-1497 are loc construcția bisericii de zid „Nașterea Maicii Domnului” de la Tazlău pe locul vechii biserici de lemn construită de Alexandru cel Bun, fiind una dintre cele mai monumentale ctitorii ale voievodului Ștefan cel Mare.</p> <p>Din punct de vedere arhitectural biserica mănăstirii de la Tazlău este construită după un plan treflat cu șanurile laterale rotunjite, dar de mici dimensiuni, în comparație cu absida alungită a altarului. Aceasta dispune de contraforturi la pronaosul evidențiat printr-un decros, la abside și în colțurile pridvorului adăugat la sfârșitul secolului al XVI-lea, în timpul Movileștilor. La exterior, decorația bisericii este realizată prin două rânduri de ocnite aflate sub cornișă și un rând de firide alungite care înconjoară biserica pe toată înălțimea fațadelor.</p> <p>Asemeni unei fortărețe, biserica mănăstirii Tazlău a fost înconjurată cu ziduri de piatră, prevăzute cu metereze și contraforturi la exterior. În anul 1514, biserica a fost prădată de cetele secuiești, iar spre sfârșitul secolului al XVII a fost închinată către patriarhiile din Constantinopol și Ierusalim, urmând perioada sa de decădere economică și spirituală.</p> <p>Domnitorul Petru Rareș a construit turnul-clopotniță de la intrare și a refăcut stricăciunile pricinuite mănăstirii Tazlău de-a lungul timpului,</p>

		<p>aducând-o la starea ei inițială. Alexandru Lăpușneanu a construit pridvorul din pronaos, iar Ieremia Movilă a așezat o ușă lucrată în lemn de arin în anul 1596 „de către un Cozma Maistrul”. În anul 1711, Constantin Mavrocordat o va închina Muntelui Sinai, iar din anul 1835 ea va deveni parohie.</p> <p>La mijlocul sec. al XVII-lea, arhimandritul Zaharia, a construit palatul egumenesc lângă clopotnița construită de Petru Rareș, întărind astfel apărarea și paza la cele trei porți. Între anii 1858 – 1859, s-au făcut o serie de reparații la Mănăstirea Tazlău care au condus la îndepărtarea ctitoriei voievodului Ștefan cel Mare de la forma sa inițială prin adăugarea unor „inovații” constructive. Totodată, a fost refăcută pictura din interiorul bisericii, în vechea zugrăveală predominând culoarea roșie și decorul care amintea de dispunerea blocurilor de piatră din parament.</p> <p>În anul 1879, se întrerupe viața monahală de la Mănăstirea Tazlău ca urmare a unui incendiu. Locașul a fost refăcut în anul 1894, iar biserica devenită parohie va servi cu prioritate nevoilor satului. Clopotnița care a fost și ea distrusă de flăcări a fost refăcută în anul 1902, dar într-un stil influențat de arta rusească. Intrarea în incinta mănăstirii se arcuiește sub turnul-clopotniță, situat la răsărit, iar în interior se mai păstrează urme ale casei domnești și ale fostelor chilii.</p> <p>Din anul 1990, biserica Sfântului Voievod Ștefan cel Mare devine din nou mănăstire de monarh, fiind astfel readusă la destinația ei inițială.</p>
8.	Neamț	<p>Mănăstirea Bistrița (turnul ctitorie SCM)</p> <p>Localizare, coordonate:</p> <p>DJ155H, județul Neamț, sat Bistrița, comuna Alexandru cel Bun</p> <p>Mănăstirea Bistrița este inclusă în Lista monumentelor istorice din România, având codul de clasificare NT-II-a-A-10593.</p> <p>Mănăstirea Bistrița a fost zidită înainte de anul 1407 (prima atestare documentară) de către domnitorul Alexandru cel Bun al Moldovei (1400-1432), care a înzestrat-o cu sate, moșii și odoare scumpe. În anul 1498, Ștefan cel Mare a zidit un turn clopotniță, cu paraclis, închinat Sfântului Mucenic Ioan cel Nou de la Suceava, cu o pictură în frescă de o mare valoare artistică și iconografică, care se păstrează până astăzi. În 1546, Petru Rareș a renovat mănăstirea și a construit un zid împrejurul ei. Tot el i-a dăruit satul Mojeștii cu tot cu venitul produs de acesta. La 1554, Alexandru Lăpușneanu a renovat mănăstirea complet.</p> <p>Unul din principalele monumente istorice, vatră de credință și de cultură românească, ostrov al evlaviei străbune, cu o existență de mai bine de șase sute de ani, adăpostind oseminte domnești și fapte de neuitat din istoria și viața spirituală a neamului nostru este și Mănăstirea Bistrița din Județul Neamț. Ctitorie a patru voievozi mușatini, Alexandru cel Bun (1400-1432), Ștefan cel Mare (1457-1504), Petru Rareș (1527-1538, 1541-1546) și Alexandru Lăpușneanu (1552-1561), Mănăstirea Bistrița este locul în care a fost creat cel mai vechi monument al culturii noastre medievale, și anume, Pomelnicul de la Bistrița. Acest pomelnic oferă</p>

		<p>cele mai interesante date despre începutul istoriei voievodale și bisericești din Moldova. Pomelnicul de la Bistrița arată că, pentru români, cultura nu poate fi despărțită de cult și, de fapt, cultul este rădăcina cea mai adâncă a culturii noastre. În jurul Bisericii s-a plămădit și s-a binecuvântat, s-a consolidat și s-a transfigurat cultura noastră și istoria. De aceea, Mănăstirea Bistrița este taină și simbol pentru istoria neamului nostru. Este taină și simbol al statorniciei noastre în credința, a îmbinării dintre cult și cultură, a legăturii dintre istorie și veșnicie.</p> <p>Cu toate că Mănăstirea Bistrița este una dintre ctitoriile cele mai de seamă ale Moldovei, ctitorie a patru domnitori, că are o vechime de mai bine de șase secole, că a avut un însemnat rol duhovnicesc și cultural, este cunoscută în mod nedrept de puțin. Mănăstirea Bistrița, alături de alte mănăstiri și vechi locașuri de cult, este reprezentativă pentru istoria, arhitectura și arta feudală românească.</p>
9.	Neamț	<p>Depozitul de armăsari Dumbrava Timișești</p> <p>Localizare, coordonate:</p> <p>Com. Timișești, jud. Neamț</p> <p>Accesul în zonă: se face pe DN 15C dinspre Piatra Neamț pe direcția Piatra Neamț-Târgu Neamț sau pe DN 15B dinspre Poiana Largului pe ruta Poiana Largului-Humulești-Târgu Neamț.</p> <p>Descriere:</p> <p>Depozitul de armăsari Dumbrava cunoscut și sub denumirea de „Herghelia Măriei Sale” este situat la 10 km de Târgu Neamț pe locul grajdurilor domnești ale lui Ștefan cel Mare, păstorite de comisul Manole Jder, așa cum ne sunt descrise în romanul lui Sadoveanu. Construcția actualului depozit de armăsari a început în anul 1910 și a aparținut inițial Ministerului Apărării, iar mai apoi Ministerului Agriculturii. Din anul 1959, ferma de elită a fost luată în administrare de către Departamentul Gostat, iar după anul 2000 Depozitul de Armăsari de la Dumbrava trece în administrarea Direcției Silvice Neamț.</p> <p>Amplasat într-o zonă cu potențial turistic, Depozitul de Armăsari Dumbrava dispune de o infrastructură modernizată și adusă la standarde internaționale formată din: sediu administrativ, adăposturi pentru cabaline și baza hipică. În prezent, aici se găsesc 100 de capete care fac parte din 8 rase deosebite cu o foarte mare importanță biologică, și anume: arabă, semigreu, huțul, port, lipițan, cal de Bucovina, ghidran, pur sânge englez.</p> <p>Depozitul de Armăsari Dumbrava oferă posibilități de practicare a turismului ecvestru: plimbări cu trăsura, plimbări călare pentru agrement, lecții de călărie și lecții de sărituri peste obstacole.</p>
10.	Neamț	<p>Cetatea Nouă a Romanului</p> <p>Localizare: Comuna Gâdinți.</p>

		<p>Cetatea a fost edificată în 1466, suferind modificări până în anul 1675. Situată la 5 km de orașul Roman, în comuna Gâdinți. Este o ctitorie a lui Ștefan cel Mare și a fost ridicată în 1466, fiind una dintre fortificațiile care alcătuiau planul de apărare al Moldovei. O primă cetate a Romanului, fusese făcută din lemn și pământ. Spre deosebire de alte cetăți, aceasta este amplasată în plan drept. Fortificația cuprindea șapte turnuri legate între ele de ziduri de 4 m.</p> <p>Din păcate starea de degradare este avansată și accesul este dificil. Includerea în Rută ar presupune eforturi semnificative de reabilitare și punere în valoare.</p>
11.	Suceava	<p>Biserica Albă de la Baia</p> <p>Localizare, coordonate:</p> <p>Strada Preot Dăscălescu 3, 727020, comuna Baia, județul Suceava</p> <p>Biserica „Sfântul Gheorghe” (Albă) din Baia este o biserică ortodoxă ctitorită, conform tradiției locale, de Ștefan cel Mare în secolul al XV-lea în satul Baia (județul Suceava). Ea ar fi fost construită după bătălia de la Baia din 14-15 decembrie 1467 dintre oștile moldovenești conduse de domnitorul Ștefan cel Mare și oștile ungurești conduse de regele Matia Corvin.</p> <p>Deteriorată de-a lungul timpului, Biserica Albă din Baia a fost salvată de la dispariție prin restaurarea sa de către Comisiunea Monumentelor Istorice între anii 1907-1914. În aceeași perioadă arhitectul Nicolae Ghica-Budești a realizat la București o copie a monumentului, concretizată în edificiul Bisericii Sf. Vasile cel Mare din strada Polonă.</p> <p>Biserica „Sf. Gheorghe” - Albă din Baia a fost inclusă pe Lista monumentelor istorice din județul Suceava din anul 2015 la poziția 196, având codul de clasificare SV-II-m-A-05489. Pe această listă este specificată ca perioadă de datare secolele XV și XX.</p> <p>Conform tradiției locale, Biserica „Sf. Gheorghe” - Albă din Baia a fost construită de domnitorul Ștefan cel Mare (1457-1504) după lupta de la Baia (1467). Anul construcției bisericii nu este cunoscut în lipsa pisaniei și a altor referiri în letopisețele medievale.</p> <p>Legende leagă Biserica Albă din Baia de Bătălia de la Baia din 14-15 decembrie 1467. Conform letopisețului lui Grigore Ureche, regele Matia Corvin a intrat în Moldova cu oastea sa ungurească ca să supună Moldova. A trecut Carpații Orientali pe Valea Trotușului, a trecut prin orașul Roman pe care l-a jefuit și incendiat și apoi a luat drumul Sucevei, unde-l aștepta Ștefan cel Mare cu oastea moldovenească. Au făcut un mic ocol la Baia în ziua de 14 decembrie 1467, unde oastea ungurească a început să prade localitatea, iar spre seara oștenii unguri erau deja beți. În acea noapte, Ștefan cel Mare a intrat în Baia cu oastea sa și i-a atacat pe unguri. „și fiindu și beți și negătați de război, i-au lovit Ștefan Vodă cu oaste tocmită în revărsatul zorilor, de multă moarte și perire au făcut într-înșii”. În dimineața zilei de 15 decembrie 1467, târgul Baia „era un rug pe care ardeau morții (...). Iar craiul nu mai</p>

		<p>călărea în frunte, ca un tânăr erou ce cucerește jucându-se: îl duceau pe targă. El avea trei răni pe dânsul, și fierul unei săgeți țărănești îi rămăsese, nu în față, ca să se poată mândri măcar, ci în spate.”</p> <p>Folcloristul Gheorghe T. Kirileanu (1872-1960) menționează în lucrarea „Faptele și vitejiile lui Ștefan cel Mare și Sfânt” (Casa Școalelor, București, 1943) o legendă locală. Potrivit acesteia, domnitorul moldovean s-a suit într-un arin de la marginea târgului Baia pentru a se ascunde de vrăjmași. Pe locul arinului el a zidit Biserica Albă.</p>
12.	Vaslui	<p>Episcopia Huși (Muzeul eparhial de artă religioasă)</p> <p>Localizare, coordonate:</p> <p>Str. Ștefan cel Mare, nr.1, Municipiul Huși, Județul Vaslui, Cod: 735 100</p> <p>Muzeul eparhial de artă religioasă se află în Huși, județul Vaslui. Casa a fost ridicată de o familie din Huși, în anul 1889 și a avut o istorie bogată, zbuciumată, în special în cea de-a doua jumătate a secolului XX, când a fost folosită în diverse scopuri aleatorii și nu i s-a purtat de grijă cu atenția care i se cuvenea, așa încât ea a ajuns, practic, la sfârșitul secolului XX într-o stare de ruina. Deoarece este un edificiu extrem de valoros, casa a fost dată în grija Episcopiei Hușilor, fiind restaurată integral. Aici se găsesc obiecte precum potire, cazane de botez, anafornițe de lemn și fier, pomelnice din 1756, etc.</p> <p>Muzeul Eparhial Huși sau Casa Berea este o casă care a trecut prin multe transformări, având numeroase funcțiuni de-a lungul timpului. Muzeul Eparhial Huși (Casa Berea) este o reușită construcție în stil eclectic a orașului Huși, un monument istoric reprezentativ a perioadei de înflorire a orașului.</p> <p>Prin restaurarea Muzeului Eparhial Huși s-a dorit a reda oamenilor un fragment istoric prin resuscitarea acestei clădiri clasată ca monument de clasa B. Restaurarea acestui monument a însemnat un proiect amplu care s-a realizat prin unirea mai multor specialiști din mai multe domenii care au încercat să redea splendoarea de altădată a acestei construcții.</p> <p>Muzeul Huși reprezintă o invitație adresată nu numai localnicilor cât și turiștilor acestei țări, de a trăi preț de câteva momente aerul istoric pe care îl redă această clădire salvată de la distrugere. Muzeul expune colecții de artă religioasă plastică și decorativă (peste 700 icoane și tablouri, 4 veșminte) și de carte veche (circa 3.800 volume).</p>
13.	Vaslui	<p>Movila lui Burcel din jud Vaslui</p> <p>Localizare, coordonate:</p> <p>Comuna Miclești, județul Vaslui</p> <p>46.8451, 27.8022</p>

	<p>Drumul național (DN24) - Vaslui - Moara Domnească - Văleni - Solești - Satu Nou, după intersecția cu drumul județean (DJ244E - care duce spre satul Miclești), pe partea stângă se ajunge în rezervație.</p> <p>Situl Natura 2000 „Movila lui Burcel” cu suprafața de 13 ha nu este atribuit în custodie și nu are structură de administrare, deoarece nu necesită. Conform Formularului Standard Natura 2000 organismul responsabil pentru managementul sitului este Primăria comunei Miclești (jud. Vaslui). Aria naturală se află în Podișul Central Moldovenesc, în apropierea râului Vasluieț, la o altitudine de 390 de metri în partea nordică a județului Vaslui și cea nord-vestică a satului Miclești. În teritoriul rezervației se află situl istoric Movila lui Burcel, dar și Mănăstirea „Sfinții Împărați Constantin și Elena”.</p> <p>Movila lui Burcel a fost atestată documentar la 1498, ca proprietate a postelnicului Purcel (Burcel) și a devenit cunoscută prin legenda despre un țaran înzestrat cu pământ de către domnitorul Ștefan cel Mare și Sfânt (1457-1504). Familia lui Purcel este atestată de documentele din timpul lui Ștefan cel Mare, la fel ca familia Moveștilor. Denumirea de Purcel a fost luată de la personajul legendar din povestirile lui Ion Neculce, iar poetul Vasile Alecsandri este cel care a schimbat numele în Burcel, toponim care se păstrează și astăzi.</p> <p>Rezervația naturală a fost declarată arie protejată prin Legea Nr.5 din 6 martie 2000 (privind aprobarea Planului de amenajare a teritoriului național - Secțiunea a III-a - zone protejate) și reprezintă o zonă (deal, pajiști) de un deosebit interes botanic, datorită speciilor floristice rare care vegetează în stratul ierbos.</p> <p>La nivelul ierburilor sunt întâlnite mai multe elemente floristice, printre care: specia de sipică <i>Cephalaria uralensis</i>, rușcuță (<i>Adonis x hybrida</i>), rățișoare (<i>Iris pumila</i>), zăvăcustă (<i>Astragalus dasyanthus</i>), hajmă păsărească (<i>Allium flavum</i>), o specie de ai sălbatic (din genul <i>Allium moschatum</i>), diditei (<i>Potentilla montana</i>), târtan (<i>Crambe tataria</i>), buruiana talanului (<i>Adonis volgensis</i>), vinetele (<i>Centaurea marschalliana</i>), aglică (<i>Filipendula vulgaris</i>), salvie (<i>Salvia nutans</i>), cioroi (<i>Inula salcina</i>), Șerlai (<i>Salvia aethiopsis</i>), păiuș (<i>Festuca valesiaca</i>) sau brândușa (din genul <i>Crocus reticulatus</i>).</p>
--	---

În dezvoltarea Rutei se dorește includerea unui parc natural, pentru diversificarea experiențelor turistice și delimitarea unui cadru natural în care să poată fi derulate activități ce corespund ariei de inovare ”natura ca patrimoniu” într-un mod organizat. Un Parc Natural are avantajul de a avea – prin administrația parcului și personalul aferent– acces la infrastructura necesară, dar și la specialiști în biodiversitate, interpretarea naturii.

În Județul Neamț se găsesc două parcuri naționale: Parcul Național Ceahlău (7.742,5 ha) și Parcul Național Cheile Bicazului-Haşmaș (3.315,82 ha pe teritoriul județului Neamț și 3.621,27 ha pe teritoriul județului Harghita). Cea mai vastă arie naturală protejată este Parcul Natural Vânători-Neamț, cu 30.631 ha.

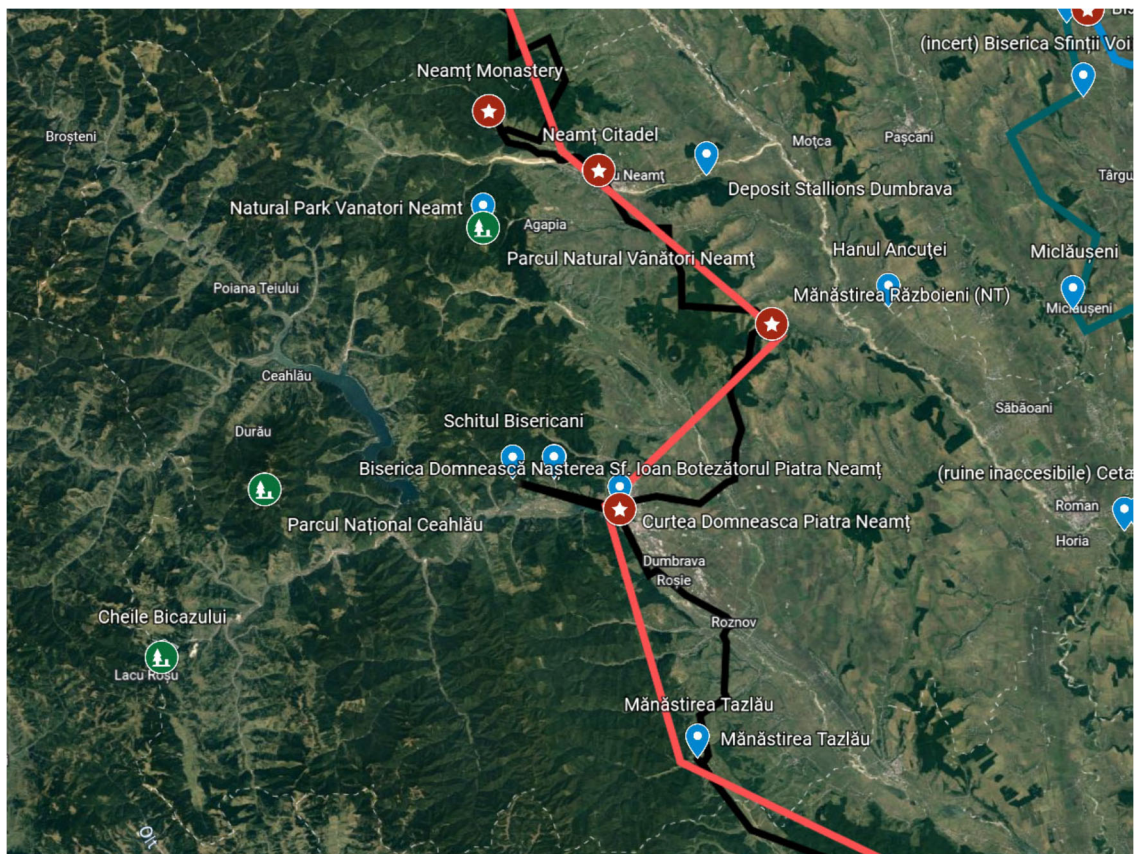

Figura nr. 13. Harta parcurilor naționale și naturale din proximitatea Rutei Ștefan cel Mare și Sfânt
Sursa: Google Maps

În figura de mai sus sunt prezentate cele trei parcuri aflate în proximitatea rutei culturale "Ștefan cel Mare și Sfânt". Parcul Natural Vânători Neamț este o arie naturală protejată constituită în anul 1999, cu statut de parc natural, destinată protejării moștenirii naturale, spirituale și culturale a zonei, gospodăririi durabile a pădurilor, conservării peisajului și tradițiilor locale, reintroducerii zimbrilor în fostele areale naturale și încurajării turismului bazat pe aceste valori. Situat în nordul județului Neamț, la granița cu județul Suceava, parcul acoperă ca limită administrativă, comunele Agapia, Bălțătești, Brusturi, Crăcăoani, Vânători Neamț, Răucești, Pipirig și a orașului Târgu Neamț. Așa cum se observă în figura de mai sus, Parcul natural Vânători-Neamț este la o distanță mai mică de parcursul existent al Rutei "Ștefan cel Mare și Sfânt".

Din punct de vedere geografic, parcul se întinde pe versantul estic al Munților Stânișoarei, subdiviziunea Munții Neamțului, în partea estică a Carpaților Orientali și peste Subcarpații Neamțului, acoperind o parte a bazinelor pâraurilor Neamțu și Cracău, între $47^{\circ}03'10''$ și $47^{\circ}18'20''$ latitudine nordică și $26^{\circ}4'20''$ și $26^{\circ}22'32''$ longitudine estică. Suprafața Parcului Natural Vânători Neamț este de 30631 hectare, din care 26351 hectare pădure (Administrația Parcului Natural Vânători Neamț, n.d.).

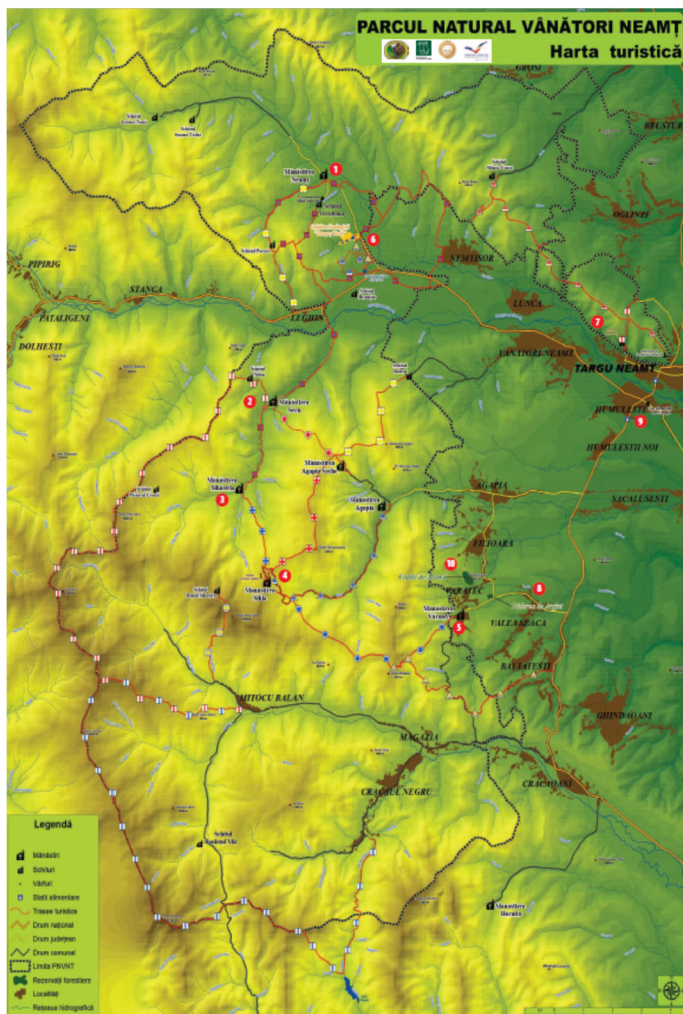

Figura nr. 14. Harta Parcului Natural Vânători-Neamț

Sursa: Planul de Management al Parcului Natural Vânători Neamț și al Siturilor Natura 2000 (Administrația Parcului Natural Vânători Neamț, n.d.-a)

Propunerea de a include Parcul Natural Vânători-Neamț între obiectivele rutei, are la bază mai multe argumente, dintre care amintim: (1) atractivitate deosebită și extinderea ariei parcului; (2) proximitatea așezămintelor monahale și posibilitatea de a aborda două arii de inovare: spiritualitatea și natura ca patrimoniu; (3) existența unei eco-destinații cu experiență în gestiunea programelor turistice și în dezvoltarea turismului cu implicarea comunității: "Ținutul Zimbrului" (Bison Land)⁵⁵. Așa cum reiese și din denumirea micro-regiunii și a destinației, figura emblematică a Parcului este zimbrii, elementul central în heraldica medievală: simbolul se regăsește pe stema, sigiliul și moneda Moldovei. Însăși legenda apariției principatului este legată de acest animal maiestos. Principalele puncte de atracții, pe lângă natura pitorească sunt și Rezervația de Zimbri și Faună Carpatină "Dragoș Vodă", cele 21 de mănăstiri și schituri aflate în destinație. Infrastructura de vizitare este semnificativă, cu 18 trasee de drumeție, cicloturism și trasee tematice.

Apare în mod firesc nevoia de a conecta Ruta la acest spațiu care este bogat în natură și spiritualitate, care găzduiește atât de multe locașuri de cult, modele de viață spirituală, locații de pelerinaj spre care se îndreaptă numeroși turiști. Un alt avantaj este dat și de proximitatea

⁵⁵ www.tinutulzimbrului.ro (accesat la 03.10.2022)

Cetății Neamțului, situată la marginea de nord-vest a orașului Târgu Neamț, un loc emblematic pentru istoria Moldovei, dar și pentru Rută.

Conform Strategiei de dezvoltare durabilă a destinației de ecoturism Ținutul Zimbrului, principalele avantaje competitive, legate de resursele spirituale și cultural istorice sunt (Administrația Parcului Natural Vânători Neamț, n.d.-b):

- existența unei arii protejate în care valorile naturale se împletesc cu cele religioase și cultural-istorice;
- tradiție monahală neîntreruptă de 600 de ani. Începând cu „Marea Lavra” a ortodoxiei românești, Mănăstirea Neamț, au fost înființate de-a lungul timpului o serie de mănăstiri și schituri faimoase, locașuri de credință și cultură, monumente arhitectonice ce reflectă evoluția arhitecturii religioase;
- concentrare mare a lăcașelor de cult ortodoxe, comparabilă cu cea existentă în situri precum Athos sau Meteora;
- cea mai importantă concentrare monastică din Munții Carpați; exemplificare a traiului monahal în zone forestiere;
- toate mănăstirile și schiturile din zona sunt „vii”, în ele desfășurându-se o viață monahală activă, de asemenea se înregistrează un număr impresionant de pelerini;
- cele mai mari mănăstiri de maici din lumea ortodoxa, Văratec și Agapia;
- sate monastice de maici și călugări, respectând reguli străvechi de comportare, conviețuire;
- cetatea Neamțului reprezintă un punct de referință al istoriei noastre naționale, fiind totodată și o capodopera a construcțiilor defensive specifice sec. XV;
- multitudine de muzee și casele memoriale (Sadoveanu, Vlahuță, Creangă, Micle, etc).

De remarcat este și faptul că, datorită preocupărilor de conservare a resurselor culturale și naturale, destinația a fost inclusă în topul celor 100 de destinații durabile, realizat de prestigioasa organizație Green Destinations (<https://www.greendestinations.org/>).

Prezența Parcului Vânători-Neamț poate fi benefică din mai multe puncte de vedere: pe de o parte, poate îmbogăți și diversifica experiența turistică, pe de altă parte, poate ajuta la promovarea rutei, crescând durata de ședere în zonă.

Una dintre preocupările unității de managementul destinației⁵⁶ a fost crearea de produse turistice interesante, care să integreze de o manieră ”holistică” resursele existente. În tabelul de mai jos se poate observa sunt diferite experiențe ce asociază atracțiile naturale cu cele culturale și cu evenimente.

Atracții naturale	Atracții Culturale	Mănăstiri/ Schituri	Experiențe	Trasee de drumeție/ cicloturism/ tematice	Evenimente
Parcul Natural	Cetatea Neamț	Satele monahale,	Bison Safari	Agapia – Sihla	Festivalul de Obiceiuri și Tradiții

⁵⁶ În situația ecodestinațiilor, se folosește sintagma UMD – Unitatea de Managementul Destinației, echivalent cu OMD- Organizație de Managementul Destinației

Vânători Neamț		Văratec și Agapia			de Anul Nou – 2 ianuarie, Târgu Neamț
Rezervația naturală „Codrii de Aramă”	Monumentul Mausoleu al Vânătorilor de Munte	Mănăstirea Neamț	Ciclism	Agapia Veche – Dobru	Festivalul Medieval – iulie, Cetatea Neamț
Rezervația naturală „Pădurea de Argint”	Ruinele vechilor casemate	Mănăstirea Văratec	Birdwatching	Agapia Veche – Secu	Iarmarocul de toamnă – octombrie, Târgu Neamț
Rezervația Naturală „Pădurea de Smarald”	Casa Memorială „Ion Creangă”	Mănăstirea Agapia	Atelier cu un meșter popular	Agapia Veche – Sihla	B – zone folk fest – mai, Târgu Neamț
Rezervația de Zimbri și Faună Carpatină Dragoș Vodă	Casa Memorială „Veronica Micle”	Mănăstirea Secu	Atelier de gătit cu un localnic	Mitocul Bălan – Calea Mare – Lacul Cuejdel – Cracăul Negru	Ziua Zimbrului – august, Centrul de Vizitare al Parcului Natural Vânători Neamț
Lacul Cuejdel	Casa Memorială „Mihail Sadoveanu”	Mănăstirea Sihăstria	Băi de pădure	Mitocul Bălan – Calea Mare – Schitul Nifon – Secu	Ceaunul Fermecat
Izvorul Slatina – Vânători Neamț	Casa memorială „Alexandru Vlahuță”	Mănăstirea Sihla	O zi la stână	Mitocul Bălan – Schitul Daniil Sihu	Eco Brunch, Ținutul Zimbrului
Izvorul Văii Sărata – Bălțătești	Muzeul de Istorie și Etnografie Târgu Neamț	Mănăstirea Horaița	Bison Brunch	Bălțătești – Vârful Bradului	
Fântâna Corugea – Oglinzi	Muzeul Comunei Vânători	Mănăstirea Dobru	Eco Brunch	Cetatea Neamț - Stațiunea Oglinzi	
Izvorul Puturosu, Vânători Neamț	Muzeul Vivant	Mănăstirea Brădițel	Drumeții	Mănăstirea Neamț - Schitul Pocriv – Leghin	
Râpa Butii – Valea Seacă	Muzeul de Etnografie „Vasile Găman”, Vânători Neamț	Schitul Pocrov	Acasă la producători locali	Monumentul Eroilor – Cetatea Neamț - Izvorul Slatina – Mănăstirea Sfânta Cruce	
Râpa lui Coroi – Agapia	Muzeul Etnografic „Nicolae Popa, Târpești	Schitul Icoana Veche		Mănăstirea Sihăstria - Mănăstirea Sihla	

Centrul de Vizitare al Parcului Natural Vânători Neamț	Muzeul „Nicolae Grigorescu”, Agapia	Schitul Icoana Nouă		Poiana Sihla – Poiana Ciungi – Mănăstirea Văratec	
	Sinagoga și Cimitirul Evreiesc	Schitul Nifon		Târgu Neamț - Monumentul Vânătorilor de Munte – Stațiunea Oglinzi – mal Ozana – Târgu Neamț	
	Centrul cultural spiritual Văratec	Schitul Sfântul Daniil Sihastru		Târgu Neamț - Monumentul Vânătorilor de Munte – Cetatea Neamț - Izvorul de Slatină – sat Nemțișor – sat Lunca – Târgu Neamț	
		Schitul Vovidenia		Târgu Neamț (stadion) – sat Lunca – Izvorul de Slatină – Schit Cărbuna – Rezervația de Zimbri și Faună Carpatină Dragoș Vodă – Schit Procov – sat Leghin – schit Nifon – Mănăstirea Secu – Mănăstirea Sihla – Mănăstirea Agapia	
		Schitul Cărbuna		Târgu Neamț (stadion) – sat Lunca – Mănăstirea Dobru – Mănăstirea Agapia – sat Văratec	
		Schitul Braniște		Târgu Neamț (stadion) – sat Lunca – Izvor Slatină – schit Cărbuna – Rezervația de Zimbri și Faună Carpatină Dragoș	

				Vodă – Schit Procov – sat Leghin – Mănăstirea Secu – Mănăstirea Sihăstria – Schit Agapia Veche – Mănăstirea Agapia	
		Schitul Agapia Veche		Pe urme de zimbri	
		Schitul Poiana lui Ioan		Traseu literar	
		Schitul Nifon		Prin păduri de foioase	

Tabel 10. Atracții naturale și culturale. Evenimente organizate în Parcul Natural Vânători-Neamț
Sursa: Planul de Management al Parcului Natural Vânători Neamț și al Siturilor Natura 2000
(Administrația Parcului Natural Vânători Neamț, n.d.-a)

Sursă: preluare proprie

Drumul către acces către Centrul de vizitare al Parcului Vânători-Neamț.

O paletă foarte diversă de activități se derulează și la Centrul de Vizitare al Administrației Parcului Vânători-Neamț. Pentru cei ce vizitează centrul pentru prima oară, panoul de direcționare poate fi ușor de trecut cu vederea. O pre-semnalizare a accesului ar fi utilă.

Amenajarea este atractivă, atât a clădirii cât și a zonei de proximitate (poteci senzoriale, podestul de observare care necesită pentru moment reparații).

Expozițiile sunt interesante și extrem de educative, iar dotările sunt adecvate unor categorii diverse de vizitatori. Prezenta suvenirurilor și a unor produse locale, expuse spre vânzare sunt un plus, conectând în acest mod vizitatorii la producătorii locali.

Sursă: preluare proprie

Sală de activități educative din incinta Centrului de Vizitare, Administrația Parcului Vânători Neamț

Sursă: preluare proprie

Zona de acces în Rezervația de Zimbri și Faună Carpatină Dragoș Vodă

Sursă: preluare proprie

Panouri de informare. Ar fi oportună amplasarea de informații de direcționare către Centrul de Vizitare al Parcului.

Sursă: preluare proprie

Standuri de prezentare și interpretare a biodiversității. Centrul de vizitare al Parcului Vânători-Neamț.

Spațiul exterior și podestul de observare (în 2022 aflat spre reparații și lucrări de consolidare) sunt atractive în orice anotimp., prezența la centru facilitând accesul la ghidajul profesionist făcut de personalul asociat.

Evenimentele organizate în ultimii ani au devenit deja cunoscute și sunt o motivație în plus de vizitare. Ecobrunch-ul organizate de asociația Ținutul Zimbrului este o ocazie fericită de a îmbina experiența gastronomică cu cea culturală și cu relaxarea în natură.

Sursa: www.tinutulzimbrului.ro/tururispeciale

Sursa: www.viziteazaneamt.ro

În anul 2021 destinația Bison Land a făcut obiectul unei evaluări Green Destination (Chasovschi, 2021), care a avut ca obiectiv analiza destinației în vederea înscrierii în lista

destinațiilor sustenabile premiate la nivel european (Top 100 Green Destinations). Raportul a fost completat și de evaluarea în teren a parcului și a centrului de vizitare de către echipa de experți, în luna iunie 2022. Pe lângă o serie de aspecte ce facilitează o experiență de excepție în natură și o interacțiune cu informații relevante în cadrul Centrului de Vizitare al Parcului, au fost formulate și o serie de recomandări de optimizare a managementului destinației:

- Includerea în strategie/ planul de activitate/management a destinației a unor activități de optimizare a dezvoltării durabile la nivelul comunităților și UAT-urilor membre;

- continuarea activităților de consultare a comunităților, ce au fost derulate până acum în activitatea asociației;

- dezvoltarea unui plan de monitorizare a zonelor publice, în cooperare cu reprezentanții autorităților publice locale, în vederea rezolvării unor aspecte ce au un impact negativ asupra peisajului (deșeuri de construcții abandonate în spațiul public, zone de graniță a drumurilor locale ce ar trebui cosmetizate / îngrijite);

- încurajarea unor interacțiuni responsabile cu natura, prin dezvoltarea unor mini-proceduri și ghiduri dedicate comunității și vizitatorilor;

- optimizarea prezentării online a parcului (<https://vanatoripark.ro/harta-parcului/>), cu explicații care să faciliteze accesul spre centrul de vizitare al parcului;

- dezvoltarea unor soluții de soft-mobility pentru diferite categorii de vârstă;

- continuarea colaborării cu AER și alte organisme (EETLS) în vederea certificării în ecoturism a locațiilor din destinație;

- dezvoltarea pe termen lung unui sistem de managementul vizitatorilor și monitorizarea satisfacției acestora (similar cu studiile deja realizate de UMD).

2.3. Cadrul Pactului Local

Viziune și priorități strategice

Pactul Local Be.CULTOUR pentru Rețeaua de inovare a patrimoniului este o platformă de cooperare, asumată la nivel instituțional și individual de membrii comunității Be.CULTOUR, o structură colaborativă multi-agent pentru turismul cultural circular în situl de patrimoniu pilot de-a lungul Rutei Culturale Ștefan cel Mare și Sfânt.

Dezvoltat pe parcursul primelor două ateliere, a fost formalizat în cadrul celui de-al treilea atelier, derulat în Republica Moldova, prin semnarea acordului de cooperare de către organizațiile și persoanele din tabelul de mai jos

<i>Nr.crt</i>	<i>Organizație</i>	<i>Nume/ Prenume</i>
1.	Ministerul Culturii	Chistol Andrei
2.	Agenția pentru Dezvoltare Regională Nord-Est	Șlemco Roxana

3.	Agenția pentru Dezvoltare Regională Nord-Est, România	Albu Alexandra
4.	Asociația Obștească „Verde e Moldova”	Chiriac Ion
5.	Asociația Obștească „Verde e Moldova”	Vulpe Olesea
6.	DGECT Primăria Chișinău	Popa Irina
7.	Agenția de Investiții „Invest Moldova”	Ceban Valentin
8.	Rezervația Cultural-Naturală "Orheiul Vechi"	Ciobanu Ion
9.	Rezervația Cultural Națională „Orheiul Vechi”	Solomon Doina
10.	Centrul de Promovare a Turismului Vinicol din Moldova	Tomescu Veronica
11.	Asociația iaBucovina	Grădinariu Magda
12.	Muzeul or. Călărași/ Centrul de Informare Turistică	Iurcu Mariana
13.	Asociația Obștească „Nistrul de Jos – Meleag Natal”	Onici Dorina
14.	A.O. Asociația de Dezvoltare a Turismului	Miron Viorel
15.	Primăria Botoșani, ADPT „Țara de Sus”	Gheorghită Florentina
16.	Asociația ”Ținutul Zimbrului”	Cătănoiu Sebastian
17.	Muzeedelasat.ro	Murărașu Cosmin
18.	Asociația ”Bâtca Doamnei,,	Mîndru Corina
19.	Asociația Obștească e-Circular	Aurelia Bahnaru
20.	DGECT	Bejenaru Cristina
21.	CERC TOUR - Universitatea „Ștefan cel Mare” Suceava	Chașovschi Carmen
22.	Alta Consulting	Sofian Sorina

Viziune

Ruta „Ștefan cel Mare și Sfânt” va fi în 2030 un model de turism cultural durabil și regenerativ, care va promova dezvoltarea regională durabilă și echitabilă. Va valorifica resurse culturale și naturale unice, pe care le va pune în valoare prin modele de economie circulară, centrate pe comunități și pe membrii acestora. Experiențele incluse vor reduce presiunea existentă în prezent asupra teritoriilor supra-exploatate din regiune, iar activitățile derulate se vor desfășura cu utilizarea rațională a resurselor naturale (energie, apă, sol, biodiversitate) și cu punerea în valoare a produselor alimentare și artizanale locale. Ruta va fi un traseu care va trezi interesul turiștilor români și străini și va conduce la creșterea bunăstării comunităților locale, la îmbunătățirea ecosistemelor, la îmbunătățirea identității locale a tuturor celor ce fac parte din zona transfrontalieră România-Republica Moldova.

Obiectivele colaborării, agreate prin Pactul Local și formulate pe parcursul celor trei ateliere sunt:

Asumarea susținerii dezvoltării turismului cultural circular în zona rutei;

- Susținerea viziunii comune de dezvoltare a Rutei Voievodului Ștefan cel Mare și Sfânt;
- Sprijinirea eforturilor de a extinde Ruta pentru a facilita înregistrarea acesteia în rețeaua European Cultural Routes;
- Susținerea mutuală a eforturilor de creștere a calității experienței turistice pe parcursul rutei;
- Inițierea și organizarea de acțiuni menite să asigure trecerea de la turismul linear la turismul circular, cu sprijinul industriei turistice și a factorilor de decizie;
- Diseminarea priorităților planului de acțiune și gestiunea eforturilor în implementarea acestora;
- Identificarea de resurse tehnice și financiare care să permită implementarea acțiunilor identificate.

Priorități strategice

Pe baza discuțiilor moderate din cadrul primului atelier (LWS1) și a aplicării metodologiei de co-creare Be.CULTOUR, au fost identificate următoarele provocări, ordonate în tabelul următor în funcție de numărul de voturi primite la primul atelier.

Prioritatea	Resursele pentru care este relevantă	Cine va adresa aceasta provocare în funcție de aptitudinile/abilitățile/ resursele sale?
Nr: 1 (11 voturi) Colaborare și crearea de parteneriate locale eficiente cu toți stakeholderii implicați în activitatea de promovare turistică	Întreaga zonă de cooperare aferentă Rutei Ștefan cel Mare și Sfânt	CERC, Centrul de Informare Turistică Iași, ICLEI
Nr: 2 (6 voturi) Promovarea obiectivelor ce fac parte din rută și a zonei, cu optimizarea prezenței în mediul online și diversificarea instrumentelor digitale de promovare	Casa Muzeelor, Festivalul de Teatru pentru Publicul Tânăr Iași, Comuna muzeu în aer liber Ciocănești, Delta Moldovei, Curtea Domnească din Neamț Toate obiectivele ce fac parte din Ruta Ștefan cel Mare și Sfânt	Agenția Invest Moldova, CERC, ICLEI, CIT Iași, Centrul Cultural Bucovina, Consiliul Județean Botoșani

Nr: 3 (5 voturi) Pregătirea resurselor umane în domeniul turismului cultural circular	comuna muzeu în aer liber Ciocănești, biserici și mănăstiri, Delta Moldovei, Mănăstirea Țipova	CIT Iași (Anca Zota), Centrul Cultural Bucovina
Nr: 4 (4 voturi) Conservarea obiectelor de patrimoniu/ obiectivelor turistice	Biserica Nicolae Domnesc, Mănăstirea Dobrovăț, Cazinoul din Vatra Dornei, Comuna muzeu în aer liber Ciocănești, Palatul Culturii, Biserica Nicolae Domnesc, Zona Cotnari, Cetățile din Moldova (Soroca și Tighina)	
Nr.5 (4 voturi) "Hiper-harta" resurselor turistice. O hartă care să cuprindă o centralizare a tuturor informațiilor de interes turistic, inclusive evenimente obiective turistice, meștesuguri etc.	Toată zona rutei	CIT Iași, Consiliul Județean Botoșani, ICLEI, Centrul Cultural Bucovina

Structura de guvernare și responsabilități

Structura de guvernare va fi organizată pe mai multe straturi de responsabilitate (multi-level governance). Astfel, la nivelul proiectului rezultatele și activitățile vor fi asigurate și coordonate de :

- ADR Nord-Est, în calitate de structură locală de coordonare local al proiectului Be.CULTOUR pentru România
- Asociația Verde e Moldova, în calitate de coordonator local al proiectului Be.CULTOUR pentru Republica Moldova.

Aceste instituții vor coordona și dinamiza procesul, precum și acțiunile pe care semnatarii pactului intenționează să le facă în intervalul de timp al proiectului și ulterior.

Suplimentar, structura de guvernare cuprinde și factorii de decizie instituționali (structuri suport):

- Pentru Republica Moldova: Agenția de Investiții și Ministerul Culturii;
- Pentru România: Consiliile Județene din Iași, Suceava, Bacău, Vaslui și Botoșani și departamentele responsabile cu activitatea de turism.

Actorii vor interacționa la diferite niveluri administrative și teritoriale:

- (1) Între autoritățile naționale omoloage (orizontal);
- (2) Între diferite nivele ale autorităților locale/regionale, naționale/regionale (vertical);
- (3) Între diferiți actori la nivel local și regional (orizontal).

Structuri suport

Listarea tuturor structurilor instituționale suport din Regiunea de NE și Republica Moldova

Structură de coordonare

Coordonarea și secretariatul poate fi preluat prin rotație de membrii pactului

Grupuri de lucru

Grupuri tematice de lucru (circularitate, arii inovare)

Agenda comună

Întâlniri de lucru virtuale și în teren

Evenimente

Crearea unei identități unice a grupului, celebrări și acțiuni comune

Plan de lucru și monitorizare

Analiza progresului și actualizarea acțiunilor

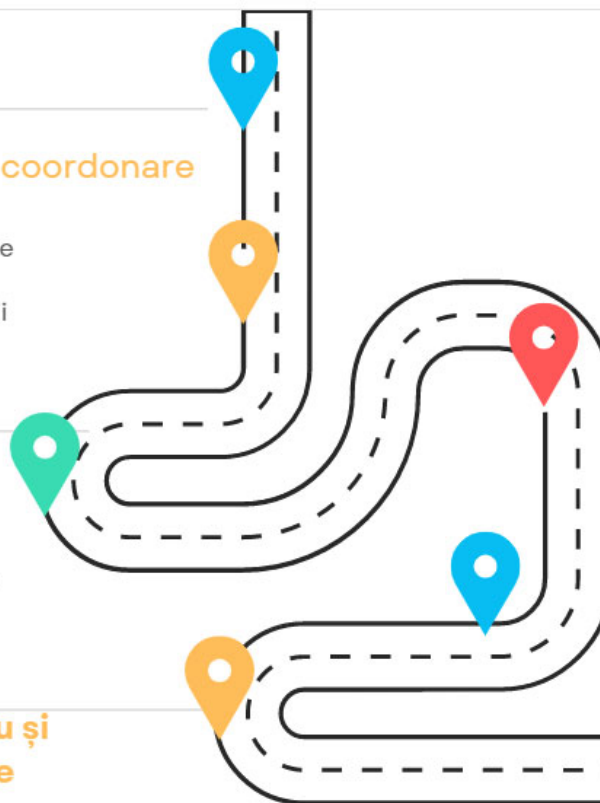

Figura nr. 15. Activități și structuri în cadrul Pactului Local
Sursa: reprezentare proprie a autorilor

Principiile Pactului local, care vor sta la baza activității grupului de lucru sunt:

- Comunitatea locală este implicată în implementarea uneia sau a mai multor acțiuni;
- Activarea parteneriatelor public-private și public-privat-indivizi;
- Sunt respectate și luate în considerare minoritățile și grupurile marginalizate;
- Pentru fiecare acțiune, este un grup de stakeholderi implicat în implementare (semnatar al planului local/ al unui plan de acțiune pentru implementare).

Concepte cheie. Elemente care asigură dezvoltarea turismului dincolo de limitele actuale ("Beyond cultural tourism")

- 4 abordări transversale inovative: turism circular, europenizare culturală, turism responsabil, echitabil și central pe om, gestionarea inteligentă a destinațiilor;

- 4 tendințe emergente – călătorii transformatoare, destinații pentru telemuncă, călătorii de proximitate, turism post-cultural (elemente alternative care reprezintă o nisă pentru turism);
- 6 domenii de inovare (conviețuirile în mediul rural, experiențe senzoriale de patrimoniu, semnificația contemporană a patrimoniului, experiențe ale călătoriei spirituale, natura ca patrimoniu, experiențe de patrimoniu industrial).

3. Portofoliul de soluții inovative pentru dezvoltarea și promovarea turismului cultural circular în Regiunea de Nord-Est a României

Portofoliul de soluții inovative cuprinde o serie de idei care au fost propuse de participanții la atelierul Be.CULTOUR, urmând ca acestea să fie implementate fie de companiile / organizațiile pe care aceștia le reprezintă, fie într-un parteneriat cu alți actori regionali sau locali. Aceste soluții, pe lângă valorizarea unor idei inovative care răspund diferitelor arii de inovare propuse în proiect, iau în considerare și principiile economiei circulare, în mod direct, în implementarea ideii de afaceri, dar și indirect, prin crearea de efecte conexe la nivelul grupului țintă. Ideile inovative au fost de asemenea prezentate la concursul organizat în cadrul proiectului Be.CULTOUR. Două dintre acestea au fost selectate pentru a primi consiliere din partea partenerului ICHEC Bruxelles, în cadrul unui Hackthon, și, ulterior, în cadrul unui proces de accelerare.

Acțiunea 1. Marketing digital și prezență online optimizată a teritoriului și a resurselor culturale ce fac parte din Ruta Voievodului Ștefan cel Mare și Sfânt

Marketingul destinațiilor s-a schimbat în ultimele două decenii. Tehnologia permite astăzi turiștilor să acceseze informații despre destinații aflate oriunde pe mapamond, conducând la o competiție mai acerbă între destinații. Turiștii au posibilitatea să anticipeze experiența turistică pe care și-o doresc, accesând imagini și informații înainte de călătorie. În acest fel, promovarea turismului se mută de la atragerea atenției/interesului, la informare și la vizitarea virtuală a destinațiilor. În același timp, tehnologia permite Organizațiilor de Managementul Destinațiilor (OMD) să evalueze segmentele potrivite de turiști, să anticipeze interesele acestora și comportamentul lor de călătorie din informațiile pe care le culeg de pe internet.

Optimizarea prezenței online ar trebui să aibă în vedere: (1) promovarea digitală, prezența pe canalele de social media, îmbunătățirea calității prezenței digitale / (fotografii/povestiri/prezentări); (2) integrarea cercetării privind cererea cu ajutorul marketingului digital, profilarea potențialilor vizitatori și dezvoltarea mesajelor și canalelor de vânzare adecvate; (3) digitalizarea prin soluții AI, AR și VR a patrimoniului și resurselor naturale din teritoriul rutei; (4) creșterea loialității și a conexiunii turiștilor în etapa post-consum, prin soluții de fidelizare (soluții interactive / gamification, recompense / incentives, politici de discount și reduceri). Toate aceste măsuri sunt conectate cu strategia națională de turism, precum și cu strategiile de dezvoltare regională și locală. De asemenea, acțiunea este un rezultat al activităților de co-creare

din LWS1 și LWS2, ca răspuns la provocarea „instrumente limitate existente pentru marketingul digital”, „soluții reduse de marketing digital, pentru a conecta oferta turistică cu nevoile turistice”.

Bunurile de patrimoniu cultural care vor fi valorificate, cuprind obiectivele înscrise în Ruta Culturală Ștefan cel Mare, 9 obiective turistice din Republica Moldova și 20 de obiective turistice din România, dar și alte resurse asociate, precum arhitectura vernaculară, patrimoniul imaterial legat de modul tradițional de viață în mediul rural, ocupațiile gospodărești, evenimente și festivaluri. Zona acoperită de către traseu include activități și resurse aparținând în principal zonelor rurale, dar și așezărilor urbane, cu o ofertă turistică coerentă și atractivă. Există posibilitatea de a include și alte puncte care vor fi incluse ulterior în Rută.

Perioada de timp avută în vedere pentru implementarea acțiunii este de patru ani, iar spațiul geografic care va fi acoperit este ruta culturală Ștefan cel Mare și Sfânt.

Sub-activitatea 1.1. Ruta virtuală „Ștefan cel Mare”

Obiectivul 1.1. O promovare sporită a Rutei la nivel european, cu sprijinul unei aplicații de realitate virtuală (VR), care va include 29 de tururi virtuale și care va fi dezvoltată într-un interval de 4 ani (documentație de teren, digitalizarea resurselor în teren, producerea materialului filmat, dezvoltarea și testarea platformei).

Descrierea sub-acțiunii

Ruta VR va integra un total de 29 de tururi virtuale, care vor cuprinde 9 atracții turistice din Republica Moldova și 20 de atracții turistice din România, toate integrate într-o platformă online, constituită ca o hartă 3D a sitului pilot de patrimoniu. Platforma oferă posibilitatea de a identifica traseele turistice, locațiile activităților incluse în soluțiile de turism circular, precum și mediul natural și va atrage cel puțin 200 de turiști în primul an, pentru fiecare dintre obiectivele prezentate. O atenție deosebită va fi acordată promovării inițiativelor de turism circular. Se așteaptă ca impactul acestei promovări să fie ridicat, deoarece vor fi vizați tot mai mulți membri ai comunității virtuale. Obiectivul Rutei virtuale este, de asemenea, de a crește interesul noilor generații și al generației tinere față de valorile tradiționale și culturale. Poate fi un instrument de învățare (datorită datelor științifice și istorice prezentate în cadrul acestuia) și de educație culturală.

Ruta VR va oferi un instrument suplimentar de promovare a destinației, pentru noii turiști sau pentru noii consumatori de multimedia și turiștii mileniali. Prin intermediul platformei, și a caracterului integrator al acesteia, se va realiza valorificarea sitului pilot de patrimoniu, în context local și internațional. De asemenea, soluția digitală va permite accesul la promovare și a unor subzone sub-promovate, sau mai puțin accesibile, reechilibrând accesul la piețele turistice ale acestor areale.

Un alt atribut inovator al soluției este dat de latura educativă care poate fi de asemenea exploatată (aplicația poate constitui baza unor lecții interactive de istorie). Impactul social asupra zonei, în afară de creșterea numărului de turiști, ar putea fi realizat prin implicarea și mobilizarea

comunității locale, în primul rând prin realizarea interviurilor necesare pentru tururi și, în al doilea rând, prin dezvoltarea ulterioară a platformei cu ajutorul profesioniștilor locali. De asemenea, poate fi implementată și valorificarea poveștilor din comunitate, cu sprijinul funcțiilor de traducere care pot fi adăugate la interviurile cu localnicii.

Activități

1. Documentare în teren și pe internet;
2. Dezvoltarea instrumentelor de cercetare și documentare tehnică;
3. Documentare și concepere listă finală cu caracteristicilor siturilor/obiectivelor ce sunt relevante pentru documentarea vizuală (filmare);
4. Scrierea de scenarii;
5. Activitate în teren și documentare (fotografiere, filmare, interviuri);
6. Pre-montaj, montaj;
7. Managementul calității și revizuirea finală;
8. Crearea unui mecanism de autofinanțare pentru a asigura funcționalitatea platformei (auto-sustenabilă).

Sub-acțiunea propune crearea de tururi virtuale ale locațiilor și obiectivelor din cadrul sitului pilot de patrimoniu, integrate într-o platformă online care să faciliteze vizualizarea acestora într-un mediu 3D, adică cu ajutorul unei hărți 3D a zonei, care va funcționa ca o interfață între utilizator și tururile virtuale disponibile.

Turul virtual interactiv va conține puncte de informare cu texte/imagini/video/butoane de acțiune, informații despre siturile din cadrul rutei. Acesta va fi bilingv și va interconecta imaginile înregistrate la fiecare obiectiv și apoi va interconecta toate obiectivele. În acest scop, vor fi folosite imagini filmate cu drona, interviuri și videoclipuri 360, cu ajutorul unei camere video profesionale 360 (Insta360 PRO 2). Această soluție urmărește să lărgască accesul la cultură prin intermediul noilor tehnologii media. Astfel, protecția, conservarea și promovarea sitului pilot de patrimoniu se face prin implicarea elementelor sociale și culturale ale fiecărui sit. Își propune, de asemenea, să promoveze și să prezinte soluții de economie circulară implementate în cadrul ecosistemului turistic local și regional.

Serviciul va fi accesibil gratuit, făcând posibilă interconectarea turiștilor cu patrimoniul, precum și cu posibilitățile de cazare sau transport în cadrul sitului pilot de patrimoniu. Pe lângă tururile virtuale ale elementelor de patrimoniu, documentate cu ajutorul unor surse istorice și academice, utilizatorii vor găsi pe platformă și informații despre producătorii locali.

Platforma va fi accesibilă de pe orice dispozitiv cu conexiune la internet, va oferi posibilitatea utilizatorilor de a-și crea propriile itinerarii, dar va acționa și ca un ghid pentru turiștii interesați să descopere singuri situl pilot de patrimoniu. Obiectivele sub-acțiunii sunt alinate la următoarele obiective strategice de dezvoltare: SDG4 Educație de calitate, SDG5 Egalitate de gen, SDG8 Muncă decentă și creștere economică, SDG9 Industrie, inovare și infrastructură, SDG11 Orașe și comunități durabile.

Perioada de implementare	2023-2025 (muncă de teren 6-8 luni)
---------------------------------	-------------------------------------

Domeniul (domeniile) de inovare ale Be.CULTOUR

Experiența patrimoniului senzorial;
Semnificațiile contemporane ale patrimoniului;
Experiență de călătorie spirituală;
Natura ca patrimoniu;
Experiența patrimoniului industrial;
Turism "Solo".

Experiența patrimoniului senzorial

Pornind de la obiectivul de a atrage turiștii, un tur virtual oferă o experiență senzorială prin transpunerea mediului real în mediul virtual, prin crearea unei comunități virtuale integrate, accesibile în funcție de preferințele utilizatorului.

Semnificațiile contemporane ale patrimoniului

În prezent, zona vizată de rută conține atât elemente de istorie și tradiție, cât și aspecte contemporane ale conservării sale, ca și elemente culturale recente care completează spațiul cultural al sitului pilot de patrimoniu. Transpunerea acestora în mediul virtual, folosind soluția propusă, reprezintă o mărturie a viitorului contextului spațial și temporal al identității și culturii în care ne aflăm în acest moment. Interviuurile despre intențiile de dezvoltare a zonei și turismul circular sunt alte elemente relevante și inovatoare ale soluției de creare a comunității virtuale.

Experiență de călătorie spirituală

Scopul principal al soluției este de a atrage turiști. Vizionarea tururilor virtuale doar pentru informare și cunoaștere se poate transforma cu ușurință într-o experiență spirituală deosebită, având în vedere utilizarea tehnologiilor moderne de filmare 3D 360 și a tehnicilor de raportare.

Natura ca patrimoniu

Tehnologia 3D 360 presupune înregistrarea unui obiect, arătând cadrul natural în care se află, natura devenind parte integrantă a sitului.

Experiență în domeniul patrimoniului industrial

Platforma va prezenta date despre activitățile economice ale zonei, în special cele cu valoare de patrimoniu (de exemplu, artele tradiționale și meșteșugurile specifice zonei).

Călătorie transformatoare

Fie că se optează pentru turul virtual ca o experiență de învățare sau pentru a alege o destinație turistică, experiența oferită este transformatoare. În primul caz, prin acumularea de informații integrate și dezvoltarea cunoștințelor despre patrimoniul cultural

	<p>european, iar în al doilea caz, prin noutatea prezentării destinației turistice.</p>
<p>Provocările identificate locale</p>	<p>Prezența digitală redusă pe internet a destinației; Conștientizarea scăzută a potențialului turistic; Cele mai recente statistici au arătat că generația tânără preferă să învețe folosind aplicații online, medii virtuale și noi tehnologii.</p>
<p>Bun(uri) de patrimoniu cultural</p>	<p>Locațiile și obiectivele din cadrul sitului pilot de patrimoniu, integrate într-o platformă online care facilitează vizualizarea acestora într-un mediu 3D, adică cu ajutorul unei hărți 3D a zonei deservite de situl pilot de patrimoniu, care este menită să funcționeze ca o interfață între utilizator și tururile virtuale disponibile.</p>
<p>Grupul (grupurile) țintă</p>	<p>Turiști de toate vârstele; Comunități mici și mai puțin accesibile, care vor beneficia de promovarea online; Generația mai tânără de turiști; Cercetători/studenți; Consumatori multimedia.</p>
<p>Partea (părțile interesate) responsabile</p>	<p>ONG-ul „BÂTCA DOAMNEI”; Departamentele de turism din comunitățile selectate; Autoritățile publice; Muzee; Administrarea tuturor siturilor de patrimoniu de pe ruta StGS.</p>
<p>Colaborator(i)</p>	<p>Editor de text; Manager de proiect; Videograf; Editor VR; Actori; Ghizi locali; Muzee; Membrii Comunității.</p>
<p>Estimarea bugetului brut</p>	<p>20.000 EURO</p>
<p>Sursa de finanțare (fonduri europene, naționale, locale)</p>	<p>Start-Up Nation (RO); Europa creativă (UE); COSME (UE); Bugetul regional și local al autorităților publice.</p>

Alte resurse necesare	Dronă; Echipament de filmare; Scenariu; Transport; Cazare pentru membrii echipei.
Indicatorul (indicatorii) de succes (luând în considerare și circularitatea, diversitatea și incluziunea)	Numărul de tururi incluse; Numărul de atracții turistice; Numărul de întreprinderi circulare incluse în prezentări; Număr de comunități mici, izolate, interesante pentru patrimoniul local; Suprafața inclusă pe harta 3D a hărților de patrimoniu; Activitățile incluse în soluțiile de turism circular și mediul natural; Cel puțin 200 de turiști în primul an pentru fiecare dintre obiectivele prezentate; Impactul acestei promoții este așteptat să fie ridicat, deoarece tot mai mulți membri ai comunității virtuale vor fi vizați.

Sub-acțiunea 1.2. Patrimoniul cultural. O călătorie virtuală

Obiectivul 1.1. O calitate îmbunătățită a promovării virtuale a Rutei Ștefan cel Mare și Sfânt și o prezență internațională extinsă a celor 29 de situri și a inițiativelor de turism circular, prin intermediul unei platforme care va integra tururile virtuale interactive Matterport 3D⁵⁷, dezvoltate în doi ani, ca o soluție ce oferă soluții complexe de prezentare (tururi virtuale și elemente interactive).

Scopul final al acestui proiect este de a trezi dorința utilizatorului website-ului de a se „transforma” într-un vizitator fizic, care plătește și susține cultura, dar și de a oferi posibilitatea celor care nu pot călători fizic să exploreze siturile culturale.

Descrierea sub-acțiunii:

Turul virtual interactiv Matterport 3D este principalul instrument de promovare și documentare (conservare) vizuală a siturilor culturale. Tehnologia folosită în realizarea tururilor virtuale interactive este mai puțin utilizată în România (în special în domeniul cultural), deoarece este mai scumpă și necesită mult mai mult efort și cunoștințe tehnice, decât cea folosită pentru realizarea „tururilor virtuale” clasice - care de cele mai multe ori folosesc doar preluări de imagini 360. De asemenea, un astfel de „tur virtual” nu are elemente interactive.

Printre principalele caracteristici ale soluției propuse, amintim următoarele:

- poate fi accesat oricând și de oriunde de pe orice dispozitiv conectat la internet (laptop, PC, smartphone, tabletă), fără a fi nevoie de instalarea unei alte aplicații;
- utilizatorul poate explora atât în interiorul cât și în exteriorul muzeului;
- navigația online se realizează cu ajutorul ochelarilor VR (realitate virtuală);

⁵⁷ produs vizual ce transpune orice spațiu construit într-un model digital, imersiv și interactiv.

- slujește la digitalizarea (conservarea digitală) a bunurilor de patrimoniu. Turul virtual nu poate fi modificat, prezintă realitatea exact așa cum este în momentul scanării. Pe lângă turul virtual, pagina pentru fiecare sit cultural include, de asemenea, un text informativ, care ajută la o indexare mai adecvată în Google, un set de fotografii de detaliu și de peisaj, precum și informații despre program, contact și localizare geografică.

Siturile culturale vor fi conectate/prezentate pe o platformă web, care va fi disponibilă atât în limba română, cât și în limba engleză. Fiecare sit cultural va beneficia de un tur virtual interactiv Matterport 3D, realizat cu echipamente performante, care va fi disponibil timp de doi ani pe platforma web. De asemenea, turul virtual va fi integrat și pe Google Street View, Google Maps și Google Earth, fără termen de expirare. În plus, fiecare muzeu va beneficia și de un set de 15-20 de fotografii profesionale de detaliu interior/exterior și peisaj. Utilizând interfața interactivă a website-ului, utilizatorul va putea vizualiza pagina online a fiecărui obiectiv cultural inclus, va putea citi despre acesta și va putea vizualiza/explora turul virtual 3D și fotografiile.

Activități:

1. Întâlniri cu părțile interesate și negocierea conținutului;
2. Documentare offline și online;
3. Cercetare pe teren și colectare de date (scanare 3D și fotografie);
4. Prelucrarea datelor;
5. Trimiterea proiectului de date către beneficiari pentru aprobarea conținutului;
6. Crearea platformei care va agrega toate serviciile turistice (versiunea on stop shop);
7. Monitorizarea și controlul calității pe parcursul primului an de implementare.

Perioada de implementare	2023-2025
Domeniul (domeniile) de inovare ale Be.CULTOUR	Semnificațiile contemporane ale patrimoniului; Experiență de călătorie spirituală; Experiența patrimoniului industrial.
Provocările locale identificate	Starea de urgență din ultimii doi ani și pandemia au accentuat necesitatea unei prezențe online a instituțiilor culturale, prezențe actualizate și interactive. Marile muzee și galerii de artă din întreaga lume au răspuns acestei nevoi prin crearea de tururi virtuale interactive, cu puncte de informare și videoclipuri integrate în turul virtual. Tururile virtuale interactive Matterport 3D vor crește vizibilitatea obiectelor culturale și vor atrage mai mulți vizitatori fizici. Deși tururile virtuale nu sunt o tehnologie complet nouă, în ultimii ani acestea au cunoscut o creștere rapidă, odată cu introducerea unor elemente inovatoare care au îmbunătățit semnificativ interactivitatea cu utilizatorii. Astfel, proiectul definește noi valențe și abordări expresive în domeniul

	cultural-artistic, punctul de plecare fiind un set de probleme și nevoi pe care publicul-țintă le resimte acut în acest moment.
Bun(uri) de patrimoniu cultural	<p>Ruta „Voievodul Ștefan cel Mare și Sfânt,, zona transfrontalieră Nord-Est România-Moldova cuprinde biserici, cetăți fortificate, pivnițe regale vechi de peste 500 de ani și muzee - clădiri de importanță culturală majoră.</p> <p>Scanarea acestora cu ajutorul unor echipamente performante și crearea de tururi virtuale interactive Matterport 3D duce la conservarea patrimoniului în cea mai completă formă și, în același timp, promovează traseul către un public larg.</p>
Grupul (grupurile) țintă	<p>Turul virtual și fotografiile vor atrage nu numai publicul matur - 35-50 de ani, ci și (și mai ales) publicul tânăr - sub 18 ani și 18-34 de ani. Este bine cunoscut faptul că tinerii au așteptări "tehnologice" mult mai mari, iar pentru a fi convinși să viziteze un sit cultural sau un muzeu, este necesar ca instituția culturală să aibă o relație foarte bună cu noul val tehnologic - să fie vizibilă pe rețelele de socializare, să aibă fotografii de înaltă calitate, să aibă mesaje clare și să ofere interactivitate și unicitate. În același timp, proiectul se adresează și persoanelor cu dizabilități, pentru care o vizită la muzeu poate fi dificilă, mai ales în zonele rurale. Proiectul va atrage noi vizitatori fizici în spațiile culturale de pe traseu și va crește veniturile acestora. Proiectul va deveni o resursă importantă pentru mediul educațional - elevii, studenții și profesorii pot face vizite online la siturile și muzeele în cauză, atunci când vizitele fizice nu pot fi efectuate din motive financiare sau de altă natură.</p> <p>Experiența de vizitare a unui obiectiv cultural virtual este mult îmbunătățită, desfășurându-se în ritmul utilizatorului, fără a fi constrânsă în vreun fel de alți vizitatori care s-ar fi aflat simultan în același loc. Concentrându-se pe utilizator, proiectul își propune să combine în mod echilibrat învățarea cu timpul liber. În plus, obiectivele culturale vizate de proiect vor putea utiliza turul virtual oferit ca modalitate de formare pentru noii angajați sau pentru a pre-vizualiza locația atunci când planifică evenimente.</p> <p>Platforma web și tururile virtuale au potențialul de a susține un dialog permanent între public și instituția muzeală. Tururile virtuale interactive Matterport 3D vor păstra patrimoniul cultural pentru o perioadă de timp nedeterminată. De asemenea, prin expunerea online, publicul disponibil pentru obiectivele culturale va fi mult mai divers și mai dezvoltat.</p>

Partea (părțile interesate) responsabile	Real Tour RO; Autoritățile locale.
Colaborator(i)	Departamentele de turism la nivel regional și local; CIT (Centrele de Informare Turistică); Administratori de muzee; Curatori de situri culturale; Sectorul de afaceri al turismului.
Estimarea bugetului brut	45.000 EUR (1500 EURO sunt cheltuielile estimate pentru documentarea și crearea aplicației pentru un obiectiv)
Sursa de finanțare (fonduri europene, naționale, locale)	-Programul Start-Up Nation (RO); -AFCN (Administrația Fondului Cultural Național), cu suportul PNRR; -Creative Europe (EU) -COSME (EU) -Bugetul regional și local al autorităților publice.
Alte resurse necesare	Resurse informaționale; Resurse umane: videograf, copywriter, operator de scanare 3D, fotograf; Tehnologie și echipamente Matterport; Mijloc de transport;
Indicatorul (indicatorii) de succes (luând în considerare și circularitatea, diversitatea și incluziunea)	Numărul de atracții turistice documentate; Numărul de întreprinderi circulare incluse în prezentări; Numărul de comunități mici, izolate, interesante pentru patrimoniul local; Activitățile incluse în soluțiile de turism circular și mediul natural; Cel puțin 200 de vizitatori în primul an pentru fiecare dintre obiectivele prezentate.

Acțiunea 2: Îmbunătățirea informării turistice și a interpretării patrimoniului de-a lungul Rutei culturale "Ștefan cel Mare și Sfânt"

Cercetarea de teren efectuată în mai și iunie 2022 la toate obiectivele rutei din Regiunea de NE, a arătat că interpretarea și promovarea obiectivelor turistice incluse în traseu ar trebui îmbunătățite. Există disparități în ceea ce privește semnalizarea turistică, interpretarea turistică și sistemele de informare existente la fața locului. Experiența turistică ar trebui îmbunătățită cu ajutorul unor instrumente de comunicare fizică și digitală, combinate armonios pentru a răspunde cerințelor diferitelor grupuri țintă, luând în considerare nevoile specifice legate de vârstă și

accesibilitate⁵⁸. Proiectarea și amenajarea sistemelor de informare ar trebui să fie în conformitate cu cerințele principiilor circulare, în ceea ce privește materialele, tehnicile de construcție, dar și mesajele formulate pentru vizitatori. Integrarea traseului în rețeaua europeană de rute culturale ar putea fi facilitată de informații multilingve (cel puțin bilingve) și de referințe în afișajele digitale referitoare la distanța până la principalele trasee culturale europene din apropiere. Acțiunea este susținută de acțiunile strategice din cadrul PRACT Nord-Est și de strategiile turistice regionale. Mai mult decât atât, layoutul panourilor de informare turistic[este asigurat de Agenția de Investiții din Moldova, care a propus formatul și structura informațiilor. Ca termen de realizare, estimăm o perioadă de implementare de 2 ani, cu sprijinul părților interesate din România și Republica Moldova. În cadrul acestei acțiuni sunt subordonate o serie de idei inovative care au fost propuse de membrii comunității din România și din Republica Moldova. Una dintre ele este prezentată în paginile următoare, alte două au fost prezentate în planul de acțiuni realizat pentru Republica Moldova.

Sub-acțiune 2.1: "Cunoaște-ți istoria, cunoaște-te pe tine însuși!" Centru pilot de informare turistică, construit conform standardelor nZEB, complet digitalizat

Obiectivul 2.1. Îmbunătățirea serviciilor de informare turistică și a infrastructurii de informare pentru vizitatorii Rutei Ștefan cel Mare și Sfânt, prin construirea unui Centru de Informare Turistică (TIC) pilot în Botoșani, cu un spațiu cu o suprafață de 100 mp, cu consum de energie aproape zero (standard nZeb), , complet digitalizată, într-un termen de 12 luni.

Beneficii suplimentare:

- conservarea spiritului imaterial al epocii medievale prin metode digitale și interactive care utilizează pe deplin energia regenerabilă și economia circulară;
- testarea utilizării de materiale de construcție ecologice și construirea unei noi clădiri care să respecte principiile sustenabilității;
- promovarea unei zone importante din punct de vedere turistic, va duce la creșterea economiei locale;
- sprijin pentru IMM-urile din turism din centrul municipiului Botoșani, cu o nevoie impetuoasă de infuzie financiară (vor fi indirect susținute printr-o mai bună promovare a afacerilor din turism);
- Integrarea comunității vulnerabile a rromilor care locuiesc în centrul orașului.

Descrierea sub-acțiunii:

Elementul inovator al proiectului constă în construirea unui centru turistic nZEB complet digitalizat, construcție ecologică în conformitate cu Regulamentul (UE) 2020/852 privind taxonomia, dotat cu ecrane digitale și hologramă, cu posibilitatea de a accesa informațiile atât în limba română, cât și în limba engleză, pentru a asigura promovarea internațională și europeanizarea bunurilor culturale din traseul cultural.

⁵⁸ Aici este relevantă nota de cercetare din 2020, scrisă de Zillinger M (Universitatea Lund, Suedia), „Căutare de informații turistice hibride, combinată de canale de informații digitale și analogice” (cercetare în turism și ospitalitate, 2020, vol. 20 (4), pp.510-515, care subliniază că „cercetarea turistică confirmă importanța surselor de informații analogice și digitale în paralel”.

Turiștii și grupurile de copii vor fi ghidați către centru, printr-un totem digital amplasat la Mănăstirea Sfântul Nicolae din Popăuți, parte a Rutei Voievodului Sfântului Ștefan cel Mare și Sfânt, zona transfrontalieră, care va fi promovată și online, printr-o pagină web dedicată acestei acțiuni, accesibilă în limbile română și engleză. Se propune conservarea spiritului imaterial al epocii medievale prin metode digitale și interactive, utilizând energie regenerabilă.

Legătura cu economia circulară va fi dată de soluțiile care vor fi implementate: promovarea centrului turistic CIT nZEB. Aceste activități nu necesită consum de energie și contribuie la dezvoltarea turismului circular. În plus, în apropierea centrului de informare turistică vor fi amplasate containere pentru reciclarea selectivă.

Activități:

1. Dezvoltarea proiectului CIT;
2. Stabilirea conceptului de interpretare;
3. Inventarul detaliat al resurselor de digitalizare (informaționale, tehnice);
4. Proiect pentru totem digital;
5. Realizarea lucrărilor de construcție;
6. Colectarea datelor și conceperea bazei de date pentru locațiile turistice care vor fi promovate;
7. Promovarea și integrarea CIT în rețeaua de informare;
8. Lansarea oficială și testarea pilot.

Durata de implementare	2023-2025
Domeniul (domeniile) de inovare ale Be.CULTOUR	Experiență de călătorie spirituală
Provocarea (provocările) locală(e) identificată(e)	Atractivitatea redusă a unor obiective culturale incluse în Ruta „Ștefan cel Mare și Sfânt”, din cauza lipsei de informații sau a unor mesaje și instrumente de promovare învechite. Lipsa unei infrastructuri interactive de interpretare.
Bunul (bunurile) de patrimoniu cultural	Mănăstirea Sfântul Nicolae din Popăuți, parte a Rutei Voievodului Ștefan cel Mare și Sfânt, zona transfrontalieră Nord-Est România - Moldova.
Grupul (grupurile) țintă	Turiștii și grupurile de copii vor fi ghidați de promovarea acestuia printr-un totem digital amplasat la Mănăstirea Sfântul Nicolae din Popăuți, parte a Rutei Voievodului Sfântului Ștefan cel Mare și Sfânt, în zona transfrontalieră Nord-Est a României - Moldova. Centrul va fi promovat și în mediul online, printr-o pagină web dedicată acestei acțiuni, care va avea acces la ambele variante, română și engleză. Se propune conservarea spiritului imaterial al epocii medievale prin metode digitale și interactive care utilizează energie regenerabilă.

Partea (părțile interesate) responsabile	Primăria Botoșani, CNIPT Botoșani
Colaborator(i)	Ecosistemul turistic local. Echipa de proiect: Manager proiect, Manager dezvoltare turistică locală, Arhitect șef al Primăriei Botoșani, Arhitect.
Estimarea bugetului brut	150.000 EURO
Sursa de finanțare (fonduri europene, naționale, locale)	Buget local. Finanțarea PNRR (PNRR/2022/C5/2/B.2.1/1).
Alte resurse necesare	Resurse umane specializate în construcții nZeb. Echipamente pentru soluții de promovare digitală. Experți în turism specializați în interpretarea patrimoniului cultural.
Indicatorul (indicatorii) de succes (luând în considerare și circularitatea, diversitatea și incluziunea)	Numărul de turiști care au vizitat CIT-ul. Numărul de turiști care au accesat site-ul web al CIT-ul.

Acțiunea 3. Folosirea creativă a resurselor naturale și antropice existente, pentru crearea de noi produse și experiențe turistice circulare

Industria turismului este un sector ce consumă un volum mare de resurse. De asemenea, amprenta turismului asupra mediului este semnificativă, nu numai din cauza deplasării turiștilor, ci și din cauza impactului pe care infrastructura turistică (cazare, transport, etc.) îl are asupra naturii și culturii locale autentice. În viitor, societatea ar trebui să se concentreze pe identificarea unor modalități de reutilizare a resurselor, pentru a prelungi ciclul de viață al materiilor prime și al materialelor utilizate în organizarea și prestarea serviciilor turistice, pentru a scurta drumul de la producător la consumatorul final. În cadrul procesului de co-generare implementat în LWS1, LWS2 și LWS3, aceste subiecte au fost discutate, în căutarea unor viitoare modele de afaceri care să îndeplinească aceste obiective. Prezenta acțiune răspunde direcției strategice „Cum pot orașele și regiunile europene să relanseze și să implementeze turismul durabil bazat pe atractivitatea regiunilor? Cum să se utilizeze pe deplin diversitatea geografică, inovația ecologică și acțiunile întreprinse în vederea unei noi afaceri ecologice?” (ESPON, 2020)⁵⁹.

⁵⁹ ESPON 2020. Synergetic relations between Cultural Heritage and Tourism as driver for territorial development: EPON evidence, October 2020. (accesat la 02.10.2022)

Sub-acțiunea 3.1. Patrimoniu REVE (REvitalizarea patrimoniului VErnacular). Rețea de centre de patrimoniu pentru interpretarea patrimoniului material și imaterial, cu folosirea caselor de lemn strămutate

Obiectivul 3.1. Proiectul va contribui direct la conservarea peisajului cultural, parte a produsului turistic, prin cel puțin 4 ateliere de lucru organizate anual, începând cu anul 2023, folosind infrastructura suport care va fi construită în cel puțin un sat de pe traseul Rutei Ștefan cel Mare și Sfânt, lemn reciclat din case tradiționale dezasamblate. Proiectul REVE va spori înțelegerea comunităților locale și a vizitatorilor cu privire la peisajul construit al zonelor rurale traversate de ruta culturală.

Descrierea sub-acțiunii

Vizitatorii se vor raporta la valorile patrimoniului cultural, cu sprijinul unei rețele de centre de interpretare, construite în conformitate cu natura și cu principiile turismului circular. Centrele de Patrimoniu REVE vor servi drept spații pentru organizarea de ateliere și pentru ateliere de formare în domeniul patrimoniului, oferind turiștilor șansa de a „testa” și de a „exersa” vechile tehnici de construcție, asociate cu arhitectura vernaculară din comunitățile rurale, situate de-a lungul traseului cultural. Cu sprijinul poveștilor și al membrilor comunităților rurale, vizitatorii vor descoperi meșteșugurile și se vor reconecta cu natura și patrimoniul existent. Acțiunea este legată de Mănăstirea Putna, unde a fost inițiat un centru de interpretare a patrimoniului cu sprijinul comunității locale. În termen de 2 ani, un alt centru va fi funcțional la Cacica și la Bilca. Principiile circulare sunt respectate, toate clădirile fiind realizate din lemn recuperat/reciclat, casele vechi fiind relocate și refuncționalizate pentru a servi centrelor de patrimoniu. Patrimoniul REVE va respecta diversitatea în ceea ce privește genul și vârsta, va implica muncitori în vârstă pentru a fi „consilieri” în tehnici tradiționale de construcție. Aceștia vor fi mentori pentru turiști. De asemenea, centrele vor primi și găzdui turiști, care vor acționa ca voluntari și vor fi implicați în lucrările curente de întreținere și în activitățile culturale ale centrului.

Principiile și valorile principale ale REVE sunt: **recircularea, relocarea, reinventarea, redescoperirea, re-conectarea.** Proiectul dorește să angajeze resurse pentru recircularea vechilor case tradiționale care, prin relocare, vor deveni noi active valoroase pentru comunitate. Lemnul este recirculat și reintrodus în fluxul de consum. Localnicii vor redescoperi valoarea caselor din lemn, iar comunitatea va reînvăța să respecte patrimoniul tradițional și vernacular. (1) Aspecte legate de economia circulară: REVE va repune în circulație povești, case, tradiții. Din punct de vedere al economiei circulare, activitățile REVE vor reutiliza clădirile vechi și materialele vechi; (2) Aspecte de turism centrat pe om, echitabil și responsabil: toate activitățile vor implica comunitățile locale, care vor deveni coautori ai activităților (tururi, ateliere de lucru ș.a.); atelierele de lucru vor educa membrii comunităților locale în tehnici de construcție vechi și uitate; resursele și materialele vor fi prietenoase cu natura, nepoluante (argilă, stroh, alimente locale ș.a.); (3) Europeanizarea culturală: patrimoniul cultural vernacular face parte din cultura europeană; cele mai bune practici pot fi extrapolate în alte zone ale UE.

Legătura cu europeanizarea culturală va fi asigurată prin implicarea voluntarilor și a voluntarilor-internaționali și prin diseminarea internațională a atelierelor și activităților care vor fi organizate în centrele REVE.

Acțiunile sunt legate de Strategia Europeană a Patrimoniului pentru Secolul XXI 2017 (Consiliul Europei), Noua Agendă Europeană pentru Cultură 2018, Cadrul European de Acțiune pentru Patrimoniul Cultural 2019 (Comisia Europeană), Agenda Urbană a Uniunii Europene: clusterul

Activități. 3.2.

1. Catalog de recomandări pentru construirea cu lemn recuperat.
2. Realizarea planului de arhitectură pentru adaptarea funcționalității fostei clădiri la noile nevoi ale unui centru cultural.
3. Lucrări de construcție pentru extinderea centrului din Putna (cu sprijinul voluntarilor).
4. Catalogul meșteșugurilor și cartografierea resurselor umane (formatori și mentori).
5. Catalog cu programe și oferte de turism.
6. Formarea de ghizi locali în interpretarea patrimoniului (membri ai comunității locale).
7. Seminare în domeniul turismului circular și al economiei circulare pentru diferite grupuri țintă din comunitate.

Perioada de implementare	2023-2025
Domeniul (domeniile) de inovare ale Be.CULTOUR	(1) Rural co-living: turiștii vor împărți spațiul cu o comunitate rurală, selectată pentru activități; (2) Experiența patrimoniului senzorial: se vor experimenta și interpreta satul și viața rurală cu sprijinul ghizilor de turism; (3) Semnificații contemporane ale patrimoniului: meșteșugurile arhaice sunt reinterpretate; (4) Experiența de formare spirituală și natura ca patrimoniu vor fi abordate în cadrul tururilor și pachetelor ce vor fi dezvoltate.
Provocarea (provocările) locală(e) identificată(e)	Afacerea va contribui la salvarea și repunerea în circulație a caselor tradiționale care sunt în prezent demolate și distruse în mod intensiv, într-un număr mare de sate.
Bun(uri) de patrimoniu cultural	Arhitectura vernaculară a satelor de pe traseul Ștefan cel Mare și Sfânt Peisajul cultural al comunităților rurale.
Grupul (grupurile) țintă	Voluntari; Membru al comunităților; Artizanii. Rolul turiștilor se va schimba din CONSUMATOR-UTILIZATOR în PRODUCĂTOR DE VALOARE. Turiștii vor contribui la activitățile culturale, vor interacționa cu comunitatea. Afacerea are, de asemenea, o puternică latură socială, persoanele implicate ca lectori pentru atelierele de artizanat fiind meșteri cu experiență, seniori. În mod similar, activitățile de interpretare vor fi dezvoltate cu sprijinul tinerilor din mediul rural, care vor acționa ca susținători ai comunității și povestitori. Atelierele de gastronomie vor promova

	mâncarea locală, consumul local, respectând utilizarea înțeleaptă a tuturor resurselor. Reciclarea caselor vechi va duce la reducerea cantității de lemn și a resurselor noi, cu impact profund asupra întregului lanț de producție.
Partea (părțile interesate responsabile)	Asociația iaBucovina; Asociația ADER; Asociația pentru Dezvoltare Locală Putna.
Colaborator(i)	Comunitățile locale; Primăria Putna.
Estimarea bugetului brut	50.000 EURO
Sursa de finanțare (fonduri europene, naționale, locale)	Fondurile LEADER; Proiecte culturale ale GAL-urilor din zonă; AFCN; PNRR; Finanțare prin Crowdfunding.
Alte resurse necesare	Experți în restaurare; Experți în design de website-uri pentru voluntariat-turism.
Indicatorul (indicatorii) de succes (luând în considerare și circularitatea, diversitatea și incluziunea)	Numărul de participanți la cursuri de formare; Numărul de case relocate; Numărul de vizitatori ai centrelor de patrimoniu.

Acțiunea 4. Crearea de noi activități turistice centrate pe experiența în natură. Abordare holistică a patrimoniului natural și cultural.

Potrivit lui Plog (1974), turiștii consideră că o destinație turistică este un loc care merită să fie vizitat, atâta timp cât au impresia că se pot bucura de o mulțime de activități. Vizitatorii ar trebui să aibă posibilitatea de a „experimenta” destinația și de a-i descoperi frumusețea. Un atu important al Rutei „Ștefan cel Mare și Sfânt” este diversitatea peisajului și alternarea spațiului urban-rural pe parcursul acesteia. Punctele incluse în rută sunt obiective culturale, care sunt asociate cu un itinerariu de vizitare, cu posibilități reduse de prelungire a sejurului și de creștere a duratei de ședere în zonă. Acesta ar trebui să fie un deziderat al grupului de lucru pentru perioada următoare: crearea unor pachete de activități și experiențe care să fie asociate vizitării rutei ca traseu, pentru a determina turiștii să rămână în zonă o perioadă mai îndelungată.

Acțiunea 4 „Crearea de noi activități turistice centrate pe experiența în natură” va utiliza în mod optim resursele de mediu, combinate cu resursele culturale ale comunităților rurale, în mod special. Va pune în valoare autenticitatea socio-culturală a comunităților gazdă, va crea

oportunități pentru conservarea patrimoniului cultural construit și va contribui la diversificarea surselor de venit și la beneficii sociale pentru toți membrii comunității.

Extrapolând obiectivele UNWTO (<https://www.unwto.org/sustainable-development>), am putea afirma că un „element cheie în dezvoltarea turismului ar trebui să fie legat de utilizarea optimă a resurselor de mediu” și de „procesele ecologice esențiale” pentru conservarea patrimoniului natural și a biodiversității. Una dintre cele mai importante sub-acțiuni propuse pentru Planul de Acțiune Be.CULTOUR este legată de Parcul Natural Vânători-Neamț. Durata de implementare a activităților va fi de aproximativ 24 de luni și se armonizează cu procesul de acreditare a zonei ca Destinație Verde (www.greendestination.org). De asemenea, sub-acțiunea se subordonează Masterplanului de Turism al Județului Neamț 2020-2030 și PRACT Neamț. Europeanizarea va fi asigurată prin schimbul de bune practici cu alte destinații importante, parte a rețelei GreenDestination Network.

Acțiunea „Nomazi digitali” va dezvolta facilități și activități pentru un nou grup-țintă de vizitatori, care ar putea contribui la vizibilitatea destinației, dar și la creșterea calității experienței turistice în cadrul destinației. Toate resursele utilizate vor fi ecologice și vor fi achiziționate în conformitate cu principiile turismului circular.

Sub-acțiunea 4.1. Patrimoniul cultural din Ținutul Zimbrului.

Obiectivul 4.1. Crearea unui pachet unic de experiențe „lente” care să permită consumatorilor să aibă un sejur de înaltă calitate, printr-o diversitate de activități turistice ce pot fi accesate ca soluții predefinite („ready-to-use”), care vor fi dezvoltate într-un interval de 20 de luni.

Această soluție va permite comunităților din destinație să pună în valoare patrimoniul natural, cultural și spiritual al zonei, să obțină beneficii din valorificarea corectă a acestora și să contribuie astfel la dezvoltarea durabilă a zonei. Caracteristicile specifice ale zonei, permit integrarea în propunere a elementelor naturale, culturale și spirituale. Acest lucru va genera o situație avantajoasă pentru ambele părți (oaspeți și turiști) în ceea ce privește protecția naturii, bunăstarea comunităților și aspectele spirituale.

Descrierea sub-acțiunii:

În proximitatea rutei se află Parcul Natural Vânători Neamț, care prin atributele sale este o zonă unică, ce îmbină experiența spirituală dată de vizitarea Țării Mănăstirilor cu o zonă naturală de o frumusețe unică. Prezența zimbrilor, element emblematic asociat cu istoria Moldovei, este un atribut de unicitate, care poate lega tematic Parcul de Ruta „Ștefan cel Mare și Sfânt”. Cu o infrastructură de vizitare optimă, parcul face deja parte dintr-o rețea de management al destinației și poate găzdui pe viitor activități diverse asociate turismului în natură, turismului cultural, cu integrarea elementelor de economie circulară.

Ținutul Zimbrilor acoperă teritoriul rezervației naturale Vânători Neamț (Parcul Natural Vânători-Neamț și zonele înconjurătoare), care a fost propus pentru introducerea în traseul Ștefan cel Mare și Sfânt. Lista de activități descrise în această sub-acțiune face parte dintr-un plan dezvoltat de administrația parcului, iar scopul este de a îmbunătăți experiența turiștilor și de a crește durata sejururilor în această destinație.

Datorită numărului mare de mănăstiri și așezăminte monahale, zona este cunoscută sub numele de „Athosul românesc”. Patrimoniul natural este reprezentat de zone împădurite uriașe, 3.000 de specii de plante și animale, inclusiv carnivorele mari din Carpați și emblematicul zimbru european, reintrodus în urmă cu 10 ani.

În zilele noastre, turiștii sunt interesați în principal de mănăstiri, neglijând patrimoniul natural și aspectele tradiționale ale zonei. Acest lucru poate fi transformat într-o oportunitate uriașă, care va permite consolidarea identității locale, a bunăstării comunităților, a antreprenorilor locali și va contribui la protejarea speciilor și a ecosistemelor.

Scopul principal al soluției este de a oferi o experiență unică pentru turiștii din Ținutul Zimbrului, încercând să combine într-un mod holistic anumite caracteristici naturale, culturale și spirituale ale zonei.

Având în vedere interesul spiritual al turiștilor, aceștia vor fi încurajați să își petreacă timpul liber conectându-se la natură, creând noi trasee sau rețele, participând la evenimente și experimentând serenitatea, pacea minții și a inimii. Infrastructuri mici, pentru activități cum ar fi „baia de pădure/forest bathing⁶⁰”, bănci de odihnă, panouri care afișează o prezentare adecvată a atracțiilor naturii ca martor atemporal al istoriei și ca creație a lui Dumnezeu. În plus față de ceea ce am menționat mai sus, pădurarii locali vor oferi tururi ghidate pentru observarea faunei sălbatice, în special pentru urmărirea sau observarea zimbrilor. Vor fi lansate experiențe de vânătoare de comori prin utilizarea unei aplicații mobile, care permite vizitatorilor să descopere singuri zona Ținutul Zimbrului.

Vor fi organizate evenimente culinare, bazate pe rețete și produse tradiționale locale, care vor pune în valoare decorurile naturale sau patrimoniul uman. Evenimentele vor include ateliere de lucru cu meșteri populari, expoziții cu vânzare de produse locale și diverse momente artistice cu interpreți locali.

Această abordare holistică modernă va atrage mai mulți oameni în zona noastră și pe Ruta Voievodului Ștefan cel Mare și Sfânt, ajutând la realizarea unui progres comun și la dezvoltarea durabilă, sănătoasă a destinației. Nu în ultimul rând, datorită schimbării comportamentului turiștilor, care vor petrece mai mult timp în zonă, folosind produse și servicii locale, vor spori nu numai afacerile locale, ci va avea și o mare contribuție la conservarea patrimoniului cultural, spiritual și natural al zonei. Accentuarea valorilor tradiționale, a aspectelor culturale și spirituale ale naturii reprezintă pașii necesari în încercarea de a asigura o dezvoltare durabilă a zonei.

Afacerea va pune în valoare pasiunea și talentul membrilor comunității, îi va promova și îi va ajuta să își crească veniturile datorită activităților lor preferate (meșteșuguri, produse handmade, dansuri tradiționale și gastronomie).

Promovarea culturii locale va spori mândria locală și autenticitatea comunității, declanșând nevoia de a transmite aceste valori și de a le valorifica.

Evenimentele promovate vor avea un impact redus asupra mediului. Se vor folosi produse, materiale și ingrediente locale, cu emisii reduse de CO₂. De asemenea, vor fi promovate materialele reutilizabile și, în același timp, se vor evita materialele plastice și materialele potențial dăunătoare.

Propunerea permite reducerea presiunii turistice în zonele aglomerate, ceea ce implică anumite beneficii în ceea ce privește reducerea deșeurilor. Mersul pe trasee însoțit de un ghid local va asigura educația ecologică necesară pentru conservarea habitatelor și a speciilor.

Ideea principală a proiectului este de a pregăti localnicii pentru a prelua unele dintre pozițiile din echipa de organizare și de a fi plătiți pentru aceste activități. De asemenea, aceasta ar fi o modalitate de a le crește nu doar veniturile, ci și motivația. Agricultură locală este una de subzistență, folosind metode tradiționale, orientată spre furnizarea de produse la nivel local. Din acest motiv, evenimentele gastronomice, care utilizează numai produse locale, sunt un exemplu de economie circulară. Resursele sunt gestionate într-un mod ecologic, produsele sunt realizate prin utilizarea unor metode și materiale durabile, în care nu sunt implicate ambalaje, cu un minim

⁶⁰ În 1982 japonezii au denumit ca Shinrin-Yoku – „forest bathing” – „scunfundarea în atmosfera pădurii”, acea activitate ce presupune adâncirea în pădure, folosirea tuturor simțurilor pentru a te conecta la liniștea pădurii.

de deșeuri organice. În cazul traseelor și a amenajărilor pentru optimizare infrastructurii de odihnă, se vor folosi materii prime locale, cum ar fi piatra, pietrișul sau lemnul care se găsesc în apropiere. Mersul pe jos, mersul cu bicicleta sau vânătoarea de comori implică o utilizare minimă de materii prime. Existența unui calendar de evenimente care să promoveze activitățile din extra-sezon va facilita planificarea vizitelor în zonă de către turiști.

Sub-activități

Toate evenimentele vor fi incluse și promovate prin intermediul unui calendar de evenimente, cu o identitate unică. De asemenea, se discută despre o listă lungă de activități pentru a prelungi șederea în destinație și pentru a asigura un ritm lent al experienței:

- Identificarea locațiilor;
- Dezvoltarea de trasee de mers pe jos și de ciclism și organizarea infrastructurii specifice;
- Dezvoltarea unei aplicații „Treasure Hunt” / „Vânătoare de comori” prin intermediul unei aplicații mobile;
- Promovarea culturii și a produselor locale prin includerea lor în traseele ce vor fi concepute;
- Implementarea conceptului Albergo Diffuso în satele din jur (reabilitarea unor case tradiționale pentru a crea structuri de cazare autentice);
- Crearea unui calendar de evenimente;
- Încurajarea producătorilor locali și a micilor producători să folosească platforme specializate pentru vânzarea produselor.

Perioada de implementare	2023-2026 (24-36 luni)
Domeniul (domeniile) de inovare ale Be.CULTOUR	Domeniile de inovare pe care soluția aceasta le abordează sunt: „Experiența patrimoniului senzorial” (mâncare, muzică, dans, meșteșuguri), „Experiența călătoriei spirituale” (plimbări pe jos și cu bicicleta într-o zonă spirituală, cu multe atracții turistice monahale, beneficiind de un ghidaj adecvat), „Natura ca patrimoniu” (păduri, faună sălbatică, peisaje ca efect al interacțiunii dintre comunitățile tradiționale și natură etc.). Cooperarea la nivel local și implicarea diferitelor grupuri de interes se vor realiza plecând de la experiența pe care membrii echipei au acumulat-o în comunicarea cu comunitatea, va permite îmbinarea cu succes a celor 3 domenii de inovare.

<p>Provocarea (provocările) locală(e) identificată(e)</p>	<p>Din cauza orientării actuale a turiștilor pentru vizitarea în tranzit a mănăstirilor, patrimoniul natural și tradițiile locale sunt subutilizate. În mod particular, prezența zimbrului (în captivitate, în semi-libertate și în sălbăticie) nu este valorificată la adevărata sa valoare, ținând cont de faptul că acest animal emblematic este legat de întemeierea statului medieval al Moldovei. Propunerea va facilita reducerea presiunii turistice asupra zonelor aglomerate, cu anumite beneficii în ceea ce privește reducerea deșeurilor. Călătorind pe jos sau cu bicicleta și folosind produse locale se va reduce poluarea generală.</p> <p>Problemele actuale, pentru această zonă, dar și pentru altele din destinația transfrontalieră, sunt:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Turism de masă, sezonabilitate, turism religios cu sejururi scurte; Depopularea zonelor rurale; ● Pierderea autenticității; ● Cazare de scurtă durată în zona țintă; ● Reducerea presiunii exercitate de turismul excesiv în zonele învecinate; ● Oferta slabă de activități turistice în zonă; ● Colectarea deficitară a datelor privind profilul turistului; ● Specii și ecosisteme pe cale de dispariție; <p>Acțiunile se vor derula într-o zonă preponderent rurală. Prin soluția noastră, vom promova cooperarea și vom încuraja crearea de valoare adăugată, evidențiind trăsăturile unice ale localnicilor, care vor învăța că este întotdeauna mai bine să coopereze. Acest lucru va îmbunătăți, de asemenea, viața socială a comunității.</p>
<p>Bun(uri) de patrimoniu cultural</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● Ținutul Zimbrului, Vânători Neamț și satele din jur (Agapia, Filioara, Crăcăoani, Ghindăoani și Bălțătești); ● Mănăstirile din județul Neamț; ● Cetatea Neamț; ● Patrimoniul intangibil: folclor, meșteșuguri, gastronomie locală.
<p>Grupul (grupurile) țintă</p>	<p>Ținutul Zimbrilor se concentrează pe conservarea autenticității locale, a biodiversității, pentru a asigura bunăstarea comunității locale;</p> <p>Turiști de toate vârstele.</p>
<p>Partea (părțile) interesate responsabile</p>	<p>Asociația de Ecoturism Ținutul Zimbrului; Administrația Parcului Vânători Neamț; Pădurari și administratori de obiective turistice.</p>
<p>Colaborator(i)</p>	<p>Autoritățile locale de pe teritoriul vizat; IMM-uri și organizații de turism; Producători locali.</p>

Estimarea bugetului brut	200.000 EURO
Sursa de finanțare (fonduri europene, naționale, locale)	RAF; Sponsori naționali.
Alte resurse necesare	Specialiști IT; Specialiști în interpretare.
Indicatorul (indicatorii) de succes (luând în considerare și circularitatea, diversitatea și incluziunea)	Lungimea și numărul de trasee de interpretare; Numărul de vizitatori; Durata de ședere; Numărul de evenimente; Definirea aplicației comoară – vânătoare.

Sub-acțiunea 4.2. Platforma nomazilor digitali

Obiectivul 4.2. Dezvoltarea regiunii ca destinație pentru persoanele cu înaltă calificare, ce pot lucra la distanță (nomazii digitali), printr-o experiență curatorială care să implice actorii locali din turism. Se are în vedere crearea unor facilități care să permită celor ce optează să lucreze la distanță, într-o destinație atractivă, să aibă o călătorie spirituală și transformatoare, cu experiențe unice, diferite de soluțiile existente în prezent pe piață.

Comunitățile locale vor beneficia în mod deosebit de faptul că persoane cu înaltă calificare și bine plătite li se vor alătura pentru o perioadă de 6 luni, implicându-se activ în comunitate.

Descrierea sub-acțiunii

Perioada de implementare	2022-2024
Domeniul (domeniile) de inovare ale Be.CULTOUR	Experiență de călătorie spirituală; Călătorii transformatoare; Destinația de lucru la distanță.
Provocarea (provocările) locală(e) identificată(e)	Lipsa serviciilor și a experiențelor inedite și interesante pentru noile grupuri țintă de vizitatori (în acest caz nomazii digitali).
Bun(uri) de patrimoniu cultural	Toate obiectivele traseului.

Grupul (grupurile) țintă	Angajații din spațiile urbane, milenialii, DINK (double income, no kids), persoanele singure.
Partea (părțile interesate) responsabile	Companiile ce vor avea ca sarcină dezvoltarea soluțiilor IT; Agenția de turism care va dezvolta platforma digitală.
Colaborator(i)	Operatori mici de turism; Alte unități de cazare; Autoritățile locale.
Estimarea bugetului brut	50.000 EURO
Sursa de finanțare (fonduri europene, naționale, locale)	PNRR, EUROPA creativă
Alte resurse necesare	Parteneri în promovarea afacerii;
Indicatorul (indicatorii) de succes (luând în considerare și circularitatea, diversitatea și incluziunea)	Numărul de vizitatori; Numărul de beneficiari înregistrați în program.

Vizitatorii vor face parte din comunitate într-un mod durabil, timp de cel puțin 6 luni, acoperind un deficit de competențe pentru IMM-urile din regiune. Toată experiența va fi susținută de o platformă digitală, care va acționa ca un punct de atracție pentru persoanele care caută o destinație în care să se retragă pentru a putea lucra, o zonă diferită de cea de rezidență sau de cea în care se află sediul firmei în care lucrează. De asemenea, platforma va funcționa și ca un ghid (pentru orientarea experiențelor în persoană) și ca un instrument de marketing pentru regiune (colectarea de feedback și atragerea altor vizitatori care lucrează la distanță - nomazi digitali) din partea organizațiilor lor.

Experiențele vor fi concepute cât mai sustenabil posibil, iar una dintre personajele aplicației, dintre avatarurile pentru care se va putea opta, va fi „eroul verde”. Punând accentul pe sejururi mai lungi, soluția va contribui la reducerea amprentei de carbon din călătoriile cu avionul/mașină pentru nomazii digitali, deoarece majoritatea platformelor încurajează petrecerea unei săptămâni sau două în aceeași destinație. Vom include în platformă un calculator de carbon care va număra economiile realizate pentru perioada petrecută în regiune.

Platforma *Nomazii Digitali - Călătorii ale eroilor în nord-estul României*, se bazează pe modelul comun al poveștilor care implică un erou care pornește într-o aventură, învinge într-o criză decisivă și se întoarce acasă schimbat sau transformat. În mediul de lucru extrem de volatil de astăzi, echipa își propune să dezvolte o soluție one-stop-shop pentru lucrătorii digitali cu înaltă calificare (persoane fizice și familiile acestora), pentru a alege regiunea ca destinație de lucru - locuire - explorare pentru o perioadă de până la 6 luni.

Platforma va explora nevoile unice și setul de abilități ale fiecărei persoane printr-un profil de erou, care va stabili avatarul lor, va primi o ofertă cu o călătorie recomandată ca o rețetă digitală (de la cazare locală la experiențe turistice și locuri de muncă locale independente). Fiecare călătorie va fi conectată la fragmente de istorie de pe Ruta Voievodului Ștefan cel Mare

și Sfânt. În călătoria lor de eroi, nomazii digitali au acces la o experiență autentică, creată de actori locali și atent curatoriată pe platforma Nomazii Digitali. Proiectul este unic datorită experienței de joc a utilizatorului, facilitând o imersiune timpurie în regiune prin preluarea unor roluri (personaje) din patrimoniul local, oferind în același timp un pachet complet de lucru și de viață. Soluția poate fi ușor adaptată la scară și la alte regiuni, adaptând personajele la istoria locală.

4. Acțiuni inovative selectate pentru Hackatonul Be.CULTOUR

4.1. Nomazii digitali

Introducere

Criza Covid a dus la schimbări importante în societate. Munca de acasă și flexibilitatea timpilor de lucru au condus la apariția unor noi nevoi și a unor noi produse turistice: servicii de cazare cu facilități de lucru în locații aflate în mijlocul naturii, asociate cu condiții optime pentru cei ce au optat să lucreze de la distanță. Munca de acasă sau din alte locații (remote-work) a fost acceptată de companii, inițial ca o soluție pentru a asigura distanțarea socială atât de necesară pe parcursul crizei medicale. Au existat însă studii care au arătat că, pe termen lung, alternarea muncii de la distanță cu munca în cadrul companiilor poate crește satisfacția angajaților.

Ideea de afacere propusă răspunde acestui tip de nevoie, pentru o categorie importantă de clienți: tineri aflați în câmpul muncii, cu salarii peste medie, dispuși să se retragă în natură pentru relaxare și pentru activități legate de locul lor de muncă.

„Digital Nomads” va avea în vedere consolidarea regiunii ca destinație de lucru la distanță pentru oameni cu înaltă calificare - nomazi digitali, printr-o experiență special organizată cu ajutorul operatorilor actori locali din turism, axată pe o călătorie transformatoare și spirituală. Comunitățile locale vor beneficia de oamenii înalt calificați și bine plătiți, care li se vor alătura pentru o perioadă de 6 luni pentru a parcurge programul lor de lucru, dar și pentru a se implica ca voluntari în comunitate.

Data estimată de începere a afacerii este 1 ianuarie 2023, durata de implementare fiind de doi ani, până la 31 decembrie 2025. Ariile de inovare avute în vedere sunt: (1) natura ca moștenire; (2) experiența de călătorie spirituală.

Oportunitatea existentă pe piață

Contextul actual a dus la apariția unei noi nevoi, iar conform studiilor realizate, situația generată de Covid va persista mult timp. Munca de la distanță în spații nonconformiste va continua să fie un trend. Această situație a condus la apariția unei noi categorii de clienți – ”nomadul digital”, care dorește să combine optim sarcinile date de locul de muncă cu calitatea vieții personale.

Caracterul inovativ este dat de integrarea în comunitate a unor persoane cu venituri semnificative, cu un nivel superior de pregătire, care vor interacționa cu actorii locali și vor contribui la bunăstarea comunității, atât prin implicarea lor în dezvoltarea acesteia, cât și prin cheltuielile pe care le vor face în zonă pentru serviciile achiziționate.

Nomazii digitali vor fi o parte a comunității și vor contribui într-o manieră sustenabilă la rezolvarea nevoii de personal specializat pe anumite domenii, la nivelul IMM-urilor din zonă. Experiența va fi susținută de o platformă digitală, ca va avea un rol de:

- promovare, pentru persoanele care sunt în căutarea unei locații unde se pot retrage pentru a munci de la distanță (remote destination);
- ghidaj, pentru orientarea experiențelor personale (in-person experiences);
- instrument de marketing al regiunii (colectare de feedback și atragerea altor vizitatori remote working (nomazi digitali), din aceleași organizații sau din organizații similare).

Problema / Nevoia la care va răspunde ideea de afaceri

Orașul Iași și împrejurimile sale reprezintă o zonă foarte ofertantă din punct de vedere turistic, însă prea puțin exploatată într-un mod integrat. Deși apropiate spațial unele de altele, atracțiile turistice de diferite categorii nu sunt incluse în produse și oferte turistice unitare. La acestea putem adăuga disparitățile economice din regiune și lipsa competențelor înalt specializate a IMM-urilor locale, lucruri care duc la o competitivitate economică scăzută.

O listă parțială a unor probleme identificate ar fi:

- acoperirea geografică extinsă a sitului pilot de patrimoniu, cu mai multe atracții relativ necunoscute și/sau greu de atins într-o singură călătorie;
- diversitate ridicată și pregătire redusă a operatorilor locali de turism;
- lipsa de predictibilitate pentru unele evenimente;

Soluția / soluțiile de afaceri ce vor fi implementate

Prin implementarea acestui proiect, obiective de patrimoniu cultural și istoric vor fi conectate și combinate cu unele aparținând turismului activ și cu altele care pun în valoare tradițiile locurilor. Se vor crea produse turistice atractive pentru persoanele active, curioase, care doresc să încerce experiențe noi și să depășească cadrul turismului clasic.

Includerea în proiect a producătorilor și furnizorilor de servicii din comunități, a asociațiilor locale de bicicliști sau a asociațiilor ce încurajează turismul sau activitățile ecologice, va răspunde caracterului de circularitate al proiectului.

Platforma „Digital Nomads – Călătoria Eroului în Nord Estul României (Hero's Journeys in North East Romania)” este bazată pe structura unor povești care au ca punct central un erou care pleacă într-o aventură, este victorios în crize decisive și se reîntoarce acasă schimbat și transformat. În mediul de muncă aflat în continuă schimbare, echipa urmărește să dezvolte o soluție integrată, tip „one stop shop” pentru lucrătorii digitali înalt calificați (indivizi și familiile lor) pentru a alege regiunea ca un loc de muncă-viață-explorare, pentru o perioadă care poate fi până la 6 luni.

Platforma va explora nevoile unice ale fiecărui individ și setul de abilități, prin lentilele unui erou, urmând să creeze un sejur, sub forma unei „rețete” digitale, care va cuprinde un pachet de servicii complex, de la servicii de cazare, la experiențe turistice și joburi locale. Fiecare călătorie va fi conectată la secvențe istorice asociate rutei Ștefan cel Mare și Sfânt.

Sub-activități:

Nomazii digitali vor avea acces la experiența autentică co-creată de actorii locali și gestionată în detaliu de platforma Nomazii Digitali.

Proiectul este unic prin gamificarea experienței utilizatorului care, odată cu oferirea unui pachet complet work in/live in, va facilita o imersiune în regiune încă din faza incipientă, prin însușirea unor roluri (personas) ce aparțin culturii locale.

- Obiectivele incluse în oferta pentru nomazii digitali vor fi:

- obiective cultural istorice/spirituale – mănăstirea Dobrovăț, biserica Sf. Nicolae Domnesc, Palatul Culturii din Iași ;
- obiective naturale – Codrii Iașului, Codrii Pașcanilor – trasee pentru drumeții și trasee pentru bicicliști ;
- activități tradiționale – apicultura (ocupație arhaică), producerea vinului (există multe crame locale cu tradiție de sute de ani), bucătăria tradițională, dar și ateliere care reproduc ocupații medievale.

Potențialul de dezvoltare și de creștere

Soluția poate fi ușor scalată și adaptată altor regiuni, prin modificarea caracterului / personajelor care trebuie să fie conectate la istoria locală. Alternativ, vor fi incluse și alte obiective turistice din Iași și împrejurimile sale pentru a completa și diversifica oferta culturală (muzee, parcuri, case memoriale). Va fi pus accent pe actualizarea permanentă a calendarului de evenimente, pe ofertele operatorilor de turism din zonă și a furnizorilor de produse și servicii turistice de agrement și de afaceri.

Piața și clienții

Clienții vor fi persoane care lucrează de la distanță, mai ales din industria IT, dar nu exclusiv. De asemenea, pe lângă clienții individuali (single, sau cuplu necăsătorit) o altă categorie este reprezentată de familiile cu copii.

Pachetele turistice vor pune față în față vizitatorii cu producători locali, furnizori de produse și servicii.

Concurența

Pe acest segment de servicii turistice nu există concurență directă. Produse similare, care ar răspunde unor nevoi similare, sunt pachetele de turism activ oferite în destinații izolate, pitorești. Acestea nu includ însă teritoriul asociat rutei culturale Ștefan cel Mare și Sfânt.

Diferite platforme pentru nomazi/izolați/expatriați care oferă de obicei informații despre destinație, legislație, cazare, asigurări, evenimente din destinații în care se organizează "retreat-uri" pe anumite teme.

Resurse financiare

Estimarea financiară este de 50.000 EUR: Sursele de finanțare avute în vedere sunt: fonduri europene, granturi SEE, NEXT Interreg România-Republica Moldova, AFCN în domeniul Cultură (Antreprenariat cultural, patrimoniu cultural și schimb cultural), alte tipuri de granturi. Ulterior lansării, va fi asigurat un mecanism de finanțare din zona de business.

Indicatorii de succes vor avea în vedere :

- număr de producători locali implicați în proiect ;
- număr de obiective turistice noi incluse în ofertele turistice
- număr de programe turistice noi create ;
- număr de nomazi digitali atrași în regiune.

Echipa / resursele umane necesare.

- operatori de turism,
- organizatori de evenimente,
- autorități locale din comunitățile vizate,
- producători locali,
- prestatori de servicii de agrement,
- ghizi de turism.

4.2. Bison Land Heritage. Crearea de noi activități turistice care vor îmbogăți experiențele în natură în cadrul destinației.

Scurtă prezentare a afacerii

O importantă resursă a rutei culturale Ștefan cel Mare și Sfânt este natura deosebit de frumoasă. Extrapolând obiectivele privind dezvoltarea durabilă, formulate de UNWTO (<https://www.unwto.org/sustainable-development>) putem afirma că un „element cheie în dezvoltarea turismului ar trebui să fie utilizarea optimă a resurselor naturale” și utilizarea unor „procese orientate spre ecologie”, pentru conservarea naturii și biodiversității.

Ideea de afaceri este concentrată pe teritoriul parcului natural Vânători-Neamț și se bazează pe activitățile ce pot fi derulate în cadrul natural de excepție al acestuia.

„Bison Land Heritage. Enhanced Nature Experience” va combina resursele de mediu cu resursele socio-culturale și autenticitatea zonei, cu activități de conservare a moștenirii culturale și va contribui la suplimentarea veniturilor și la creșterea bunăstării comunităților gazdă.

Toate resursele folosite vor fi prietenoase cu natura și vor fi procurate respectând principiile turismului circular.

Durata implementării va fi de 24 de luni și este parte a planului de acreditare a parcului ca zonă recunoscută Green Destination (www.greendestination.org), dar, de asemenea, este subordonată strategiei județului Neamț și PRACT Neamț.

Europeanizarea va fi asigurată printr-un schimb de practici cu alte importante destinații, membre ale rețelei Green Destination.

Oportunitatea existentă pe piață.

În urma crizei Covid, din ce în ce mai mulți turiști se îndreaptă către pachete care au în vedere relaxarea în natură și experiențe diverse în mijlocul acesteia. În acest context, cadrul feeric al parcului Vânători Neamț reprezintă spațiul ideal pentru petrecerea unei vacanțe în mijlocul naturii, dar și într-o zonă extrem de densă în obiective importante pentru turismul cultural și de spiritualitate. În acest context, destinația Țara Zimbrilor poate deveni un punct de referință pentru experimentarea naturii superbe și a moștenirii culturale a zonei.

În prezent, turiștii sunt interesați mai ales de mănăstiri, neglijând moștenirea naturală și aspectele tradiționale ale zonei. Aceasta poate fi transformată într-o oportunitate uriașă, care va permite îmbunătățirea identității locale, bunăstarea comunităților, a antreprenorilor locali și va contribui la protejarea speciilor și ecosistemelor.

Având în vedere interesul spiritual al turiștilor, zona este perfectă atât pentru petrecerea timpului într-un mod dinamic în natură, parcurgând noi trasee sau participând la evenimente, cât și pentru conectarea la liniștea și spiritualitatea locurilor.

Se intenționează crearea unei infrastructuri neinvazive, care să contribuie la orientarea în natură, la creșterea calității experienței în natură. De exemplu, se intenționează amenajarea de spații pentru „scăldat în pădure”, amplasarea de bănci de odihnă, panouri cu o prezentare adecvată a atracțiilor naturii, ca un martor atemporal al istoriei.

Problema / Nevoia la care va răspunde ideea de afaceri

În ultimii ani, s-a constatat că natura și moștenirea culturală, tradițiile naturale sunt sub-utilizate. În particular, prezența zimbrului (în captivitate, în semi-libertate sau în sălbăcie), nu este capitalizată ca o valoare în adevăratul sens al cuvântului, ținând cont de faptul că însăși constituirea statului medieval Moldova este legată de acest animal legendar.

Propunerea de afacere va facilita reducerea presiunii realizată de turism în zonele aglomerate, cu beneficii asupra experienței turistice, dar și asupra (reducerii) poluării mediului (reducerea deșeurilor, reducerea degradării resurselor naturale). Călătoriile pe jos sau pe bicicletă, ca și utilizarea produselor locale vor contribui de asemenea la reducerea poluării.

Problemele curente care vor fi abordate (direct sau indirect) prin soluția propusă sunt:

- Turismul de masă, sezonalitatea, turismul religios predominant, asociat în special cu durate foarte mici de ședere sau cu excursii / vizite de tranzit;
- Depopularea zonelor rurale;
- Durată scurtă de ședere în zonele țintă;
- Presiunea turismului de masă (overtourism) în zonele de proximitate;
- Ofertă turistică redusă în zonă;
- Informații reduse (colectarea de date) privind profilul turiștilor;
- Periclitarea unor specii și ecosisteme.

Afacerea se va concentra în special pe zone rurale. Cu ajutorul soluțiilor ce vor fi dezvoltate, va fi promovată cooperarea și crearea de valoare adăugată, prin punerea în valoare a comunităților locale, care vor fi sprijinite pentru a colabora mai bine.

Soluția / soluțiile de afaceri ce vor fi implementate

Crearea unui pachet unic de experiențe „tihnite” (slow experiences), care vor permite consumatorilor să se bucure de o ședere de calitate, de activități diverse care vor fi oferite ca soluții „la cheie” (ready-to-use), ce vor fi dezvoltate pe perioada de 20 de luni.

Această inițiativă va permite comunităților din împrejurări (vecinătate) să interacționeze mai mult cu moștenirea naturală, culturală și spirituală, și să obțină beneficii din valorizarea acestora, beneficii care pot ulterior contribui la dezvoltarea sustenabilă a zonei.

Evenimentele promovate vor avea un impact redus asupra mediului. Se vor folosi produse, materiale, ingrediente locale, cu emisii reduse de CO₂. De asemenea, vom promova materialele reutilizabile și, în același timp, vom evita materialele plastice și alte materiale potențial dăunătoare. De exemplu, vom folosi propriile noastre căni și tacâmuri. Propunerea permite reducerea presiunii turistice în zonele aglomerate, aducând beneficii în ceea ce privește

reducerea deșeurilor.

Vizitarea traseelor, cu un ghid local însoțitor, va asigura educația ecologică necesară pentru conservarea habitatului și a speciilor.

Ideea principală în jurul căreia se învâрте proiectul este de a pregăti localnicii să preia unele dintre funcțiile echipei organizatoare și să fie plătiți pentru aceste activități. De asemenea, aceasta ar fi o modalitate de a le ridica nu doar veniturile, ci și motivația. Agricultură locală este una de subsistență, folosind metode tradiționale, fiind orientată spre furnizarea de produse la nivel local. Din acest motiv, evenimentele gastronomice, care folosesc doar produse locale, sunt un exemplu de economie circulară. Resursele sunt gestionate într-un mod prietenos cu mediul, produsele sunt realizate utilizând metode și materiale durabile, cu evitarea folosirii ambalajelor și cu un minim de deșeuri organice.

În cazul traseelor și infrastructurii mici dedicate, se vor folosi materii prime locale precum piatră, pietriș sau lemn care se găsesc în apropiere. Mersul pe jos, ciclismul sau vânătoarea de comori implică o utilizare minimă a materiilor prime.

Disponând de un calendar de evenimente care să promoveze activitățile din extrasezon sau din perioadele mai puțin aglomerate, va fi mai ușor pentru turiști să își planifice vizitele în zonă. Toate evenimentele vor fi incluse, promovate printr-un calendar dedicat, ce va avea o identitate unică. De asemenea, se discută o listă lungă de activități pentru a prelungi șederea turiștilor în destinație și pentru a asigura o experiență lentă ("tihnită") în zonă.

Sub-activități și pași în implementarea afacerii.

- Identificarea locațiilor care ar putea fi incluse în rețeaua de cazare,
- Dezvoltarea de trasee de drumeție și de ciclism și a altor elemente relevante, necesare pentru optimizarea infrastructurii,
- Dezvoltarea unei aplicații mobile pentru activități interactive gen „vânătoare de comori” (treasure hunt),
- Promovarea culturii și produselor locale (listă scurtă, realizarea de imagini profesionale, instrumente specifice),
- Implementarea conceptului „Albergo Diffuso” în satele din jur (reabilitarea unor case tradiționale în vederea amenajării unor structuri de cazare autentice),
- Crearea unui calendar de evenimente,
- Încurajarea producătorilor locali (în special a micilor producători) să folosească platforme specializate pentru a-și vinde produsele.

Potențialul de dezvoltare și de creștere a afacerii

Caracteristicile specifice ale zonei permit integrarea propunerii în resursele existente și crearea unei afaceri din care vor beneficia toate părțile implicate. Datorită numărului mare de mănăstiri și așezări monahale, zona este cunoscută drept „Athosul românesc”. Patrimoniul natural este reprezentat de imense suprafețe împădurite, 3.000 de specii de plante și animale, printre care marile carnivore din Carpați și emblematicul zimbrou european, reintrodus acum 10 ani în teritoriul parcului.

Pe lângă ceea ce am menționat mai sus, am putea adăuga că acțiunile propuse se află în sinergie cu activitățile derulate de către Administrația Parcului Natural Vânători-Neamț. Rangerii locali vor oferi tururi ghidate pentru observarea faunei sălbatice, în special pentru urmărirea

zimbrilor. Experiențele de vânatoare de comori vor fi lansate folosind o aplicație mobilă, care va permite vizitatorilor să descopere singuri Ținutul Zimbrilor. Aceste activități pot fi multiplicare și diversificate în viitor, pentru a păstra interesul turiștilor de a reveni și în anii următori.

Activitățile vor promova membrii comunității locale și îi vor ajuta să-și sporească veniturile, datorită activităților lor, în care intenționăm să implicăm și turiștii (în practicarea de meșteșuguri, realizarea de produse hand-made, dansuri tradiționale și gastronomie). Promovarea culturii locale va spori mândria și autenticitatea comunității, declanșând nevoia de a transmite aceste valori și de a le păstra și pe viitor. Trebuie să ținem cont de faptul că grijile cotidiene pot duce, în timp, la riscul de a pierde prețioasele valori locale care dau culoare, farmec și unicitate zonei.

Piața și clienții

Turiști de toate vârstele, care doresc petrecerea unui timp de calitate, consumarea unor experiențe și produse autentice. Sunt preocupați de o viață sănătoasă, dar și de sănătatea mediului înconjurător. Preferă activitățile în natură, precum și interpretarea naturii. Doresc să se conecteze la spiritualitatea proprie și la spiritualitatea lumii.

Segmente de clienți:

- instituții de învățământ/ profesori
- părinți/familii
- organizatori de evenimente
- agenții de turism
- instituții publice
- companii - (teambuilding, îngrijire a sănătății)

Concurența

Activități similare sunt derulate în Transilvania, în satele cu biserici fortificate. De asemenea, o serie de activități similare încep să fie organizate și în Biosfera Delta Dunării.

Resurse financiare

Estimarea financiară este de 200.000 EUR: Sursele de finanțare avute în vedere sunt: granturi SEE, AFCN în domeniul Cultură (Antreprenariat cultural, patrimoniu cultural și schimb cultural).

Indicatorii de succes vor avea în vedere :

- număr de producători locali implicați în proiect ;
- număr de obiective turistice noi incluse în ofertele turistice
- număr de programe turistice noi create ;

Echipa / resursele umane necesare.

- operatori de turism,
- autorități locale din comunitățile vizate,
- producători locali,
- prestatori de servicii de agrement,
- ghizi de turism.

5. Caracterul transfrontalier al zonei pilot pe tema Rutei cultural-turistice "Voievodul Ștefan cel Mare și Sfânt în România și Republica Moldova".

5.1. Planul de dezvoltare a destinației. Lista priorităților în dezvoltarea turismului cultural circular pe marginea Rutei Voievodului "Ștefan cel Mare și Sfânt". Relația cu ariile de inovare

Viziune strategică

Ruta "Ștefan cel Mare și Sfânt" va fi în 2030 un model de turism cultural durabil și regenerativ, care va promova dezvoltarea regională durabilă și echitabilă. Va valorifica resurse culturale și naturale unice, pe care le va pune în valoare prin modele de economie circulară, centrate pe comunități și pe membrii acestora. Experiențele incluse vor reduce presiunea existentă în prezent asupra teritoriilor supra-exploatate din regiune, iar activitățile derulate se vor desfășura cu utilizarea rațională a resurselor naturale (energie, apă, sol, biodiversitate) și cu punerea în valoare a produselor alimentare și artisanale locale. Ruta va fi un traseu care va trezi interesul turiștilor români și străini și va conduce la creșterea bunăstării comunităților locale, la îmbunătățirea ecosistemelor, la îmbunătățirea identității locale a tuturor celor ce fac parte din zona transfrontalieră România-Republica Moldova.

Cooperarea partenerilor din România și Republica Moldova din cadrul proiectului Be.CULTOUR a fost precedată de parteneriate în cadrul a numeroase proiecte transfrontaliere, fie de finanțare, fie de cooperare inter-instituțională. Ambii parteneri implicați, ADR Nord-Est și Asociația "Verde e Moldova" au recunoscut, prin propunerea ca zonă pilot a Rutei "Voievodul Ștefan cel Mare și Sfânt" în proiectul Be.CULTOUR, importanța acesteia.

Ruta cultural-turistică „Voievodului Ștefan cel Mare și Sfânt” parcurge circa 2.000 km și străbate douăzeci de localități din România și nouă localități din Republica Moldova oferind turiștilor o lecție de istorie și de spiritualitate prin intermediul obiectivelor turistice reprezentate de mănăstirile ctitorite, cetăților fortificate, hrubelor (beciurile domnești) vechi de peste 500 de ani, a căror continuitate s-a păstrat până în zilele noastre și, nu în ultimul rând, a muzeelor în cadrul cărora sunt organizate expoziții cu vestigii din timpul domniei Voievodului Ștefan cel Mare și Sfânt.

Aceasta este prima rută transfrontalieră din regiune, și promovează următoarele obiective turistice: cetăți (Suceava, Soroca, Neamț, Tighina), domenii de cultivare a viței-de-vie și de producere a vinului, podgorii și beciuri domnești (Cotnari, Mileștii Mici, Cricova, Purcari, Et Cetera, Panciu-Odobești etc.), mănăstiri ctitorite de voievod (Putna, Pătrăuți, Voroneț, Volovăț, Reuseni, Sfântul Ilie, Dobrovăț, Sfântul Nicolae Domnesc, Hârlău, Sfântul Nicolae Popăuți, Cuvioasa Parascheva, Biserica Tăierea Capului Sfântului Ioan Botezătorul, Biserica Adormirea

Maicii Domnului din Borzești-Bacău, Căpriana), muzee (Muzeul viei și vinului din Hârlău și Muzeul lui Ștefan cel Mare din Vaslui, Muzeul de Istorie și Etnografie din Mereni), Palatul Culturii din Iași, construit pe o veche ctitorie a voievodului, Curțile Domnești din Tg. Neamț și din Vaslui, Complexul rupestru de la Țîpova, Orhei, Saharna și Monumentul lui Ștefan cel Mare din Chișinău, precum și Podul Înalt pentru sărbătorirea victoriei obținute în lupta cu Imperiul Otoman.

Noua rută "Ștefan cel Mare și Sfânt" se bazează pe ruta existentă. În dezvoltarea acesteia se vor urmări două obiective:

O1. Extinderea rutei prin **inclusiunea altor obiective atât în România cât și în Republica Moldova;**

O2. Extinderea rutei în Ucraina, pentru a crea condițiile înregistrării rutei în **Rețeaua Rutelor Culturale Europene.**

Pentru a fi considerată internațională, Ruta cultural-turistică „Voievodul Ștefan cel Mare și Sfânt” trebuie să traverseze 3 state, de aceea extinderea traseului în Ucraina este un pas firesc de promovare și internaționalizare a rutei.

La conferința de lansarea a rutei, Serghei Humeniuk, consilier la Ambasada Ucrainei în Republica Moldova a menționat: „*Avem cel puțin 2 obiective turistice care se află în Ucraina, au legătură directă cu Ștefan cel Mare și pot fi incluse în rută: Cetatea Albă din regiunea Odesa și Cetatea Hotin din regiunea Cernăuți. Astfel, dacă aceste eforturi de extindere vor continua, atunci putem spune că această rută ar putea deveni un exemplu extraordinar de bun pentru noi proiecte transfrontaliere, precum ar putea fi cele în domeniul viticulturii.*”⁶¹

„Ruta «Voievodul Ștefan cel Mare și Sfânt» pare să fie foarte promițătoare, bazată pe cultură, tradiții și istorie. Mă bucur foarte mult să văd această inițiativă, în special în țările unde rutele culturale ale Consiliului Europei s-au dezvoltat destul de semnificativ în ultimii ani. De asemenea, mă bucură faptul că guvernele României, Republicii Moldova și Ucrainei sunt interesate de cooperare în acest sens. La momentul actual 47 de țări sunt parte a Acordului cu privire la rutele culturale ale Consiliului Europei. Sperăm că Moldova și Ucraina se vor alătura în scurt timp.”

*Stefano Dominioni, Director, Institutul European al Rutelor Culturale,
Consiliul Europei:*

În cadrul atelierelor de lucru au fost efectuate de către participanții la ateliere, mai multe propuneri pentru România, Regiunea de Nord-Est. Acestea sunt reprezentate în imaginea de mai jos, realizată cu ajutorul Google Map, de către experții ADR Nord-Est, în care punctele roșii reprezintă obiectivele cuprinse în versiunea actuală a rutei, iar cele cu albastru locațiile propuse.

⁶¹ <https://www.natura.md/ruta-cultural-turistica-voievodul-stefan-cel-mare-si-sfant-ar-putea-deveni-un-traseu-international> (accesat la 2.09.2022)

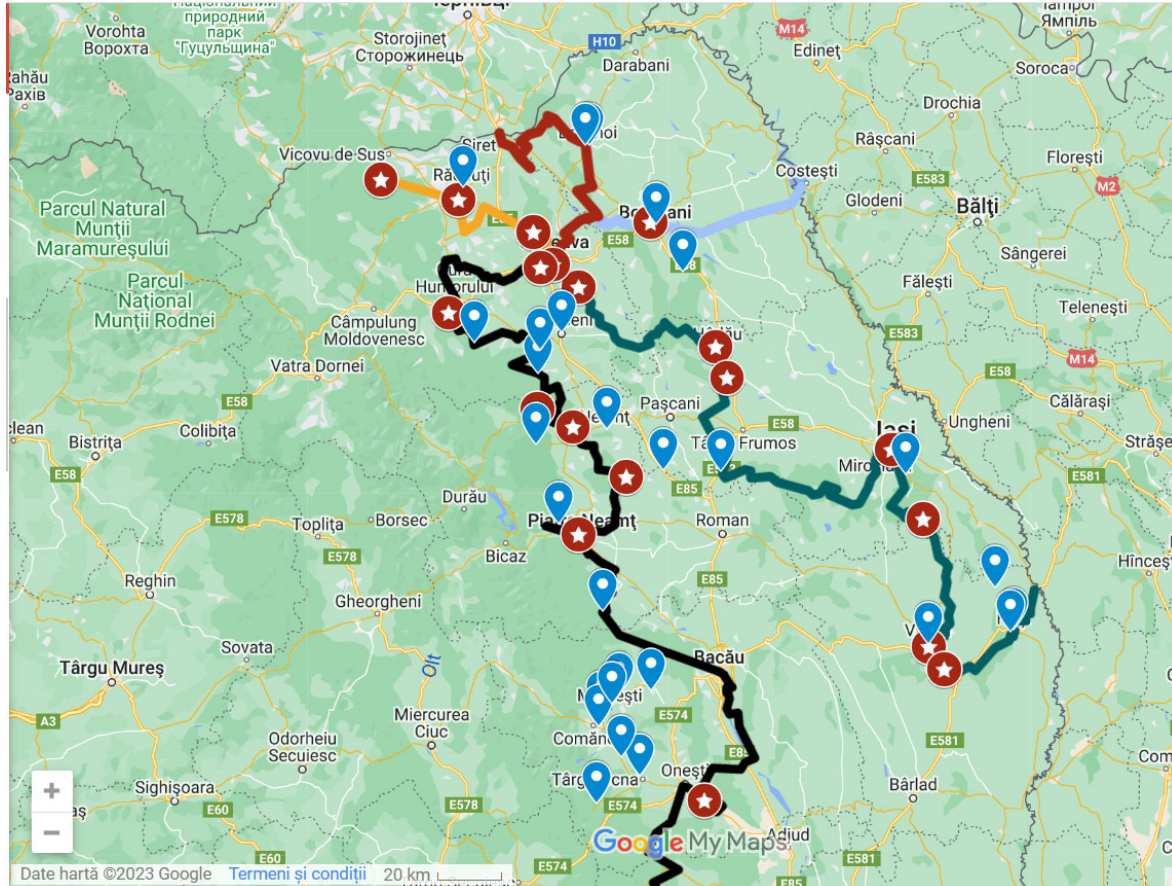

Figura nr. 16. Localizarea obiectivelor din Regiunea de Nord-Est, propuse în cadrul atelierelor Be.CULTOUR pentru a fi incluse în Ruta Voievodului "Ștefan cel Mare și Sfânt" (semnalizate cu pin albastru), raportate la obiectivele din Ruta actuală (semnalizate cu bulină roșie)

Noile obiective turistice propuse pentru România în cadrul atelierelor sunt următoarele:

Județul	Propuneri realizate în cel de-al doilea atelier de lucru (LWS2)
Bacău	Biserica Sf Paraschiva de la Hangani (la origine fort al lui Ștefan cel Mare) Muzeul Răzeșilor Găzari Salina Tg Ocna Conacul Rosetti-Tescanu de la Tescani Slănic Moldova Palatul Ghica de la Comănești Castelul Ghica de la Dofteana Mănăstirea Bogdana de la Onești Mănăstirea Măgura Mănăstirea Răducanu Biserica Precista din Bacău
Botoșani	Podul de la Coșula – complexul monahal de la Coșula Centrul istoric vechi (cuptoare medievale, beciuri)

	<p>Biserica de lemn Vârgolici (Dorohoi)</p> <p>Biserica "Sfântul Nicolae" Dorohoi</p> <p>Poiana celor 4 stejari ai lui Ștefan cel Mare de la Darabani</p>
Iași	<p>Codrii Iașilor</p> <p>Castelele și conacele din județul Iași</p>
Neamț	<p>Mănăstirea Tazlău (ctitorie ștefaniană)</p> <p>Mănăstirea Bistrița (turnul ctitorie Ștefan cel Mare și Sfânt)</p> <p>Parcul Natural Vânători Neamț</p> <p>Hanul Ancuței</p> <p>Depozitul de armăsari Timișești (legenda spune că ar fi pe locul unde erau hergheliile lui Ștefan)</p> <p>Cetatea Nouă a Romanului</p>
Suceava	<p>Slatina</p> <p>Râșca</p> <p>Biserica Albă de la Baia</p> <p>Biserica Bodgana, Rădăuți</p> <p>Mănăstirea Sfântul Ioan din Suceava</p>
Vaslui	<p>Episcopia Huși</p> <p>Podgoriile și cramele din zona Huși și Aerești, muzeul viticol la Liceul Agricol din Huși</p> <p>Muzeul Județean Ștefan cel Mare din Vaslui</p> <p>Movila lui Burcel</p>

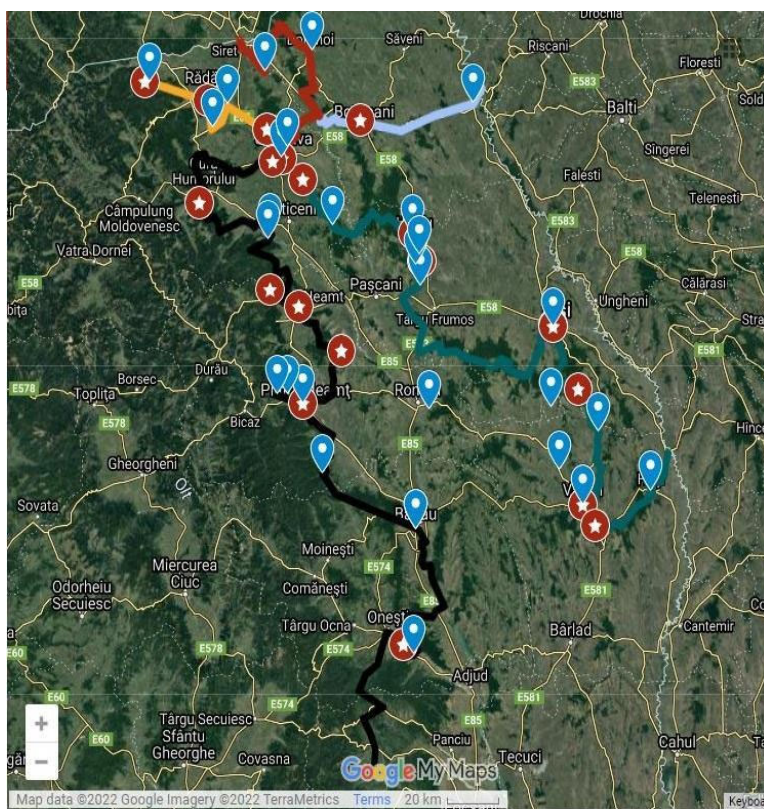

Figura nr. 17. Localizarea obiectivelor din Regiunea de Nord-Est, propuse în cadrul atelierelor Be.CULTOUR pentru a fi incluse în Ruta Voievodului "Ștefan cel Mare și Sfânt". Google Earth

În ceea ce privește Republica Moldova, nu au fost propuse de către Asociația "Verde e Moldova" noi obiective. În schimb, au fost recomandate lista de atracții turistice, realizată la constituirea Rutei Voievodului "Ștefan cel Mare și Sfânt". Acestea se află dispuse în apropierea celor 9 obiective ce fac deja parte din Rută. Le inserăm în tabelul de mai jos, cu descrierea realizată pe site-ul stephenthegreat.travel, prezența lor fiind importantă în planul de valorificare viitoare a Rutei.

Obiectivul din proximitate	Atracții turistice
<p>Mănăstirea Căpriana, ctitorită de Ștefan cel Mare, raionul Strășeni</p>	<p>Complexul Etno Cultural Vatra, 36 km față de Chișinău.</p> <p>Aici se desfășoară târguri, spectacole, expoziții de obiecte de artizanat, costume populare, gastronomie tradițională, ateliere, master-class-uri, locuri de joacă pentru copii, terenuri de sport și zonă de camping, evenimente de week-end de tip drumeții, astfel creându-se practic un parc industrial-cultural. Mai mult, se desfășoară festivitățile: Carnavalul copiilor, Festivalul medieval, Festivalul Identității Naționale.</p>
	<p>Vinăria „Chateau Cojușna”, 18 km față de Chișinău.</p> <p>Este unul dintre cei mai mari producători și exportatori de vinuri din Republica Moldova. Pe lângă partea de producere, dispun de un complex turistic dotat cu patru săli decorate în stiluri diferite, muzeu, terasă de vară, o terasă de observație pe acoperișul castelului, cu o vedere spectaculoasă spre zona din jur. Traseul turistic trece și prin orașelul subteran.</p>
	<p>Vinăria „Poiana”, 56 km față de Chișinău.</p> <p>Aici, în podgoriile vinăriei Poiana a fost filmat și unul dintre cele mai vestite filme produse în Republica Moldova, cu participarea actorilor moldoveni – „O șatră urcă la cer”, regizat de regizorul moldovean Emil Loteanu. Legenda conform căreia Poiana are drept simbol cerbul sprintar poate fi descoperită la vinărie.</p>
	<p>Conacul Zamfirache Ralli, Dolna, 36 km față de Chișinău.</p> <p>Conacul lui Zamfirache Ralli este o fostă reședință boierească construită de bogatul boier grec Zamfirache Ralli. Locul a devenit mai cu seamă cunoscut datorită faptului că a fost vizitat adeseori de cunoscutul poet rus Aleksandr Pușkin, exilat între 1821 și 1823 la Chișinău. Impresionat este că în Codrul din apropiere Dolnei sunt situate locurile „Izvorul Zamfira” și „Poiana Zamfira”, acolo Pușkin a întâlnit șatra de țigani și pe frumoasa Zamfira, le-a urmărit tradițiile și obiceiurile timp de 2 luni de vară, ca mai apoi să creeze poemul <i>Țigani</i>.</p>
	<p>Conacul „Manuc Bey”, 36 km față de Chișinău</p>

	<p>Acesta include următoarele edificii: Palatul lui Manuc, Casa vechilului, Clădirea contesei, Castelul de vânătoare, Turnul de veghe. Conacul este un monument de arhitectură înscris în Registrul monumentelor de cultură al Republicii Moldova. Conform istoriei, după terminarea războiului ruso-turc din 1806–12, Manuc Bei părăsește Bucureștiul și își lasă numeroasele sale afaceri pe mâinile unor oameni de încredere. Se mută pentru o scurtă perioadă la Sibiu, apoi, în anul 1815, Manuc se mută cu familia sa la Chișinău în Basarabia țaristă, unde cumpără cu 300.000 de lei de aur moșia Hîncești.</p>
<p>Rezervația cultural-naturală Orheiul Vechi, cetate și târg administrate de Pârcălabul Vlaicu, unchiul lui Ștefan cel Mare</p>	<p><i>Mănăstirea rupestră</i>, 54 km față de Chișinău. Ansamblul cuprinde circa 350 de vestigii rupestre (dintre care în jur de 100 reprezintă încăperi săpate de mâna omului și restul formațiuni carstice) grupate în șase complexe.[1] Două dintre acestea reprezintă mănăstiri bine delimitate, cu biserici subterane, galerii și chillii adiacente, în timp ce celelalte sunt – proporțional, de anvergură mai modestă.</p>
	<p><i>Vinăria Brănești</i>, 49 km față de Chișinău. Vinăria Brănești este amenajată într-o veche mină de calcar. Turiștii au ocazia să descopere galeriile subterane, să deguste vin în sălile special amenajate pentru degustări, să închirieze caze pentru păstrarea vinului, să participe la evenimentele culturale, care vor fi organizate în sala de spectacole a complexului turistic și să experimenteze viața în epoca de piatră.</p>
	<p><i>Casa-Muzeu „Alexandru Donici”</i>, 43 km față de Chișinău. Este un muzeu de rang național. Acesta este casa în care s-a născut poetul fabulist basarabean Alecu Donici. Casa este plasată în mijlocul unui mic parc, iar în preajmă se găsește o bisericuță a Donicilor, ridicată de tatăl poetului, mormintele de familie, precum și izvorul „Stânca”, amenajat de familia lui Dimitrie și a Elenei Donici. Mai mult, este adunată o colecție de publicații ale acelor vremuri, precum și documente și imagini care, într-un fel sau altul, au legătură cu viața fabulistului.</p>
	<p><i>Pensiunile turistice de la Orheiul Vechi</i>, 50-60 km față de Chișinău Printre acestea se numără: Eco Resort Butuceni, Vila Roz, Casa Mierii, Hanul lui Hânganu, Casa de sub Stâncă, Vatra Strămoșească, Beciul Vechi, Casa din Luncă, Casa Veche, Casa Părintească.</p>
	<p><i>Vinăria „Chateau Vartely”</i>, 49 km față de Chișinău. Originea numelui Vartely se regăsește în numele Orhei, cuvânt care în maghiară înseamnă „loc al cetății”. Chateau Vartely are o arhitectură deosebită și prezintă un adevărat deliciu peisajistic, fiind situat pe o colină de unde se deschide o priveliște ametoitoare.</p>
	<p><i>Complexul de Meșteșuguri „Arta Rustică”</i>, 67 km față de Chișinău.</p>

	<p>Este unul dintre cele mai reprezentative centre meșteșugărești din Republica Moldova. Aici poate fi descoperită colecția portului popular, colecția de covoare basarabene, colecția de covoare Moldovenești. De asemenea, este locul în care se desfășoară Festivalul Covorului, iar pentru cei interesați de meșteșugărie există Centrul de Instruire în domeniul meșteșugăritului - unicul centru în Republică dotat cu programe speciale de instruire coordonate și aprobate de către Ministerul Învățământului și Uniunea Meșterilor Populari din Moldova.</p>
<p>Cetatea Soroca, fortificație din timpul lui Ștefan cel Mare</p>	<p>Conacul lui Constantin Stamati, 237 km față de Chișinău Este un monument de arhitectură de importanță națională. Conacul a aparținut lui Constantin Stamati, care spre sfârșitul vieții, sa „retras” la domeniul respectiv, unde în 1869 se stinge din viață. Complexul muzeal include: conacul-muzeu, bustul și un tei vechi. Muzeul are 350 de articole, inclusiv: mobilier, cărți, fotografii, ziare și reviste ale epocii respective.</p>
	<p>Dealul Țiganilor, 156 km față de Chișinău. Capitala (neoficială) a romilor din întreg spațiul ex-sovietic. Se spune că toată munca de edificare a complexului rezidențial țigănesc de la Soroca, o muncă imensă, dar lipsită de bun gust arhitectural, a fost făcută de meșterii constructori aduși din Rusia special pentru acest scop.</p>
	<p>Muzeul de Istorie și Etnografie a orașului Soroca, 153 km față de Chișinău. Muzeul completează fericit lecția de istorie spusă de zidurile cetății lui Ștefan cu o colecție numeric impresionantă de exponate care atestă vechimea și tradițiile locuirii acestor meleaguri: obiecte descoperite în timpul săpăturilor arheologice la Soroca, Trifăuți și Vărvăreuca, mobilier de epocă, țesături, împletituri, ceramică și port popular.</p>
	<p>Lumânarea Recunoștinței, 157 km față de Chișinău. Această epopee extraordinară este consacrată tuturor monumentelor distruse ale culturii moldave. „Lumanarea Recunoștinței”, crescând din adancurile trecutului nostru, reprezintă un omagiu adus tuturor eroilor anonimi, care au păstrat cultura, limba și istoria Moldovei în paleta policromă a civilizației umane, inveșnicind, totodată, și memoria marelui autor al baladei „Miorita” – Ion Druță.</p>
<p>Satul Mereni, localitate de răzeși ctitorită de Ștefan cel Mare în 1475</p>	<p>Complexul Memorial „Capul de Pod Șerpeni”, 61 km față de Chișinău. A fost ridicat malul drept al Nistrului în amintirea soldaților sovietici căzuți în timpul operațiunii Iași-Chișinău din anul 1944, în cursul căreia trupele sovietice au forțat Nistrul. Lupta de la Șerpeni a fost una din cele mai sângeroase din istoria celui de-al Doilea Război Mondial.</p>
	<p>Castel Mimi, 40 km față de Chișinău.</p>

	<p>Castel Mimi este inclus în top 15 cele mai frumoase vinării din lume. Mai mult, este singurul castel din Republica Moldova. „Complexul turistic Castelul Mimi” cuprinde un muzeu, o galerie de artă pentru tinerii artiști, o sală de conferințe, un hotel, SPA, un restaurant, câteva ateliere de creație, atât de arte populare, cât și pentru gătit, precum și săli pentru evenimente.</p>
	<p>Vinăria Asconi, 29 km față de Chișinău. Este o vinărie de familie în incinta căreia există o pensiune turistică care este alcătuită din 12 căsuțe rustice cu arhitectură tradițională moldovenească și acoperiș din stuf, confecționat manual.</p>
	<p>Muzeul de Istorie și Etnografie al satului Mereni, 26 km față de Chișinău. Este inclus în registrul monumentelor istorice ocrotite de stat. Acesta reprezintă o bijuterie inedită prin istoria ce o poartă peste ani. A ținut piept mai multor încercări, căci, după colectivizare a servit drept Casă de Cultură, apoi sală de sport, bibliotecă, apoi din 1989 în această clădire se află muzeul de Istorie și Etnografie.</p>
<p>Târgul Chișinău/Buiucani, localitate, fostă proprietate a lui Pan Vlaicu, unchiul lui Ștefan cel Mare</p>	<p>Combinatul de Vinuri de Calitate „Mileștii Mici”, 14 km față de Chișinău. Dispune de o colecție de vinuri care a marcat faima întreprinderii pe piața internă și pe arena internațională a vinurilor. În luna august a anului 2005, „Colecția de Aur” Mileștii Mici a fost recunoscută de <i>Guinness World Records</i> ca fiind cea mai mare colecție de vinuri din lume și numără cca 1,5 mln. de butelii. Tot în același an este declarată de <i>Parlamentul RM</i> „Patrimoniul Cultural-Național al Republicii Moldova”.</p>
	<p>Muzeul Național de Artă de Moldovei Una dintre cele mai prestigioase instituții muzeale din Moldova. Este situat în centrul orașului Chișinău, în trei edificii: Casa Hertza, Casa Kligman și sediul central Dadiani. Muzeul mai deține în custodia sa și unul dintre cele mai valoroase monumente istorice din sec. XVI, <i>Biserica Adormirea Maicii Domnului din Căușeni</i> cu o pictură - unicat pentru Republica Moldova, realizată în anul 1763.</p>
	<p>Monumentul lui Ștefan cel Mare și Sfânt Este un monument închinat domnului moldovean Ștefan cel Mare (1457-1504), realizat în perioada 1925-1928 de sculptorul Alexandru Plămădeală și amplasat în Grădina Publică Ștefan cel Mare și Sfânt din municipiul Chișinău.</p>
	<p>Muzeul Național de Etnografie și Istorie Naturală A fost creat în octombrie 1889 în baza colecției exponatelor primei expoziției agrare din Basarabia, organizată sub inițiativa baronului A. Stuart. Edificiul muzeului (oficial – „Clădirea Muzeului Național de Etnografie și Istorie Naturală, fost Muzeu zoo-agricol și a</p>

	meșteșugurilor populare”) este un monument de arhitectură de însemnătate națională, introdus în Registrul monumentelor de istorie și cultură a municipiului.
	Muzeul de Istorie al orașului Chișinău – Turnul de Apă Numit și Castelul de apă este un monument de arhitectură și artă de însemnătate națională, introdus în Registrul monumentelor de istorie și cultură a municipiului Chișinău. Edificiul a fost zidit la sfârșitul secolului al XIX-lea după un proiect întocmit de Alexander Bernardazzi, pe cel mai înalt punct al orașului de la acea perioadă. Muzeul este cunoscut ca Turnul de apă, deoarece aici la început își avea sediul instituția furnizoare de apă potabilă din orașul gubernial.
	Muzeul Național de Istorie al Moldovei Muzeul Național de Istorie a Moldovei se numără printre cele mai importante instituții muzeale din Republica Moldova, atât din punctul de vedere al patrimoniului său, cât și al prestigiului științific. Astăzi Muzeul Național de Istorie a Moldovei deține 348 619 piese de patrimoniu, a căror tipologie diversificată surprinde profilul Moldovei de-a lungul secolelor, din erele preistorice până în prezent, atestând habitatul uman, fapte, evenimente, portrete de personalități.
	Combinatul de vinuri „Cricova”, 16 km față de Chișinău. Reprezintă un complex subteran unic, cunoscut în întreaga lume pentru labirinturile sale imense și în special pentru vinurile sale excelente. I s-a decernat cea mai înaltă distincție de stat <i>Ordinul Republicii</i> , Combinatul de vinuri Cricova fiind unica întreprindere vinicolă care deține acest premiu.
Cetatea Tighina, fortificație de pământ din timpul lui Ștefan cel Mare	Complexul Memorial „Piața Eroilor”, 78 km față de Chișinău Este recunoscut ca mormântul în care au fost îngropați mai mult de 800 de soldați, lucrători ai Armatei Roșii care au căzut în timpul eliberării orașului Bender în 1944.
Mănăstirea Țipova, complex rupestru de pe Nistru, asociată în legende cu Ștefan cel Mare	Hanul lui Hânganu, 97 km față de Chișinău Este pensiunea turistică a familiei Hânganu, care oferă spre cazare camere decorate în stil rustic cu elemente arhaice și decor în stil tradițional.
	Mănăstirea Saharna, 106 km față de Chișinău Este una din cele mai vechi așezăminte monahale din cadrul Bisericii Ortodoxe din Republica Moldova. Ansamblul monastic este compus din două mănăstiri: una rupestră (Bunăvestire) și alta terestră (Sf. Treime).

Stejarul lui Ștefan cel Mare de la Cobălea	
Ștefan-Vodă, regiune vitivinicolă cu indicație geografică protejată	Gospodăria meșterului popular Pavel Țăranu , 126 km față de Chișinău Pavel Țăranu construiește case din stuf și lozie. În urmă cu câțiva ani, meșterul a decis să-și creeze un atelier, „Meșterul-Faur”, unde peste 90 de copii au învățat să împletească din lozie. Pe lângă coșuri, jucării și mobilă împletită din lozie, meșterul confecționează și motociclete.
	Complex Turistic Purcari, Vinăria Purcari , 112 km față de Chișinău Château-ul este recunoscut în toată lumea pentru vinurile sale super-premium, care au adunat pe parcursul secolelor peste 200 de distincții la cele mai prestigioase concursuri internaționale – Decanter, Challenge International du Vin, Concours Mondial de Bruxelles, International Wine and Spirit Competition, dar și legendara apreciere la curtea regală a Marii Britanii.
	Complex vitivinicol „ET Cetera” , 119 km față de Chișinău Este o vinărie de familie al cărei scop este cultivarea strugurilor și producerea vinului, care reflectă caracterul autentic al pământului Moldovenesc

Membrii comunității Be.CULTOUR au fost consultați cu privire la noile rute care ar putea fi dezvoltate în zona transfrontalieră, în cooperare cu Republica Moldova. Propunerile de noi rute au fost următoarele:

	Rute culturale
Anima Holidays	Ruta A.I.Cuza Traseul Zona de război Traseul evreiesc
Asociația Ținutul Zimbrului	Cucuteni, Scriitori, perioada războaielor,
Bonaventura Travel	”Pe urmele lui Ștefan cel Mare”, de la Borzești la Putna.
Centrul de Informare Turistică Iași	Cultura Cucuteni Itinerar Mihai Eminescu
Consiliul Județean Neamț	Ruta siturilor arheologice din Moldova Ruta Civilizației Cucuteniene pe teritoriul României Ruta personalităților culturale (literare, artistice, științifice). Oameni de valoare din Moldova
CNIPT Botoșani	Ruta de prezentare a meșterilor populari și a tradițiilor
Județul Botoșani	Ruta personalităților
Primăria Iași	Cucuteni
Primăria Piatra Neamț	Ruta bisericilor de lemn din România Ruta civilizația lemnului în România
NN	Ruta Viinurilor lui Ștefan cel Mare

Sursa. Chestionar realizat în etapa de dezvoltare a Planului de acțiune, EU SURVEY, răspunsurile la întrebarea "Credeți ca ar exista o rută nouă culturală, care să promoveze noi obiective turistice și destinații care ar putea îmbogăți turismul cultural în Regiunea Nord-Est a României?"

5.2. Planul de dezvoltare a destinației pe principiile economiei circulare

Un **plan de management** este o "declarație de intenție pentru gestiunea unei destinații pe o perioadă stabilă de timp, ce articulează rolurile diferitelor părți interesate, ce identifică acțiunile ce urmează să fie întreprinse și modul în care vor fi repartizate resursele"⁶².

În situația ariei pilot Ruta "Ștefan cel Mare și Sfânt", datorită întinderii teritoriului și multitudinii stakeholderilor, managementul destinației, pentru a favoriza trecerea la economia circulară, va fi unul care va presupune o distribuție a responsabilităților către actorii din turism care trebuie, fiecare în parte, să ia măsurile adecvate de trecere de la economia liniară la economia circulară.

Astfel, asumarea unei treceri la principiile economiei circulare și ale Pactului Verde European trebuie să se facă pe toate nivelurile lanțului serviciilor turistice.

Drept urmare, managementul activității pentru zona pilot, va avea în vedere:

(1) Planul de acțiune și priorități de dezvoltare a Rutei "Ștefan cel Mare și Sfânt" (capitolul 5);

(2) Plan de acțiuni și responsabilități asumate de diferitele categorii de actori, de la niveluri diferite ale lanțului de valori ale serviciilor turistice (prezentat în continuare).

Trecerea către economia circulară presupune orientarea către principiile acesteia (*Cele Mai Bune Practici de Economie Circulară În Industria Turismului. Ghid CenTOUR, 2022*), prezentate în tabelul următor:

<p>Reciclarea gunoiului și evitarea poluării</p> 	<p>O economie circulară dezvăluie și proiectează impactul negativ al activității economice care provoacă daune sănătății umane și sistemelor naturale, cum ar fi emisiile de CO₂, substanțe periculoase, materiale nereciclabile;</p>
<p>Menținerea utilizării produselor și materialelor</p> 	<p>Produsele și materialele trebuie păstrate în economie cât mai mult timp posibil. Prin proiectarea și utilizarea produselor și componentelor astfel încât acestea să poată fi refolosite, reparate și refabricate;</p>
<p>Regenerarea sistemelor naturale</p> 	<p>În natură, nu există un concept de deșeură. Totul este hrană pentru altceva. În loc să încercăm pur și simplu să facem mai puțin rău, ar trebui să ne propunem să facem bine. Prin returnarea nutrienților valoroși în sol și alte ecosisteme, ne putem îmbunătăți resursele naturale. Dar, de asemenea, prin încetarea utilizării resurselor neregenerabile sau</p>

⁶² www.visitlondon.co.uk

	acționând în mod activ ca supraveghetor al pământului.
--	--

De asemenea, planul de management trebuie să aibă în vedere o perspectivă dinamică asupra situației prezente dar și asupra tendințelor în turism. Conform OMD, OCDE și WTTC, acestea sunt (Curtea de Conturi Europeană, 2021):

- Cultural și experiență locală;
- Opțiunea pentru călătorii personalizate;
- Turismul de wellness;
- Opțiunea către destinații apropiate;
- Preocuparea pentru siguranță/sănătate;
- Digitalizarea pe toate etapele lanțului de servicii;
- Deschidere către cultura și experiența locală;
- Preocuparea pentru sustenabilitate.

Comportamentul turistic evoluează și în trecerea către economia circulară în turism, turiștii sunt parte activă deoarece alegerea în organizarea și derularea călătoriilor a unor opțiuni de transport sau de cazare, care sunt prietenoase cu mediul înconjurător, le aparține. Pentru ca însă această alegere să fie posibilă, opțiunile sustenabile, circulare, trebuie să fie disponibile la nivelul industriei.

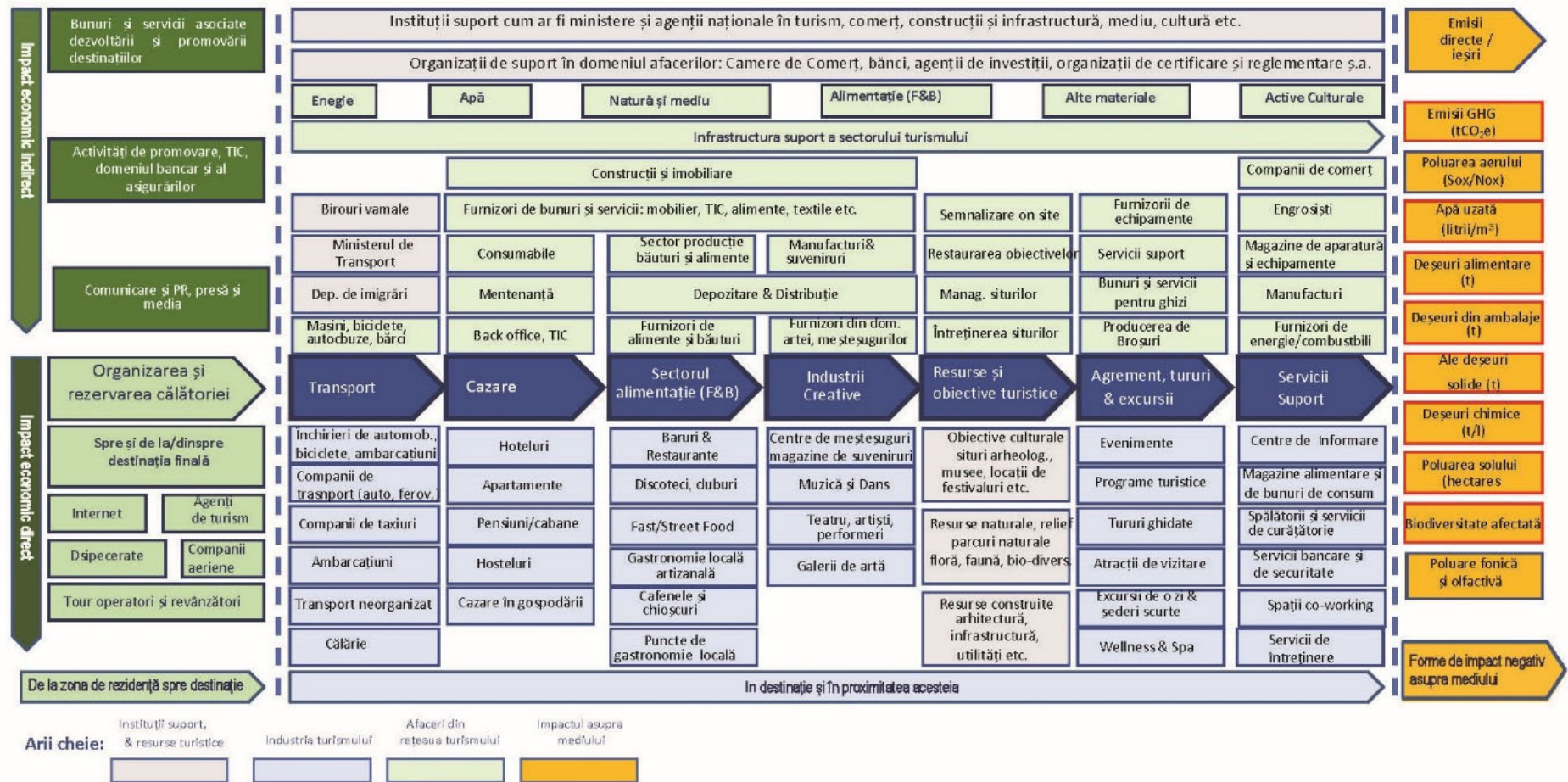

Figura nr. 18. Tendințe în turism

Sursa: Curtea de Conturi Europeană, pe baza analizei documentelor furnizate de OMT, de OCDE și de WTTC (Curtea de Conturi Europeană, 2021).

De multe ori actorii din turism nu înțeleg complexitatea acestui sector. Involuția sau stagnarea din turism se datorează de multe ori și ideii preconcepute că "a face turism este simplu" și că "dacă ai fost turist, poți face afaceri în turism". Turismul românesc are nevoie de profesionalizarea tuturor actorilor implicați în acest eco-sistem complex. Poate mai mult ca în alte domenii, o acțiune greșită influențează în lanț derularea unei etape ulterioare.

Lanțul serviciilor în turismul circular Regiunea Nord-Est. Estimarea impactului asupra mediului

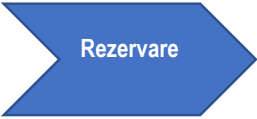
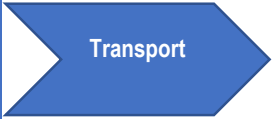
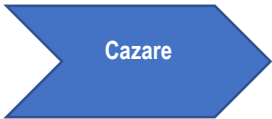
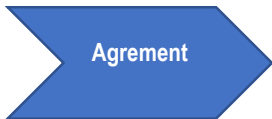

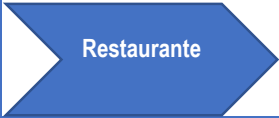

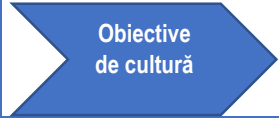
Adaptată de autori după Tourism Value Chain, UN Environment from ITC UNWTO (2015)

În figura de mai sus sunt prezentate etapele lanțului serviciilor turistice, din momentul în care turistul își planifică concediul, continuând cu etapa ce corespunde derulării acestuia și până la revenirea în localitatea de reședință. Satisfacția totală a unui sejur este dată de suma satisfacțiilor parțiale, ce corespund interacțiunilor pe care turistul le are în fiecare locație, la vizitarea fiecărui obiectiv turistic, în discuțiile cu membrii comunități locale etc.

Din acest motiv, datorită multitudinii de actori implicați în acest proces, managementul unei destinații este poate cea mai dificilă activitate, singurele instrumente aflate la dispoziție fiind consensul, comunicarea, planificarea participativă, guvernanta participativă.

Pentru a facilita implementarea planului Be.CULTOUR de turism cultural circular, în tabelul de mai jos sunt enumerate o serie de modalități concrete de transpunere în practică a pilonilor turismului circular, dar și o serie de exemple de bune practici care ar putea servi drept inspirație mai multor tipuri de organizații din sectorul turismului.

			
			
<p>Conectare cu clienții și promovarea principiilor de turism circular promovate de operatorii de turism (platforma de rezervare a unei cazări sustenabile);</p> <p>Selectarea unor platforme care contribuie la reducerea amprentei de CO2;</p>	<p>Focus: reducerea consumului de energie, reducerea poluării ;</p> <p>Înlocuirea combustibililor și autovehiculelor cu energie verde;</p> <p>Încurajarea folosirii transportului public în detrimentul celui individual ;</p> <p>Mobilitate verde pentru turiștii care au la dispoziție mașini electrice;</p>	<p>Focus: Reducere, Redesign/Reproiectare;</p> <p>Eliminarea deșeurilor și a poluării;</p> <p>Reducerea ambalajelor de plastic;</p> <p>Reutilizarea materialelor de construcții;</p> <p>Certificare în ecoturism;</p> <p>Instalații cu folosirea rațională a resurselor (robineți, sisteme de iluminat) ;</p> <p>Instalare gropi de colectare ape pluviale ;</p> <p>Sortare selectivă deșeuri ;</p>	<p>Folosirea de mijloace de transport și a resurselor regenerabile ;</p> <p>Introducerea de programe colaborative de consum, prin care sunt implicați locuitorii în experiența turistică;</p> <p>Folosirea energiei produse on-site;</p>

		<p>Utilizarea de resurse de energie regenerabilă ;</p> <p>Educarea angajaților și conștientizarea surselor de pierdere;</p> <p>Proceduri de achiziții conform cu EMAS și criteriile economiei circulare;</p> <p>Rinternalizarea unor activități pentru controlul stocurilor și a consumului (spălătorie, producție pâine.</p>	
			
			
<p>Focus: refuză</p> <p>Înlocuirea mapelor de plastic și a ecusonelor de plastic cu materiale reciclabile ;</p> <p>Eliminarea paielor din plastic ;</p> <p>Refolosirea mobilierului;</p> <p>Donarea mobilierului ce nu mai este utilizat</p>	<p>Focus : refolosire</p> <p>Reutilizarea surplusului de alimente;</p> <p>Păstrarea în uz a produselor și materialelor;</p> <p>Reducerea risipei de alimente;</p> <p>Reducerea risipei de alimente prin introducerea unei aplicații specializate;</p> <p>Cultivarea propriilor legume.</p>	<p>Regenerarea sistemelor naturale;</p> <p>Programe Zero Waste Adventure (organizarea de excursii cu zero-deșeuri);</p> <p>Delimitarea unor destinații cu obiectiv "zero carbon";</p> <p>Resorturi în natură cu surse naturale de energie;</p> <p>Introducerea de certificări cum ar fi "Environmental Label" (FR) care explică impactul fiecărei acțiuni asupra mediului;</p> <p>Construcții neinvazive, cu folosirea</p>	<p>Utilizarea de mobilier realizat din materiale neinvazive, eventual din material lemnos reciclat în proximitatea obiectivelor Rutei și de alte sisteme de afișaj din materiale reciclate (upcycling);</p> <p>Gestiunea vizitatorilor pentru a evita consumul intens de resurse;</p> <p>Reutilizarea vechilor locații culturale/site-uri și conace abandonate în centre muzeale sau locații de cazare.</p>

		materialelor și a arhitecturii locale; Adoptarea unor specii periclitare pentru regenerarea sistemelor naturale.	
--	--	---	--

Realizat de autori. Adaptat după: <https://circulartourism.eu/resources/handbooks> ([accesat la 01.07.2022](#))

Parcursul de la turismul linear la cel circular pentru Ruta „Ștefan cel Mare și Sfânt” ar trebui să fie asumat de către toți actorii implicați în lanțul valoric al turismului, sau măcar de o mare parte a acestora, prin schimbarea parcursului și prin regândirea modului în care sunt utilizate resursele. Prezentăm acțiunile structurate pe etape ale lanțului de servicii, structurate pe fazele pe care le parcurge turistul în realizarea călătoriei, și pe organizațiile implicate.

5.3. Lista priorităților în dezvoltarea turismului cultural circular pe marginea Rutei Voievodului ”Ștefan cel Mare și Sfânt”. Relația cu ariile de inovare

Procesul de co-creare derulat pe parcursul celor trei ateliere a condus la realizarea planului de dezvoltare a destinației, pe principiile economiei circulare.

PRIORITĂȚI. ACȚIUNI ȘI SOLUȚII DE AFACERI	PROVOCĂRI ABORDATE	ARII DE INOVARE	ACTORI IMPLICAȚI
1. Marketing digital și prezență online optimizată, a teritoriului și a resurselor culturale ce fac parte din Ruta Voievodului Ștefan cel Mare și Sfânt (Inovare-tehnologizare-digitalizare)	<p>Informația și promovarea online ar trebui să fie de calitate, relevantă și inspirațională, conectată la nevoile / specificul turiștilor care sunt responsabili față de mediu și față de resursele destinației;</p> <p>Lipsa unor statistici și a unor informații generate de aplicațiile online care ar permite adaptarea produselor turistice la nevoile diferitelor categorii de turiști;</p> <p>Prezență redusă în mediul digital;</p>	<p>Experiența patrimoniului senzorial</p> <p>Experiență de călătorie spirituală</p> <p>Patrimoniul Industrial</p> <p>Natura ca patrimoniu</p> <p>Rural co-living</p> <p>Semnificații contemporane ale patrimoniului</p>	<p>ONG-ul „BÂTCA DOAMNEI”;</p> <p>Real Tour RO;</p> <p>Departamentele de turism din comunitățile selectate;</p> <p>Autoritățile publice;</p> <p>Administrarea tuturor siturilor de patrimoniu de pe ruta StGS.CIT (Centrele de Informare Turistică);</p> <p>Administratori de muzee;</p> <p>Curatori de situri culturale;</p> <p>Sectorul de afaceri al turismului.</p>

	Marketing/ promovare inconsistentă;		
1.1.	<p>Ruta virtuală „Ștefan cel Mare”. Realizarea unei aplicații de realitate virtuală (VR), care va include 29 de tururi virtuale și care va fi dezvoltată într-un interval de 4 ani (documentație de teren, digitalizarea resurselor în teren, producerea materialului filmat, dezvoltarea și testarea platformei);</p>		
1.2.	<p>Patrimoniul cultural. O călătorie virtuală. O calitate îmbunătățită a promovării virtuale a Rutei Ștefan cel Mare și Sfânt și o prezență internațională extinsă a celor 29 de situri, și a inițiativelor de turism circular, prin intermediul unei platforme care va integra tururile virtuale interactive Matterport 3D⁶³, dezvoltate în doi ani, ca o aplicație ce oferă soluții complexe de prezentare (tururi virtuale și elemente interactive);</p>		
1.3.	<p>Optimizarea site-ului stephanstravel.info prin completarea informațiilor plasate pe site (informații de acces, orar de acces, ghizi locali care pot împărtăși istoricul locului ș.a.);</p>		
1.4.	<p>Dezvoltarea unei aplicații bazată pe user-generated-content și pe crearea unui mecanism de motivare a vizitatorilor să încarce informații și conținut.</p>		
1.5.	<p>Prezența digitală îmbunătățită pe internet: - pe principalele platforme de rezervare, prin descrierea traseului și a destinațiilor traversate; -pe pagina de internet a rutei (www.stephenthegreat.travel), cu activități și experiențe suplimentare care pot ridica interesul turiștilor pentru sejururi mai lungi;</p>		
1.6.	<p>Crearea unui sistem de informare digitală cu privire la caracterul circular al produselor, în baza unor soluții QR. Soluția va asigura trasabilitatea produselor și turiștii vor fi informați cu privire la componenta circulară a produselor / serviciilor. (Bază de date operată de specialist IT / corelată la site-urile de turism);</p>		
1.7.	<p>Aplicație (APP) de interpretare a informațiilor turistice și a locațiilor de pe ruta ȘMS, în diferite limbi străine, cu explicații ale obiectivelor și cu prezentarea altor oferte conexe din destinație. Conectarea aplicației la coduri QR ce vor fi amplasate în locațiile promovate în rută.</p>		
1.8.	<p>Integrarea unui sistem de monitorizare online (integrat în soluțiile APP sau pe site) de analiză a satisfacției turistice, de analiză a profilului vizitatorilor Rutei și a satisfacției acestora.</p>		

⁶³ produs vizual ce transpune orice spațiu construit într-un model digital, imersiv și interactiv.

<p>2. Îmbunătățirea informării turistice și a interpretării patrimoniului de-a lungul Rutei culturale "Ștefan cel Mare și Sfânt"</p>	<p>Program redus de vizitare a unor obiective, cu informații neclare privind accesul și orarul;</p> <p>Dificultăți în vizitarea unor obiective (de ex. Cramele Cotnari);</p> <p>Semnalizare inexistentă sau necorespunzătoare;</p> <p>Lipsa unor rețele de transport public între obiectivele Rutei;</p> <p>Starea precară a unor monumente;</p> <p>Lipsa informațiilor în alte limbi străine;</p> <p>Număr redus de ghizi specializați și accesarea dificilă a informației din partea comunității locale);</p> <p>Acces dificil la unele locații;</p> <p>Strategiile de promovare au fost create în perioada comunistă și nu corespund din punct de vedere teoretic cu sensul inițial al monumentelor;</p> <p>O serie dintre informațiile prezentate la monumente (de ex. tehnicile de realizare a frescelor) nu sunt validate științific</p> <p>Nevoie de documentare suplimentară a</p>	<p>Experiența patrimoniului senzorial;</p> <p>Semnificațiile contemporane ale patrimoniului;</p> <p>Experiență de călătorie spirituală;</p> <p>Natura ca patrimoniu;</p> <p>Experiența patrimoniului industrial;</p>	<p>CNIPT-urile existente pe traseul rutei;</p> <p>Autorităților locale;</p> <p>Facultatea de Geografie "Universitatea Al. I. Cuza" din Iași</p> <p>Asociațiile Regionale de Turism / OMD-urile;</p> <p>IMM-uri din turism și din industriile creative;</p> <p>CERC – Centrul de Resurse și Cercetare în Turism.</p>
--	--	--	---

	conexiunii monumentelor cu personalitatea Voievodului "Ștefan cel Mare și Sfânt"		
2.1.	„ Cunoaște-ți istoria, cunoaște-te pe tine însuși! ” Centru pilot de informare turistică, complet digitalizat, construit conform standardelor nZEB, în Municipiul Botoșani;		
2.2.	Realizarea unei hărți interactive (a unei „mega-hărți”) care să cuprindă toate obiectivele din Regiunea de Nord-Est și care să inter-coreleze toate ofertele turistice, evenimentele și experiențele din domeniul turismului și turismului circular;		
2.3.	Calitate îmbunătățită a serviciilor livrate în teren vizitatorilor, luând în considerare diferite profiluri de vârstă: -informație; -accesibilitate; -interpretare; -servicii de ghidaj; -suveniruri; -semnalizare. Toate produsele și serviciile vor fi dezvoltate folosind materiale reutilizate/reciclate (cum ar fi, de exemplu, panouri vechi din lemn, suveniruri). produse cu respectarea mediului, din materiale naturale sau reciclate).		
2.4.	Crearea unui info-sheet care să cuprindă orarul de acces al monumentelor incluse în rută. Postarea pe site-ul rutei a acestor informații.		
2.5.	Crearea unui sistem personalizat de semnalizare turistică (de acces, stradală, de proximitate etc.), în completarea semnalizării Rutei, ce va fi realizată de partenerii din Republica Moldova (Agenția de Investiții Moldova);		
2.6.	Monitorizarea calității informației oferite la obiectivele ce sunt parte din Rută și unde este cazul, validarea științifică a unor elemente de interpretare turistică.		
2.7.	Optimizarea informării turistice la fiecare obiectiv în parte, conform fișelor de evaluare în teren, realizate în 2022 în cadrul proiectului Be.CULTOUR.		
3.Integrarea principiilor economiei circulare și diseminarea unor modele de bune practici la nivel de regiune. Folosirea creativă a resurselor naturale și antropice existente, pentru crearea de noi	Poluarea peisajului natural și cultural Pierderea tradițiilor și dispariția meșterilor populari Lipsa unui tururi multilingvistice pe	Experiența patrimoniului senzorial Experiența călătoriei spirituale Natura ca patrimoniu	Tour operatori ONG-uri locale CNIPT-urile existente pe traseul rutei; Autorităților locale; Asociațiile Regionale de Turism / OMD-urile;

<p>produse și experiențe turistice circulare.</p>	<p>diverse tipuri de turism</p> <p>Dificultăți în vizitarea unor obiective (de ex. Cramele Cotnari)</p>		<p>Asociația Bison Land;</p> <p>Administrația Parcului Vânători-Neamț;</p> <p>IMM-uri din turism și din industriile creative;</p> <p>Direcțiile de Agricultură;</p> <p>Direcțiile de Cultură.</p>
<p>3.1.</p>	<p>Patrimoniul REVE (REvitalizarea patrimoniului VErnacular). Rețea de centre de patrimoniu pentru interpretarea patrimoniului material și imaterial, cu folosirea caselor de lemn strămutate, cărora li se dă o nouă funcționalitate;</p>		
<p>3.2.</p>	<p>Piețe locale pilot care vor include în circulație produse alimentare și produse locale, în apropierea a cel puțin 2 situri importante de patrimoniu de pe traseul Rutei „Ștefan cel Mare și Sfânt” din mediul rural; Extinderea modelelor existente în Iași (Gust de Iași) și Suceava (Piața locală Din Drag de Bucovina);</p>		
<p>3.3.</p>	<p>Integrarea inițiativelor de re-cycling și up-cycling în pachetele comercializate de operatorii de turism (strămutarea caselor vechi, folosirea lemnului vechi reciclat, mobilier vechi reutilizat etc.); Promovarea inițiativelor existente (Bucovina Brunch, Ambulanța Căsuțelor Bucovinene, iaBucovina, Asociația Mai Bine). Multiplicarea exemplele REDU și Cuib și în industria turismului, cu implicarea industriilor creative;</p>		
<p>3.4.</p>	<p>O linie de transport public verde, care să asigure transportul cel puțin bilunar între cele mai importante locuri ale traseului;</p>		
<p>3.5.</p>	<p>Încurajarea inițiativelor de car-sharing, cu autovehicule electrice, în destinațiile care au un flux mare de vizitatori.</p>		

<p>4. Crearea de noi activități turistice centrate pe experiența în natură. Abordare holistică a patrimoniului natural și cultural</p>	<p>Oferta turistică relativ limitată pe parcursul Rutei;</p> <p>Valorificarea insuficientă a patrimoniului natural al zonei;</p>	<p>Experiența patrimoniului senzorial</p> <p>Experiența călătoriei spirituale</p> <p>Natura ca patrimoniu</p> <p>Conviețuire în mediul rural</p>	<p>Consiliul Județean și CNIPT Botoșani (trasee velo) și alte autorități locale</p> <p>Tour operatori</p> <p>ONG-uri locale</p> <p>Autorităților locale;</p> <p>Asociația Bison Land;</p> <p>Administrația Parcului Vânători-Neamț;</p> <p>IMM-uri din turism și din industriile creative;</p> <p>Centre de Cercetare în Turism.</p>
<p>4.1.</p>	<p>Patrimoniul cultural din Ținutul Zimbrului</p> <p>Cooperarea la nivel local și implicarea diferitelor grupuri de interes se vor realiza plecând de la experiența pe care membrii echipei au acumulat-o în comunicarea cu comunitatea, va permite îmbinarea cu succes a celor 3 domenii de inovare.</p>		
<p>4.2.</p>	<p>Platforma nomazilor digitali</p> <p>Dezvoltarea regiunii ca destinație pentru persoanele cu înaltă calificare, ce pot lucra la distanță (nomazii digitali), printr-o experiență curatorială care să implice actorii locali din turism. Se are în vedere crearea unor facilități care să permită celor ce optează să lucreze la distanță, într-o destinație atractivă, să aibă o călătorie spirituală și transformatoare, cu experiențe unice, diferite de soluțiile existente în prezent pe piață.</p>		
<p>4.3.</p>	<p>Creșterea interactivității și a loialității vizitatorilor, prin dezvoltarea unei aplicații de geocatching și treasure hunt, cu alocarea de premii la finalul experienței și a unui sistem de recompense pentru turiștii ce parcurg Ruta integral, sau anumite segmente.</p>		
<p>4.4.</p>	<p>Dezvoltarea unor workshopuri în domeniul culturii rurale, în comunitățile rurale, pentru creșterea duratei de ședere și pentru dezvoltarea de experiențe „lente” în natură / slow tourism (cultură tradițională, activități în natură, tehnici de construire cu materiale naturale, gastronomie locală etc.).</p>		

4.5.	Crearea unei rețele de trasee velo pentru Ruta culturală , prin destinații rurale care să descopere turiștilor povești legate de istoria locurilor. Rețeaua velo va folosi ca facilități de cazare eco-lodges și produse legate de principiile circularității.		
4.6.	Dezvoltarea de activități turistice în comunitățile rurale de pe parcursul Rutei. Realizarea unor ateliere de proiectare pachete turistice cu agențiile de turism din România și Republica Moldova, interesate de promovarea Rutei.		
4.7.	Extinderea Rutei „Ștefan cel Mare și Sfânt” prin includerea altor obiective turistice adiționale la traseul existent, conform propunerilor consemnate în planul local de acțiune Be.CULTOUR și conform acordului cu Republica Moldova;		
4.8.	Armonizarea cu oferta turistică a Drumului Ștefanian și identificarea unei complementarități a experiențelor turistice circulare cu oferta Rutei „Ștefan cel Mare și Sfânt”		
4.9.	Organizare de tururi de degustare a vinurilor , organizate folosind principiile turismului circular pe cel puțin 80% din lanțul de servicii (VS).		
4.10.	Includerea Parcului Vânători-Neamț în Ruta „Ștefan cel Mare și Sfânt” și integrarea experiențelor asociate în oferta turistică a Rutei.		
5	Management inovativ al Rutei „Ștefan cel Mare și Sfânt” și dezvoltarea / managementul destinației cu dezvoltarea turismului circular. Măsuri generale și consolidarea competențelor instituționale	Preocupări limitate privind economia circulară și dezvoltarea sustenabilă a turismului Lipsa unor parteneriate locale eficiente cu toți stakeholderii implicați în promovarea turistică; Supra-aglomerarea unor locații în weekend	Toate arile de inovare Stakeholderii identificați în cadrul primului atelier LWS1 Membrii comunității Be.CULTOUR ADR Nord-Est Tour operatori Autorităților locale;
5.1	Crearea unui centru transfrontalier de excelență în turism sustenabil cu sprijinul universităților și clusterelor regionale		
5.2	Formularea unui set de valori (și a unor mesaje convingătoare pentru industria turistică) care să reflecte poziționarea turismului regional în raport cu turismul durabil și circular; Diseminarea acestora și includerea în strategiile județene și pe site-urile asociate, în perioada următoare (ca o șansă la turismul de calitate în Regiunea de NE)		

5.3	Dezvoltarea unui plan anual de comunicare cu stakeholderii din turism , pe tema turismului circular, care va include activități de informare, promovare și consultare			
5.4	Cercetare / studiu de marketing privind segmentele de turiști atrase de Ruta ȘMS, profilul acestora, tipul de experiență dorită, așteptările lor, dar și vis a vis de comportamentul lor de consum al "turismului circular";			
5.6.	Webinarii organizate pentru membrii ecosistemului regional de turism , pentru promovarea principiilor de turism circular (1 seminar la fiecare 2 luni, organizat prin rotație de centrele de cercetare în turism, institute de cercetare, și alți stakeholderi relevanți pentru turismul circular la nivel regional / membrii ai comunității locale Be.CULTOUR).			
5.7.	Informarea și încurajarea destinațiilor (OMD-urilor sau administrațiilor locale) să adere la inițiativa MST – Măsurarea Sustenabilității în Turism , coordonată de UN Statistical Commission și să folosească Sistemul european de indicatori de turism , ce vizează în mod specific destinațiile turistice. El este conceput ca un proces de monitorizare, gestionare și asigurare a durabilității unei destinații turistice, controlat și coordonat la nivel local. (Comisia Europeană, Direcția Generală Întreprinderi și Industrie, 2014)			
5.8.	Crearea unei politici comune a actorilor relevanți din România și Republica Moldova , de dezvoltare și promovare transfrontalieră a Rutei "Ștefan cel Mare și Sfânt".			
6	Optimizarea competențelor operatorilor de turism privind dezvoltarea produselor de turism circular	Competențe reduse ale actorilor locali privind turismul circular; Lipsa personalului de specialitate, cunoscător de limbi străine (de ex. muzeografi)	Toate ariile de inovare	Asociațiile regionale de turism Autoritățile publice locale Operatorii de turism ADR Nord-Est Universitățile din Regiunea de NE și centrele de cercetare și formare în turism
6.1	Organizarea de programe de formare tip micro-credite (micro-credentials) în domeniul turismului circular, pentru angajații operatorilor de turism;			
6.2	Promovarea tipurilor de certificare în ecoturism și turism verde și promovarea principiilor certificării în colaborarea instituțiile de certificare;			

6.3	Realizare unui ghid accesibil și atractiv cu recomandări de implementare a turismului cultural circular , pentru IMM urile din mediul rural;			
6.4.	Dezvoltarea unor ghiduri cu principiile economiei circulare pentru diferite segmente ale lanțului turistic / sectorului turistic (cazare, agenții, evenimente, restaurante etc.)			
6.5.	Optimizarea cunoștințelor privind turismul circular prin introducerea unor teme relevante în curricula de studiu a liceelor sau în programele unor discipline; pregătirea profesorilor de liceu în domeniul turismului circular			
7	Repoziționarea ariei pilot de patrimoniu, pentru susținerea turismului circular, centrat pe comunitate și deschis europeanizării	Preocupări relativ reduse pentru dezvoltarea sustenabilă și turismul circular în strategiile regionale de-a lungul Rutei Ștefan cel Mare și Sfânt	Toate ariile de inovare	Asociațiile regionale de turism Autoritățile publice locale Operatorii de turism Instituțiile muzeale Administratorii obiectivelor incluse în Ruta "Ștefan cel Mare și Sfânt"
7.1	Program de fidelizare pentru vizitatori , printr-un sistem de recunoaștere (pașaportul Ștefan cel Mare) pentru vizitatori; pot ștampila pe fiecare site de vizită pe hartă locul pe care l-au vizitat.			
7.2	Extinderea elementelor de merchandising și de identificare vizuală , prin realizarea unui kit de suveniruri și obiecte personalizate, realizate din materiale reciclabile (lemn vechi refolosit, textile vechi etc., proiectate de un designer de obiect) pe tema personalității domnitorului Ștefan cel Mare			
7.3	Organizarea unui eveniment transfrontalier „Bune Practici în Turismul Circular” pentru evidențierea și promovarea exemplor pozitive din cele două țări.			
7.4	Creșterea susținerii și responsabilității pentru turismul neinvaziv , prin următoarele acțiuni: <ul style="list-style-type: none"> • 5 evenimente / campanii • Pliante sau mesaje educative în unitățile de cazare (benzi desenate, o formă care să atragă atenția, storytelling, cartoons). • Notificări pe aplicațiile mobile și campanii în social media. 			

7.5	Sprijin pentru IMM-urile din turism pentru a deveni mult mai „circulare”, prin dezvoltarea unui instrument de auto-evaluare / lista de verificare care va servi și ca instrument de auto-corecție privind practicile curente din organizație.			
7.5.	Validarea din exterior a produselor locale cu ajutorul unor testimoniale realizate de personalități sau de influenceri, cu evidențierea calităților circulare asociate produselor și experiențelor turistice.			
8	Creșterea calității experienței turistice pe traseul Rutei Ștefan cel Mare și Sfânt	<p>Promovare insuficientă a Rutei Ștefan cel Mare și Sfânt</p> <p>Lipsa unui orar fix de acces și dificultăți în accesul turiștilor</p>	<p>Experiența patrimoniului senzorial</p> <p>Experiență de călătorie spirituală</p> <p>Patrimoniul Industrial</p> <p>Natura ca patrimoniu</p> <p>Conviețuirea în mediul rural</p> <p>Semnificația actuală a patrimoniului</p>	<p>Asociațiile regionale de turism</p> <p>Autoritățile publice locale</p> <p>Operatorii de turism</p> <p>Instituțiile muzeale</p> <p>Administratorii obiectivelor incluse în Ruta „Ștefan cel Mare și Sfânt”</p>
8.1.	Organizarea unei proceduri de administrare a siturilor ce fac parte din Ruta ȘMS, cu recomandări de amenajare unitară peisagistică a zonei de proximitate, a.î informarea turistică să se facă în mod coerent, cu asigurarea unei unități de imagine, cu acces la informații digitale easy-to-use;			
8.2.	Crearea unei rețele de custozii ai obiectivelor de pe Ruta SMS care să administreze și monitorizeze starea generală a obiectivului și care să fie implicați activ în administrarea și promovarea obiectivelor.			
8.4.	Crearea unui sistem de recunoaștere a experiențelor și produselor de turism ce utilizează principiile circularității, incluse în Ruta ”Ștefan cel Mare și Sfânt,..			
8.7.	Conectarea cu inițiativele de industrie creativă din Iași și cu inițiativele de turism circular; Includerea acestora într-un pachet pentru nomazii digitali, pentru turiștii noilor generații (millenials etc).			

8.8.	Identificarea unor evenimente de cultură urbană și din domeniul culturii majore și includerea lor în experiența turistică oferită (de ex. continuarea festivalului internațional "Tristan Tzara și Cultural Dada", ajuns la cea de-a 10-a ediție).		
8.8.	Activități de volunturism pentru amenajarea unor poteci tematice, pentru sate pitorești, situate pe teritoriul sau în proximitatea Rutei ȘMS.		
8.9.	Asocierea unor evenimente culturale și turistice cu Ruta (armonizare tematică) și realizarea unui calendar de evenimente care să poată fi promovate tur operatorilor, agențiilor de turism și pot fi postate pe site-ul rutei.		
8.10	Promovare în zona rurală a oportunităților de dezvoltare a turismului experiențial prin sesiuni de informare adresate deținătorilor de ferme, pensiuni agroturistice, puncte gastronomice locale. Organizarea unui seminar „ Gastronomie și turism prietenos cu mediul și oamenii. Cum să recirculăm și economisim resurse? ”		
8.11	Dezvoltarea unei liste de experiențe turistice circulare în aria Rutei ȘMS , care pot fi dezvoltate sau implementate în proximitatea obiectivelor principale ale rutei.		
9. Schimbarea mentalității privind principiile circularității și în <i>domeniul</i> protejării naturii și crearea unui spirit al comunității care să favorizeze turismul circular și economia circulară (măsuri de educare și informare a comunităților din mediul rural) prin expoziții, displayuri, evenimente.	mentalitatea comunității lipsă vizibilitate	Experiența patrimoniului senzorial Natura ca patrimoniu Conviețuirea în mediul rural Semnificații contemporane ale patrimoniului	Asociațiile regionale de turism Autoritățile publice locale Operatorii de turism Administratorii obiectivelor incluse în Ruta „Ștefan cel Mare și Sfânt” OMD-uri locale și regionale OAR-Ordinul Arhitecților sau birouri locale de urbanism din primării

			Direcțiile de Agricultură Asociații și rețele ale producătorilor locali
9.1	Atragerea sprijinului autorităților locale și amenajarea spațiului public pentru creșterea atractivității destinațiilor turistice. Realizarea de amenajări adaptate nevoilor turiștilor în zona de proximitate a obiectivelor.		
9.2	Elaborarea de recomandări de landscaping / amenajare și semnalizare , definirea materialelor adecvate pentru panouri, standuri informative, locuri de odihnă pentru bănci și vizitatori, sistem QR pentru obiectivele Rutei, prin alte proiecte sau prin activitățile comunității Be.CULTOUR.		
9.3	Amenajarea de piețe locale volante , pentru scurtarea parcursului produselor și încurajarea producătorilor locali să interacționeze cu vizitatorii. Ghid pentru dezvoltarea unor astfel de piețe locale, cu mobilier reutilizabil și consumabile ajustate, conform principiilor circulare.		
9.4	Cartografierea punctelor gastronomice existente de-a lungul traseului și promovarea produselor fermierilor locali; Va fi introdusă o supraveghere a produselor locale pentru armonizarea la principiile economiei circulare.		
9.5	Identificarea evenimentelor locale legate de turismul circular (cum ar fi de exemplu eco-brunch în Bison Land) și elaborarea unui calendar de evenimente, stabilit de comun acord cu organizatorii, care să nu sufere schimbări și să permită includerea și promovarea în pachetele locale de turism.		
9.6	<p>Elaborarea unui ghid pentru managementul evenimentelor, cu respectarea principiilor turismului circular. Ghidul va fi diseminat în rândul părților interesate din Ruta SMS.</p> <p>Rezultat: cunoștințe îmbunătățite pentru organizatorii de evenimente; evenimentele sunt producători importanți de deșeuri și impactul în toate regiunile este mare</p>		
9.7	Conectarea atelierelor de meșteri populari și a muzeelor / colecțiilor etnografice din mediul rural la Rută și la traseul acesteia, pentru a facilita vizitarea acestora și pentru a încuraja confecționarea de suveniruri tematice;		
9.8	Măsuri de informare privind respectul față de valorile locale și resursele naturale (principiile economiei circulare dar și ale dezvoltării sustenabile). Găsirea argumentelor potrivite pentru a convinge și membrii comunităților de a adera la principiile și spiritul economiei circulare		

9.9	O afacere cu închiriere de veselă/consumabile pentru evenimente , pentru înlocuirea dotărilor din plastic și hârtie folosite. Acest lucru va crește calitatea evenimentelor, va oferi materiale reutilizabile cu un ciclu de viață lung (sticlă, ceramică, metal etc.)
9.10	Sprijinirea comunităților rurale prin oferirea de sprijin și know-how, de către autoritățile publice și alți stakeholderi relevanți , pentru a asigura o dezvoltare durabilă a turismului, bazată pe respect pentru resursele valoroase ale satului, pe consultare, parteneriat echitabil care poate elimina sărăcia și poate crește bunăstarea comunităților locale. Căile de acțiune pot fi: includerea în proiecte, pilotarea unor bune practici, consultarea comunității în dezvoltarea de strategii și afaceri locale. A se avea în vedere ghidul <i>UNWTO Recommendations on Tourism and Rural Development, 2020</i> .

6. Metodologia privind implementarea și monitorizarea activităților din Planul de acțiune Be.CULTOUR

În procesul de monitorizare, indicatorii relevanți măsoară succesul implementării unui plan de acțiune în raport cu obiectivele inițiale și rezultatele așteptate, dezideratul vizând un echilibru între indicatorii calitativi și cantitativi.

Procesul de monitorizare va folosi în principal: date interne, date externe și sondaje interne. Furnizorii de informații vor fi coordonatorii acțiunilor inovative, care vor raporta progresul implementării acțiunilor.

Planul de acțiune va fi urmărit și monitorizat pe parcursul perioadei de implementare a proiectului Be.CULTOUR de către echipa de proiect din partea ADR NE, în colaborare cu comunitatea Be:CULTOUR creată. Vor fi monitorizate următoarele aspecte:

- Strategiile de turism / de dezvoltare economică, la nivel de regiune și la nivel județean, și măsura în care se regăsesc capitole sau trimiteri la turismul circular și la turismul cultural;

- Rezultatele aferente portofoliului de acțiuni inovative în zona turismului cultural circular (indicatori cantitativi de rezultat);

- Indicatori cantitativi privind aplicarea principiilor economiei circulare în organizațiile membre ale Comunității Be.CULTOUR (monitorizarea se va face cu ajutorul unui chestionar aplicat anual);

- Identificarea de bune practici și popularizarea acestora.

Instrumentele de monitorizare sunt:

- Chestionare pentru analiza indicatorilor calitativi;

- Fișa de raportare pentru proiectele ce fac parte din Planul de Acțiune;

- Chestionar de raportare / cercetare cantitativă la nivelul Comunității

Be.CULTOUR.

Monitorizarea se va face prin:

- Tabloul de bord pentru Monitorizare și Evaluare – va fi elaborat un tablou de bord pentru raportarea și monitorizarea progresului în implementarea planului de acțiune;

- Întâlniri online de raportare și diseminare de bune practici în turismul cultural circular, la nivel de județe (Ruta Culturală Ștefan cel Mare și Sfânt);

- Înființarea unui comitet mixt format din reprezentanții mai multor organizații din lista de stakeholderi Be.CULTOUR, care preiau sarcinile de monitorizare și evaluare;

- Raportarea trimestrială privind progresul făcut în implementarea acțiunilor.

Se va avea în vedere:

- animarea comunității Be.CULTOUR prin grupul de whatsapp constituit în cadrul atelierelor de lucru derulate în perioada decembrie 2021-iunie 2022.

- Comunicarea pe Email.

Cele trei considerente importante în monitorizare sunt:

- **Eficiență:** Activitățile sunt realizate la timp și în buget? Sunt ele suficient planificate?

- **Eficacitate:** Activitățile sunt executate corespunzător? Bugetul este corespunzător? Produsele și rezultatele finale realizate corespund nevoilor/produselor și rezultatelor finale dorite?

- **Relevanță:** Activitățile se desfășoară corect?

Datele și informațiile utilizate în procesul de monitorizare vor permite ADR și echipei de implementare Be.CULTOUR la nivel de consorțiu să ia măsuri corective. Acestea se concentrează asupra îmbunătățirii măsurilor de implementare, asupra recomandărilor privind alocarea sau realocarea resurselor, precum și asupra conceperii unor activități noi sau alternative care să susțină obținerea rezultatelor finale dorite.

Datele și informațiile utilizate în monitorizare explică de ce activitățile dau rezultate, care sunt condițiile care favorizează succesul și care sunt factorii care determină sau împiedică schimbarea. De asemenea, aceste informații vor oferi suficientă profunzime și semnificație produselor/serviciilor care rezultă din activități.

Datele și informațiile utilizate în monitorizare oferă informații asupra următoarelor aspecte:

- Dacă toate resursele financiare, umane și de altă natură care au fost planificate și bugetate pentru implementarea fiecărei strategii sunt (a) puse la dispoziție, (b) conform specificațiilor și (c) la timp.
- Dacă toate activitățile care au fost planificate în cadrul fiecărei strategii sunt (a) desfășurate, (b) conform specificațiilor și (c) la timp.
- Dacă toate resursele puse la dispoziție pentru implementarea fiecărei strategii sunt utilizate (a) integral conform planificării și (b) eficient
- Dacă costurile reale de implementare a strategiei sunt conforme cu cele anticipate și estimate.

Evaluarea:

- este orientată asupra rezultatelor și studiază semnificația schimbărilor comportamentale care conduc la realizarea obiectivelor planului de acțiune Be.CULTOUR
- analizează consecințele pozitive și negative ale implementării
- investighează condițiile și efectele activităților asupra regiunii în ansamblu

Evaluarea examinează întregul lanț al rezultatelor, pentru a înțelege efectul pe care planul de acțiune îl are asupra actorilor și obiectivelor turistice, respectiv asupra zonelor țintă.

Vor fi avute în vedere următoarele **principii:**

1. Analiza și interpretarea datelor pe bază de rezultate, însoțite de evaluarea critică a activităților. Acesta este un instrument eficace pentru gestionarea execuției. Asigură la timp informații, analize ale acestora și recomandări pentru luarea deciziilor la nivelul managementului, al strategiilor și politicilor de proiect.

2. Cooperarea instituțională reprezintă parteneriatul necesar în cadrul Comunității Be.CULTOUR, pentru a identifica obiective comune și pentru a găsi modalități prin care să se evite dublarea unor eforturi în implementarea acțiunilor.

3. Planificarea este o parte integrantă a M&E. Acesta este procesul care stabilește resursele și acțiunile necesare pentru a obține rezultatele definite în acțiunile din plan. Acesta este un aspect important, care evidențiază diferența dintre măsurarea gradului de realizare și managementul execuției.

4. Defalcarea obiectivelor în pachete de activități, sarcini și subsarcini. Acesta este un factor necesar în planificare, ajutând la definirea acțiunilor, resurselor și timpului necesar pentru executarea activităților și obținerea produselor și rezultatelor finale. De asemenea, sprijină complementaritatea și cooperarea instituțională.

5. Responsabilitate. Un important principiu în elaborarea și aplicarea Metodologiei de M&E este că grupurile de lucru responsabile de implementarea acțiunilor din Planul de Lucru Be.CULTOUR sunt nucleul activităților de M&E.

6. Transparența este un efect cheie al unui proces de M&E eficace, întrucât asigură vizibilitatea acțiunilor, riscurilor, produselor și rezultatelor finale. Rapoartele de monitorizare și evaluare adecvate, bazate pe dovezi, pot fi folosite pentru a informa toate părțile interesate în mod realist și clar cu privire la progresul obținut.

Managementul riscurilor include identificarea și analiza evenimentelor relevante, ce ar împiedica realizarea obiectivelor și implementarea ideilor inovative din portofoliul Be.CULTOUR. Gestiunea acestora este importantă pentru atingerea rezultatelor anticipate la nivelul consorțiului. În tabelul de mai jos sunt prezentate riscurile ce pot afecta bunul mers al activităților. De asemenea, odată cu riscurile posibile, în tabelul de mai jos sunt prezentate și o serie de propuneri de gestionare a acestora. Categoriile de riscuri au fost armonizate și cu riscurile previzionate la nivel de consorțiu⁶⁴.

Risc	Descriere	Măsuri de gestionare
R1	Discontinuități de implementare datorate liderului de proiect, cauzate de alte responsabilități în cadrul acestui proiect, sau a altor proiecte pe care le are în implementare.	Coordonatorul la nivel național este implicat în coordonarea fiecărui WP și se poate ocupa temporar de coordonarea planului local de acțiune. Ca alternativă, coordonatorul național va delega atribuții altor membrii din echipa de proiect.
R2	Discontinuități de implementare datorită implicării necorespunzătoare a partenerilor.	Măsuri speciale de sprijin, cu realocare de timp și buget, dacă va fi cazul; Solicitarea de suplimentare a echipei de proiect a partenerului, cu alte resurse umane adiționale.
R3	Datele despre stadiul de implementare a ideilor inovative nu sunt disponibile sau sunt incomplete.	Crearea unei structuri de comunicare constantă cu autorii ideilor inovative. În acest mod informațiile vor fi accesate mai ușor și se va crea o coeziune între echipele de implementare și echipa proiectului; Schimb de informații cu alte site-uri de patrimoniu din proiect (PHS-s) pe aceeași temă, pentru identificare unor bune practici; Accesarea informațiilor disponibile la partenerii din regiune.
R5	Dificultate în identificarea și implementarea instrumentelor de finanțare și în acordarea de asistență pentru dezvoltarea proiectelor inovative.	Ideile inovative selectate pentru planul local de acțiune au deja experiență relevantă în dezvoltarea de modele de afaceri și în accesarea de instrumente financiare; Această experiență anterioară constituie un real suport pentru

⁶⁴ Gravagnuolo, A., Apirceni, V., Livrabil D6.1. Be.CULTOUR, "Management Handbook, Monitoring and Evaluation Plan and Risk Management Plan", 2021

Risc	Descriere	Măsuri de gestionare
		identificarea unor instrumente de finanțare și pentru dezvoltarea afacerilor inovative; Coordonarea cu ICHEC, partenerul Be.CULTOUR responsabil de accelerarea și dezvoltarea ideilor inovative, ca și cu ICLEI, mentorul alocat de proiect.
R6	Eșecul în a atrage și în a implica o masă critică de stakeholderi/grupuri de interes locale, în rețeaua de inovare Be.CULTOUR.	ADRNE va conduce procesul și va consolida Pactul local și protocolul încheiat. Coordonarea strânsă cu ICLEI, care exercită rolul de mentor, cu experiență în mecanismele de implicare, va îmbunătăți și va identifica orice probleme emergente care ar putea determina părțile interesate să părăsească procesul. De asemenea, va putea oferi consiliere pentru a atenua aceste probleme pe măsură ce apar.
R7.	Eșecul în dezvoltarea de prototipuri și testarea inovațiilor pentru turismul cultural durabil și circular pe parcursul Rutei Voievodului Ștefan cel Mare și Sfânt	ICHEC (responsabil pentru procesul de accelerare și consilierea ideilor inovative) va adopta metodologii avansate pentru a sprijini această activitate. Coordonatorul și alți parteneri tehnici vor monitoriza atent inovațiile pentru regiunea de Nord-Est și vor semnala apariția oricăror probleme critice.
R8	Eșecul de a aduce aproape reprezentanți ai autorităților locale (municipale, regionale și naționale), precum și alte organizații și instituții cu responsabilități în conservarea patrimoniului cultural, în gestionarea programelor de finanțare și dezvoltare urbană la evenimentele majore ale proiectului.	Partenerii de proiect și în special ADRNE, au o experiență îndelungată în organizarea de evenimente de diseminare și de dezvoltare a turismului la nivel regional (Gala Turismului din Regiunea de Nord-Est și alte evenimente regionale).
R9	Dificultăți de comunicare și de diseminare a informațiilor la nivelul echipei extinse de proiect (ADRNE, Asociația Verde e Moldova) și la nivelul organizațiilor partenere în implementarea Planului local de acțiune.	Coordonatorul proiectului va facilita crearea unui climat de cooperare în care este de așteptat ca și comunicarea să se desfășoare optim; Vor fi astfel eliminate eventualele decalaje de implementare a activităților prin aplicarea unor reguli de bună comunicare și suport, inclusiv cu ajutorul tehnologiilor moderne (Zoom etc.).
R10	Focarul de Covid-19, Criza din Ucraina ca și orice altă cauză majoră de forță ar putea	Partenerii consorțiului au dezvoltat suficientă experiență pentru a face

Risc	Descriere	Măsuri de gestionare
	împiedica desfășurarea activităților proiectului în persoană	față unei eventuale crize generate de alte focare Covid-19, care ar putea afecta desfășurarea activităților în format fizic. Ca alternativă se va apela la munca la distanță și comunicarea cu ajutorul soluțiilor MS Teams, Zoom ș.a. O serie de întârzieri pot apărea și pot fi generate de criza din Ucraina care ar putea afecta mobilitatea partenerilor din Republica Moldova.

7. Concluzii și recomandări

Be.CULTOUR este un proiect european transnațional de cercetare-inovare, în care Agenția pentru Dezvoltare Regională Nord-Est este partenerul ce coordonează derularea activităților în România. Proiectul este finanțat de Comisia Europeană prin programul Orizont 2020 și este coordonat de CNR-IRISS (Italia).

Denumirea *Be.CULTOUR* reprezintă de fapt *Beyond CULTural TOURism*, un concept și un deziderat care are în vedere realizarea unei rețele de inovare a patrimoniului, ca factor de europenizare și de tranzit către o economie circulară centrată pe om, în sectorul turismului. Obiectivul proiectului este de a promova dezvoltarea turismului printr-o perspectivă de dezvoltare centrată pe om, care, pe termen lung, să poată îmbunătăți valorile patrimoniului cultural și peisagistic.

Proiectul își propune să contribuie la redresarea post-Covid a sectorului turistic din Europa și să identifice servicii și produse turistice culturale alternative, în conformitate cu modelul de economie circulară, contribuind în primul rând la recuperarea încrederii și coeziunii din cadrul comunităților locale.

Cercetătorii din proiect au încercat să identifice acele elemente care pot conduce regiunile turistice aflate departe de fluxurile majore de turism spre o dezvoltare durabilă, circulară a turismului. Acestea sunt:

- 4 abordări transversale inovative: turism circular, europenizarea culturală, turism responsabil, echitabil și centrat pe om, gestionarea inteligentă a destinațiilor;
- 4 tendințe emergente – călătorii transformatoare, destinații pentru telemuncă, călătorii de proximitate, turism post-cultural;
- 6 domenii de inovare (conviețuire în mediul rural, experiențe senzoriale conectate la patrimoniu, semnificația contemporană a patrimoniului, experiențe spirituale ale călătoriei, natura ca patrimoniu, experiențe în domeniul patrimoniului industrial).

Toate aceste elemente au fost avute în vedere în realizarea „**Planului Be.CULTOUR Nord-Est Romania – Planul de Acțiune 2023-2027 al Regiunii Nord-Est România pentru dezvoltarea turismului cultural circular pe tema rutei culturale „Voievodul Ștefan cel Mare și Sfânt în România și în Republica Moldova“**”.

Prezentul document este rezultatul unui proces de planificare participativă și este structurat în funcție de obiectivele stabilite de ADR Nord-Est.

1. Prezentarea potențialului turismului cultural circular din Regiunea Nord-Est a României prin cercetare aplicată asupra a 20 de obiective incluse în Ruta “Voievodul Ștefan cel Mare și Sfânt în România și în Republica Moldova” și a Parcului Natural Vânători Neamț;

2. Identificarea și analiza rețelei părților interesate în domeniul turismului cultural circular din Regiunea Nord-Est a României, alcătuirea unei liste exhaustive a potențialilor membri ai Comunității Be.Cultour ce au fost invitați să facă parte din Grupul de Lucru al proiectului Be.Cultour;

3. Identificarea proiectelor și produselor turistice existente în Regiunea Nord-Est, ce vizează dezvoltarea și promovarea în totalitate, parțial sau tangențial a obiectivelor rutei culturale “Voievodul Ștefan cel Mare și Sfânt în România și în Republica Moldova” și alcătuirea unei liste descriptive a acestor proiecte cu evidențierea elementelor de economie circulară prezentate de acestea;

4. Alcătuirea unei liste cu propuneri de noi obiective turistice și destinații pe tema rutei menționate, care ar putea face parte dintr-o nouă rută a turismului cultural circular în Regiunea Nord-Est a României, prin centralizarea concluziilor procesului de creare participativă derulat în cadrul atelierelor de lucru.

5. Identificarea și prezentarea unui număr de 7 soluții inovative din regiunea Nord-Est care să definească noua rută a turismului cultural circular în baza rutei existente și a noilor obiective identificate în cadrul proiectului și prezentarea a 2 soluții ce au fost prezentate de către inițiatorii lor în cadrul Hackaton-ului organizat la Bruxelles, în perioada 7-9 septembrie 2022;

6. Analiza propunerilor de suplimentare a Rutei existente și realizarea unei propuneri de noi rute de turism cultural circular, fundamentată pe ruta actuală “Voievodul Ștefan cel Mare și Sfânt în România și în Republica Moldova” și pe concluziile cercetării care face obiectul studiului de față, definind o Viziune Strategică și un Plan de Dezvoltare a Destinației pe principiile economiei circulare.

Eforturile depuse de diferiții “actori” pentru dezvoltarea rutei „Voievodul Ștefan cel Mare și Sfânt,” sunt justificate, luând în considerare că o dezvoltare și o bună promovare a rutei pot avea efecte pozitive asupra unor comunități numeroase din mediul rural, la nivelul unor categorii diverse de stakeholderi, din cele șase județe ale Regiunii de Nord-Est.

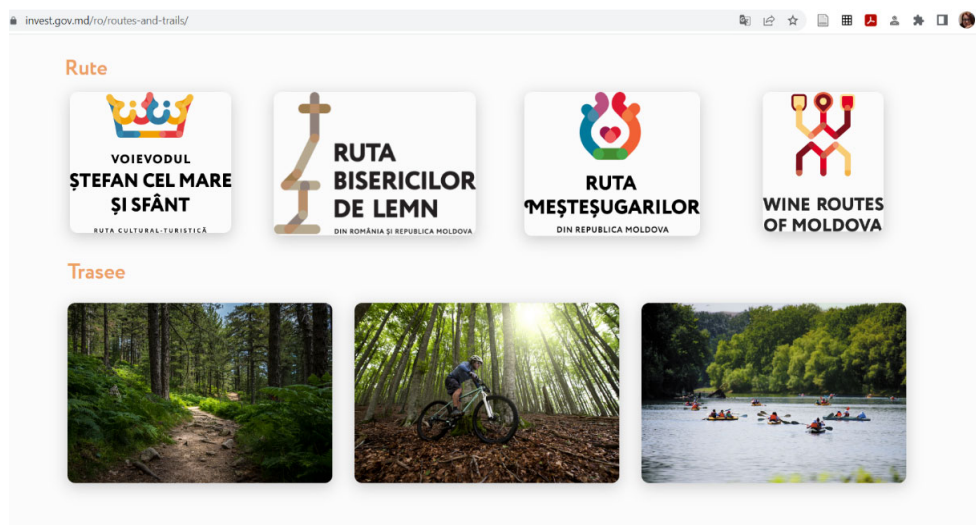

Figura nr. 19. Pagina de internet a Agenției de Investiții Republica Moldova

Un atu important al acestei Rute este și susținerea de care se bucură la nivel central, atât în România cât și în Republica Moldova: Ruta Voievodul Ștefan cel Mare și Sfânt apare prima pe lista Ministerului Antreprenoriatului și Turismului, în lista Rutelor cultural turistice

transnaționale și, de asemenea, apare pe prima pagina a Agenției de Investiții⁶⁵ din Moldova. Ambele organizații și-au declarat în mod repetat dorința de a susține extinderea către Ucraina, pentru a crea condițiile înregistrării în Rețeaua Rutelor Culturale Europene, discuții în acest sens fiind deja purtate la cel mai înalt nivel.

Proiectul Be.CULTOUR a adus o perspectivă nouă asupra eforturilor de dezvoltare a Rutei, și anume perspectiva turismului cultural-circular, facilitând o tranziție către economia verde, aflată pe agenda Comisiei Europene, cu un orizont de implementare planificat până în 2030 (European Green Deal).

În general, la nivelul industriei turistice, conceptul de economie circulară nu a atras încă prea mult interes în cele două țări, termenul vehiculat fiind unul mai general, cel de turism durabil / economie sustenabilă. Drept urmare, atelierelor organizate în cadrul proiectului au avut ca scop suplimentar și creșterea gradului de conștientizare a participanților cu privire la acest subiect.

Administrarea pe viitor a rutei poate fi o provocare pentru toți actorii implicați și pentru entitățile care își asumă managementul acesteia. O serie de recomandări în acest sens au fost făcute în capitolul cinci al Planului de Acțiune, și acestea au în vedere în mod special nevoie de implicare a tuturor elementelor din lanțul valoric al rutei. Doar în acest mod este posibilă transformarea Rutei, într-o experiență turistică coerentă, atractivă, care să crească notorietatea zonei.

Destinația este cea mai complexă entitate din industria turismului, fiind dificil de gestionat: dacă într-o simplă companie de turism dispunem de instrumente prin care să ne atingem obiectivele, managementul destinației trebuie să se fundamenteze doar pe angajamentul părților interesate, pe comunicare, transparență și co-creare. Din acest motiv, în cadrul atelierelor au fost implicate părțile interesate, nu numai pentru a accesa toate cunoștințele valoroase pe care le au, ci și pentru a obține angajamentul lor în implementarea viitoare a planului de acțiune.

Evaluarea constantă a obiectivelor traseului este vitală. Monitorizarea componentelor rutei ar trebui să fie o sarcină permanentă a organelor de administrație, implicate în managementul rutei (Crivillers et al., 2015). Considerăm că nu numai autoritățile publice sunt responsabile, ci o structură de guvernare adecvată, creată pentru administrarea rutei, ar trebui să distribuie responsabilitatea între diferiți parteneri și părți interesate. Pactul local încheiat poate fi punctul de plecare pentru o astfel de structură de guvernare, care ar trebui să se bazeze pe următoarele principii:

- La pactul local pot adera orice organizații sau parteneriate public-private, precum și persoane care prin expertiză pot aduce plus-valoare activității;
- Existența unei structuri de coordonare care poate fi periodic schimbată de o manieră participativă; aceasta va anima și asigura managementul activităților pe baza unui plan operațional de activitate (Planul Local de Acțiune Be.CULTOUR);
- Existența unei structuri suport extinse, formată din Comunitatea Be.CULTOUR, care ar putea fi structurată similar cu ONG-urile, având o adunare extinsă, un comitet executiv;
- Constituirea unor sub-comitete tematice, pentru eficientizarea activității și pentru crearea unor nuclee de experți pe teme centrale sau pe ariile de inovare (digitalizare, promovare, natura ca patrimoniu, spiritualitate etc).
- Stabilirea unui calendar de întâlniri tehnice de lucru;
- Stabilirea unui calendar de monitorizare în teren;

⁶⁵ <https://turism.gov.ro/web/wp-content/uploads/2023/02/TRANSNATIONALE.23.02.2023.pdf> (accesat la 02.11.2022)

- Evenimente de consolidare a rețelei și de conturare a culturii și identității Rutei.

Discuțiile viitoare între părțile interesate ar trebui să aducă în atenție legătura fragilă dintre calitatea obiectivelor turistice și experiența turistică, satisfacția turistică și șansele traseului de a deveni un produs turistic competitiv care ar putea ajuta comunitățile să prospere. Un subiect dificil care ar trebui abordat este dacă ar trebui să existe un standard mediu sau o calitate minimă admisă pentru obiectivele care fac parte dintr-un traseu cultural. Noile rute emergente sunt formate din obiective turistice care oferă standarde de calitate diferite (infrastructură turistică, servicii turistice). Acest lucru ar putea duce la nemulțumiri și imagine negativă a traseului, percepție care ulterior poate fi greu de modificat.

Alte recomandări ar putea avea în vedere:

- Punerea în practică a acțiunilor formulate în planul de management al destinației și în planul de acțiune, acestea reflectând opinia actorilor implicați în sesiunile de co-generare a planului;
- Obiectivele Rutei Voievodul Ștefan cel Mare și Sfânt trebuie privite ca individualități, dar și ca parte a unui sistem. Calitatea rutei nu este dată doar de calitatea generală a experienței turistice la obiectivele singulare, ci și de calitatea rutelor de circulație și a spațiului public din teritoriile traversate de rută. Acest aspect trebuie trecut pe agenda discuțiilor cu autoritățile publice ce administrează căile de acces, aria traseului fiind distribuită între județele Botoșani, Suceava, Iași, Neamț, Bacău și Vaslui;
- Crearea unei rețele de custozii a obiectivelor ce fac parte din Rută, pentru crearea unei sinergii între organizațiile ce administrează obiectivele;
- Dezvoltarea de alte idei inovative (similare cu propunerea Digital Nomads) pentru categoriile de turiști tineri, pentru a aduce în prezent elementele moderne/contemporane de promovare și prezentare a Rutei; astfel, se vor crea șanse ca traseul să își păstreze atractivitatea o perioadă mai îndelungată pentru noile generații de turiști;
- Folosirea și pe viitor, cu periodicitate, a chestionarelor de analiza motivației turistice, dezvoltate în cadrul proiectului Be.CULTOUR;
- Continuarea inițiativelor ADR Nord-Est de a promova economia circulară și turismul circular și de a promova bune practici naționale și internaționale la Gala Turismului din Regiunea de Nord-Est sau cu ocazia altor evenimente;
- Conectarea Rutei "Ștefan cel Mare și Sfânt" la unele obiective promovate de Ruta "Meșteșugarilor și a meșteșugurilor din Republica Moldova și din România", patrimoniul imaterial fiind important pentru o diversificare a experienței turistice;
- Sinergii în promovare cu alte rute naționale⁶⁶ din România, în care apar obiective ce sunt parte și a Rutei Voievodului Ștefan cel Mare și Sfânt:
 - Ruta Cultural-Turistică a Bisericilor de lemn din România, în care sunt incluse obiective din Suceava, Neamț, Vaslui, Iași, Botoșani;
 - Ruta muzeelor etnografice în aer liber din România (Muzeul Satului Bucovinean, Muzeul Arta Lemnului);
 - Ruta patrimoniului multi-etnic din România (Botoșani, Suceava);
 - Ruta civilizația lemnului în România (Suceava, Neamț);
 - Ruta patrimoniului muzeal din România (Suceava, Neamț, Iași);
 - Ruta patrimoniului material UNESCO în România (Suceava);
 - Ruta caselor memoriale din România (Suceava, Neamț, Botoșani);
 - Ruta meșterilor populari și meșteșuguri tradiționale din România (Neamț, Suceava, Iași);

⁶⁶ <https://turism.gov.ro/web/wp-content/uploads/2023/02/NATIONALE.23.02.2023.pdf>

- Ruta "Cultura Cucuteni – parte din identitatea națională" (Bacău, Botoșani, Iași, Suceava, Neamț și Vaslui);
- Ruta satelor tradiționale din România (Suceava);
- Rute cultural-turistice dezvoltate pe plan regional și local⁶⁷ – toate județele⁶⁸.

Surse de finanțare a propunerilor formulate

Principalele surse de finanțare disponibile la nivel național, au în vedere fondurile europene alocate dezvoltării turismului, accesibile prin:

- **Planul Național de Redresare și Reziliență (PNRR)⁶⁹ – Componenta 11 -Turism și Cultură (93,475 mil. EUR);**
- **Plan POR:**
 - 8 Programe Operaționale Regionale 2021-2027 active la nivel național în cele 8 Regiuni de Dezvoltare;
 - Obiectivul strategic 5 - Sprijinirea dezvoltării locale integrate prin valorificarea și promovarea potențialului local existent.

Ministerului Investițiilor și Proiectelor Europene va lansa un nou apel de proiecte în cadrul Investiției 1 – Promovarea celor 12 rute turistice/culturale, Componenta 11 – Turism și cultură, din Planul Național de Redresare și Reziliență al României.

Finanțarea rutelor turistice se face prin Pionul IV. Coeziunea socială și teritorială, *Componenta C 11 – Turism și cultură. Investiția 1. Promovarea celor 12 rute turistice/culturale*⁷⁰. Ținând cont că unele obiective din Ruta Ștefan cel Mare și Sfânt fac parte din alte rute, acestea ar putea beneficia de fondurile pentru optimizarea infrastructurii. Din rutele avute în vedere, există compatibilitatea cu: (1) Traseul gastronomiei tradiționale românești, (2) Ruta bisericilor de lemn, (3) Ruta mănăstirilor din zona Moldovei, (4) Ruta cetăților, (4) Ruta satelor cu arhitectură tradițională.

Între activitățile ce vor fi finanțate se enumeră: digitalizarea siturilor incluse în rute, crearea de aplicații dedicate vizitatorilor, marcarea și semnalizarea rutei / siturilor incluse în cadrul rutei, crearea de noi oferte culturale comune. De asemenea, se au în vedere și activități de restaurare și revitalizare a clădirilor, crearea de spații expoziționale dar și amenajarea drumurilor de acces, ce permit cel puțin accesul pietonilor. Aceste activități au fost identificate ca nevoi în multe dintre ideile *Portofoliului de soluții inovative pentru*

⁶⁷ <https://turism.gov.ro/web/wp-content/uploads/2023/02/LOCALE.23.02.2023.pdf>

⁶⁸ <https://turism.gov.ro/web/wp-content/uploads/2023/02/REGIONALE.23.02.2023.pdf>

⁶⁹ **Planul Național de Redresare și Reziliență (PNRR)** din România urmărește obiectivele generale ale Mecanismului de Redresare și Reziliență (MRR), mecanism creat la nivelul Uniunii Europene (UE) ca instrument financiar temporar pentru a sprijini redresarea în urma crizei provocate de pandemia de COVID-19. Regulile și principiile pe care se fundamentează implementarea PNRR sunt stabilite în Regulamentul (UE) 2021/241 al Parlamentului European și al Consiliului din 12 februarie 2021 de instituire a Mecanismului de Redresare și reziliență 2021-2027, precum și în Decizia de punere în aplicare a Consiliului din 3 noiembrie 2021 de aprobare a evaluării Planului de Redresare și Reziliență. Planul Național de Redresare și Reziliență (PNRR) din România cuprinde un pachet de reforme și investiții publice care trebuie implementate până în anul 2026. Alocarea financiară totală pentru România, este de 29,2 mld euro, din care 14,24 mld euro sub formă de granturi și 14.94 mld euro sub formă de împrumuturi.

⁷⁰ <https://mfe.gov.ro/wp-content/uploads/2022/05/2aeab499bcb48baf35a0b2b692894db5.pdf> (accesat la 02.11.2022)

dezvoltarea și promovarea turismului circular din Regiunea de Nord-Est, din capitolul 3 al Planului Local de Acțiune.

În componenta **C11 - Turism și Cultură există alte două investiții dedicate turismului: I2 și I3.**

PNRR I2 are în vedere **Modernizarea / crearea de muzee și case memoriale**, cu următoarele activități eligibile:

- Achiziție imobil (teren sau clădire);
- Inventariere, documentare, proiectare, reabilitare, restaurare, conservare și punere în valoare a unor monumente/obiective/ansambluri reprezentative prin folosirea materialelor de construcții cu eficiență energetică și reducerea emisiilor cu efect de sera;
- Construirea de muzee, spații expoziționale noi și dotarea acestora;
- Digitalizarea obiectelor de patrimoniu și publicarea acestora online, asigurând accesul pentru toți cei interesați în patrimoniul acestor muzee;
- Amenajare acces din DN/DJ spre monument/obiectiv;
- Marcarea și semnalizarea rutei/obiectivelor incluse în cadrul rutei;
- Dezvoltarea de infrastructură la scară mică (puncte de odihnă, locuri de belvedere);
- Ecologizare, igienizare și reabilitare peisagistică a zonelor cu impact negativ;
- Marketing, management și digitalizare;
- Dezvoltare și livrare ofertă culturală.

Ținând cont că o serie de propuneri din Planul Local de Acțiune au în vedere și dezvoltarea traseelor de cicloturism (Iași, Botoșani) relevante sunt și **Investițiile din cadrul Reformei 2 a C11 a PNRR "Crearea cadrului pentru operaționalizarea traseelor cicloturistice la nivel național"**. Obiectivul acestei reforme este "de a contribui la dezvoltarea economică a orașelor mici și a zonelor rurale prin adoptarea unui cadru legislativ, instituțional și de investiții pentru realizarea traseelor cicloturistice și practicarea unor forme de turism durabil".

Investițiile relevante sunt: **I3. Instituirea Centrului Național de Coordonare Velo** care: a) va elabora studiul privind traseele cicloturistice la nivel național; b) va asigura digitalizarea pistelor și traseelor velo prin dezvoltarea unei Platforme Naționale eVelo ce cuprinde o aplicație digitală integrată pentru toate traseele cicloturistice și un site dedicat; și **I4. Implementarea a 3000 km de piste pentru biciclete**. Obiectivul acestei investiții este de a dezvolta un transport durabil prin dezvoltarea infrastructurii traseelor cicloturistice.

Reforma 3 a C11 se referă la Reformarea sistemului de finanțare a sectorului cultural⁷¹. Aceasta urmărește „crearea unui cadru juridic și administrativ mai stabil, predictibil și sustenabil pe termen lung pentru sectorul cultural non-public (privat/independent) și pentru lucrătorii culturali, crearea de instrumente de colectare de date care să permită, pe viitor, politici publice bazate pe aceste date și demararea unui proces care să contribuie la dezvoltarea socio-educatională și culturală a ruralului și urbanului mic, prin reducerea decalajelor față de urbanul mare”. Aici se poate avea în vedere **Investiția I5**, care se referă la **creșterea accesului la cultură în zonele defavorizate din punct de vedere cultural** și are în vedere:

- un program pilot de finanțare în parteneriat cu autoritățile locale pentru a sprijini programele culturale, anuale sau multianuale puse în aplicare la nivel local;
- Un program pilot pentru finanțarea proiectelor de educație culturală, ai căror beneficiari sunt unități de învățământ din zonele rurale și din orașele mici.

⁷¹ <https://monitorpnrr.eu/componenta-11-turism-si-cultura/> (accesat la 02.11.2022)

Programele PNRR din domeniul culturii și patrimoniului sunt gestionate de Administrația Fondului Cultural Național, AFCN⁷².

Investițiile din POR 2021-2027 sunt relevante prin **Prioritatea - O regiune competitivă prin inovare, digitalizare și întreprinderi dinamice**, care alocă finanțări dedicate IMM-urilor din cele 8 regiuni de dezvoltare cu un buget total de 100,000,000 EURO. În **Prioritatea : O regiune atractivă** sunt eligibile:

- Finanțări dedicate APL-urilor , ONG-urilor, unităților de cult, parteneriatelor din cele 8 regiuni de dezvoltare - în conformitate cu prevederile POR 2021-2027 regionale;
- (re)amenajarea/ reabilitarea/ modernizarea/ extinderea de spații publice, din centre istorice și cartiere;
- restaurarea/ consolidarea/ protecția/ conservarea/ dotarea/ digitalizarea patrimoniului cultural, adaptarea pentru găzduirea de evenimente și activități cultural-creative;
- construirea/ extinderea/ modernizarea/ reabilitarea/ dotarea clădirilor cu funcții culturale, centrelor culturale, muzeelor, teatrelor, bibliotecilor, parcurilor educativ-științifice;
- construcția/ reabilitarea/ modernizarea bazelor de tratament, a centrelor balneare cu servicii integrate, rețelelor de captare și transport a izvoarelor minerale, salinelor cu potențial terapeutic, parcurilor de aventuri, aqua-parcurilor, susținerea întreprinzătorilor din industriile creative, dezvoltarea infrastructurii de transport public în comun nepoluant către obiective, interconectate cu rețelele existente.
- promovarea turismului durabil, capitalizarea proiectelor de turism, promovarea industriilor creative, investiții în produse și servicii turistice de calitate, durabile;
- întărirea implicării actorilor locali și societății civile, creșterea capacităților orașelor de a facilita dezvoltare locală și regională;
- realizarea de schimburi de bune practici, informații care promovează colaborarea dintre actorii din regiune și factorii interesați din zona transfrontalieră;
- dezvoltarea de modele inovative de construcție instituțională a comunităților locale.

Program Operațional Creștere Inteligentă, Digitalizare și Instrumente Financiare-(POCIDIF) Buget total:2,2miliarde euro

- Prin POCIDIF vor fi finanțate intervenții pentru digitalizarea culturii și crearea unei platforme privind localizarea și starea obiectivelor de patrimoniu cultural, în timp ce aspectele care vizează incluziunea socială, combaterea marginalizării, comunitățile marginalizate vor fi adresate prin POIDS, componenta de dezvoltare locală plasată sub responsabilitatea comunității;
- Intervențiile sunt complementare cu cele din Programul Europa Creativă, sectoarele culturale și creative putând atinge potențialul economic - generând creștere durabilă și locuri de munca - prin accesarea de noi oportunități, piețe și audiențe internaționale.

Totodată, acțiunile prevăzute în programul LIFE pun accentul pe formele durabile de turism, prin includerea aspectelor de economie circulară, eficiență energetică și neutralitate climatică.

O altă linie de finanțare PNRR are în vedere Digitalizarea IMM-urilor⁷³. Apelul de 350 milioane EUR va fi lansat începând cu februarie 2023, din care alocarea pentru Nord-Est va fi de 44978494.27 EUR. Sunt eligibile achiziții de hardware TIC; achiziții de echipamente pentru automatizări și robotică destinate fluxurilor tehnologice, integrate cu soluții digitale;

⁷² <https://www.afcn-pnrr.ro/> (accesat la 03.11.2022)

⁷³ Ghidul este disponibil pe <https://mfe.gov.ro/ghidul-specific-consolidat-pentru-apelul-de-proiecte-numarul-1-digitalizarea-imm-urilor-grant-de-pana-la-100-000-euro-pe-intreprindere-care-sa-sprijine-imm-urile-in-adoptarea-tehnologiilor/> (accesat la 02.10.2022)

dezvoltarea și/sau adaptarea aplicațiilor software/licențelor, inclusiv soluțiile de automatizare software de tip RPA, respectiv Robotic Process Automation; achiziții de tehnologii blockchain; achiziții de sisteme de inteligență artificială, machine learning, augmented reality, virtual reality; achiziționare website de prezentare; achiziția de servicii de tip cloud și IoT; instruirea personalului care va utiliza echipamentele TIC; consultanță/analiză pentru identificarea soluțiilor tehnice de care au nevoie IMM-urile etc. O parte dintre aceste activități ar putea veni în sprijinul acțiunilor legate de digitalizare

În ce privește programele internaționale care au finanțări compatibile cu nevoile identificate, putem enumera Programul Orizont 2020, programul Erasmus+ Key Action 2, Programul COSME și programele transfrontaliere NEXT România-Ucraina, România-Moldova.

Programe internaționale de cercetare Orizont 2020 sunt extrem de competitive și pot fi accesate în parteneriat cu o instituție a administrației publice, o instituție de cercetare sau învățământ superior.

La începutul anului 2023 va fi lansat programul NEXT România-Ucraina⁷⁴, care ar putea răspunde intențiilor de extindere ale Rutei spre Ucraina. În Obiectivul de politică 4 - **O Europă mai socială și mai incluzivă**, măsura VI vizează "Creșterea rolului culturii și al turismului durabil în dezvoltarea economică, incluziunea socială și inovarea socială". Aceeași măsură este și în programul NEXT România-Republica Moldova⁷⁵.

Toate aceste instrumente de finanțare ar putea crea condiții optime pentru implementarea măcar parțială a acțiunilor din prezentul plan și atingerea obiectivului central, de a dezvolta turismul cultural circular de-a lungul Rutei Voievodului Ștefan cel Mare și Sfânt.

În mod firesc, acest traseu are toate șansele de a se transforma într-un produs turistic de succes. Potrivit lui Ramchand, (2004) termenul „turism cultural” este uneori folosit sinonim cu termenul „turism de interes special”. Din 2004, când a fost făcută această declarație, am asistat la o creștere constantă a vizitatorilor care călătoresc pentru a se familiariza cu moștenirea și culturile altor națiuni.

Este aproape imposibil să separăm „cultura” sau „experiențele culturale” de călătorie, indiferent care este scopul principal al călătoriei. Turismul cultural pare a fi omniprezent (Richards & Pereiro, 2006, Richards, 2007) și pentru multe destinații pare a fi o cale sigură către succesul pe termen lung.

Nu este de mirare că inițiativa "European Cultural Routes" a fost îmbrățișată cu entuziasm. Rutele culturale pot pune în valoare locurile, cu identitatea lor culturală; pot invita turiștii să exploreze situri și resurse culturale (gastronomie locală, artizanat, folclor, arhitectură) și să „reinventeze sau să activeze strategii pentru exploatarea corespunzătoare a peisajului cultural, natural și economic" (Trono, 2022). Mai mult, au devenit pentru mai multe destinații o modalitate alternativă de a-și îmbunătăți imaginea și de a se promova printre alte destinații. Aproape 90% dintre rutele culturale europene trec prin comunități rurale, integrând zone mai puțin cunoscute. Criza Covid-19 a schimbat perspectiva, aducând noi provocări (Dominioni, 2021): nevoia de a câștiga încrederea călătorilor, calitatea experienței, pe ansamblu, găsirea modalităților de a recunoaște și de a răspunde noului tip emergent de turist. Toate aceste provocări solicită punerea în aplicare a instrumentele potrivite pentru durabilitate și reziliență, nevoia de formare și consolidare a capacităților, tranziția la marketing digital (cercetare și promovare) și asigurarea sprijinului financiar.

Rezultatele atelierelor Be.CULTOUR vor servi pentru planificarea și dezvoltarea Rutei Voievodului Ștefan cel Mare și Sfânt, în faza de luare a deciziilor și formularea politicilor, pentru consolidarea parteneriatului și pentru îmbunătățiri viitoare a experienței turistice.

⁷⁴ <https://oportunitati-ue.gov.ro/programul-interreg-next-romania-ucraina-2021-2027/> (accesat la 10.12.2022)

⁷⁵ <https://ro-md.net/ro/2021-2027> (accesat la 10.12.2022)

BIBLIOGRAFIE

- Administrația Parcului Natural Vânători Neamț. (n.d.-a). *Planul de Management al Parcului Natural Vânători Neamț și al Siturilor Natura 2000*.
- Administrația Parcului Natural Vânători Neamț. (n.d.-b). *Strategia de dezvoltare durabilă a destinației de ecoturism Ținutul Zimbrului*. <https://www.tinutulzimbrului.ro/wp-content/uploads/2022/06/Strategia-de-dezvoltare-durabila-Tinutul-Zimbrului.pdf>
- ADR Nord-Est. (2017). *Planul Regional de Actiune pentru Turism /PRAT Nord-Est*. https://www.adrnordest.ro/user/file/regional_prat/2017/Directii%20strategice%20%20PRAT%20Nord-Est%202017-2023%20-%20sep%202017%20.pdf
- Cele mai bune practici de economie circulară în industria turismului. Ghid CenTOUR. (2022). <https://circulartourism.eu/ro/handbook/>
- Chasovschi, C. (2021). *Green Destinations Standard Report. Bison Land-Vanatori Neamt Nature Park*.
- Comisia Europeană, Direcția Generală Întreprinderi și Industrie. (2014). *Îndrumar privind sistemul european de indicatori de turism pentru destinații durabile*. <https://data.europa.eu/doi/10.2769/46351>. <https://data.europa.eu/doi/10.2769/46351>
- Crivillers, M., Gravari-Barbas, M., & Tresserras, J. (2015). The management and the governance of the European Cultural Routes: The case of France and Spain. In *Affiliate Members Global Report, Volume 12 – Cultural Routes and Itineraries*. <https://www.e-unwto.org/doi/book/10.18111/9789284417704>
- Curtea de Conturi Europeană. (2021). *Sprrijinul acordat de UE sectorului turismului: Este nevoie de o orientare strategică nouă și de o abordare mai bună în materie de finanțare*.
- Dominioni, S. (2021, November 25). Sustainable management of cultural routes in EUSAIR. Storytelling and cultural tourism products. *Re-Routing Tourism Aiming at Sustainable Green Macrorregion*. EUSAIR EU Strategy for the Adriatic and Ionian Region, Virtual meeting.
- ESPON 2020. Synergetic relations between Cultural Heritage and Tourism as driver for territorial development: EPON evidence, October 2020. (accesat la 02.10.2022)
- European Commission. Directorate General for Enterprise and Industry. (2013). *Îndrumar privind sistemul european de indicatori de turism pentru destinații durabile*. Publications Office. <https://data.europa.eu/doi/10.2769/46351>
- Gravagnuolo, A., Apirceni, V., Livrabil D6.1. Be.CULTOUR, "Management Handbook, Monitoring and Evaluation Plan and Risk Mangement Plan", 2021

- Institutul Național de Statistică, Baze de date TEMPO – INS
- Ministerul Dezvoltării Regionale și Turismului. (2011). *România. Manual de brand. Valori de referință și identitate vizuală*. http://turism.gov.ro/web/wp-content/uploads/2017/04/brosura_manual_brand.pdf
- Ministerul Turismului. (2019). *Strategia pentru dezvoltarea turismului balnear*. <https://sgg.gov.ro/1/wp-content/uploads/2019/08/ANEXA.pdf>
- Plog, S. C. (1974). Why destination areas rise and fall in popularity. *Cornell Hotel and Restaurant Administration Quarterly*, 14 (4), 55–58.
- Ramchand, P. (2004). *Literature Review: Perceptions of Socio-Cultural Impacts and Theoretical Framework, Chapter 3*. University of Pretoria.
- Richards, G., & Pereiro, X. (2006). *Cultural Tourism: Negotiating Identities*. Universidade de Trás-Os-Montes e Alto Douro.
- The World Bank. (2018). *Strategia de Dezvoltare Turistică a României*. <http://sgg.gov.ro/1/wp-content/uploads/2020/09/Strategia-de-Dezvoltare-Turistic%C4%83-a-Rom%C3%A2niei-volum-2-Strategia-%C8%99i-Planul-de-Ac%C8%9Biune.pdf>
- Trono, A. (ed.). (2022). *Sustainable Tourism and Cultural Routes in the Ionian and Adriatic Regions*. Gruppo editoriale Tab.
- UNWTO recommendations on tourism and rural development: A guide to making tourism an effective tool for rural development*. (2020). World Tourism Organization.
- World Tourism Organisation. (2007). *Master Planul pentru turismul național al României 2007-2026*. Ministerul Turismului. http://turism.gov.ro/web/wp-content/uploads/2017/05/masterplan_partea1.pdf

Documente strategice

Agenda Teritorială 2030

Agenda 2030 pentru dezvoltare durabilă <https://www.mae.ro/node/35919> (accesat la 18.02.2022)

Planul Regional de Acțiune pentru Cultură și Turism Nord-Est 2021-2027

Planul de Dezvoltare Regională Nord-Est 2021-2027

Planul de Management al Parcului Natural Vânători Neamț și al Siturilor Natura 2000 (Administrația Parcului Natural Vânători Neamț, n.d.-a)

Planul Național de Redresare și Reziliență, Pilonul IV, Componenta 11, Turism și Cultură

Planul Regional de Acțiune pentru Cultură și Turism Nord-Est 2021-2027

Raport de evaluare a politicilor, planurilor și strategiilor de acțiune sectoriale în relație cu obiectivele Strategiei Naționale pentru Dezvoltarea Durabilă a României 2030
Strategia de Dezvoltare Durabilă a Județului Botoșani 2021-2027
Strategia de Turism a Municipiului Iași și a Zonei Metropolitane 2018-2030
Master Planul de Turism al Județului Neamț 2020-2030
Strategia de Cercetare și Inovare pentru Specializare Inteligentă a Regiunii Nord-Est
Strategia de Dezvoltare a Județului Suceava 2021-2027
Strategia de Dezvoltare Economico-Socială a Județului Vaslui 2021-2027
Strategia Națională a României pentru Dezvoltarea Turismului 2019-2030

Surse electronice

<https://www.afcn-pnrr.ro/> (accesat la 03.11.2022)
<https://apix.ro/judetul-iasi-va-avea-o-strategie-de-dezvoltare-pe-urmatorii-sapte-ani/>,
(accesat la data de 10.05.2022)
www.bisonland.ro (accesat la 2.03.2022)
Circular economy action plan, https://ec.europa.eu/environment/strategy/circular-economy-action-plan_en (accesat la 16.04.2022)
<https://circulartourism.eu/resources/handbooks> (accesat la 01.07.2022)
https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-9-2021-0008_RO.html#title6, (accesat la 18.04.2022)
<https://www.i-tour.ro/prima-ruta-culturala-romania-republica-moldova-voievodul-stefan-cel-mare-si-sfant/>, <https://stephenthegreat.travel/about-us> (accesat la 23.12.2021)
<https://map.cimec.ro/Mapserver/>, Server cartografic pentru Patrimoniul Cultural Național (accesat la 23.12.2021)
<https://mfe.gov.ro/ghidul-specific-consolidat-pentru-apelul-de-proiecte-numarul-1-digitalizarea-imm-urilor-grant-de-pana-la-100-000-euro-pe-intreprindere-care-sa-spriijine-imm-urile-in-adoptarea-tehnologiilor/> (accesat la 02.10.2022)
<https://mfe.gov.ro/wp-content/uploads/2022/05/2aeab499bcb48baf35a0b2b692894db5.pdf>
(accesat la 02.11.2022)
<https://monitorpnrr.eu/componenta-11-turism-si-cultura/> (accesat la 02.11.2022)
<https://www.natura.md/ruta-cultural-turistica-voievodul-stefan-cel-mare-si-sfant-ar-putea-deveni-un-traseu-international> (accesat la 2.09.2022)
<https://oportunitati-ue.gov.ro/programul-interreg-next-romania-ucraina-2021-2027/> (accesat la 10.12.2022)
<https://patrimoniu.ro/monumente-istorice/egispat> (accesat la 22.12.2021)

<https://patrimoni.ro/images/imaterial/fan/Cultura-fanului.pdf> (accesat la 2.03.2022)
<https://pomulvietii.md/files/Moldova%20Guidelines.pdf> (accesat la 02.03.2022)
<https://ro-md.net/ro/2021-2027> (accesat la 10.12.2022)
<https://stephenthegreat.travel/>
<https://sfgheorgheharlau.mmb.ro/> (accesat la 04.02.2022)
<https://www.svnews.ro/flutur-anunta-inregistrarea-la-osim-a-marcii-drumul-lui-stefan-cel-mare-traseul-va-pleca-de-la-putna-catre-41-de-ctitorii-stefaniene/262270/>, (accesat la 26.05.2022)
www.taradornel.ro (accesat la 2.03.2022)
www.tinutulzimbrului.ro (accesat la 03.10.2022)
<http://turism.gov.ro/web/rute-cultural-turistice/>, (accesat la 29.05.2022)
<https://turism.gov.ro/web/wp-content/uploads/2023/02/TRANSNATIONALE.23.02.2023.pdf>
(accesat la 02.11.2022)